

NART

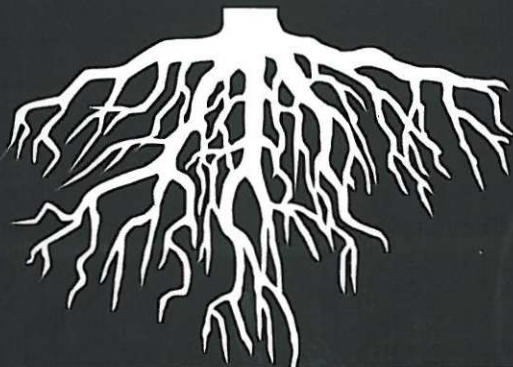
düşün ve kültür dergisi

sayı88-89

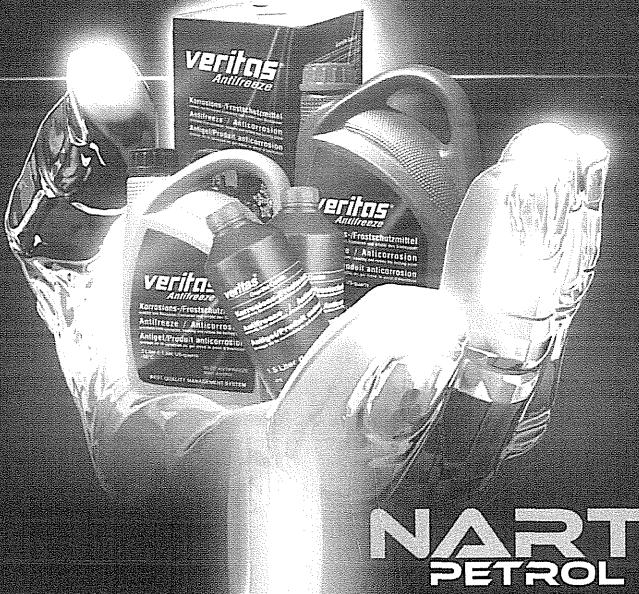
mart/haziran 2014

ISSN 1302-2539

21MAYIS
ÇERKES
SOYKIRIM
VE SÜRGÜNÜ
1864-2014
150.YIL

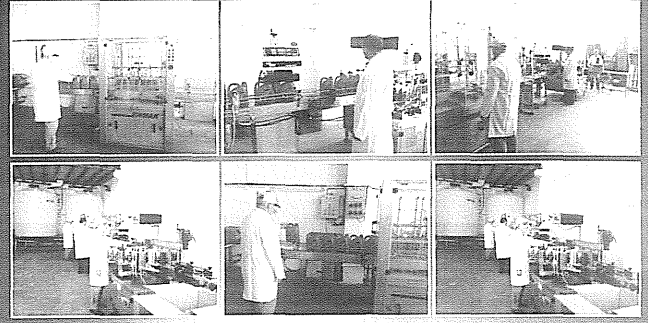
veritas® Antifreeze

Motorunuzun
Ömrünü Uzatır..

Firmamız Hakkında

Firmamız 2009 yılında kurulmuş olup kimya sektöründe faaliyet göstermektedir. Kısa sürede Ford grubunun güvenini kazanmış antifriz ihtiyacını karşılayacak duruma gelmiştir. Ayrıca firmamız çeşitli markalarda fason dolum yapmaktadır. Firmamız tam otomatik dolum makineleri ve 50 ton kapasiteli büyük tanklar ile üretimi gerçekleştirmektedir. Marka patenti firmamıza aittir. Ayrıca antifreeze katkıları ve boya katkıları toplan alım satımı yapmaktadır.

REFERANSLARIMIZDAN BAZILARI

BAŞFORD	İSTANBUL	MERKEZ OTO	İSTANBUL
SAYINER OTOMATİV	İSTANBUL	TAKIR FORD	ANKARA
ALBAYRAK OTO	İSTANBUL	GÜRKAN OTO	İSTANBUL
SEBASAN OTOMOTİV	İSTANBUL	ÖZGÜR FORD	ANKARA
ERCIYES PETROL ÜR.	İSTANBUL	YILMAZ OTO	İSTANBUL
GARTIL OTO	İSTANBUL	ALKANLAR FORD	ANKARA
SÜMER OTO	İSTANBUL	ARAL FORD	İSTANBUL
DOĞUŞ FORD	İSTANBUL	ALTAIYAR FORD	ANKARA
OTO BULVAR	İSTANBUL	LİDER FORD	ANKARA
OTO İKİLER	ANKARA	OTO FORD	ANKARA
SAMKAR PET ÜRÜNLERİ	ANKARA	İŞİK FORD	ANKARA
YENİ DAMLA FORD	ANKARA	METİN OTO	ANKARA
HİTİT PETROL	ANKARA	OTO İPEK OPEL	ANKARA
DETAY FORD	ANKARA	CANDAN OPEL	ANKARA
KOÇAK PETROL ÜRÜNLERİ	ANKARA	BAŞER OTOMATİV OPEL	ANKARA
YENER FORD	ANKARA		

Saraykent Sanayi Bölgesi 73 Sokak No:1 Sarayköy - Kazan - ANKARA

Tel: 0312 815 30 19 • Faks: 0312 815 30 19

Cep Tel: 0 532 585 03 27 • e-mail: nartpetrol@hotmail.com

www.nartpetrol.com

PIN: 112014430712

Kırmızı Antifreeze

TEKNİK ÖZELLİKLER

Soguk ve sıcak havalarda motorunuzun ömrünü uzatır. Suyun geçtiği yerlerdeki plastik ve metal aksamların kireçlenmesini ve oksitlenmesini önler. Motorun hareket yapmasını engeller. Dört mevsim güvenle kullanabileceğiniz bir üründür. Ürününüzün ana ham maddesi diyetilen-glikoldür. Ayrıca plastik ve metal aksamı koruyan inhibitörler içerir. Kesinlikle alkol ve gliserin ihtiva etmez.

Soğutma suyunun donma noktasını düşürür, suyun kaynama noktasını yükselterek yaz aylarında radyatör suyunun kaynamasını önler. Soğutma sisteminde oluşabilecek pas ve korozyonu önler.

-40 Derece

-56 Derece

Mavi Antifreeze

TEKNİK ÖZELLİKLER

Soguk ve sıcak havalarda motorunuzun ömrünü uzatır. Suyun geçtiği yerlerdeki plastik ve metal aksamların kireçlenmesini ve oksitlenmesini önler. Motorun hareket yapmasını engeller. Dört mevsim güvenle kullanabileceğiniz bir üründür. Ürününüzün ana ham maddesi diyetilen-glikoldür. Ayrıca plastik ve metal aksamı koruyan inhibitörler içerir. Kesinlikle alkol ve gliserin ihtiva etmez.

Soğutma suyunun donma noktasını düşürür, suyun kaynama noktasını yükselterek yaz aylarında radyatör suyunun kaynamasını önler. Soğutma sisteminde oluşabilecek pas ve korozyonu önler.

-56 Derece

-56 Derece

nart

düşün ve kültür dergisi
sayı 88-89
mart/haziran 2014
ISSN 1302-2539

yayın sahibi
kafkas dernekleri federasyonu adına
cihan candemir

sorumlu yazı işleri müdürü
filiz kaplan

yayın kurulu
erol taymaz • gupse altınışik
• mansur balcı • mehmet eser • melike batgıray •
nadir yağan • özdemir özbay • serap kul
• sevda alankuş

grafik tasarım
filiz kaplan

kapak tasarım
tuncay yalçınkaya

abone ve halkla ilişkiler
nart dergisi

baskı
ayrıntı basım yayım matbaa san. ve tic ltd. şti.
ivedik org. sanayii bölgesi 28. cad. 770. sok. no.105
tel. 0312 394 55 91 ostim-ankara
baskı tarihi 30.07.2014

abonelik için
ziraat bank. emek ankara şb.
TL. IBAN no: TR02- 0001-0007-6535-5861-4850- 01
Dolar IBAN no: TR72- 0001-0007-6535-5861-4850- 02
Euro IBAN no: TR45- 0001-0007-6535-5861-4850- 03
posta çeki hesap no. 1911687

abonelik koşulları
yurt içi yıllık: 45 TL.
avrupa yıllık: 45 EURO
ABD yıllık: 60 USD

YAYIN İDARE ADRESİ
Şenyuva Mahallesi, Meriç Sokak, No: 44
Beştepe / ANKARA
Tel: +90(312) 223 51 59
Faks: +90(312) 212 52 40
nartdergisi@kaffed.org
www.kaffed.org

Yayımlanan yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir. Dergide yer alan yazı ve fotoğrafların her hakkı saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla yayınlanabilir.

Bu sayı 2.000 adet basılmıştır.

editörden

Değerli Okurlarımız,

Çerkes Sürgün ve Soykırım'ının 150. yılında yine dolu dolu bir içerikle karşınızdayız.

Dergimizin bu sayısında 150. yıl nedeniye yapılan etkinliklere geniş yer verdik. Çerkes Sürgün ve Soykırım Anavatanda ve diasporada büyük etkinliklerle anıldı. Hemen hemen her bölgede her dernekte sürgün anma programları gerçekleştirildi. Kafkasya'daki cumhuriyetlerimizde ve dünyanın her yerinde Çerkeslerin olduğu ülkelerde özenle anma programları gerçekleştirildi. Federasyon ve derneklerimizin yaptıkları etkinlikleri sınırlı sayıdaki sayfalarımızda olabildiğince geniş bilgilerle sizlere ulaştırmaya çalıştık.

Ayrıca Rusya Federasyonu tarafından Soçi'de yapılan Olimpiyatlar öncesinde, Federasyonumuzun yapmış olduğu etkinliklerle ilgili geniş bilgiyi de sayfalarımıza taşıdık.

Bilindiği üzere 2012 yılında ilkokullarda seçmeli dersler listesine Adigece seçmeli dersi de eklenmişti. 2013-2014 eğitim yılında Kayseri-Pınarbaşı Karakuyu İlköğretim Okulu'nda ve Karseri Merkez Şehit Aziz Özkan İlköğretim Okulu'nda açılan Adigece sınıflarının öğretmenleri ile sizler için birer söyleşi yaptık. Mevcut durum hakkında ayrıntılı bilgiler veren bu söyleşileri ilgi ile okuyacağınızı umuyoruz.

Düzce Üniversitesinde açılan Çerkes Dili ve Edebiyatı bölümünün tanıtımlarını Yrd. Doç. Dr. Fehmi Altın'ın kaleminden bilgilerinize sunduk. Düzce Üniversitesi ve Kayseri Erciyes Üniversitesi'nde açılan, bizim için oldukça önem arzeden bu bölümler şimdi yeni öğrencilerini bekliyor. Umarız daha çok öğrenci bu bölümleri seçer ve Anadil çalışmaları ile ilgili umutlarımızı artırırlar.

Umutlarımıza umut katan çok güzel bir gelişmeyle ilgili ayrıntıları da sunuyoruz bu sayımızda sizlere. Adana derneğimiz 3-5 yaş arası çocukların anadilleri ve kültürleri ile yetiştirebilecekleri bir anaokulu açtı Türkiye'de ilk kez. "Kafkas Anaokulu"... Bu harika gelişme ile ilgili Adana dernek başkanımız İsa Elagöz ile bir söyleşi yaptık sizler için.

Anavatandan çok değerli bilimadamımız Bırsır Batırbıy ile sizler için yaptığımız röportaj da anadil ve önemi konusunda çok önemli ayrıntılar ve bilgiler içeriyor, beğeneceğinizi umuyoruz.

Her sayımızda olduğu gibi araştırma, görüş düşünce, gezi, köy tanıtımlarımız, şiirler ve anavatandan anadilde yazılar ile sizleri başbaşa bırakıyoruz.

Bir sonraki sayımızda buluşmak dileğiyle...

filiz kaplan

içindekiler

2 | editörden

3 | federasyondan

Sürgün ve soykırımın 150. yılında...

12 | karikatür

19 | şiir

beş yaşındaydın / ergun bilgi

21 | federasyondan

soçi 2014...

31 | şiir

kbaada ağıtı / özdemir atalan

35 | görüş - düşünce

yaşadığın müddetçe ümit edersin / dilek qudey

37 | araştırma

türkiye, 1974 yazı / george hewitt

42 | tanıtım

maykop'ta misafirhane

47 | röportaj

guillaume poli / bağ behice özveri

50 | röportaj

türkiye'nin çatısında 4 gün / umut baykaldı

54 | araştırma

amazonlar / nahit serbes

56 | kitap

roman kahramanı nuridin'e güzelleme / h. okan işcan

59 | osmanlı'da iz bırakanlar

mustafa kemal ile eşref kuşcubaşı'nın trablusgarp günleri / zecekho ismail seçer

62 | röportaj

bırsır batırbıy ile anadil üzerine... / filiz kaplan

67 | diaspora hikayesi

pardon, siz çerkes misiniz? mustafa kurar

68 | röportaj

türkiye'de bir ilk: kaffas anaokulu / özlem çetinkaya

72 | röportaj

kayseri - pınarbaşı - karakuyu ilköğretim okulu'nda adıgece seçmeli dersi / mole levent kaplan

77 | tanıtım

düzce üniversitesi kaffas dilleri ve kültürleri çerkes dili ve edebiyatı bölümü/ yrd. doç. dr. fehmi altın

82 | röportaj

kayseri merkez şehit aziz özkan ilköğretim okulu'nda adıgece seçmeli dersi / mole levent kaplan

87 | araştırma

kube şaban'ın "psiyiçij" isimli piyesi / doç. dr. albek abazov

116 | şiir

maykop yaz kampı / alaattin bayram

118 | gezi

nalçık yaz kampı / asım kaya

123 | gezi

maykop yaz kampı / apik aydın ipek - cevdet soycan

126 | kitap

ilk çağlardan günümüze abhazya tarihi

127 | köylerimiz

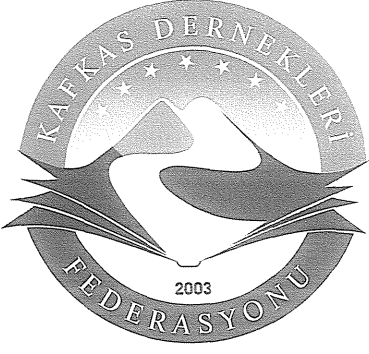
gökören (bzagokıt) / zecekho ismail seçer

134 | araştırma

"адыгэ мифологиим и энциклопедие"м щыщ / мыжей михаил - пашты мадинэ

136 | şiir

псапэ - гуапэ / щіэжокъуэ зафэр

federasyondan

Sürgün ve Soykırım'ın 150. yılında Binlerce Çerkes Kartal'da Sel Oldu Aktı

İstanbul'dan gelen dernek yöneticileri, üyeleri, binlerce Çerkes ve Çerkes dostları, İstanbul Kartal Sürgün Anıtı önünde atalarımızın yaşadığı trajediyi anmak ve sorunlarımızın çözümü için taleplerimizi haykırmak üzere 24 Mayıs günü toplandı.

Etkinliğe, Türkiye'nin dört bir yanında kurulu olan Kafkas Dernekleri Federasyonu (Kaffed) üyesi derneklerin yöneticileri ve üyeleri ile birlikte Federasyonumuzun üyesi olmayan dernek ve kuruluşların üyeleri de katıldı.

Ellerinde pankart, döviz ve binlerce bayrak ile katılımcılar, Kartal Trabzonspor Tesisleri önünde kortej oluşturdu. Anavatandan gelen misafirlerin de hazır bulunduğu kortej, CHP Milletvekilleri Engin Özkoç ve Faik Tunay ile Kartal Belediye Başkanı Altınok Öz'ün katılımlarıyla yürüyüşüne başladı. Çerkeslere yakışan bir düzen içinde ve sloganlar eşliğinde yaklaşık 1 kilometrelik yürüyüş sonrasında Sürgün Anıtı'na ulaşıldı. Korteje çevrede bulunan vatandaşlar tarafından büyük ilgi gösterildi.

21 Mayıs etkinliklerine her zaman destek veren Hümevra Yılmaz ve Mesut Zorlu'nun sunumlarıyla Sürgün Anıtı yanında kurulan sahne programına geçildi.

Çerkes Soykırım ve Sürgünü'nde yaşamını kaybedenler için bir dakikalık saygı duruşu yapıldı ve yaşamını kaybedenler için dualar okundu. Etkinliğe katkıda bulunanlara ve destek verenlere teşekkür edildikten sonra Sayın Cumhurbaşkanı Abdullah Gül ve Başbakan R. Tayyip Erdoğan'ın mesajları okundu.

KAFFED Genel Başkanı Yaşar Aslankaya açılış konuşmasına Soma'da yaşanan maden faciasında yaşamını kaybedenlere başsağlığı ve yaralıları acil şifa dileyerek başladı. Atalarımızın yaşadığı trajedi hakkında kısaca bilgi verdikten sonra Aslankaya; "Bugün burada, Çerkes Soykırım ve Sürgünü'nün, Rusya ve Türkiye başta olmak üzere tüm ülkeler tarafından tanınmasını, uğradığımız tarihsel haksızlıkların telafi edilmesini talep etmek için toplandık. Muhataplarımız Çerkes Sorunu'nun varlığını kabul etmelidir. Sorunun tarihsel boyutları ve günümüze yansımaları, Rusya, Türkiye yetkilileri ve Anavatan-Diaspora Çerkes temsilcilerinin katılımı ile uluslararası görüşmelerde ele alınmalıdır" dedi.

21 Mayıs'ların günümüzde binlerce kişinin katılımıyla gerçekleştirilmesi noktasına, Federasyon ve Derneklerimizin dayanışması ile ulaşıldığını belirten Aslankaya, bu yıl Türkiye genelinde 21 Mayıs etkinliği düzenleyen derneklerimize ayrı ayrı teşekkür etti.

Daha sonra kürsüye gelen CHP Milletvekilleri Faik Tunay, Ergin Özkoç ve Kartal Belediye başkanı Altınok Öz konuşmalarında Çerkeslerin acılarını paylaştıklarını ve desteklerinin devam

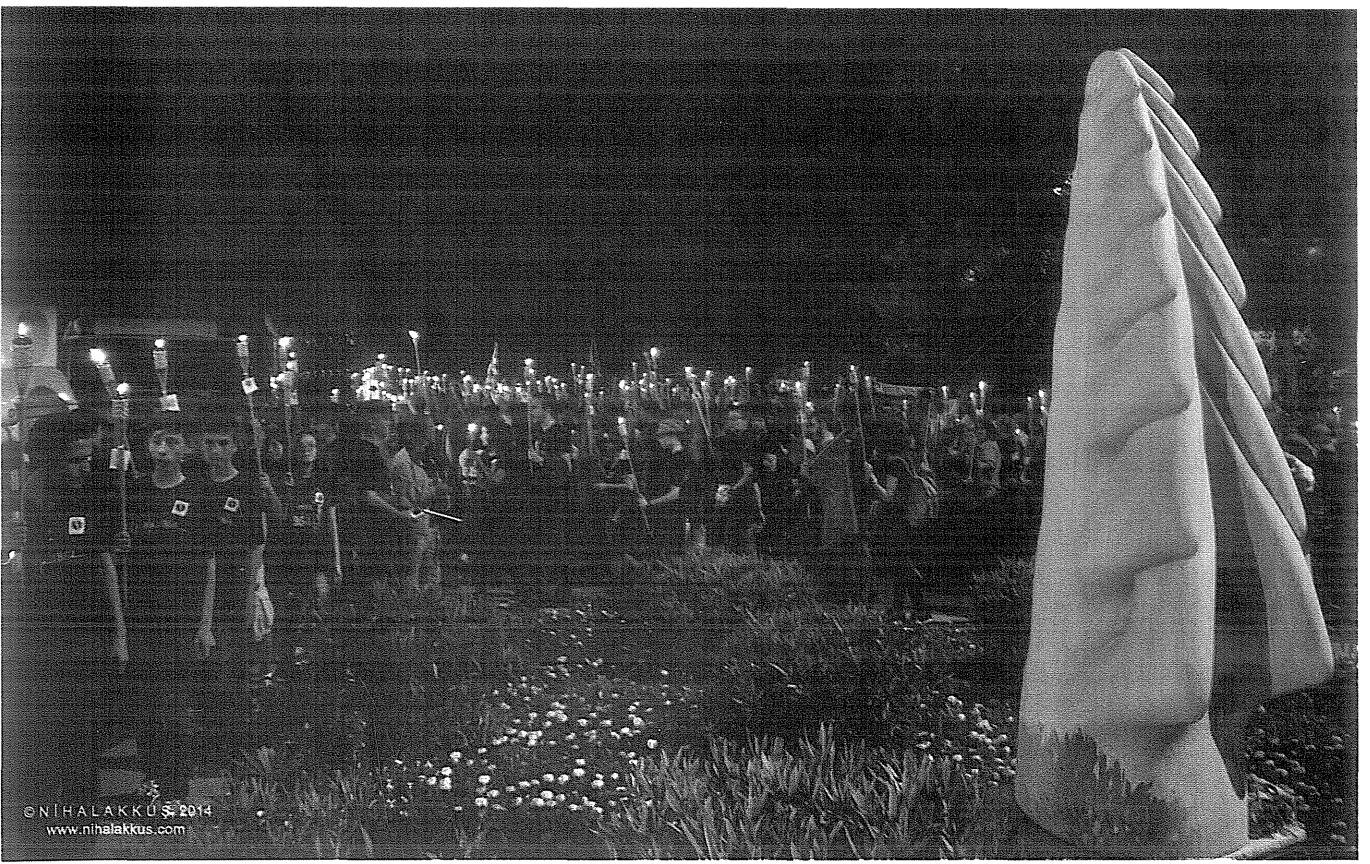
edeceğini söylediler. Sakarya Milletvekili Engin Özkoç; Çerkes Soykırım ve Sürgünü'nün araştırılması için TBMM'e araştırma önergesi verdiğini ve önümüzdeki günlerde bu konunun daha fazla gündeme geleceğini söyledi. Anavatan'dan gelen misafirler adına DÇB Başkan Yardımcısı Hafitse Muhammed konuşma yaptı. Sunucular tarafından okunan metinlerde Çerkes Soykırımı ve Sürgünü ile geçmişte ve günümüzde yaşananlar konusunda bilgi verildi.

Ağıtların okunması sırasında yakılan meşaleler eşliğinde denize çelenk ve karanfiller bırakıldı. Bine yakın meşale ile düzenlenen ve tüm katılımcılara duygulu anlar yaşatan Sürgün Anıtı Yürüyüşü ile etkinlik sona erdi.

24 Mayıs Çerkes Soykırımı ve Sürgünü Anma Etkinliği organizasyonunda emegi geçen İstanbul'daki KAFFED üyesi dernekler, Çerkes Kültür Evi ve Demokratik Çerkes Hareketi ile katkıda bulunan tüm kişi ve kuruluşlara teşekkür ederiz.

KAFKAS DERNEKLERİ FEDERASYONU

150. YIL BİLDİRGESİ

21 Mayıs 2014, Çarlık Rusyası'nın kolonyalist politikaları ve stratejik hedefleri doğrultusunda Çerkes halkına uyguladığı Soykırım ve Sürgünün 150. yıldönümüdür.

21 Mayıslar insanlık tarihindeki en büyük trajedilerden birinin anıldığı gündür. Çerkeslerin güzel ve zengin yurdu Kafkasya tarihinde sürekli güçlü orduların saldırılarına maruz kaldı. Bu savaşların en uzun ve acımasız olanı 1763-1864 yıllarında süren Rus-Kafkas Savaşları'dır. Bu savaşlar süresince 500.000'den fazla Kafkasyalının öldüğü tahmin edilmektedir. Eşitsizler arasında 101 yıl süren kanlı savaşlar ve yaşanan Soykırım, 21 Mayıs 1864'de Soçi yakınlarında Kbaada Vadisi'nde (Krasnaya Polyana) Çerkeslerin yenilgisi ile sonuçlandı ve Çarlık Rusyası Kafkasya'yı tamamen işgal etti.

Çarlık Rusyası'nın "etnik temizlik" kararı ile 1.500.000 civarında Çerkes, yurtlarından kopartılarak Osmanlı topraklarına gönderilmek üzere, Tuapse, Soçi ve Sohum gibi liman kentlerine toplandı. Yüz binler gemilerle başta Varna, Samsun, Sinop ve Trabzon olmak üzere Osmanlı kentlerine hırçın Kara Deniz üzerinden nakledildi. Köhne gemilerle yola çıkarılan atalarımızın yaklaşık üçte biri, yollarda ve yerleştirildikleri bölgelerde, hastalık, açlık ve kötü yaşam koşulları nedenleri ile hayatlarını kaybetti. Osmanlı topraklarına ulaşabilenler, belli bir iskan politikası çerçevesinde, geniş Osmanlı coğrafyasına dağıtıldı.

Çerkes Soykırım ve Sürgünü, insanlık tarihinin en acı ama en az bilinen trajedilerinden birisidir.

Savaşta görev almış olan bir Rus görevli bizzat şahit olduklarını daha sonra şöyle anlatmaktadır: "...İnsanın tüylerini diken diken eden bir sahne hiç gözlerimin önünden gitmiyor: Pek çoğu çocuk, kadın ve yaşlı insanlardan oluşan cesetler ortalığa dağılmış bir haldeydi ve bu cesetlerin çoğunu köpekler parçalamışlardı. İnsanlar açlık ve hastalıktan o kadar bitkin düşmüşlerdi ki çoğu yaşarken köpeklerle yem olmama gayreti içerisinde can derdine düşmüştü. Sağ kalanlar ölenleri düşünecek ve mezar kazıp onları gömebilecek durumda değillerdi. Onları bekleyen son da bundan pek farklı değildi."

Çerkesler, atalarının yaşadığı trajediyi ve anayurtlarını hiç bir zaman unutmadılar.

Cennet gibi bir vatan ile ödüllendirilmiş olan atalarımız, bunun bedelini zamanın iki emperyal gücü olan Çarlık Rusyası ve Osmanlı İmparatorluğu'nun genişlemeci politikalarına maruz kalarak ödedi. Bu engellenemez karşılaşmanın neden olduğu kanlı savaşlar sonrasında halkımızın nüfusunda ve coğrafi sınırlarında sürekli azalmalar oldu. Tarihçiler tarafından, "hapishanesi olmayan toplum" olarak tanımlanan halkımızın büyük bölümü, 150 yıldır sürgün hayatı yaşıyor.

Tarihçe

Rusya Çarlığı Altınordu Devleti'nin yıkılmasıyla bu devletin boyunduruğundan kurtuldu ve kısa zamanda yayılmacı bir politika benimsedi. Çalık Rusyası'nın yayılması Kafkasya'ya ulaşınca, dünyanın tanık olacağı en zalimce savaşlardan biri olan Rus-Kafkas Savaşları başladı. Rusların nihai hedefi Kara Deniz limanlarını ele geçirmektir. Böylece sıcak denizlere inmeyi ve Hindistan'a yönelik uzun vadeli planlarını gerçekleştirmek için Kafkasya'yı kontrol altına almayı istiyordu.

Rusya, 1552 yılında Kazan'ı ve 1556 yılında Astrahan'ı işgal etti. Hazırlık savaşları olarak adlandırılabilen bu dönemdeki savaşlar 1762 yılına kadar tam 206 yıl sürdü. Artık Rusya'nın önünde sadece Kafkasya kalmıştı. 1763 yılında Çarlık Rusyası, Kafkasya'nın işgali amacı ile bugünkü Mezdok bölgesinde kaleler inşa etti. Bu nedenle 1763, Rus-Kafkas Savaşları'nın başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Kabardey Prensları 2. Katerina'dan bu uygulamaların durdurulmasını istedilerse de karşılık bulamadılar ve 1764'e girildiğinde artık geri dönülmez bir

süreç başlamış oldu. 1557 yılında yapılan dostluk anlaşması askıya alındı ve Çarlık hükümeti Kafkasyalıları "Çar'ın mutlak iktidarına başkaldıran asiler" olarak ilan etmeye başladı.

Belgrat Anlaşması'na rağmen Rusya, Kuzey Kafkasya içlerine girmeye ve girdikleri yerlere Kazak ve Rus köylülerini yerleştirmeye başladı.

Osmanlı İmparatorluğu ise hiçbir idari hakimiyetinin olmadığı Kafkasya'yı sürekli Rus Çarlığı ile yaşadığı savaş ve anlaşmalara konu etti:

*1739 Belgrat Anlaşması sonucunda; Orta Kafkaslar'da önemli dağ geçitlerini kontrol eden ve koruması altında tuttuğu Kabardey Bölgesinden çekilmeyi ve burasını tarafsız bir bölge olarak tanımayı kabul etti.

*1768-1774 Osmanlı- Rus Savaşı'nı sona erdiren Küçük Kaynarca Anlaşması'na göre; Orta-Kuzey Kafkasya'da Osmanlı Devleti ile Rusya arasında tarafsız bir bölge olan Kabardey Rusya tarafından ilhak edildi.

*14 Eylül 1829 tarihli Edirne Anlaşması'na göre; Osmanlı Devleti, Çerkesya üzerindeki tüm haklarını, bu arada Kuban Irmağı ile Bzıb Irmağı arasındaki Kara Deniz kıyı kontrolünü Rusya'ya devretti. Çerkesya'daki Anapa ve Sucuk-Kale (şimdiki Novoros-

siysk) liman ve kaleleri dışında, Poti Limanı, Ahıska ve Ahilkelek de Rusya'ya bırakıldı.

Bu anlaşmaların sonuçları, Çarlık Rusyası'nın Kafkasya üzerinde daha çok hak iddia etmesine neden oldu. Oynanan oyun gayet basitti; Rusya sıkıştığında, aslında sahip olmadığı Çerkesya'yı Osmanlı'ya terk etmekte, böylece belli bir zaman sonra yine aynı şekilde Osmanlı, egemen olmadığı Çerkesya'yı Rusya'ya vermek zorunda kalmakta idi.

Dönemin başka bir aktörü olan İngiltere'nin politikası ise Lord Palmerston tarafından şöyle ifade edilmiştir; "Sayın Lordlarım, Çerkesleri kendi başlarına büyük felaketlerle baş başa bıraktığımız doğrudur. Oysa, biz onlardan yardım istedik ve onları büyük fedakarlık ölçüsünde de kullandık..."

Diaspora Yaşamı

Osmanlı topraklarına ulaşabilen Çerkesler, İmparatorluk sınırları içerisindeki Anadolu ve Rumeli topraklarına yerleştirildi. Ancak Rumeli'ye yerleştirilenler, 1877-1878 yılındaki Osmanlı-Rus Savaşı'nın (93 Harbi'nin) ardından yeniden Anadolu, Suriye, Ürdün ve Filistin'e sürgün edildiler.

Anadolu coğrafyasında Çerkesler, Güney Marmara'da, İstanbul'dan başlayıp İzmit, Adapazarı, Düzce, Bursa, Balıkesir ve Çanakkale bölgesine yerleştirildiler. Yerleşimin diğer bir kolu da Kara Deniz bölgesinde Sinop-Samsun'dan başlayarak Ürdün-Amman'a uzanmış hat üzerinde, Samsun, Amasya, Tokat, Yozgat, Çorum, Sivas, Kayseri, Maraş, Adana ve Hatay bölgelerinde yoğunluk kazandı.

Yaşanan Sürgün sonrasında Osmanlının geniş coğrafyasına dağıtılmış Çerkesler, Osmanlı yıkılırken imparatorluk sonrası yaşanan ulus devletleşme sürecinde, yeni sürgünler ve kimlik sorunu ile karşı karşıya kaldılar. Farklı ulus devlet sınırları içinde kalan ve bulundukları ülkelerin ulus kimliklerini benimsemek baskısı altında bırakılan Çerkeslerin kendi kimliği ile söz konusu ülkenin ulus kimliği arasında ciddi gerginlikler yaşandı. Tarihin bilinen ilk dönemlerinden beri kendi coğrafyasında varlığını sürdürmüş olan Çerkeslerin büyük çoğunluğu, başka topraklarda "yabancı-muhacir" olmaya zorlandılar. Ve kendileri için yabancı olan deneyimleri ya da süreçleri anlamak, kabul etmek ve de onlara uyum sağlamak zorunda kaldılar. Başka toplumların yaşamlarında "öteki" olmayı ağır bedeller ödeyerek öğrendiler.

Sürgünle yaşanan tarihsel kırılma bu toplumun sadece geçmişi değil, geleceğini de etkilemiş ve sonuç olarak Çerkesler, kendi topraklarında uluslaşma sürecini tamamlayamadan, bu süreci yaşayan başka ulus devletlerin milliyetçi baskılarına maruz kalmıştır.

Sürgün ve diaspora yaşamı, acı dolu sahneler ve derin yaralarla halkımızın belleğinde travma yaratmıştır. Kafkasya'nın büyük coğrafyası, korunması gereken toplumsal değerler, akıllara kazınan sürgün anıları, kısaca var olmak adına verilen çabalar, şiirsel bir havaya dönüşmüştür. Ve Çerkeslerin tarihi, anavatana dönene dek bir karanlığı, özlemi ve acıyı anlatan ağıtlara dönüşmüştür ve muhatapları adım atmadıkça öyle kalacaktır.

Çabamız

Ünlü tarihçi Kemal Karpat diyor ki: “Çerkesler Rusların önünden kaçmış halklar değildir. Tarihte örneği olmayan bir vatan savaşı vermiş ve kaybettiği için de ülkelere zorla çıkartılmış bir halktır. Bu olaya ben göç dediğime bakmayın aslında sürgün kavramı da zayıf kalır ancak soykırım, katliam bu olayların karşılığı olabilir. Diasporada yaşayan siz Çerkeslere çok büyük iş düşüyor. Hep birlikte, ekonomik yardımlaşma da sağlayarak tarihin kaydettiği bu en büyük haksızlığı dünya kamu oyunun önüne taşımalsınız, buna mecbursunuz...”

Soykırım insanlığa karşı işlenen en büyük suçlardan biridir. Gelecekte yeni soykırımların gerçekleşmesini engellemek için geçmişte gerçekleşen soykırımların tanınması ve soykırıma uğrayan halkların haklarına saygı duyulması ve haklarının iadesi gereklidir. Geçmişteki suçların tanınması soykırımı engelleyecek ve durduracak siyasi iradenin oluşturulması için zorunludur.

9 Aralık 1948’de Birleşmiş Milletler, “Soykırım Suçunun Önlenmesine ve Cezalandırılmasına Dair Sözleşme”yi kabul etti. Sözleşmeye göre, ulusal, etnik, ırksal veya dinsel bir grubu, kısmen veya tamamen ortadan kaldırmak amacıyla işlenen fiillerden her hangi biri, soykırım suçunu oluşturur.

* Çarlık Rusyası, Kafkasya’yı işgal ederek, Çerkeslerin tarihi topraklarını ellerinden almıştır.

* Çarlık Rusyası, 1763-1864 Savaşı süresince Çerkesleri sistemli olarak katliama ve etnik temizliğe tabi tutmuştur.

* Rus Çarı ve komutanlarının bu konuda açık emirleri vardır.

* Çerkes soykırımında yaşamını kaybedenlerin sayısı, yaklaşık 500.000 ve sürgün edilenlerin sayısı ise 1,5 milyondur. Sürgün edilenlerin de üçte biri sürgün yollarında hayatını kaybetmiştir.

* Çerkes halkının tüm dünyada dağınık şekilde asimilasyona maruz kalması, Çarlık Rusya’sının uyguladığı “etnik temizliğin” sonucudur.

Çabamız, Çerkes Soykırımı ve Sürgünü’nü, Türk ve Dünya kamuoyuna anlatmaktır.

Taleplerimiz

* Rusya Federasyonu, Türkiye ve diğer devletler tarafından “Çerkes Soykırımı ve Sürgünü” tanınmalı ve Rusya Federasyonu Çerkeslerden özür dilemelidir.

* Rusya Federasyonu, Çerkes halkına yaşadıkları ülkelerin vatandaşlığını içeren çifte vatandaşlık vermemelidir.

* Rusya Federasyonu, Çerkes halkının tarihsel anayurduna dönüşmesi için yasal zemin sağlamalıdır.

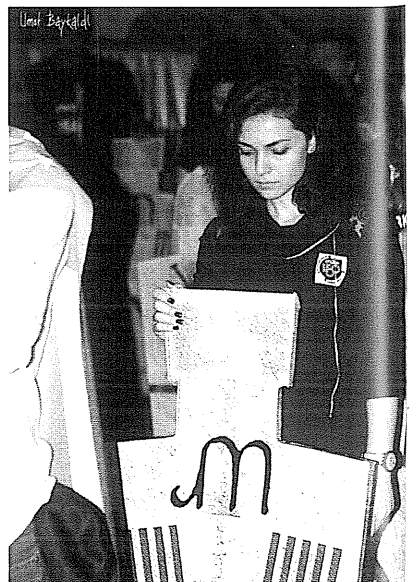
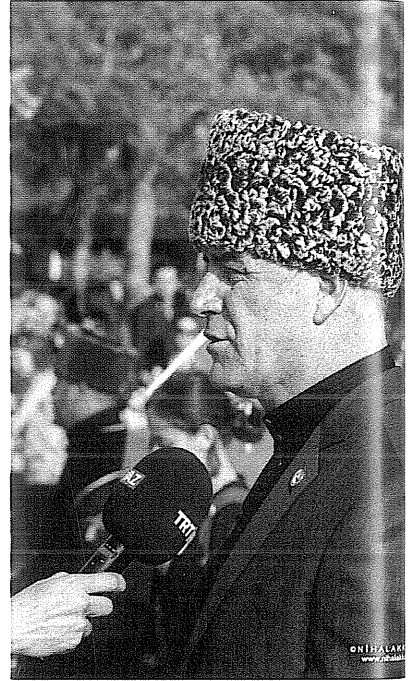
* Türkiye’deki diğer halklar gibi Çerkesler de inkar ve asimilasyon politikalarının kurbanı olmuştur. Toplumsal barışın inşası için Türkiye’de yaşayan tüm farklı kimliklerle beraber Çerkeslerin de dillerini, kültürlerini, kimliklerini yaşayabilmek ve yaşatabilmesi adına tüm kolektif hakları tanınmalı ve var olan yasal engeller kaldırılmalıdır.

Çerkesler, yaşadıkları tüm ülkelerin, özellikle Rusya ve Türkiye’nin çağdaş ve güçlü ülke olması için her zaman önemli katkılarda bulunmuşlardır. Çerkes kimliğine ve varlığına gösterilecek saygı, bu konudaki çabaların artarak devam etmesini sağlayacaktır.

Çerkesler aynı zamanda Rusya, Kafkasya, Türkiye ve Orta Doğu ülkelerinde yaşayan akrabaları ile birlikte, bu ülkeler arasında bir barış köprüsüdür ve öyle de kalmak istemektedir.

Çerkesler geçmişi unutmadan hem kendileri ve hem de diğer halklar için onurlu bir gelecek istemektedir.

Kafkas Dernekleri Federasyonu

Acınızı Paylaşıyoruz...

Çerkes Soykırımı ve Sürgünü'nün 150. Yılı dönümü nedeniyle Kafkas Dernekleri Federasyonu tarafından Türkiye'de yaşayan Çerkeslerin sorunları ve taleplerine ilişkin kapsamlı bir bilgilendirme ve tanıtım faaliyeti yürütüldü, siyasi parti ve sivil toplum kuruluşları temsilcileri ile çeşitli görüşmeler yapıldı. Bu faaliyetler sonucu pek çok siyasi parti ve sivil toplum kuruluşu Çerkeslerin sorunlarına duyarsız kalmadıklarını vurgulayan ve acılarını paylaştıklarını belirten mesajlar yayınladılar.

Bu mesajlar arasında en dikkati çekenlerden biri, Başbakan R. Tayyip Erdoğan'ın mesajıydı. Sayın Erdoğan, ilk kez geçen sene yapılan 149. Yıl Anma Etkinlikleri kapsamında bu konuda bir mesaj yayınlamış ve Çerkeslerin acılarını paylaştığını belirtmişti. Daha kapsamlı olan bu yılki mesajda "inkar, red ve asimilasyon döneminin geri gelmemek üzere kapandığı" ve anadili "konuşabilme, öğrenebilme ve öğretebilme"nin önemi özellikle vurgulanıyor.

150. Yıl Anma Etkinlikleri kapsamında yayımlanan mesajlar ekteki gibidir.

Sayın Yaşar Aslankaya Kafkas Dernekleri Federasyonu Genel Başkanı

Büyük Çerkes Sürgünü'nün 150. yılı nedeniyle düzenlediğiniz Anma Etkinliğine davetiniz için teşekkür ederim.

150. yılında bu elim hadiseyi bir kez daha hüznle hatırlıyoruz.

Kafkas Dernekleri Federasyonu olarak, ülkemizde barış, kardeşlik ve huzur içinde yaşayan, Türkiye'nin gelişip güçlenmesine büyük katkılar sağlayan Çerkes vatandaşlarımızın tarihine, kültürüne, kimliğine ve haklarına sahip çıkmak amacıyla, büyük bir şuur içerisinde sürdürdüğünüz çalışmaları memnuniyetle karşılıyorum.

Bu vesileyle, Çerkeslerin acısını paylaştığımı ifade ediyor, Anma Etkinliğine katılan değerli vatandaşlarımıza selam ve sevgilerimi sunuyorum.

Abdullah GÜL
Cumhurbaşkanı

Yaşar Aslankaya Kafkas Dernekleri Federasyonu Genel Başkanı

Büyük Kafkas Sürgünü'nün 150. yılını anma etkinlikleri kapsamında yaptığınız nazik davet için teşekkür ediyorum.

19 uncu Yüzyılın mazlum halklarından biri olan Çerkesler için, Anadolu yeni bir yurt olmuştur.

150 yıl önce yaşanan büyük facia, Çerkes halkının milli hafızasında derin izler bırakmıştır. Temennim böyle faciaları hiçbir milletin bir daha yaşamamasıdır. Yarınların daha güzel olması için, geçmişten çıkarılacak büyük dersler vardır. Düzenlediğiniz etkinlik, bu noktada son derece yararlı olacaktır.

Bu düşüncelerle Büyük Kafkas Sürgünü'nün 150. yılında, sürgün sırasında hayatını kaybeden bütün kardeşlerimi rahmetle anıyorum. Etkinliklerin başarılı geçmesini diliyorum, bütün katılımcıları sevgi ve saygıyla selamlıyorum.

Cemil Çiçek
TBMM Başkanı

TC BAŞBAKANLIK
ÖZEL KALEM MÜDÜRLÜĞÜ
24 MAYIS 2014

Sayın Yaşar Aslankaya
Kafkas Dernekleri Federasyonu Genel Başkanı

Büyük Çerkes Sürgünü'nün 150. sene-i devriyesinde, Çerkes kardeşlerimizin yaşadığı büyük acıları bir kez daha hatırlıyor, acıları bir kez daha yürekte paylaşıyoruz.

İçinde bulunduğumuz geniş coğrafyanın tüm halkları gibi özgürlüğüne, bağımsızlığına, inançlarına ve değerlerine aşkla bağlı olan Çerkes kardeşlerimiz, 18. yüzyıl'da insanlık tarihinin gördüğü en büyük zulümlerden birine maruz kaldılar ve sayısı milyonları aşan şehit verdiler.

Hayatta kalanlar ise, doğup büyüdüğü toprakları terketmek suretiyle uzun bir sürgüne mahkum bırakıldılar.

Çerkesler, bu coğrafyanın tüm halkları gibi, ortak bir kaderi paylaştığımız kardeşlerimizdir. Türkiye'nin tarihi Çerkes kardeşlerimizle inşa edilmiştir; hiç kuşkusuz gelecek de hep birlikte inşa edilecektir.

77 milyon içinde, her bir kardeşimizin, kendi ana dilini, kendi kültürünü, gelenek ve inançlarını muhafaza etmesi, kendisini hiç bir ayrıma tabi tutulmaksızın bu ülkenin birinci sınıf vatandaşları olarak hissedebilmesi hükümet olarak uğruna mücadele verdiğimiz bir hedeftir.

İnkâr, red ve asimilasyon dönemi geri gelmemek üzere kapanmıştır.

Attığımız adımlarla, her bir kardeşimizin anadilini konuşabilmesi, öğrenebilmesi ve öğretebilmesi teminat altına alınmıştır.

Öz be öz kardeşlerimiz, 77 milyonla birlikte bu vatan topraklarının sahipleri olarak gördüğümüz Çerkes kardeşlerimizin acı hatıraları hiç kuşkusuz bizim de acımızdır.

Çerkes kardeşlerimizin haklı mücadelesini gönülden destekliyor, bir daha böyle büyük acıların yaşanmaması için, barışın ve adaletin egemen olduğu bir dünya mücadelemizi birlikte veriyoruz.

150. sene-i devriyesinde, Büyük Çerkes Sürgünü'nde hayatını kaybeden şehitlerimizi; sürgünlerde ölen tüm Çerkes kardeşlerimizi bir kez daha rahmetle yadediyor; Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı Çerkes kardeşlerimize ve dünya üzerindeki tüm Çerkeslere sevgilerimi, selamlarımı gönderiyorum.

Recep Tayyip Erdoğan
Başbakan

TBMM Başkanvekili Sadık Yakut, 21 Mayıs'ın "Çerkes Soykırımı ve Sürgünü" olarak tanınması için Çerkesler'in en doğal talebi olduğunu söyledi.

TBMM Genel Kurulu, Başkanvekili Sadık Yakut başkanlığında toplandı.

Yakut, bugün Çarlık Rusya'nın Çerkesler'i Kafkaslar'dan sürgün etmesinin 150. yıl dönümü olduğunu anımsattı. Rus-Kafkas savaşlarının, tarihin en kanlı savaşlarından biri olduğunu ifade eden Yakut, yüzlerce yıl süren savaşlarda 500 binden fazla Kafkasyalı'nın hayatını kaybettiğini belirtti.

Anadolu ve Rumeli toprakları başta olmak üzere 40'tan fazla ülkeye sürülen Çerkesler'in dramının güncelliğini koruduğunu dile getiren Yakut, şunları kaydetti:

"Kafkas sürgünü, dünya tarihinin en trajik olaylarından olmasına rağmen, uluslararası anlaşmalarla çerçevesi çizilmiş temel insan hak ve hürriyetlerinin karşılık bulamaması oldukça anlamlıdır. Sürgün ve soykırıma tabi tutulan 1.5 milyon Çerkes'in sorunlarına çözüm bulunamamış olması hepimizi derinden üzmektedir. 5 bin yıldır yaşadıkları yüce dağlardan ve engin topraklardan sürgün edilerek, mallarını, mülklerini ve vatanlarını geride bırakmanın, sürgün sırasında binlerce kişinin kaybının derin acısı içinde Anadolu'ya hüznüyle ulaşan Çerkesler'in geri dönme arzusu devam etmektedir."

Yakut, Kırım Tatarları'nın bu olayın dışında tutulamayacağını ifade ederek; "Üzücüdür ki bugün Kırım, insanlık dışı zulüm suçu faillerinin mirasçıları tarafından bir kez daha uluslararası hukuk ve insan haklarına aykırı bir şekilde işgal edilmiştir" dedi. Kırım Tatarları'nın yok olma korkusunu iliklerine kadar hissettiğini vurgulayan Yakut, Kırım Tatarları'nın can ve mal güvenliğinden ciddi endişe duyduklarını söyledi.

Yakut, "Ataları sürgün edilen halkların tekrar vatanlarına dönmeleri, temel haklar kapsamında değerlendirilmelidir. Yaşadıkları ülkelerde çifte vatandaşlık verilmesi ve 21 Mayıs'ın Çerkes Soykırımı ve Sürgünü olarak tanınması Çerkesler'in en doğal talepleridir" diye konuştu.

[Kaynak: TBMM web sitesi, 21 Mayıs 2014]

Bundan 150 yıl önce Rus Çarı tarafından sürgün edilen Çerkesleri her yıl 21 Mayıs'ta anmaktayız. Tarihleri acılarla dolu olan Çerkes kardeşlerimizin sürgün sırasındaki can kayıpları, çektikleri çileler ve sonraki nesillerin kapanmayan yaraları ortak acılarımızdır.

Cumhuriyet Halk Partisi her zaman mazlumların yanındadır ve Çerkes yurttaşlarımızla dayanışma içindedir. Ülkemizdeki Çerkes diasporası Kurtuluş Savaşımızdan başlayarak Türkiye'nin siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel gelişimine önemli katkılar sağlamıştır. Bu güzide insanlarımızın toplumumuzu zenginleştiren hizmetleri bugün de sürmektedir. Çerkes yurttaşlarımızın sorunlarının çözümü ve beklentilerinin karşılanması eşit vatan-

daşlık ve hak temelli siyaseti benimseyen CHP'nin öncelikli hedefleri arasındadır. Bu bağlamda, Çerkes yurttaşlarımızın kültürlerinin gelecek nesillere aktarılabilmesi için çaba harcamaya devam edeceğiz.

Başka ülkelerde yaşayan Çerkeslerin sorunları da CHP'nin dış ilişkiler anlayışı çerçevesinde ilgili ülkelerde gündeme getirilmekte, Çerkeslerin insan hakları ve temel özgürlüklerinin korunması istenilmektedir. Sürgünün 150. yılında Çerkes kardeşlerimizin acılarını paylaştığımızı, içerde ve dışarda her zaman yanlarında olacağımızı yineler, kendilerini saygı ve sevgiyle selamlarz.

[Kaynak: Haberand haber sitesi, 22 Mayıs 2014]

Çerkesya halklarının 19. Yüzyıl'da yaşadığı büyük trajedinin üzerinden 150 yıl geçti. 21 Mayıs 1864 günü tarihe Çerkes soykırımının simgesi olarak kazındı. Çarlık Rusyası, Kafkasya'nın doğusunda, Dağıstan ve Çeçen-İnguş Bölgesi'nde, savaş boyunca kadın, çocuk ayırmaksızın tam bir imha politikası izledi. 1 milyonu aşkın Çerkes katledildi, daha fazlası vatanından sürgün edildi. Sürgün, Karadeniz kıyısındaki Ubih, Abaza ve Adıgelere uygulandı. 500 binin üzerinde insan sürgün yolculuğunda ve ilk yerleştikleri bölgelerde yaşamını yitirdi. Sadece Trabzon'da 53 bin Çerkes öldü. Ubihların dilini konuşabilen kalmadı. Adıgelerin bir boyu olan Natuhayların adı bugün sadece tarih kitaplarında kaldı.

Osmanlı ve Çarlık Rusyası, Çerkeslerin sürgün edilmesinde anlaştı, çünkü Osmanlı'nın "göçmene" ve savaşıacak güce ihtiyacı vardı. Osmanlı planlı bir iskân politikası uyguladı. Çerkesler, Osmanlı İmparatorluğu'nun sorunlu bölgelerine ve potansiyel tehlikelere karşı bariyer oluşturacak şekilde, Balkanlar'da Müslüman olmayan halkların civarına, Ortadoğu'da Suriye-Ürdün hattına, Anadolu'da Samsun-Hatay hattı üzerine, İstanbul çevresine, Marmara Denizi doğu ve güneyine yerleştirildi.

Sömürgeciliğe karşı bağımsızlık için direnen Çerkesler dünyanın dört bir yanına dağıtıldılar. Bu tarifsiz acıyı daima yüreklerinde taşıdılar ve ağıtlarını kuşaktan kuşağa aktardılar. Çerkesler şimdi dünyanın 40 civarındaki ülkesinde yaşamalarını sürdürüyor. Vubih, Abaza ve Adıgelerin Türkiye'deki nüfusu, kadim topraklarında yaşayanlardan çok daha fazla. Bugün Çerkeslerin en büyük bölümü Türkiye'de yaşıyor. Anadolu'daki Çerkes nüfusu 5 milyonu aşıyor.

Çerkeslerin 1908'de II. Meşrutiyet'in ilanı ile İstanbul'da kurdukları derneklerin ve okulun Cumhuriyet döneminde kapatılması, Çerkes Ethem'e "hain" damgası vurulması, 1922 yılı Aralık ayında başlayan Gönen-Manyas'taki Çerkes köylerinin

doğuya sürgünü, köylerde yürütülen "yurttaş Türkçe konuş" faaliyetleri, "katıksız Türkçe soyadı" kanunu, "okulda Çerkes olduğunuzu söylemeyin" çabaları inkar ve asimilasyon politikaları olarak uygulandı. Zalim yasaklar Çerkeslerin soykırım acısını katmerleştirdi.

Bugün de AKP Hükümeti Çerkeslerin demokratik haklarını tanınamakta ısrar ediyor. Çerkes halkının hak taleplerini görmezden geliyor. HDP olarak Çerkes halkının,

- Çerkes kimliğinin ve kültürünün yaşatılmasının önündeki engellerin ortadan kaldırılması,
- Ana dilinde eğitim hakkının sağlanması, üniversitelerde akademik programların açılması,
- Çerkesçe TV ve radyo yayın hakkının sağlanması,
- Çerkes köylerine eski isimlerinin verilmesi, çocuklara Çerkes dilinde isimlerin konulabilmesi,
- Çerkesleri hain olarak anlatan veya inkar eden tüm ırkçı ifadelerin ders kitaplarından ayıklanması haklı taleplerini sahipleniyoruz.

Türkiye, halkların birbiri içinde eritildiği, eritilemeyenlerin düşünman ilan edildiği, birbirine karşı önyargı ve nefretle eğitildikleri bir tarihin ağırlığını taşıyor. Çerkes soykırımının büyük acısını paylaşıyor ve Çerkes halkının anadili, kültürü ve inancıyla özgür, eşit ve demokratik yaşam mücadelesini mücadelemiz kabul ediyoruz.

HDP Merkez Yürütme Kurulu
20 Mayıs 2014

[Kaynak: HDP web sitesi, 20 Mayıs 2014]

Kamalak, mesajında, “Çerkeslerin ve Kafkas halklarının zulme ve işgale karşı verdikleri kahramanca mücadeleyi unutmamız asla mümkün değildir” dedi.

Genel Başkanımız Prof. Dr. Mustafa Kamalak, 1864 Büyük Çerkes Sürgünü’nün 150. Yıl dönümü münasebetiyle bir açıklama yaptı.

Çerkeslerin 1864 yılında büyük bir zulüm,soykırım ve sürgüne maruz kaldıklarını kaydeden Kamalak, “Saadet Partisi olarak,zulme uğrayan Çerkes ve Kafkas halklarının acılarını kalplerimizde hissettiğimiz bu günde, bu acıları hep beraber paylaştığımızı bir kere daha ilan ediyoruz” dedi.

Tarihin en eski dönemlerinden beri yaşadıkları Kafkasya’da büyük bir geçmişe sahip Çerkesler ve Kafkas halklarının, yüz-yıllarca süren onurlu bir direnişe rağmen,emperyalist devletlerin ve Çarlık Rusya’sının hak hukuk tanımaz politikaları ve sinsî hedefleri doğrultusunda Sürgün ve Soykırıma uğratılarak Kafkasya’dan koparıldıklarını kaydeden Kamalak; “Çerkeslerin ve Kafkas halklarının zulme ve işgale karşı verdikleri kahramanca mücadeleyi unutmamız asla mümkün değildir” diye konuştu. “Rus zulmü ve vahşeti karşısında şehit olan, Kafkasyalı

kardeşlerimizin kanlarının boşa akmadığını, Kafkas halklarının bugün Rusya’da verdikleri mücadele bizlere hatırlatmakta,ve soykırımı,sürgünü ve zulmü bir kez daha gözlerimizin önüne sermektedir” diyen Kamalak, bu onurlu ve kahraman insanların, sürgün sonrası sadece yürekleriyle geldikleri ülkelerde yeni bir hayat kurana kadar çok büyük zorluklar yaşadığını vurguladı.

Kamalak mesajını şu cümlelerle tamamladı:

“Türkiyede yaşayan Çerkes kardeşlerimiz ve diğer etnik kökene sahip olan kardeşlerimizle birlikte bu vatan için canıyla hizmet etmişlerdir. Biz Saadet Partisi ve Milli Görüş olarak diyoruz ki!

Türkiye’de yaşayan 75 milyon kardeşler. Etnik kökeni ne olursa olsun, bizim mayamızda İslam vardır, İslam kardeşliği vardır. Yine etnik kökeni ne olursa olsun, bir ve beraber çarpan yüreklerimiz, zulmün, sömürünün, sürgünün olmadığı Yeni Bir Dünyayı mutlaka kuracaktır. Bu duygularla, “Büyük Sürgün”ün yıldönümünde Çerkes kardeşlerimizin acılarını paylaşıyor, bu tür felaketlerin bir daha yaşanmamasını diliyoruz”

[Kaynak: Saadet Partisi web sitesi, 20 Mayıs 2014]

TOBB Başkanı M. Rifat Hisarcıkloğlu, Çerkeslerin 21 Mayıs 1864’de sona eren Kafkas-Rus savaşları ile birlikte maruz kaldıkları zulüm, soykırım ve insanlık tarihinin en büyük sürgününün 150. yıl dönümü dolayısıyla bir mesaj yayımladı.

Türkiye Odalar Borsalar Birliği Başkanı Rifat Hisarcıkloğlu Çerkes sürgünü ve soykırımı ile ilgili mesajında; “Çerkes ve Kafkas halklarının maruz kaldığı sürgün ve soykırım tarihin en acımasız ve en karanlık sayfalarından birisi olmuştur. Çerkes kardeşlerimizin acısını her zaman yüreğimizde taşıyacağız” ifadesini kullandı.

TOBB Başkanı Hisarcıkloğlu şunları söyledi: “21 Mayıs 2014 tarihin en acı dolu günlerinden birisinin yıldönümü. Rus-Kafkas Savaşı 21 Mayıs 1864’de, Soçi yakınlarında Kbaada vadisinde (şimdiki adıyla Krasnaya Polyana) Çerkeslerin ağır yenilgisiyle bitti. Savaşın sona ermesi ile birlikte, Çarlık Rusyası tarafından vatanını terk etmeye zorlanan Kafkas halkları, bu tarihi Çarlık Rusyasının stratejik hedefleri doğrultusunda Çerkes halkına uyguladığı soykırım ve sürgünün yıldönümü olarak kabul etmektedir. Tarih boyunca yaşadıkları Kafkasya’da onurlu bir

mücadele ve direniş gösteren Çerkes halkı, ne acıdır ki hak hukuk tanımaz bir politikayla, soykırıma uğramış ve sürgün edilmiştir. Bu insanlık dışı süreçte Çerkeslerin zulme ve işgale karşı verdikleri kahramanca mücadele asla unutulmayacaktır.

Umudumuz odur ki; acımasız, kanlı saldırıların yaşanması, Çerkeslerin evlerinden, topraklarından ve vatanlarından koparılıp Büyük Sürgüne gönderilmesi sürecinin, insanlık tarihinde ve vicdanlarda açtığı yara, yeni acıların yaşanmaması adına büyük bir ders olsun.

Bizler Türkiye’de Çerkes, Türk, Kürt, Laz, Gürcü, Ermeni, Rum ve diğer vatandaşlarımızla bir ve bütünü. Bu vatan için canıyla kaniyle mücadele eden, aynı gelecek adına nefes alan büyük bir ülkeyiz. O açıdan geçmişte yaşadığımız her acı, hepimizindir. Kanayan yara aynı bedenindir. Türk İş dünyası adına, Büyük Sürgün’ün bu yıl dönümünde Çerkes kardeşlerimizin acılarını paylaşıyor, bu tür felaketlerin bir daha yaşanmamasını diliyoruz.”

[Kaynak: Milliyet, 26 Mayıs 2014]

Bir Çerkes dostu olarak;

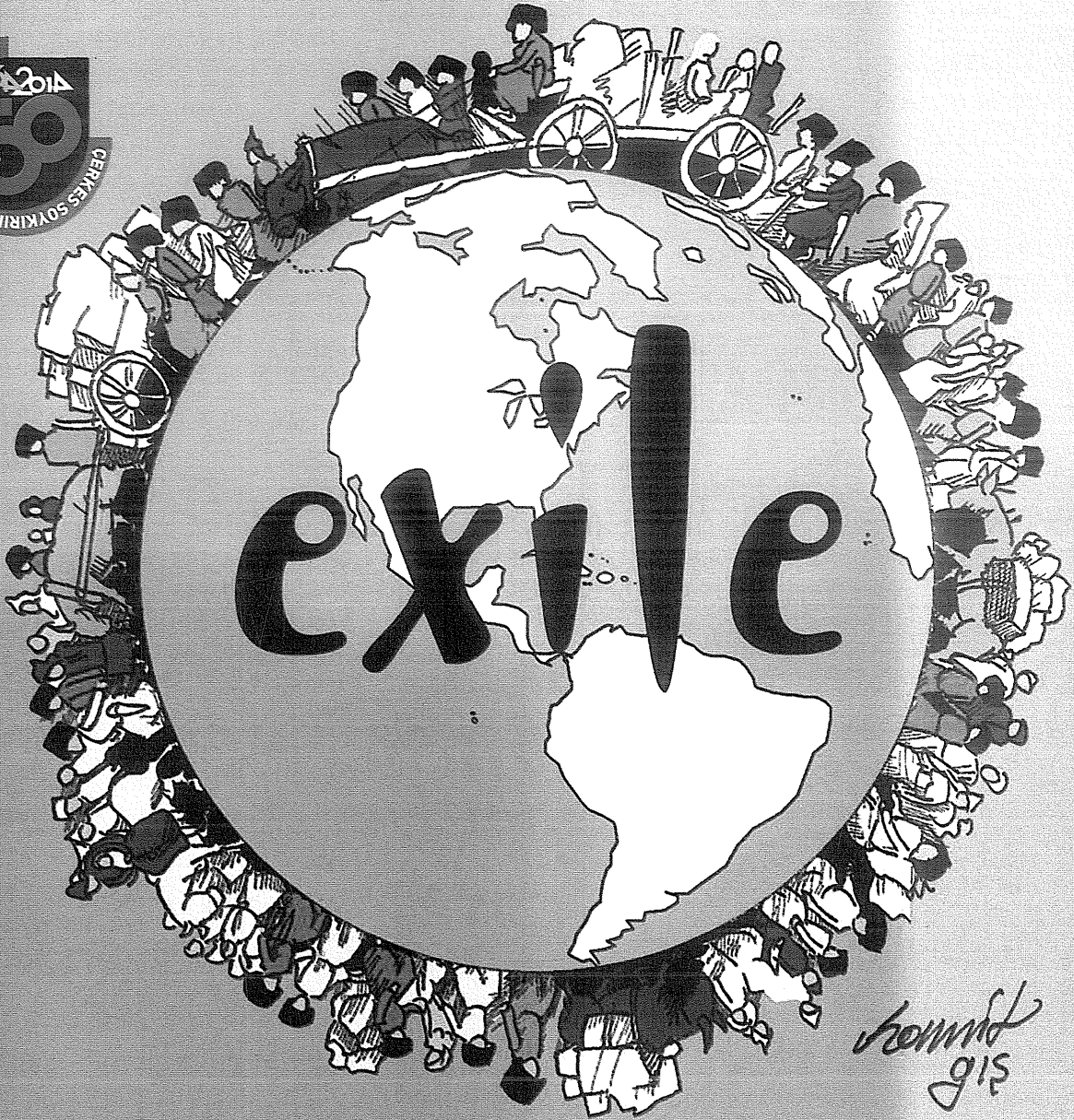
Çerkes Sürgünü’nün 150. yılında komşumuz, akrabamız, vatandaşımız ve yol arkadaşımız olarak Çerkeslerin büyük acılarını paylaşıyor, adalet taleplerini ve varoluş mücadelelerini destekliyorum.

Kani Beko
DİSK
Genel Başkanı

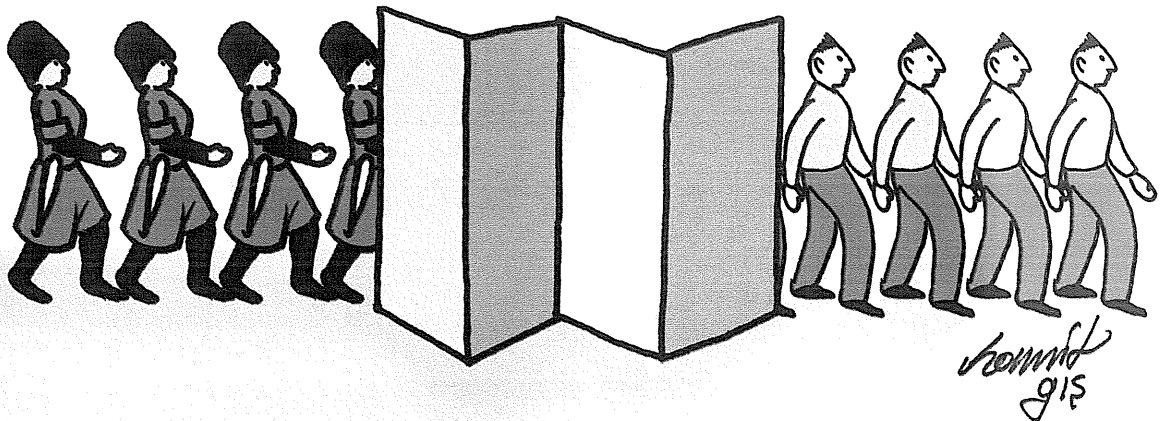
Sibel Güneş
Türkiye Gazeteciler Cemiyeti
Genel Sekreteri

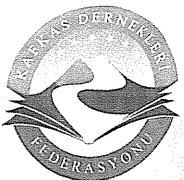
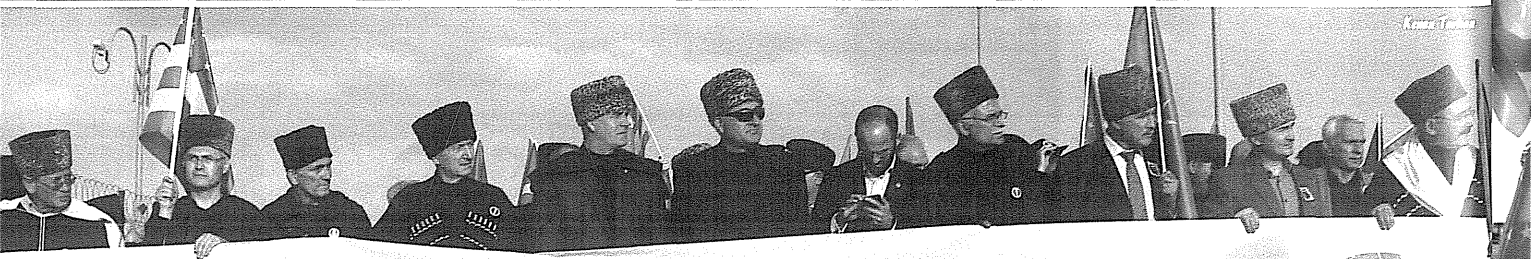
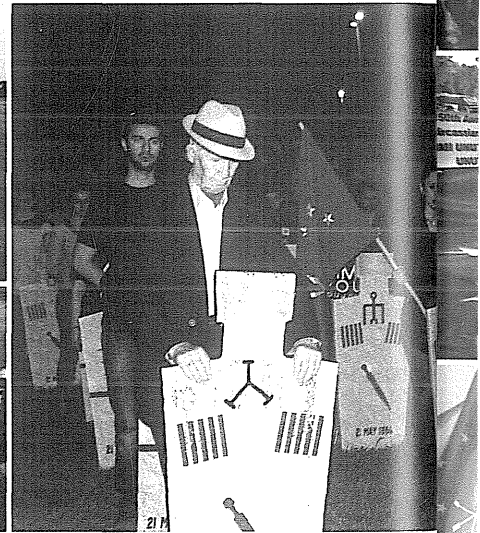
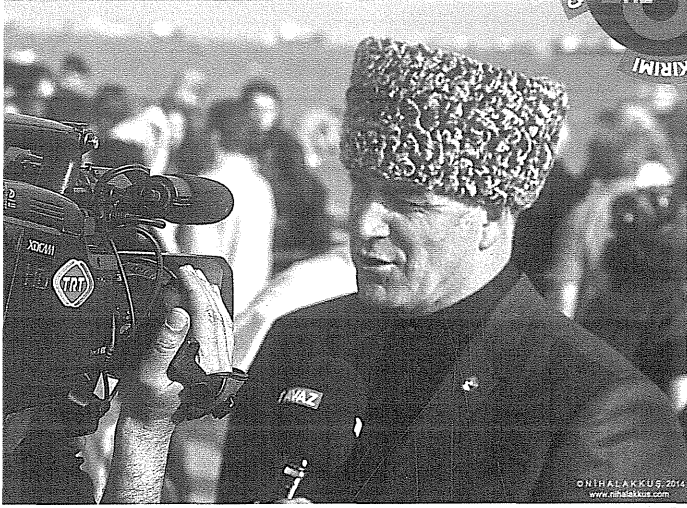
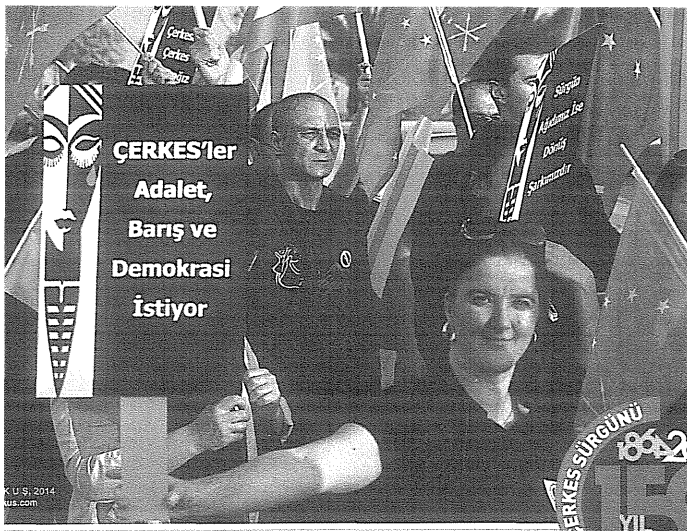
Prof. Dr. Selçuk Erez
İstanbul Tabip Odası
Başkanı

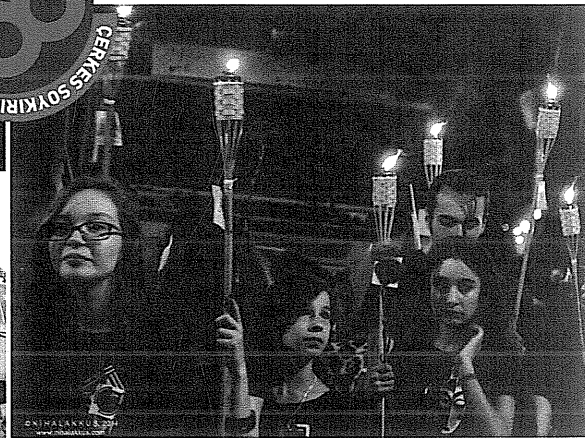
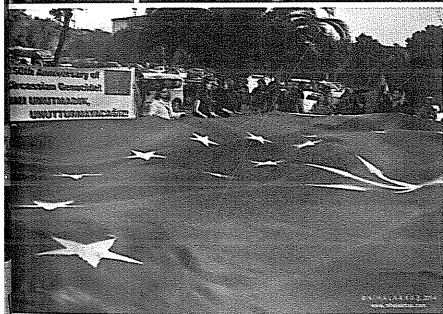
DIYASPORA

KAFKAS DERNEKLERİ FEDERASYONU

Çerkeslerin Sürgünü: Dün, Bugün, Yarın Konferansı Yapıldı

Kafkas Dernekleri Federasyonu tarafından 17 Mayıs tarihinde Ankara TOBB Ün. TEPAV Konferans salonunda "Çerkeslerin Sürgünü: Dün, Bugün, Yarın" adlı bir konferans, YK üyemiz Melike Atlay'ın moderatörlüğünde gerçekleştirildi.

Konferans Prof. Dr. Wulf Köpke'nin konuşması ile başladı. Köpke, Almanya, Hamburg Etnoloji Müzesi'nde açılan ve 25 Mayıs tarihine kadar ziyaret edilebilecek olan Çerkes Müzesi hakkında bilgi verdi. Müzede sergilenen materyallerin bir araya getirilmesinin kolay olmadığını belirten Köpke, sergideki orijinal savaşçı kıyafetinin herkesi çok etkilediğini söyledi. Günümüzde Çerkes sürgün ve soykırım tanınma sürecinin zorlu bir dönem olacağını belirtti.

Doç. Dr. Cahit Aslan, Soykırımın bir ulusun kendini yeniden yaratma gücünü kırdığını, Rus- Kafkas savaşının çeşitli dönemlerde hem göçün yaşandığını hem de soykırımın ve sürgün yaşandığını söyledi. Osmanlı-Rus Çarlığı arasında 1829 yılında imzalanan, Edirne Anlaşması ile Rus Çarlığı tarafından 1857 yılında hazırlanan planın dönüm noktaları olduğunu belirtti. Aslan, ayrıca Çarlık rejimi savaşmak ile birlikte Çerkesleri "Dağlı, vahşi savaşçılar" gibi tanımlayarak, bölge devletlerinde bir algı yönetimi oluşturduğunu vurguladı.

Radikal Gazetesi Dış Haberler Müdürü, Gazeteci Fehim Taştekin ise Kafkasya'da 90'lı yıllardan başlayan Çerkes örgütlerin talepleri ve nitelikleri Rusya Federasyonu davranışları konusunda görüşlerini paylaştı. Bir dönem milliyetçi Çerkes hareketlerinin öne çıktığı Kafkasya coğrafyasında, günümüzde artık Kremlin

tarafından belirlenen politikalar uygulandığını belirten Taştekin, Çerkes örgütlerinin taleplerini dile getirirken daha dikkatli ve seçici olması gerektiğini vurguladı.

Kaffed adına toplantıya katılan Gen. Sekreter Zeki Kartal, 90'lı yıllardan günümüze kadar Çerkes örgütlenmelerinin hak talep etme sürecindeki değişimleri özetledi. Rusya Federasyonu ve Türkiye Cumhuriyeti politikalarındaki her değişikliğin Çerkes örgütlerinin davranışını etkilediğini vurguladı.

Konuşmalar sonrasında soru cevap bölümüne geçildi. Katılımcılar, konuşmacıların tarihsel ve güncel içerikli sorularına cevap verdi. Daha sonra kürsüye gelen Kaffed Genel Başkanı Yaşar Aslankaya, yaptığı kısa konuşma sonrasında konferansa katılan Sayın Köpke, Aslan ve Taştekin'e Çerkeslerin sorunları konusunda yaptıkları çalışmalardan dolayı teşekkür plaketi verdi.

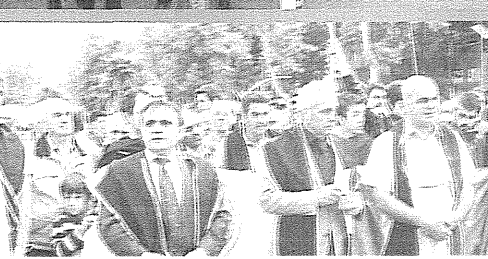
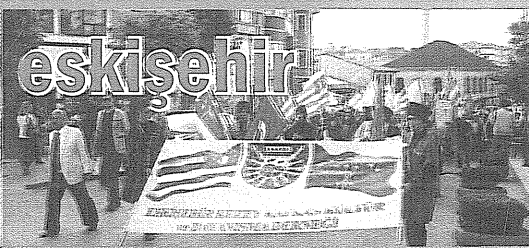
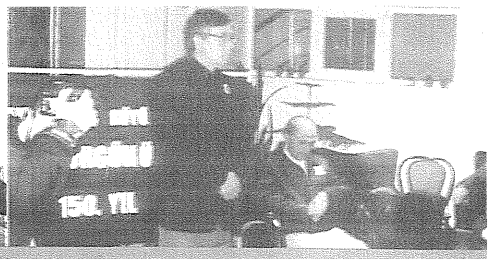
derneklerimizin 150. yıl anma programlarından

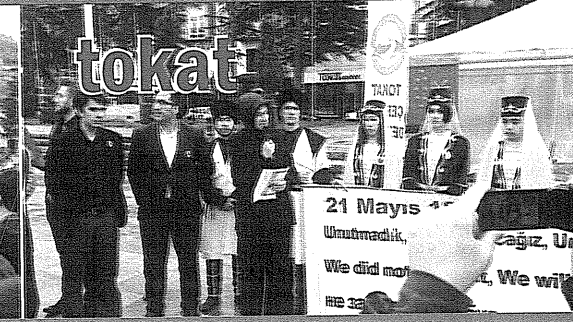
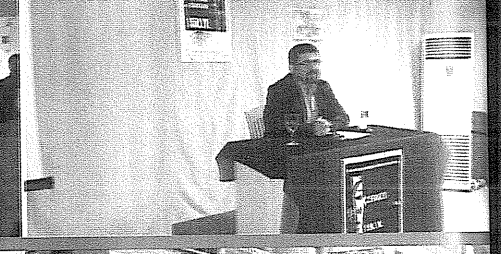
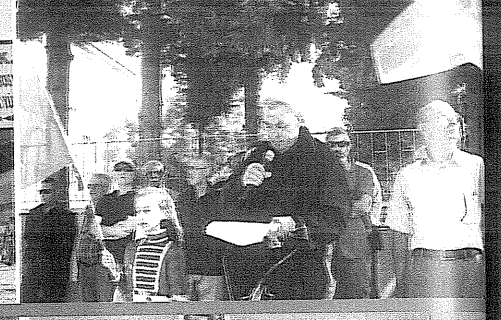
Derneklerimiz Çerkes Sürgün ve Soykırımının 150. yıldönümünü nedeniyle bölgesel bazda da anma programları düzenlendiler.

Basın açıklamaları, mitingler, sergiler, konferanslar, mevlütler, gibi etkinliklerle Türkiye'nin dörtbir tarafında anma programları gerçekleştirildi. Sürgün yollarında hayatını kaybedenler anıldı, gelecek için talepler dile getirildi. Etkinliklerden bazılarına ait fotoğraflar :

[Anma programları ile ayrıntılı haberleri ve fotoğrafları www.kaffed.org sitemizden takip edebilirsiniz.]

BEŞ YAŞINDAYDIM

[Ergün Bilgi]

Beş yaşındaydım, beş bahar yaşamıştım,
Karı eksilmeyen yüce dağların koyaklarında.
Ak başlı kartal yuvalarında palazlanırdı,
Beyaz kalpaklı, siyah çerkeskali Abrekler.
Gökte çarpışan gümüş kabzalı kamaların
Kıvılcımları yağardı parlayan gözlerime.
Hayallerim vardı gelecek günlerimden avans.
Hani, düşecekti dişlerim, sevimli olacaktım
Sonra saçlarım örülecekti temmuz güneşinde.
İnce belli, beyaz gerdanlı bir sülün olacaktım
Ve sevdiklerimin yüreğine usulca süzülecektim
Bitimsiz sevdaların akordeonları eşliğinde.

Thamate meclislerinden övgüler duyacaktım,
Sabır taşı dedemin sakallarını okşayacaktım.
Şömine önünde, köz başında güngörmüşlerden
Arkası yarın ocak başı masallar dinleyecektim.
Sevilecektim, övülecektim ve şımaracaktım.

Düğün evlerinin sulanmış toprak avlularında
Özgürce koşacaktım elimde kurabiyelerle.
Toprak damlarda annemin eteğine tutunarak
Kayan bembeyaz asil kuğuları izleyecektim.
Ve ak gerdanlı, nazlı asil bir kuğu olacaktım
Ahhh! Bitimsiz hayallerim, isimsiz çocukluğum...

İslanacaktı biteviye yağmurlarında saçlarım.
Yağmurların ki yanağımdan usul usul süzülür,
Gözyaşı olur, vedaıyla damlardı hüznü bağrına.
Rüzgarın savururdu saçlarımı özgür ufuklara.
Pul pul parlardı, göz alırdı güneşi üşüten karın.
Avlumdun, evimdin, ekmeğimdin, suyumdun.
Ruhumdun, umudumdun ve ezeli yurumdun

Beş yaşındaydım, beş bahar yaşamıştım.
Lakin bu bahar kan sıçramıştı, mayısın al yanağına.
Elbruz'un kuban'ın Nart'ların şah damarından

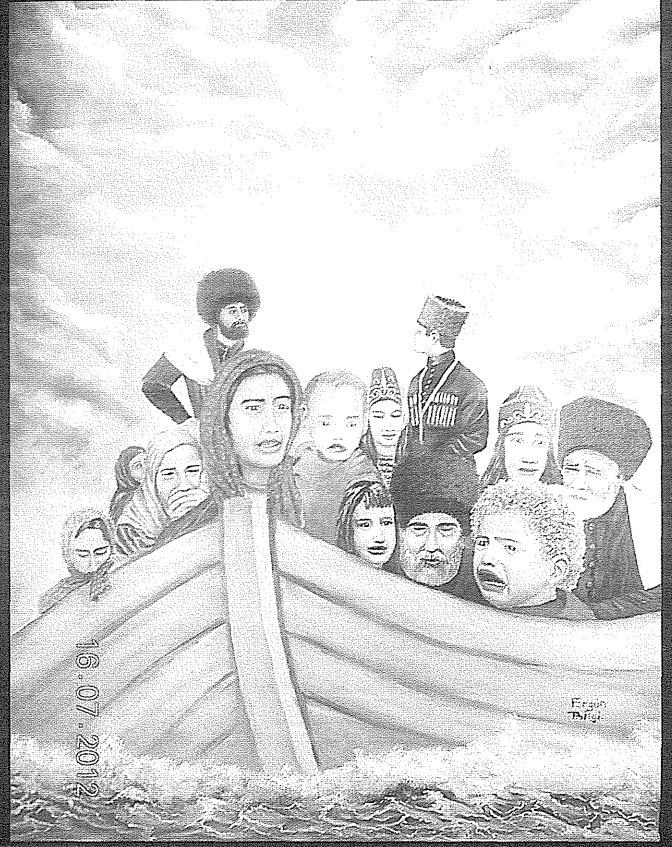
Şebnemler gözyaşı devşirirdi Kafkas ağıtlarından,
Eğilmiş, zamanı kolluyor baykuşlar saçaklardan.
Köz başında çok acıklı ağıtlar dinlerdim yaşanmış,
İç çekerek anlatırdı ninem iç sızısını, hüzünlerini,
Zalim Zass'ın malum utanç kör mızrakları ucunda,
Kanlı sakallar uçuşurdu rüzgarda, o tepe başında.
Suskun dedemin gözlerinden iki damla yaş düşerdi,
Düşen iki damla yaş ben olur düşerdim boşluğa...
Yalazlar korkunç resimler çizirdi ürkek yüzümde
Yorgun gözlerimde kaybolunca alevlerin kızıl gölgesi
Vebalı düşlerimi acımasız umacılar basardı zamansız.

Beş yaşındaydım beş bahar yaşamıştım
Korkunç hisirdardı karanlık ormanların zifiri yaprakları,
Huysuz at kışnemeleri sarardı derinden uzak vadileri
Ve zincir, üzengi, nal sesleri yankılanırdı kulaklarımda
Sonra amansız ağıtlar kaplardı o mehtapsız gökleri
Simsiyah atlılar eğilirdi zifiri yaprakların altından
Zincirleri, üzengileri, gümüşleri parlardı karanlıkta.

Beş yaşındaydım beş bahar yaşamıştım.
Yampiri yamyamların nefti gölgesi düşerdi köyüme
Destursuz dalardı isterik cellatlar serçe yüreğime
Gövdemden büyük tekmeler daraltırdı nefesimi,
Sızlatırdı kanlı parmakları incecik kaburgalarımı.
Ellerinde bilenmiş kinler, keskin ve çelik aletler...
Acımasızca yürek, böbrek, ciğer söker gibi
Yuvamdan, topraktan, kucaktan söküyorlardı
Sevimliydim ama yüzüme bile bakmıyorlardı.

Beş yaşındaydım beş bahar yaşamıştım
Dipçiklerle süngülerle vurdular ölüm kıyısına
Donmuş bebekleri kucağından bırakmayan anneler
Ölmüş annesinin göğsünde süt arayan bebekler
Kefenlerden metelik damıtan, tamahkar gemiciler...

Et tırmaktan ayrılıyor, yürek kafesten sökülüyordu
Ağlaşıyordu çaresizce kıyıda dolunay yeminlileri...
Ve üşüyordum! Düşüyordum ölüm gemisinden.
Azgın dalgalar üstüme köpükten bir kefen geriyordu
Can bu! Tek gözüm eğreti kalıyordu suyun üstünde
Son kez görüyordum balıklara yem atan gemicileri
Ve karışıyordu annemin simsiyah saçları dalgalara
Düşüyordu denize, babamın kıyamet ve soğuk yüzü
Ardından çığlıklar, yüzen kalpaklar, şişmiş cesetler...

Beş yaşındaydım beş bahar yaşamıştım
Bir buçuk asırdır kulaç atıyorum yitiklerime
Hıçkırık rüzgar eser Elbruz'dan kesik kesik
Ağlamaklı bir hüzün yayılır mızık köruklerinden
Ben ağlarım, ardı sıra yaslı karanfiller ağlar
Asil Kafkas kuğuları daha ağır kayar yokluğa
Şimşekler çakar, Çakır'ların kurşun gözlerinde
Ve ben bir buçuk asırdır onları izlerim ümitle

Yetmez meşaleler yakmanız, dualarla anmanız
Yahut kıyılarda kırmızı karanfillerle ağlamanız
Yaslı bedeninizle sarılın yetim, yitik ruhumuza,
Çifte su verin çelikten destansı onurumuza
Sözüm olsun ağlamayacağım körpecek bedenime
Üzülmeyeceğim gamzelerime, yetmemiş ömrüme
Kurduğum ve kavuşamadığım yitik hayallerime...
Korkmayacağım ressam Ayvazovski'nin puslu,
Fırtınalı, alboralı hırçın bensiz denizlerinden.

Bir buçuk asırdır uykusuzum, acıyor gözlerim
Uğulduyor kulaklarım, binlerce vurgun yedim
Yorulduğum artık uyumak istiyorum, ser yamçını
Al, Elbruz'un yaslı yamacına, usulca yatır beni
Sende yaşamak istiyorum, boğulan çocukluğumu...

Soçi 2014:

2014 Kış Olimpiyatları Krasnaya Polyana'da, yani "Kızıl Çayır"da düzenlendi. Amacı barışı ve uluslararası işbirliğini spor yoluyla yükseltmek olan olimpiyat, Çerkeslerin katledildiği bölgede yapıldı, Çerkes halkı burada hiç yaşamamış, bu topraklarda ölmemiş, bu topraklardan sürülmemiş gibi...

İnkârın Olimpiyatı, Olimpiyatın İnkârı

2014 Kış Olimpiyatları Soçi'de düzenlendi. 6-23 Şubat tarihlerinde yapılan olimpiyat oyunlarında yüzden fazla ülkeden gelen binlerce sporcu, Olimpizm ilkeleri doğrultusunda dil, din, ırk ve politik görüş ayrımı gözetmeksizin dostluk, kardeşlik, mükemmellik, daha iyiye ve güzele ulaşmak için yarıştılar.

Soçi Olimpiyat Oyunları, Kara Deniz'e sadece 40 km uzaklıkta, karlarla kaplı Kafkas Dağları'ndaki Krasnaya Polyana bölgesinde yapıldı. Krasnaya Polyana, Rusça "Kızıl Çayır" anlamına geliyor. Masmavi gökyüzü, yeşil ormanlar ve beyaz kar ile kaplı olmasına rağmen bu güzel yöre "Kızıl Çayır" olarak biliniyor.

Olimpiyatların yapıldığı Kafkasya'nın en güzel yöresi niçin Kızıl Çayır adılla biliniyor?

Bunun için 1864 yılına gitmek, o yıl Soçi'de olanları bilmek gerekiyor.

Soçi Olimpiyatları'na ilişkin yayınlarda sürekli göz ardı edilse de herkesin bildiği gibi bu bölgede 1864'de Çerkesler yaşıyordu.

Kuzey-Batı Kafkasya'nın yerli (otokton) halkı olan Çerkesler, bilinen en eski çağlardan beri bu topraklarda yaşıyorlardı. Bu topraklarda bir insanın çıkarabileceği tüm sesleri barındıran benzersiz dillerini oluşturdular, Kafkas dağlarının güzelliği, cesaret ve gizemini yansıtan kültürlerini geliştirdiler.

Bu güzel ülke her zaman işgalcilerin dikkatini çekti. Fakat

Çerkesler tarihleri boyunca acımasız saldırılara karşı ülkelerini ve bağımsızlıklarını korudular. Çarlık Rusyası'nın 18. yüzyılda başlattığı saldırılara karşı düzenli bir orduları olmadan ve dış destek almadan yüzyıldan uzun bir süre, 1763'den 1864'e kadar, ülkelerini büyük bir dirençle savundular.

Çerkesler ilerleyen Çarlık ordusu ve askeri yerleşimleri tarafından Kafkas Dağları'na doğru çekilmeye zorlandılar ve 1860'ların başlarında Kafkas Dağları ile Kara Deniz arasındaki bölgede kuşatıldılar. Çerkesler, tamamen kuşatılmış olmalarına karşın sonuna kadar direndiler. Son ve en acımasız savaş 1864'de Kbaada'da, yani Kızıl Çayır'da yaşandı. Kbaada'nın düşmesi üzerine Rus birlikleri 21 Mayıs 1864'de zafer geçidi düzenledi ve "Batı Kafkasya'nın işgalinin tamamlandığını ve Kafkas Savaşı'nın sona erdiğini" ilan etti. İşte bu tarihten sonra, Kbaada, "Kızıl Çayır" olarak adlandırıldı.

Ülkelerinin işgal edilmesinden sonra bu özgürlük aşığı halk yabancı topraklara kitlesel olarak sürgün edildi. 1.5 milyondan fazla insan (nüfusun %90'ı) Anayurdundan koparıldı. Nüfusun üçte biri sürgün yollarında ve yeni yerleşim yerlerinde hastalık ve açlıktan hayatını kaybetti. Ayakta kalabilenler farklı ülkelere darmadağın olarak yerleştirildi.

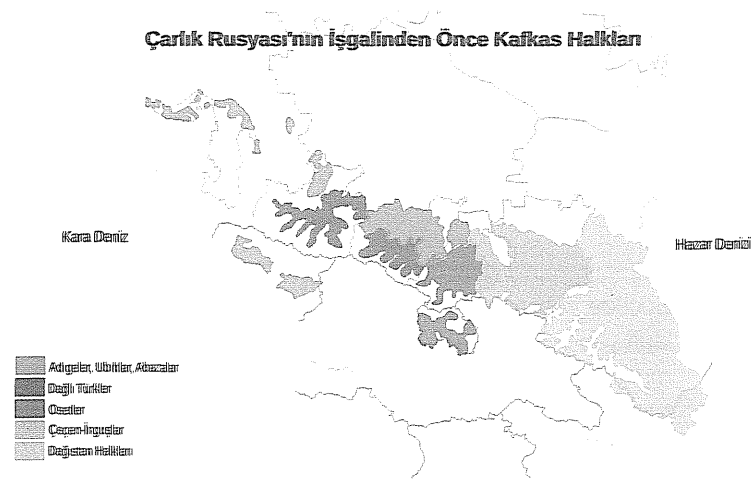

Çerkeslerin anayurtlarından sürgünü, insanlık tarihinin gördüğü en acımasız sürgün ve soykırımlardan biridir.

Çerkesler bu trajediye “Soykırım ve Sürgün” diyor ve her yıl 21 Mayıs günü anma etkinlikleri düzenliyor. Tüm dünyada tarihçilerin ve siyaset bilimcilerin büyük çoğunluğu bu trajediyi “Soykırım” olarak tanımlıyor. Dünya Çerkes Birliği’nin üye olduğu Temsil Edilmeyen Uluslar ve Halklar Örgütü (UNPO) 1997’de Rusya Federasyonu ve uluslararası topluluğa çağrıda bulunarak “Çerkes ulusuna yönelik 19. yüzyılda uygulanan soykırımı tanınması ve Çerkes halkına sürgünde

ulus statüsü tanınmasını” istedi. Kabardey Balkar Cumhuriyeti (1992) ve Adıgey Cumhuriyeti (1996) parlamentoları Rusya Federasyonu’ndan bu trajedinin “Soykırım” olarak tanınmasını talep ettiler. Rusya Federasyonu’nun ilk Devlet Başkanı Boris Yeltsin, 21 Mayıs 1994’de Kafkas halklarına yayınladığı mesajında “savaşta ölenleri, savaş mezaliminde hayatını kaybedenleri, Anayurdundan ayrılmak zorunda bırakılanları, sürgünde ölenleri ve Anayurdunu yitirmenin acısını yaşayanları” saygı ile andığını belirterek, Çerkeslerin “kendi topraklarında yaşamak ve özgün kültürlerini korumak için” mücadele ettiklerini kabul etti.

Çerkeslerin bu trajedisini tanımlamak için hangi kelimeyi kullanırsak kullanalım, Çerkeslerin kısa bir sürede, korkunç koşullar altında Anayurtlarından sürgün edildikleri ve Çerkesya’nın yerli halklarından koparıldığı herkes tarafından kabul edilen bir tarihsel gerçektir. Aşağıdaki haritalar bu dönemde Kafkasya’da uygulanan etnik temizliğin boyutunu ortaya koymaktadır.

Olimpiyatların amacı; insan onurunu koruyan barışçıl bir toplumun teşvik edilmesine yönelik olarak, sporun insanlığın uyumlu gelişiminin hizmetine sunulmasıdır.

Fakat 2014 Kış Olimpiyatları Krasnaya Polyana'da, yani "Kızıl Çayır"da düzenleniyor. Amacı barışı ve uluslararası işbirliğini spor yoluyla yükseltmek olan olimpiyat, Çerkeslerin katledildiği bölgede yapılacak, Çerkes halkı burada hiç yaşamamış, bu topraklarda ölmemiş, bu topraklardan sürülmemiş gibi yok sayılarak olimpiyat meşalesi yakılacak.

Olimpiyat ruhunun soykırım ruhu ile bağdaştırılması mümkün değildir.

Olimpizm ruhunun temeli barış ve kardeşliktir. Tıpkı Vancouver ve Sidney olimpiyatlarında olduğu gibi Soçi'deki Kış Olimpiyatları tarihsel haksızlıkların giderilmesi ve bölgenin yerli halkının, Çerkeslerin onurlandırılması için bir fırsat olabilirdi.

Fakat Rusya Federasyonu, tüm iyi niyetli çağrılara karşın Soçi Olimpiyatları hazırlıklarında, bu toprakların "otokton halkı" Çerkeslerden hiç bahsetmeyerek, yaşanan tarihsel trajediyi yok saymakta, Krasnaya Polyana'nın, "Kızıl Çayır"ın isminin nereden geldiği görmezden gelmekte, unutturmaya çalışmaktadır.

Bu tutum kabul edilemez.

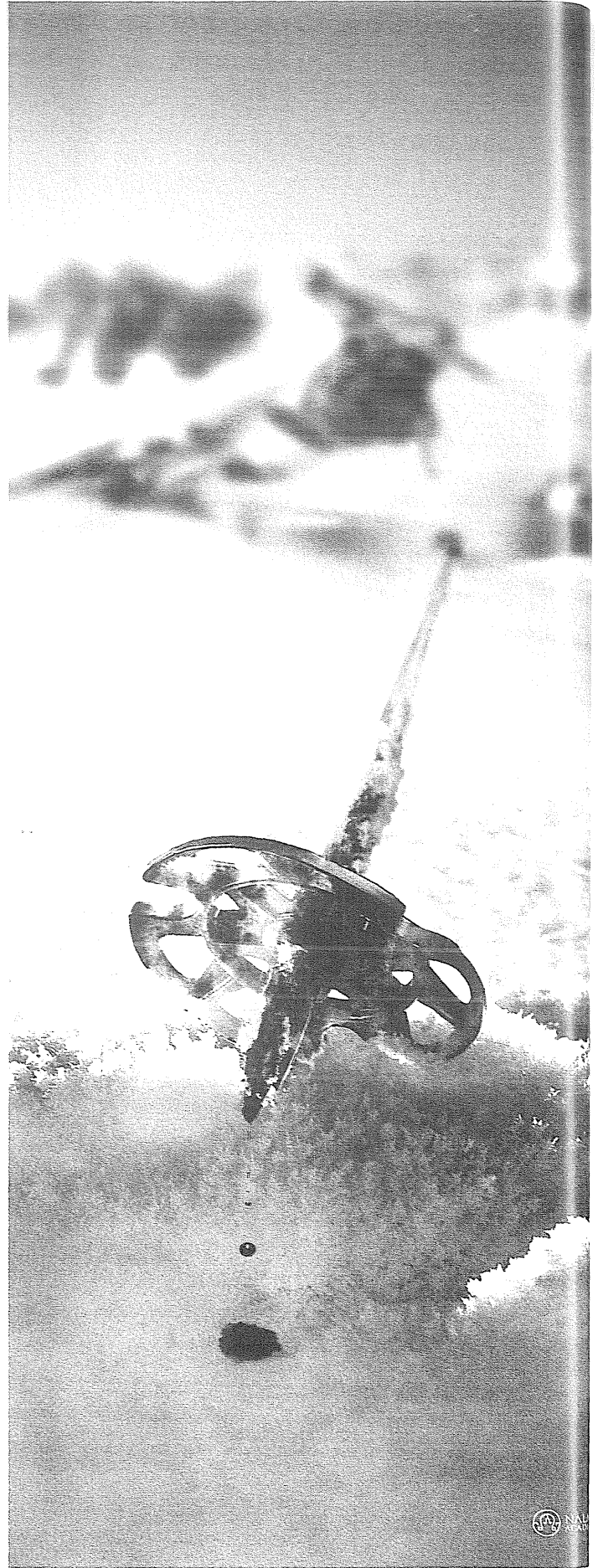
Her zaman barışçı yöntemlerle taleplerini dile getiren Çerkesler, Olimpiyat ilkelerine ve geleneklerine inanan tüm insanlığa yeniden çağrıda bulunuyorlar: Çerkes ulusunun yaşadığı trajedi kabul edilmeden Soçi Kış Olimpiyatları'nın yapılması, büyük acıların canlandırılması ve tarihsel haksızlıkların inkar edilmesinden başka bir işe yaramayacaktır.

Çerkes halkının tüm dünyada dağınık şekilde asimilasyona maruz kalması, Çarlık Rusyası'nın uyguladığı "etnik temizlik" sonucudur. Çerkesler, yaşadıkları Soykırım ve Sürgünün, Rusya Federasyonu ve dünya kamuoyu nezdinde tanınmasını talep etmekte ve Rusya Federasyonu'ndan özür beklemektedir.

Çerkesler bir daha benzer katliamların yapılmaması, benzer acıların çekilmemesi için uğradıkları haksızlıkları telafi edecek adaleti istiyorlar.

Çerkesler Soykırım ve Sürgün'de yaşamını yitirdiklerine saygı gösterilmesini, kaybettiklerini onurlu bir şekilde anmak istiyorlar.

Soçi'de yaşanan tarihsel haksızlıklar inkar edilerek Olimpiyatların yapılması, Olimpizm'in tüm ilkelerinin inkar edilmesi demektir. Çerkeslerin haklı taleplerini göz ardı eden ve bu tarihsel trajediyi görmezden gelenler, insanlığa karşı işlenen en ağır ve en büyük suça ortak olacaklardır.

OLİMPİYAT MEŞALE KOŞUSU: ÇERKESLERİN KISA TARİHİ

Olimpiyat Meşale Koşusu, Çerkeslerin ve Soçi'nin tarihini çarpıcı bir şekilde özetliyor.

Bilindiği gibi Olimpiyat Meşale Koşusu, olimpiyat oyunlarının en önemli seremonilerinden biridir. Meşale, antik dönemde olimpiyatların yapıldığı yerde, Yunanistan'daki Olimpia'da yakılır ve olimpiyat açılış törenlerinin yapılacağı merkezi stad-yuma kadar ev sahibi ülkenin tamamını dolaşır.

Olimpiyat Meşale Koşusu, tanrılardan ateşi çalıp insanlığa sunan Prometheus'un anısına düzenlenmektedir. Efsaneye göre tanrılardan ateşi çalan Prometheus, ceza olarak Kafkas Dağları'na zincirlenmişti. Soçi Olimpiyatları Meşalesi de Prometheus'un izinde Olimpia'dan Kafkasya'ya geliyor.

Soçi Olimpiyatları Meşalesi Rusya Federasyonu'nun 136 bölgesini ziyaret ederek, Kafkasya'daki tüm önemli kentleri dolaştıktan sonra 7 Şubat günü açılış töreninin yapılacağı Soçi'ye getirilecek.

Soçi Olimpiyatları resmi web sayfası meşalenin geçeceği tüm kentlere ilişkin bilgi sunuyor. Kafkasya'daki kentlere ilişkin resmi tarih şöyle [köşeli parantez içindeki sayılar ilgili kentin kuruluş yılını gösteriyor]:

"122. Stavropol [1777]: Stavropol devletin güney sınırını koruyan bir üs olarak kuruldu. Kent Rusya'nın Kuzey Kafkasya'daki etkisini yayan bir merkez oldu.

126. Mahaçkale [1857]: Kafkasya'da Rus müstahkem mevki olarak kuruldu. Kent Hazar Denizi kıyısında bir liman ve balıkçı merkezi olarak gelişti.

127. Grozni [1818]: Grozni Sunja Nehri'nin aşağı kesimlerinde Rus kalesi olarak kuruldu.

129. Nazran [1781]: Kentin tarihindeki Rusya aşaması,

Nazran'da yaşayan 6 İnguş kabilesi temsilcilerinin Rusya'ya bağlılık anlaşmasını 1810'da imzalamasıyla başlar. Aynı yıl, yeni vatandaşları korumak için Nazran'ın çevresine surlar inşa edilmiştir.

130. Vladikafkas [1784]: Vladikafkas Daryal Geçidi'ni tutmak için Terek Nehri'nde bir kale olarak inşa edilmiştir.

131. Nalçık [1724]: Nalçık Kabardey'de Rus kalesi olarak inşa edildi, 1921'de "kent" statüsünü aldı.

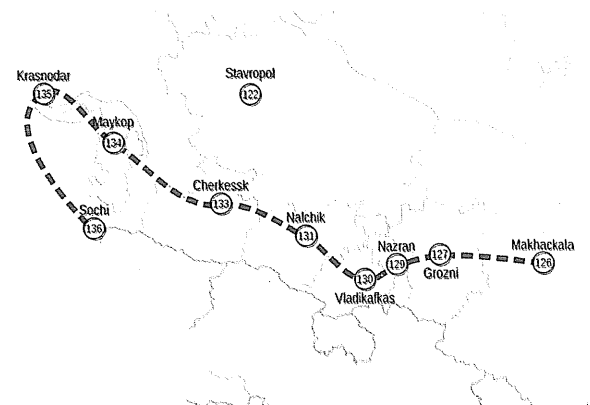
133. Çerkesk [1825]: Kent Kuban Nehri kıyısında bir Kazak köyü olarak kuruldu. Çerkesk'in ilk yerleşimcileri Kazaklar ve aileleriydi.

134. Maykop [1857]: Maykop Belaya Nehri'nde Rus askeri yerleşimi olarak kuruldu. 1870'de kasaba oldu.

135. Krasnodar [1793]: Krasnodar'ın tarihi 2. Katerina'nın Kuban topraklarını Kara Deniz Kazaklarına vermesiyle başlar. O zamanlar kentin adı Ekaterinodar'dı.

136. Soçi [1838]: Rusya'nın tatil başkenti Soçi, 2014 Olimpiyat Meşale Koşusu'nun final noktası olacak. Kentin tarihi M.Ö. 5. yüzyıla, Bosfor Krallığı dönemine kadar uzanır. O zamanlar bölgede Kafkas halkı yaşırdı. Rusya Devleti tarafından bölgenin aktif kalkınması 19. yüzyılın ortalarında başladı."

Bölgenin tamamen kalelerle dolu olduğu, çoğu 19. yüzyılda kurulan bu kalelerin de aynı Olimpiyat Meşale Koşusu'nda olduğu gibi doğudan-batıya, kuzeyden-güneye, aynı hedefe, Soçi'ye doğru yöneldiği görülüyor. Olimpiyat Meşale Koşusu adeta Çerkeslerin trajik tarihini tam 150 yıl sonra tekrarlıyor, bu tarihi unutturmak isteyenlere tekrar tekrar hatırlatıyor.

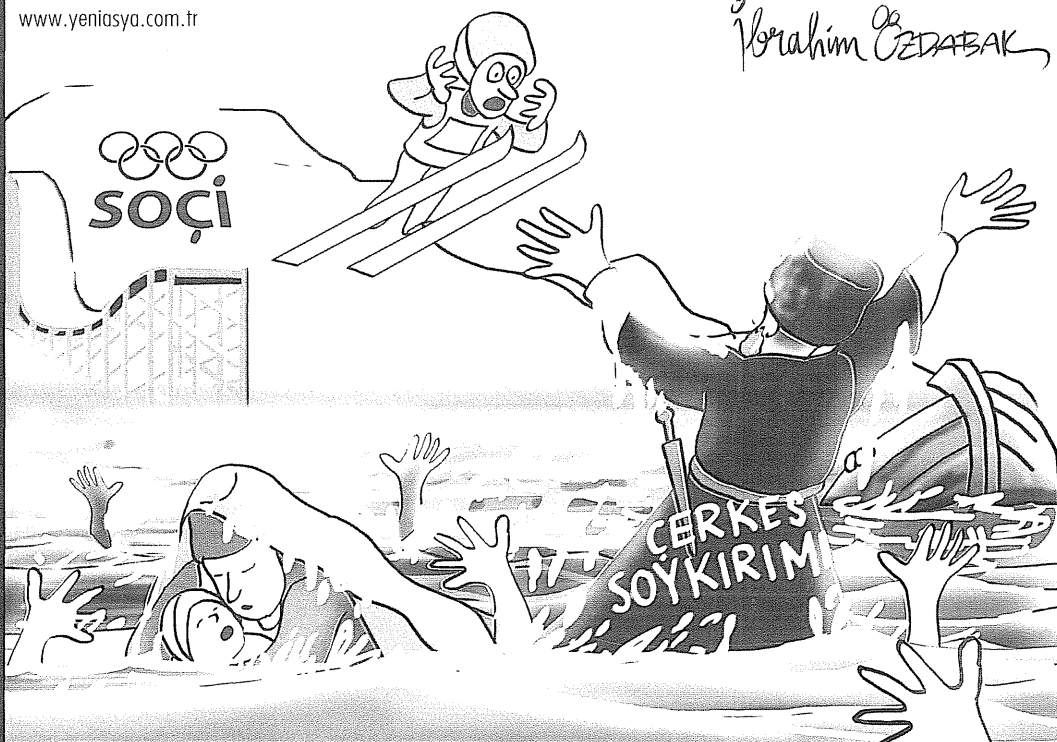

And
SASRIKUA
steals
fire from
GIANTS

www.yeniasya.com.tr

İbrahim ÇEDERBAK

**Olimpiyatın ruhu,
soykırımın ruhu ile bağdaşmaz**

Saşe 1864 - Soçi 2014 Soçi Olimpiyatları İçin Eylem Yapıldı

**soçi
1864-2014**

Kafkas Dernekleri Federasyonu, 56 derneğimizin yöneticileri ile birlikte 2014 Kış Olimpiyat Oyunları'nın Soçi şehrinde düzenlenmesini protesto etti. 1 Şubat 2014 Cumartesi günü saat 12:00'de Rusya Federasyonu Büyükelçiliği önünde gerçekleştirilen eylemde "Olimpiyat kar üstünden yapılır kan üstünden değil, kızılçayır kanlarını karlar örtmez, olimpiyat soykırımı unutturamaz" yazılı döviz ve pankartlar taşındı, sloganlar atılarak tepkiler dile getirildi ve temsili olarak olimpiyat ateşi de söndürüldü.

Kamuoyuna Soçi'yi Çerkeslerin penceresinden anlatmak üzere basın açıklaması yapıldı, Çerkeslerin haklı talepleri bir kez daha dile getirildi.

Ardından gökyüzüne dilek balonları uçuruldu.

www.kaffed.org internet sayfamızdan, Soçi Olimpiyatları nedeniyle Federasyonumuzun ve derneklerimizin gerçekleştirdiği faaliyetler hakkında ayrıntılı bilgilere ulaşabilirsiniz.

Kafkas Dernekleri Federasyonu Basın Açıklaması

Soçi 1864'de yaşanan Çerkes Soykırımı ve Sürgünü'nün simgesidir

Kafkas Türkiye ve Dünya Kamuoyuna,
2014 Kış Olimpiyat Oyunları 6-23 Şubat tarihlerinde
Soçi'de düzenlenecek.

Soçi günümüzde, Karadeniz ile Kafkas Dağları'nın arasındaki bölgede, UNESCO'nun kültür mirası ilan ettiği, yüzyıllık ormanlarla çevrili, yumuşak iklimi, temiz denizi, özgün doğasıyla dünyanın en iyi turizm ve sağlık merkezi bir Rus şehri olarak bilinmektedir.

Fakat Soçi'nin unutulmuş, unutturulmak istenen, Çerkesler ve insanlık açısından son derece önemli bir özelliği daha var.

Soçi 1864'de yaşanan Çerkes Soykırımı ve Sürgünü'nün simgesidir.

Soçi Olimpiyatları, Çerkesçe Kbaada, Rusça Krasnaya Polyana, yani Kızıl Çayır olarak bilinen yerde düzenleniyor. Kızıl Çayır, Çarlık ordusunun, 21 Mayıs 1864 tarihinde düzenledikleri askeri geçit ile Çerkesleri yurtlarından sökmek için yürütülen savaşı kazandıklarını ilan ettikleri yerdir.

Eşitsizler arasında 101 yıl süren savaş ve soykırım sonunda Kafkasya Çerkeslerden arındırılmış ve 1.500.000 Çerkes yurtlarından sürgün edilerek Osmanlı topraklarına gönderilmiştir. Yüz binlerce insan sürgün yollarında açlık, sefalet, soğuk ve salgın hastalıklar yüzünden can vermiştir. Osmanlı topraklarına ulaşabilenler ise geniş bir coğrafyaya dağıtılmıştır.

Yaşananlar, insanlık tarihinin gördüğü en acımasız Sürgün ve Soykırımlarından birisidir.

Ve bugün ne acıdır ki 2014 Kış Olimpiyatları'nın gerçekleştirileceği olimpiik köy, Soçi'de Kbaada Vadisinde yani Kızıl Çayır'da kurulmuştur. Olimpiik köy, UNESCO'nun Dünya Koruma Mirası listesinde yer alan Soçi Milli Parkı ve Kbaada Vadisi'nin yüzyıllık ormanları, binlerce bitki çeşidi ve doğal ekosistemi yok edilerek, bir çevre felaketi yaratma pahasına kurulmuştur.

/IS MY HOMELAND/ SOÇİ BEN

Olimpiyat barış, dostluk, kardeşlik, sevgi ve saygı içinde yarışmak değil midir?

Ne yazık ki amacı barışı ve uluslararası işbirliğini spor yoluyla yükseltmek olan olimpiyat, Çerkeslerin katledildiği bölgede yapılacaktır. Sanki Çerkesler burada hiç yaşamamış, bu topraklarda ölmemiş, bu topraklardan sürülmemiş gibi, dostluğun ve barışın simgesi olimpiyat ateşi burada yakılacaktır.

Çerkeslerin tüm dünyada dağınık şekilde asimilasyona maruz kalması, Çarlık Rusya'sının uyguladığı "etnik temizliğin" sonucudur. Çerkeslerin yaşadığı trajedi kabul edilmeden Soçi Kış Olimpiyatları'nın yapılması, yaşanan acıları yeniden canlandıracaktır.

Çerkeslerin haklı taleplerini göz ardı eden ve bu tarihsel trajediyi inkar edenler, insanlığa karşı işlenmiş en büyük suçlardan birisine ortak olacaklardır.

KAFFED olarak bizler, örgütlü temsilcisi olduğu Çerkesler adına;

* Halkımızın yaşadığı Soykırım ve Sürgün'ün, Rusya Federasyonu ve dünya kamuoyu nezdinde tanınmasını talep ediyor ve Rusya Federasyonu'nun, tarihi ile yüzleşerek, özür dilemesini bekliyoruz.

* Aynı zamanda, başından sonuna kadar tüm olimpiyat sürecinde, Çerkeslerin bu toprakların kadim halkı olduğunu öne çıkartan, Çerkes kimliğinin tanınmasını ve Çerkeslerin Anavatanlarının uluslararası alanda bilinmesini sağlamayı amaçlayan bir programın uygulanmasını istiyoruz.

* Çerkesler geçmişi unutmadan tüm insanlık için onurlu bir gelecek istiyorlar. Benzer acıların bir daha asla yaşanmamasını diliyorlar.

Bizler; insanlık tarihinde bir daha benzer acıların yaşanmaması için, uğradığımız haksızlıkları telafi edecek adalet için, kısacası yaşanan insanlık suçuna ortak olmaması için Olimpiyat Ateşini burada söndürüyoruz.

Ve diyoruz ki; haklı taleplerimizin gerçekleştiği gün bu barış ve dostluk ateşi küllerinden yeniden doğacak ve tüm bölge halklarının yolunu aydınlatacaktır.

ANDIMIZ

Biz; İnsanlık tarihinin en acımasız
Sürgün ve Soykırımını yaşamış
Çerkesler olarak,
Nerede yaşıyor olursak olalım,
Yaşadığımız soykırımı unutmuyacağımıza,
Gelecek nesillere de unutturmayacağımıza,
Her türlü asimilasyona karşı koyarak var
olacağımıza,
Soçi ve 21 Mayıs'ları
ulusal-kültürel dirilişimizin günü yapacağımıza,
Yaşadığımız tüm ülkelerde,
Anavatanımız Kafkasya'da
Ve tüm dünyada barışı savunacağımıza
Atalarımızın manevi huzurunda
AND İÇERİZ...

KBAADA AĞIDI

(21 Mayıs 1864)

[Özdemir ATALAN]

Kbaada,
Görüyor musun,
Gökyüzü nasıl kapkara:
Dağlar, ormanlar, vadiler...
Her yan kara bulutlarla kaplı.
Şu hazin hazin
Yağan yağmura bak Kbaada;
Senin yok edilen halkın için
Göklerin ağlamasıdır bu.

Dinle Kbaada, dinle:
Bak hâlâ yankılanmakta bütün vadilerde
Analarımızın, bacılarımızın, çocuklarımızın feryadı.

Kbaada, bilirsin;
Bir zamanlar,
Şu senin
Doruklara kadar uzanan vadinde,
Üzüm asmaları sarardı,
Dostça kestane ağaçlarını.
Ekinlerin başakları savrulurdu rüzgârdan.
İncelik şarkı söyler,
Kafe dönerdi çayırılarında.
Urbaları ipekten örmeliydi.
Durmaksızın,
Kırk gün, kırk gece koşardı atlıların.
Tan yeri kızılığında varmak için,
Bulutlarla bir olurlardı.
Yeleleri hızlarından dalgalı,
Dizginleri gümüşten düğmeliydi atların.
Kırk dil, kırk destan taşırdı;
Zamanlar içinden
Çağlayıp akardı suların.

Yaz gelince güneyden gelirdi turnalar;
Allı turnalar.
Çıgıllıkları uzaklıklar boyunca...
Dönerlerdi masmavi göklerinde;
İpek tüylü kanatlar üstünde, öbek öbek.

Bereketti, hayattı, güzelliği senin toprağın.
Senin toprağın dünyaların masal yeriydi.

Şimdi, işte o yerinde,
Kararmış küllerden
Kara dumanlar karışıyor göğün sisine.

Halkına mezar oldu,
Mezar oldu o güzel toprağın Kbaada.

Yanıbaşına bak,
Açepsı çayın durulmuyor,
Durulmuyor Açepsı çayın!
Yüzbinlerin kanıyla akmakta Kbaada.

Kbaada, kaldır yaşlı başını, kaldır.
Son bir kez de olsa
Aç gözlerini bugün bir daha:
İşte orada, ta yukarıda,
O iki ıslak kayanın arasına sığınmış,
Orada kalmış,
İki küçük kız çocuğu...
Bilmem görebiliyor musun?
Bedenleri yanı çıplak;

Soğuktan titriyorlar.
Bedenleri yaralanmış;
Korkudan titriyorlar.
Birbirlerine sokulmuş,
Ses çıkarmadan ağlıyorlar.
Ne deyim Kbaada, ne deyim ben!
Söylemek kolay değil.
Fakat, korkarım son kezdir,
Bu canım günahsız körpelerin,
Bu ciğerim ağlamaları.

Şimdi de daha yakına bak Kbaada,
Daha yakına:
Bulanık suları sana doğru gelen,
Kömür karası olmuş şu yaslı tepe...
Başka bir zaman
Başka yiğitlerle birlikte,
Fidan boylu, şahin gözlü;
Daha gencecik Pşıkuy'ın
Kılıcı elinde can verdiği o tepe...
Şimdi orda,
Yağmurdan ve sisten zor seçilen
Tek başına bir kadın...
Ölmüş çocuğu kucağında; bırakmıyor.
Sanki kendi etrafında dönüp duruyor;
Feryadı gökyüzüne doğru.
Fakat,
Gökyüzü ağır!
Gökyüzü sağır!

Yeryüzü de sağır oldu Kbaada.

Yine de bir seslenelim şu âleme Kbaada,
Buradan bir seslenelim:
Hiç olmazsa bir nazar etsin,
Bir nazar etsin burayı:
İşte şu ıslak yamaçlar...
Şu uğuldayan kayalık sahil boyu...
Bekliyorlar buralarda;
Bekliyorlar cehennem yolculuğunu.
Kâh kaderlerine,
Kâh kapanıp ölülerine

Ağıtlar yakarak,
Kendileri örtüsüz, ölüleri kefensiz.

Sonra, üst üste gelip yosunlu kayalara vuran,
Şu azgın dalgaların uğultusuna
Karışıp giden bitimsiz figanlar...

Fakat, artık sen, istersen
Görme, duyma, kapat Kbaada,
Bunlara dayanılmaz.
Al elimden yüreğine taş bastır Kbaada.

Ey Seteney, ey Sesrikua, ey Peterez...
Neredesiniz! Neredesiniz!

Kbaada, ah Kbaada!
Burası, güzellikler ülkesi değil artık.
Burası soyluluklar ülkesi değil artık.

Dinle, bak Kbaada:
Şimdi toplanmışlar burada;
Kızıla boyanmış senin çayırlığında.
Kaatil Çar'ları adına
Zafer marşı çalıyorlar.
Geçiyor barbar ordularının önünden,
Madalyalara sevinmekte olan
Çizmeleri kanlı yezit generaller.

Bir şey söyleyeyim Kbaada,
Burada bir şey:
En az öldüğümüz kadar
Zor geliyor,
Zalimin bu şenliği toprağımızda.
Zor geliyor bize Kbaada.

Ama eğilmedik Kbaada,
Eğilmedik; direndik.
Tükendi, gitti yiğitlerimiz.
Toprağımızda sel oldu, gitti kanımız.
Gene başımızı eğmedik.
Bunu sen de gördün,
Sen de gördün Kbaada.

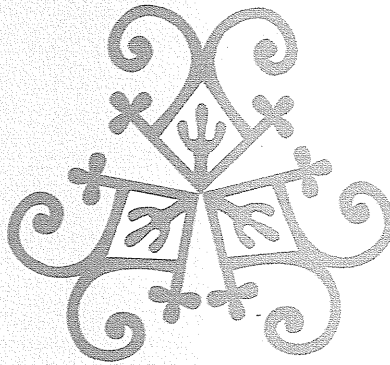
Kbaada,
Dün gece bir rüya gördüm:
Önce ağlıyordum.
Fakat, ne oldu anlamadım,
Dorukların üstündeydim.
Gökyüzüne bakıyordum.
Turnalar geldi mi diye.
Sonra, bir yıldız kaydı, gördüm.
Uzattım ellerimi
Tutmak istedim.
Bastıracaktım ıslak yüreğimin üstüne.
Tutamadım, çok uzaktı.
Derken, yerde bir masal buldum;
Nartlar zamanından kalma.
Okuyacaktım kendime,
Unutayım kendimi diye.
Ne çare, birden çıktı karşıma,
Kanlı pençelerini gösterdi bana,
Esatir-ül ewelin o kartalı.
Korktum, kaçamadım;
Kollarım zincirle bağlı.
Çırpındım, uyandım.
Hazin hazin yağıyordu yağmur.

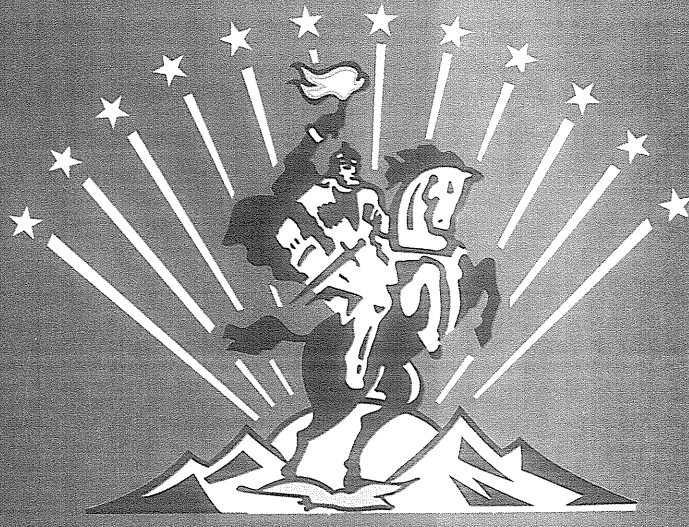
Bu rüyayı neden gördüm,
Bilemedim.
Ancak, şunu biliyorum Kbaada:
Turnalar gelmeyecek artık.
Şu dağların
Özgür ruhlu çocuklarıydı onlar;
Toprağına canlarını koyup gittiler.
Şu korulukta akan
Duru su gibiydi onlar;
Toprağını gözyaşlarıyla sulayıp gittiler.

Şimdi artık yok onlar.
Yalnız başınasın Kbaada,
Yalnız başına.

Eğer bizi sual edecek olursan:
Biz, ta buralarda,
Bir başka öldüğümüz
Ölüm denizinin ötelerindeyiz.
Senin için ağıtlar söylüyoruz.
Başkaca dersin:
Bu diyar-ı memleketlerde,
Sorma, nice ahvalımız var!
Umudumuzdur;
Onun için ebediyyen diyemem.
Kim bilir, belki bir sabah,
Şebnemler daha düşmeden
Yaprakların ucundan,
Aşemez'in kavalı eşliğinde çıkar geliriz.
Ya da bir bahar günü,
Çekip gitmiş olan,
Yeleleri dalgalı atlarımız,
Karlı doruklarına doğru haykırarak,
Yeniden döndüklerinde yeşil vadilerimize
Çerkeskalarımızı giyer,
Gün batmadan orada oluruz.

Şimdilik elveda Kbaada.
Elveda bir zamanların
Güzel çayırığı,
Güzel toprağı Kbaada.

Cumhuriyetimizin
23. Kuruluş Yıldönümünde

ADIGEY'e gidiyoruz...

3-7 Ekim 2014

Adıgey'deki kutlamalara
Türkiye'den kalabalık bir grupta katılmaya,
Bu heyecanı hep birlikte yaşamaya
ne dersiniz

bize katılın...

Organizasyon ayrıntıları: "www.kaffed.org" da...

Kafkas Dernekleri Federasyonu Adıgey Çalışma Grubu

görüş düşünce

dilek qudey

yaşadığın müddetçe ümit edersin “wopsewufe wogughe”

Yaşadığımız
yeryüzü her şeyin
teyit edildiği,
meşrulaştırıldığı bir
yer.

Hiçbirşey
savunulmaz
değil. Cinayetin
de celladın da bir
savunması var!

Sürgünün
hesabı soruluyor
sorulmasına da
“hesap veren” yok
maalesef!

A tlar tepelerden boşalarak, yeri sarsarak durmadan akıp geliyorlar.
Yayla coşmuş.

Yer gök soluk soluğa. At kışnemesi, yeleler, kuyruklar, kora dönmüş
iri gözler.

Yaylanın beyaz tozu bulutlara ulaşmış adeta. Börtü böcek deliğine kaçmış,
kuşlar çığlık çığlığa kanatlanmış.

Uzunyayla'dan başka çareleri kalmamış gibi koşturan atlar.

Gümüş üzengileri pırl pırl, eyerleri, kantarmaları savatlı.

Atının yelesi savruluyor, kuyruğu topuklarına kadar uzamış.

Uzunyayla düzlüğünde bir atlı dimdik durup gözlerini ufka dikmiş, kırpmadan
bakıyor.

Nice sonra at yıklarının yansıması, çelik parıltısında ışıldıyor gözlerinde.

Akşamın alacasında her yanını kangal dikenleri dalmış at çobanı kendi kendine
mırıldanıyor.

“Zışire zil'ire zereighi yegu” (Atı ve yiğitliği birbirine denk.)

Zamanın bir yerinde asılı kalan bu resmin kahramanı büyükbabam Qudey
Yismeil'den başkası değildi.

Anın üzerine çöreklenen tükenmişlik hissini ortadan kaldırmak neredeyse imkan-
sızdır.

Yine de bir yol bulmayı deneyeyim.

Yurtlarından sürülüp ne zaman Osmanlı topraklarına giriş yaptılar bilmiyorum.
Araştırdığım resmi nüfus kayıtlarında 1905 tarihi geçerliydi. Work Yismeyil Kude-
yov, Pınarbaşı-Yağlıpınar kayıtlarına İsmail Kudayoğlu olarak kaydedildi. Büyük-
lerimden öğrenebildiğim kadıyla hikayenin kısası şöyle.

Bir tükeniş ikliminden sıyrılıp, yanlarına alabildikleri eşyaları, hayvanları ve çalışanlarıyla birlikte üç kardeş sürgün yollarına dökülmüş. Kardeşlerden biri yolda ölmüş. Diğer kardeş geldiği bu yabancı topraklarda yaşayamayacağını anlayıp, "Xehu zimi'em tidi ççi'ew gişsexhu" (Vatanı olmayana her yer soğuk gelir.) diyerek yağmalanan vatanına bir şekilde geri dönmeyi başarmış.

Büyük babam ise yaşadığı onca trajedinin ardından sürüldüğü bu yabancı ülkede yeniden kök salmak üzere zorlu yaşam mücadelesine devam etmiş...

Varoluşun yükü, tarih külliyatından mütevellit asırların da ağırlığıyla bezginlik yaratmıştır diaspora'da. Tarih perdesinin ardındaki hayaletlerle konuşmak, ulusların uğultularını dinlemek zaman denilen mefhumlar silsilesini köpürtmekten başka bir işe yaramıyor bazen.

Yaşadığımız yeryüzü her şeyin teyit edildiği, meşrulaştırıldığı bir yer.

Hiçbirşey savunulmaz değil. Cinayetin de celladın da bir savunması var!

Sürgünün hesabı soruluyor sorulmasına da "hesap veren" yok maalesef!

Anne ve babamın vatanlarına geri dönmek gibi bir çabaları olmadı hiç bir zaman.

Onlar zaten kültürlerini yaşayıp dillerini konuşabiliyorlardı. Hayat şartları o kadar zordu ki, kanınlarını doyurup onurlarıyla yaşamaktan başka bir düşünceleri yoktu. Fakat hayatın deb-debesi içinde çocuklarına Khabze'yi öğretmelerine rağmen ana-ata dillerini öğretmeyi ihmal ettiler.

Neredeyse tüm insanlığın kökeninin Türkler'den geldiğine inanan ve Türkiye kimliği taşıyan herkesin Türk olarak kabul edildiği bir ülkede, çocuklarının asimile olabileceklerini hiç hesaba katamadılar.

Köklerimize sadık kalmaya çalışarak, dilini bilmeyen Adıge çocukları olarak yaşayıp gidiyorduk işte.

Lise bittikten sonra Adıge kimliğim iyice belirginleşmeye başladığında, demekler imdadıma yetişip tarihimi, kültürümün diğer öğelerini öğrenmemi sağladı. 1990'lar vatan ile diaspora arasında bağların saglandığı hareketli yıllardı. Hatta Nalçık'de üniversite bursu kazandığımda dünyalar benim olmustu. Fakat Soylu Adıge olmasıyla her zaman övünen babam beni vatana yollamama konusunda direniyordu. O kazandı. Hayatımda çok üzüldüğüm bir kaç vakadan biridir bu.

Kabardey'den olma Abhaz'dan doğma, Türkiye'li bendeniz hayallerim kucagımda öylece kalakaldım.

Şimdi ise; köklerinin Dünya'yı sarmaladığı muhteşem Adıge milletin bir ferdi olarak, yaşamın bana kattıklarıyla onurlu bir yeryüzü vatandaşı olarak yaşamaya özen göstermekteyim.

Eski düşlerle beslenen, atalarının bin yıllara dağılmış naaşlarının üzerinden ütopya geliştirmeye çalışan yorgun diasporalar bizler. Onların zaferleriyle büyülenerek fantastik kurgular içinde roller biçiyoruz kendimize. Soylu ruhlarımızın beslenmeye ihtiyacı var zira!

...

İstanbul'da sürgün torunu bir genç kadın gün batımında denizi izliyor. Kendini inkar edecek anlaşmalardan uzak kalmayı yegleyerek, zamanın bir noktasında asılı kalmış "suyun öteki tarafından" kulaklarına değen mızıka nagmelerini dinliyor.

Genç kadının gözlerinden yıldız ışıltıları geçiyor. Dudakları kıpırdıyor:

"Wopsewufe wogughe." (Yaşadığın müddetçe ümit edersin) diye mırıldanıyor...

araştırma

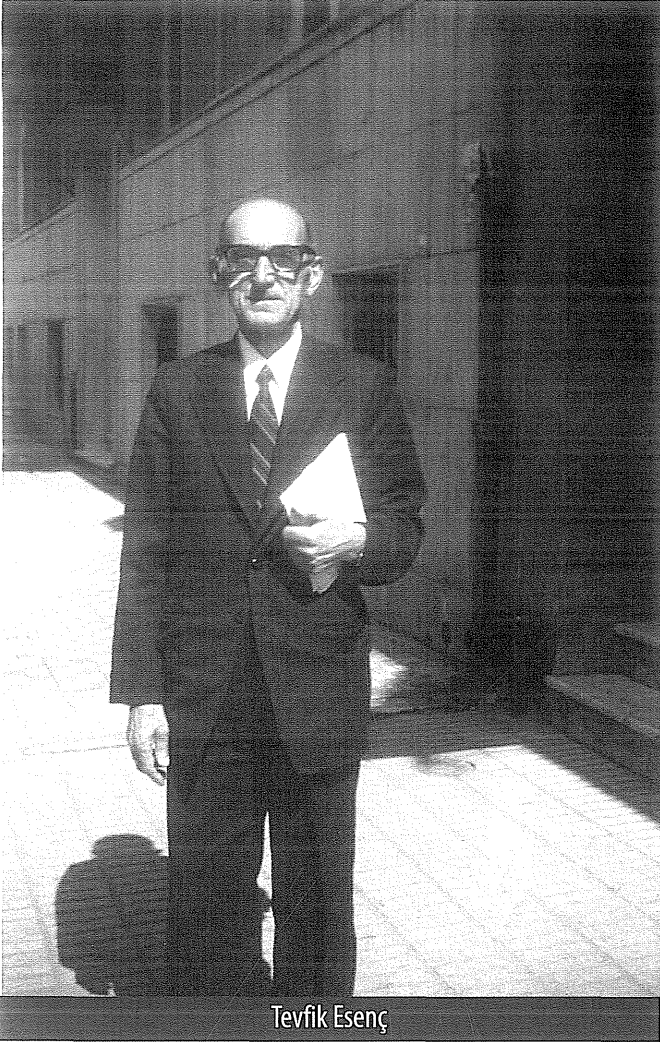
george hewitt

çev: janset görgü

Türkiye, 1974 Yazı

George Hewitt: “Ziyaretin amacı Abzeh diyalekti (ve konuşanlara rastlayabileceğim diğer Çerkes diyalektleri) hakkında bilgi toplamak, gelecekte yapılabilecek araştırmalara Kuzey Batı Kafkas Dil Ailesini temsil eden bu diyalekt ile temel oluşturabilmektir.”

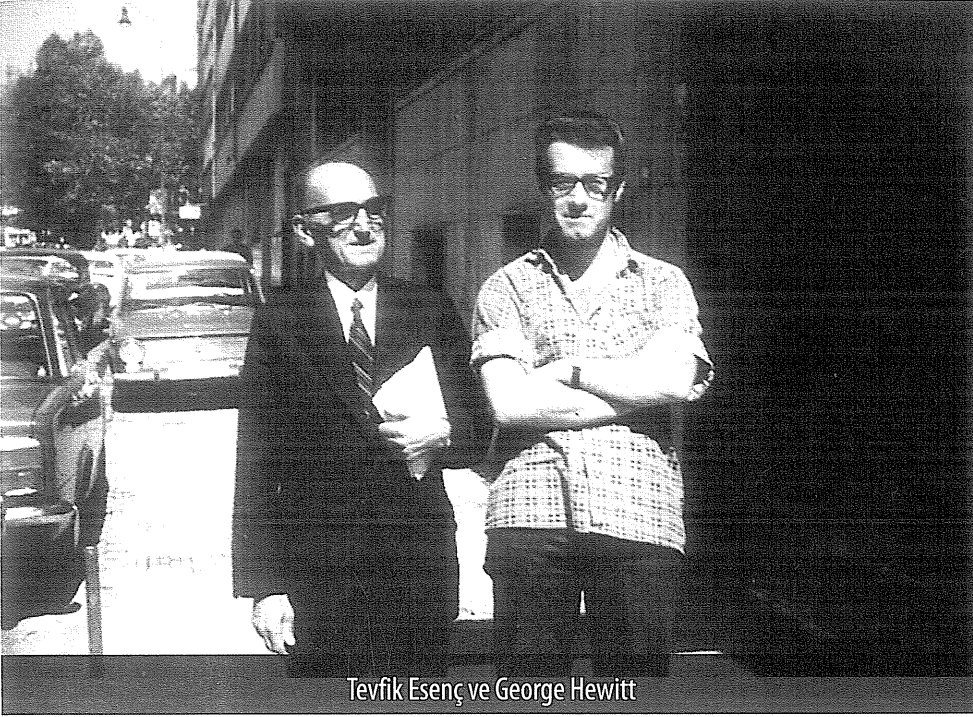
Tevfik Eşenç

1974 yılı yazında birkaç haftamı Anadolu köylerinden Demir Kapı köyünde (Balıkesir yakınlarında), Çerkesçenin Abzeh diyalektini konuşan Cemal ve Şaziye Cangül'ün aile evlerinde geçirme fırsatım oldu. Bu kısa ikamet aslen Demir Kapılı olan ancak daha sonraları Londra'da Mobil Oil'de çalışan Peter Kent (Fahri Yaman) tarafından ayarlandı. Bu ziyaretin amacı Abzeh diyalektini (ve konuşanlara rastlayabileceğim diğer Çerkes Diyalektleri) hakkında bilgi toplamak, gelecekte yapılabilecek araştırmalara Kuzey Batı Kafkas Dil Ailesini temsil eden bu diyalekt ile temel oluşturabilmektir. Benim hazırladığım bazı cümleler ve Ed Keenan tarafından Türkçe'ye çevrilmiş bazı söyletim kağıtlarım vardı. (Vanessa Shepherd'nin nezaketini, sonradan gezimin bir kısmında bana çevirmenlik yapan Bowfell ve Michael Riccioli ve sonra Sorbonne'den bir öğrenci ama aynı zamanda İstanbul'da ailesini ziyaret ederken, Türkiye'deki son günlerimi birlikte geçirdiğim kişi.) Cambridge Üniversitesi Dil Bilimi Bölümü tarafından bana 20 adet Scotch kaseti ve kasetçaları bu amaçla temin edildi. Bu şekilde kelimeleri, söylemleri ve Abzeh hikayelerini Cangüllerle birlikte kızları Hacer, komşuları, erkek ve kız kardeşleri Temel ve Meral Kafa ile kaydettim. Bu hikayeler aynı zamanda kö-

yün hikaye anlatıcısı Recep Gelir ve çeşitli diğer anlatıcılarla ki bunlar Hasan Cangül ve Abzeh diyalektini konuşan kardeş Cemal ve Mahmed Erpek ve Şapsığ diyalektini konuşan Hamit Kuru ve Kabardey diyalektini konuşan biriydi.

Anadolu'daki ziyaretim boyunca Hacı Osman köyünü (Manyas yakınlarında) ziyaret edebilme imkanı için heveslendim. Bu yer, Ubihça konuşanların yerleştiği son yer olarak bilinmekteydi. Bizi Demir Kapı'da otobandaki kafede ilk karşılayan Hidayet Demiz böyle bir gezi düzenleyebileceğini söyledi. Demir Kapı'daki zamanım çok hızlı geçti ve sona geldi. Bir gün (sanırım son pazarımdı) hiç beklemediğim bir şekilde ve Ubih Köyünü ziyaret etme umudumu yitirmişken Hidayet, Cangül ailesinin evine geldi ve gitmek için hazır olup olmadığını sordu. Manyas dönüşüne kadar - ki burada otobüs değiştirdik - ana yolda seyahat ettik ve sonra 3. Otobüs ile Manyas'tan köye vardık. Yaşlı bir adam, Hasan Çare, evinin dışında belirdi ve bizi içeri aldı, burada kayıt cihazımı açtım ve bazı Ubihça kelimeleri kaydettim. Hasan bana ve Hidayet'e gece kalmak için yer ayarlayabilecek durumda değildi bu sebeple yolun karşısındaki otelci Fuat Ergün'ün yerine gittik. O akşam Hasan geldi ve Fuat ile onun tarafından tercüme edilen bazı cümleleri kaydettim. Sonraki sabah kahvaltıda sonra otelde Manyas otobüsünü beklerken Hidayet'in Abzehçe sayı saymasını kaydettim. Bu sırada Sadettin Hunç isimli yaşlı bir Ubih geldi ve kaydetmem için sayıları Ubihçe ezberden söyledi. Otobüse binmeden önce bana İstanbul'da bu dili tamamiyle konuşabilen Tevfik Eşenç'in oğullarından birinin (ismi Erol ya da Zeki'ydii ancak oğluyla hiç karşılaşmadığımız için şu an ismi tam net hatırlayamıyorum) iletişim bilgileri verildi. Daha sonraları Net'te bulunan bir fotoğraf çekilmişti. Burada 6 adam ve 3 erkek çocuk bulunmakta. Hasan Çare Siyah gömlek giyen, Fuat Ergün yeşil gömlek giyen, Sadettin Hunç en sağdaki, onun yanındaki Sadettin Çirik (görünen o ki Meszaros'ların 1930'ların başında bilgi vericisinin oğlu) Kayıtlarıma göre resimde başka Ubihça konuşan biri daha vardı, Cemil Eshen, bu kişi (sanıyorum ki) resimde en soldaki kişi. (notlarımdan da anlaşıldığı üzere muhtemelen Hacı Osman'da değil, Ubih soyundan olan diğer 2 kişi, Türkçe'den başka sadece Çerkesçe konuşan Sadettin ve Sabahattin Ergün'ün, aile adları Çerkesçe olmasına rağmen, Gumba, aslında Abhaz orijinini çağrıştırmaktaydı.)

İstanbul'a cuma günü vardım. O akşam Michael Riccioli ve ben postaneye Tevfik'in oğlunu aramak için indik. Oğlu babasına İngiliz bir araştırmacının kendisiyle tanışmak istediğini ileteceğini söyledi. Sonraki gün Riccioli'nin Şişli'deki dairesinin zili çaldı ve tertemiz giysileri içinde gülümseyen Tevfik Eşenç kapıdaydı, bu görüntüsü Hans Vogt'un "Dictionnaire de la langue oubykh (1963)" daki görüntüsünden çok farklıydı. Kayıt yapma istediğim ona açıklandı ve çok cömert bir

Tevfik Esenç ve George Hewitt

şekilde önümüzdeki hafta boyunca her gün sabah 9'dan öğleye kadar benimle çalışmak için Asya yakasındaki evinden gelmeyi kabul etti. Michael Riccioli'nin ertesi gün Paris'e dönmesi gerekiyordu ve babasının benim için önümüzdeki kayıt aşamaları boyunca tercümanlık yapabilmesini umuyorduk. Ancak Mr. Riccioli ölümcül bir kanserden ötürü ileri derecede acı çekiyordu ve pazartesi günü oturamayacağı ve konuşamayacağı durumu açık bir şekilde belli oldu. Ve ben bir ikilemle karşı karşıyaydım: ya direk olarak iletişim bile kuramadığım kişiye zahmetli bir şekilde maddeleri tarif edecektim ya da yapabildiğim kadar kayıt yapıp, daha sonra bunları analiz etmeyi umut edecektim. İkincisini seçtim. Ve böylece çalışma seanslarımız boyunca (ve özellikle belirtmek gerekir ki, Tevfik söz verdiği şekilde o hafta her gün saat tam 9'da geldi) ona şunları tercüme etmesini istedim; Demir Kapı için hazırlamış olduğum Türkçe çevirilerden kelime listesi, bazı söz dizileri ve cümleleri. Tevfik aynı zamanda Çerkesçe de konuşabildiği için Demir Kapı'da Abzehçe kaydettiğim masallardan bazılarını dinlemesini ve Ubıhçaya çevirmesini istedim. Kendisi de çok iyi bir hikaye anlatıcı olan Tevfik, bana bir hikaye daha vermek istedi, bu hikaye başka hiçbirisiyle bağlantılı değildi. Bu hikaye yaklaşık 500 yıl önce Ubıhya sakhillerine indiği söylenen ve burada bu dilin grameri hakkında notlar alan 2 İngiliz adam hakkındaydı. Bunların İngiltere'de bir arşivde kurtulmuş olması umut ediliyordu. (bu efsane açıkça 1830'ların sonunda ülkeyi ziyaret eden James Stanislaus Bell ve John Longworth'in ziyaretine dayanıyordu.) Tevfik'in kendi Türkçe çevirisinden benim için bir İngilizce versiyon o sıralarda SOAS'de Türkçe öğreten (ve benimle Gürcüce öğrenen) Laurent Mignon tarafından hazırlanmıştı.

Laurent Mignon aynı zamanda diğer bir hikayenin çevirisini de yapmıştı. Onun çevirileri ekte bulunmaktadır. Ubıhça kayıtlarımın kopyalarını aldıktan birkaç yıl sonra, Rohan Fenwick bu masalın üzerinde biraz çalışarak bir çeviri yaptı. Bu çeviri sayfa 201-204'te "A Grammar of Ubykh (Lincom Europa, 2011)" da bulunabilir.

Kayıtlardan fazla zaman kaldığı ve hazırlanmış malzeme olmadığı için Tevfik'e benim hazırlamış olduğum "Teach Yourself Turkish (Kendine Türkçe Öğret)" ve Türkçe dizilerin üzerinden geçmeyi teklif ettim. Aynı zamanda Romeo ve Juliet'in de bir kopyasını aldım ve bazı

paragrafları çevirip çeviremeyeceğini sordum. Kitabı eve götürebileceğini ve seçtiğim paragraflar hakkında düşüneceğini söyledi. Ertesi gün bana Ubıhça (ve Çerkesçe) çevirileri vermek için geldiğinde gördüm ki kendisi için de bazı notlar hazırlamıştı ve bu notlar Osmanlı alfabesi ile yazılmıştı. Bir ricası ise Cambridge'de, beni Kafkas Dilleriyle ilk tanıştıran, Emeritus Sanskrit Profesörü olan Sir Harold Bailey'e yazmış olduğu özel notu iletmemdi. Sir Harold'ın dairesinde Cambridge'e ziyareti Mobil Oil'deki bir önceki iş arkadaşı tarafından ayarlanmış olan Peter Kent ile birlikte Cambridge'de yakın zamanda Comparative Philology bölümünde profesör olan Geoffrey Horrocks ile tanıştık. Peter bana kendi köyünü ziyaret etmeyi teklif ettiğinde Sir Harold nazıkçe gezimi finanse etmeyi teklif etti, ancak gezi üniversitenin hibesi (St. John's) ile karşılanacağı için bu teklifi kabul etmeye gerek kalmadı. Tevfik, Kuzey Batı Kafkas Dillerine uzun zamandır büyük ilgi duyan Sir Harold'a bir mesaj hazırlamıştı ve bu mesajı Sir Harold'a getirdim. Tevfik ile 1950'lerden beri çalışan Georges Dumezil'e de yaptığım kayıtlardan bir kopya yolladım. Georges Dumezil de analizlerini, deşifrelerini İngilizce çevirileri ile birlikte bana geri yolladı. Bunlar benim tarafımdan derlenmiş olan "The Languages of the Caucasus 2: North West Caucasus (Caraven Books, 1987)"ın 31-32. sayfalarında bulunabilir.

Çalışma seanslarımızın bittiği cuma günü öğleden sonra Tevfik beni bir geziye çıkarmayı, boğazı geçip evine gitmemizi teklif etti. Ve bunu hakkıyla yaptı. Asya tarafına ilk geçtikten sonra, öğle yemeğimi ismarladığı lokantaya doğru giderken Dumezil'in araştırma gezisi sırasında kaldığı oteli

1975-1976 akademik yılını Gürcistan'da geçirdikten sonra, trenle İstanbul'a gittim. İstanbul'da yine Michael Riccioli ve dul annesinin yanında kaldım. İngiltere'ye dönmeden önce, Tevfik'in evini bulmayı ve ona bir Abhaz ile evlendiğimi anlatmanın ilginç olacağını düşündük ancak yaptığımız araştırmalar sonucunda Tevfik'in evini bulamadık. Ancak yakın

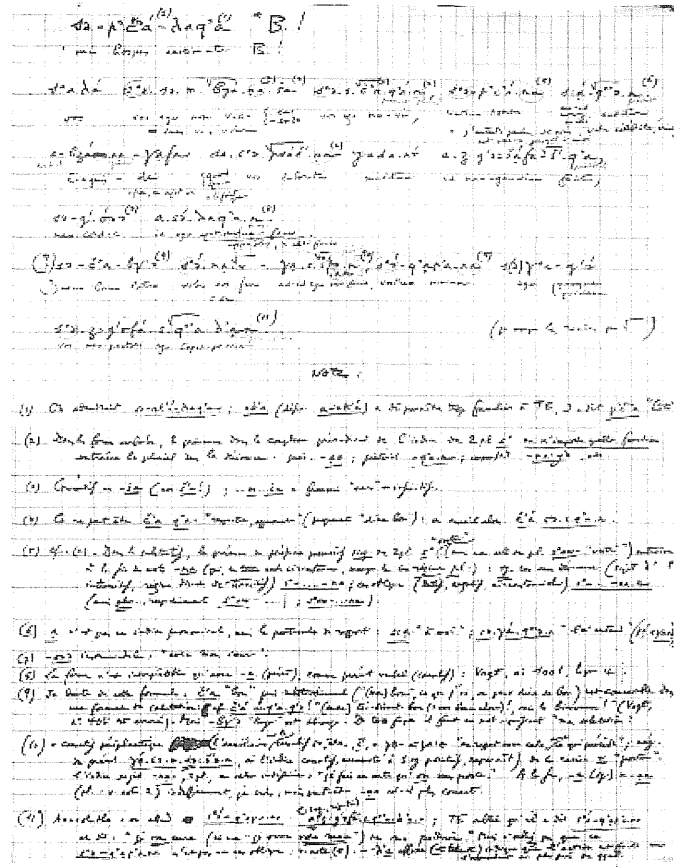
1974'de seyahatim boyunca bir şekilde bana yardımcı olan herkese şükranlarımı sunmak isterim. Bu gezi hayatım boyunca katıldığım en geliştirici deneyim oldu.

1. Çok uzun zaman önce iki İngiliz adam gemi ile seyahat ediyordu. Onlar 3 deniz geçtiler ve İstanbul'dan da sonra Karadeniz'e ulaştılar. Ancak burada büyük bir fırtına vardı ve gemileri battı. Yüzmekten başka hiçbir çareleri yoktu. Onlar kıyıya doğru yüzmeye çalışırlarken, sahildeki insanlar onları gördü. O insanlar sahile gittiler, 2 adamı alıp köylerine götürdüler ve kalmaları için davet ettiler. 2 adam burada 2 yıl

Carroll

kaldılar. Söylenildiğine göre bu 2 adam burada Ubih dilini çalıştılar ve yazdılar. 2 yıl sonunda Ubihlar ve Kahki vedalaştılar. İngilizler ülkelerine döndüler. Bu 2 İngiliz Çizhemukadar kabilesinin misafiri olmuşlardı. Bu sebeptendir ki ne zaman Çizhemukadar kabilesinden biri çalışmaya başlarsa, insanlar onlar hakkında "Aynı İngiliz gibisin. Tıpkı İngilizler gibi çok hızlı çalışıyorsun." diye şaka yaparlar. Bu yaklaşık 500 – 600 yıl kadar önce olmuştu. Bu hikayenin hangi gerçeğe dayandığını bilmiyorum. Ama böyle bir kitap varsa eğer, bu kitabın İngiliz arşivlerinde muhtemelen bulunabilir. Eğer biri bulabilirse çok memnun olacağım. Ancak gerçeği bilmiyorum ve bu sebeple de üzgünüm.

2. Uzun yıllar önce 3 kızı olan bir kadın vardı. Bir Arap bu kızlardan birini istiyordu ve kadın en yaşlı olan kızını bu adama verdi. Arap kızı eve götürdü. Akşam kızla birlikte olmak için döndü. Bıyığının yarısını kesti ve kızı verdi ve bunu saklaması gerektiğini söyledi. Ertesi akşam Arap geri geldi ve bıyığını geri istedi. Kızdan bıyığı yüzüne eskisi gibi koymasını istedi. Bu tabi ki de imkansızdı ve adam çok sinirlenerek kızı öldürdü. Sonra kadının 2. Kızını almak için gitti. Kızı eve götürdü ve bıyığının diğeri yarısını keserek kızı verdi ve bunu saklaması gerektiğini söyledi. Kız bıyığı oturduğu yastığın altına koydu. Ertesi akşam Arap geri geldi ve bıyığını geri istedi. Kız bıyığı Arap'ın yüzüne yapıştıramadı. Adam kızı karısını olamayacağını söyleyerek kızı öldürdü. Bir süre geçtikten sonra adam 3. Kızı aldı ve eve götürdü. Kız çok gergindi ve ağlıyordu, çünkü diğer 2 kız kardeşine ne olduğunu biliyordu. Arap geldi ve bu sefer burnunu kesti ve kızı verdi. Ve bunu saklamasını söyledi. Odada ateş vardı ve kız burnu pişmesi için ateşe koydu. Ancak bir kedi geldi ve burnu alıp götürdü. Ertesi akşam Arap geldi ve burnunu sordu. Ama burnu kedi götürmüştü. Dolayısıyla kız burnu geri veremedi. Kız Tanrı'ya yalvardı ve Tanrı burnu Arap'ın yüzüne geri koydu. Arap memnun oldu. Kıza diğer kardeşleri gibi olmadığını ve karısı olabileceğini söyledi. Kıza 40 tane anahtar verdi. Bu 40 anahtarın evdeki 40 odanın kapısını açacağını söyledi. Kızın tüm odaları ziyaret etmesi gerekiyordu. Arap gitti. Kız da anahtarları aldı ve odaları gezmeye başladı. Odalardan birinde altın, birinde gümüş ve birinde de değerli taşlar vardı. Kız sonunda son odaya vardı. Bu odada bir sandık vardı. Sandık kilitliydi. Kız sandığın içinde ne olduğu merak etti ve sandığı açtı. Sandıkta kilitlenmiş birkaç tane lehimci vardı. Elbette ki sandık açıldığında çok memnun oldular ve sandıktan dışarı çıktılar. Lehimciler alabildikleri kadar altın ve gümüş alarak oradan kaçtılar. Kız Arap'ın şimdi kendisini öldürmesinden ve sandığın içine kitlemesinden korktu. Akşam Arap geri geldi. Kızı aradı ancak bulamadı. Kadının sandığın içinde olduğunu bilmiyordu. Kadın sandığın içinde

bir süre kaldı. Sonra acıktı ve yemek yemek istedi. Ama yemeği nereden bulabilirdi? Evin lordunun bir oğlu vardı. Ona yemek götürüyorlardı. Kız gizlice sandıktan çıkmaya ve bu yemek hazırlanırken birazını yemeğe başladı. Ama bir gün kızı yakaladılar. Kızı yakaladıklarında kötü davrandığı için onu ateşe atacaklarını söylediler. Kızın küllerini attılar. Küllerini attıkları yer yeşillenmeye başladı. Bir gün Tanrı kızı diriltti. Küllerin altından inilti duyulabilirdi. Buradan geçen çocuklar iniltiler yüzünden toplanmaya başladılar. Kadının bir nişanlısı vardı, o da tesadüf eseri oradan geçiyordu ve çocukların toplanmalarını görünce bir bakmak için oraya gitti. Bir kadının iniltisi duyulabilirdi. Adam küllere baktığı zaman, kadının parmaklarını görebilirdi. Adam kadının parmaklarından birinde yüzüğü gördü. "Ah, bu benim eski nişanlım. O kaybolmuştu. Ama işte bu ol!". Adam kadını açığa çıkardı. Onu eve götürdü ve onunla evlendi. Ve onlar sonsuza kadar birlikte ve mutlu yaşadılar. Hikayenin sonu bu.

3. Sir Harold Bailey'ye selamlama şöyle (genel hatlarıyla) Sevgili arkadaşım Bailey, daha önce sizi hiç görmemiş olma rağmen sizi tanıyorum, isminizi duydum. Diller üzerinde çalışmanızdan çok memnunum, bunu içtenlikle söylüyorum, size en iyi dileklerimi yolluyorum ve elinizi tutuyorum, sıkıyorum ve göğsüme bastırıyorum.

Maykop'ta Anavatan ve Diaspora İşbirliği İle Misafirhane

TIJ İLKAY
DÖNÜŞ YOLU
MİSAFİRHANESİ
— MAYKOP —

TIJ İLKAY arkadaşları ve bulunduğu camia'da sevilen sayılan bir gençti, yazık ki Maykop'ta geçirdiği bir trafik kazasında hayatını yitirdi.

Bu acı olay dostlarını harekete geçirdi, Tij İlkay'ın sağlığında en çok yapmak istediği misafirhane fikrini onun vasiyeti kabul edip bu projeyi oluşturdular.

Gençlerimizin başlattığı bu proje zaman içinde topluma mal olan bir çalışmaya dönüştü.

Bu projede Anavatan ile Diasporanın elele vermiş olması da çok önemli. Yapılacak olan misafirhane, Anavatan'a giden herkese kucak açacak, kendini evinde hissetmesini sağlayacak, oturma izni veya vatandaşlık için başvuruların brokratik işlemlerini kolaylaştıracaktır.

KAFFED olarak bizim de arkasında durma kararı aldığımız bu projenin bütün hikayesini bilgilerinize sunuyoruz.

Bu projenin toplumsal bir proje olmasını hepimiz önemsemeli, bu projeye hep birlikte

katkı koymalı, projenin amacı, başlangıç noktasını iyi algılamalıyız.

Katkılarınızı bekliyoruz, bu bizim için maddi ve manevi anlamda çok önemli.

Bir gün hepimizin, biz değilse çocuklarımızın bu misafirhaneye yolu düşebilir.

KAFKAS DERNEKLERİ FEDERASYONU (KAFFED)

• Proje

• **Amaç :** Maykop Tıj İlkay Dönüş Yolu Misafirhanesi, Adıgey'e yerleşim ve vatandaşlık işlemleri yürütenlerin zorunlu "adres kaydı" ve uygun fiyatlı konaklama ihtiyacını karşılamak, yerleşimcilere dil öğrenimi, sosyal ve kültürel faaliyetlerle adaptasyonlarında destek olmak ve Maykop'u ziyaret eden Kafkasyalılar için nezih ve sosyal bir konaklama ortamı sunmak için hayata geçiyor.

Misafirhanede sadece Kafkasya kökenlilere hizmet vererek, misafirlerinin kendilerini evlerinde hissedebilecekleri bir ortamı oluşturmayı hedefleniyor.

• Misafirhane'nin hizmet konuları :

1. Maykop'a kesin dönüş yapmış kişilerin, ilk etaptaki barınma ihtiyaçlarını orta vadede (3-6 ay kadar süreyle) karşılamak.
Bu süreçte konaklama hizmetini çok uygun fiyatla sunmak.
2. Vatandaşlık işlemleri yürütmeleri nedeniyle Maykop'a 6 ayda bir seyahat edenlerin konaklama ihtiyaçlarını karşılamak.
Bu süreçte konaklama hizmetini turistik seyahatlere oranla daha uygun fiyatla sunmak.
3. Maykop seyahati yapan tüm Kafkasyalılara Maykop normlarında fiyatlar ile, kendi kültüründen insanlarla bir arada olabilecekleri güvenli, konforlu konaklama hizmeti sunmak.
4. Çok amaçlı salonda dil eğitimi vermek. Sosyal faaliyetlerle adaptasyon çalışmalarına destek olmak.
5. Vatandaşlık işlemleri yürütenlere veri merkezi hizmeti sunmak. Bulundukları aşamada yapmaları gerekenler, ileri aşamalarda yapmaları gerekenler, benzer durumdakilerin karşılaştığı zorlukları aşma yöntemleri gibi bilgileri merkezileştirerek, büyük bir eksiğin giderilmesi hedefleniyor.
6. Vatandaşlık işlemleri yürütenlere, karşılaştıkları hukuki zorluklar, çözümleri ve mevcut haklarıyla ilgili misafirhane bünyesinde avukat istihdam ederek hukuk hizmeti sunulması hedefleniyor.

• Proje Komisyonu :

Vatandaşlık işlemleri yürütenlerin, geri dönüş yolunda en büyük ihtiyaç olarak dile getirdikleri bu proje, Maykop ve İstanbul'da yer alan iki komisyonun ortak çalışması ile yürütülüyor. 20 yıldır Maykop'ta ikamet eden Miraç Dug, proje başkanlığı görevini yerine getiriyor. Proje, herhangi bir dernek, federasyon, gruba ait olmamakla birlikte, halkımız için büyük bir hizmet olarak nitelendirilen bu çalışmaya çeşitli dernek, federasyon, kulüp ve gruplar gönüllü olarak destek veriyorlar. Geline aşamaya kadar tüm çalışma, gönüllerin maddi, manevi ve fiziki desteği ile hayata geçirilmiştir.

• Proje Maliyeti :

3 katlı 28 yatak kapasiteli, bahçesinde halihazırda bir ev bulunan projenin arsa dahil toplam maliyetinin 250.000\$ olması öngörülüyor (mefruşat ve demirbaş giderleri hariçtir).

• Kaynak :

Proje, başlangıcından bitimine kadar tamamıyla gönüllülerin maddi ve manevi katkıları ile yürütülmektedir.

• Mülkiyet ve Resmi Haklar :

İnşaat süresinde mülkiyet ve tüm resmi sorumluluklar Maykop'ta ikamet eden proje başkanı Dug Miraç'a aittir. İşletme aşamasından itibaren, mülkiyet ve resmi sorumluluklar mevcut (DAR – Geri dönüşçülerin resmi örgütü) veya ileride oluşturulacak bir sosyal örgüte devredilecektir.

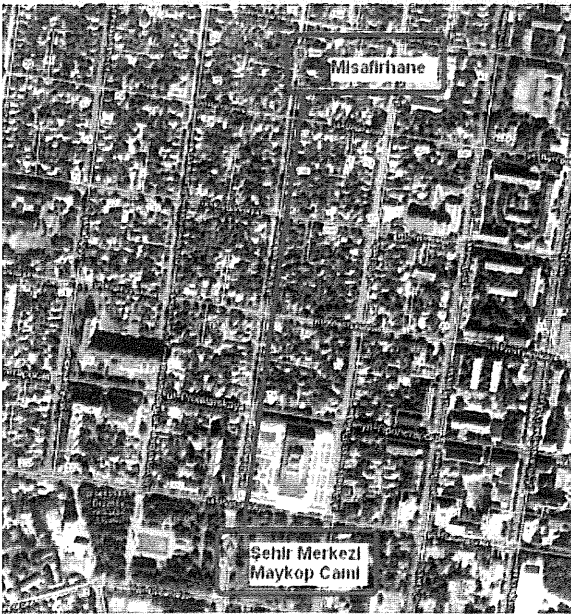
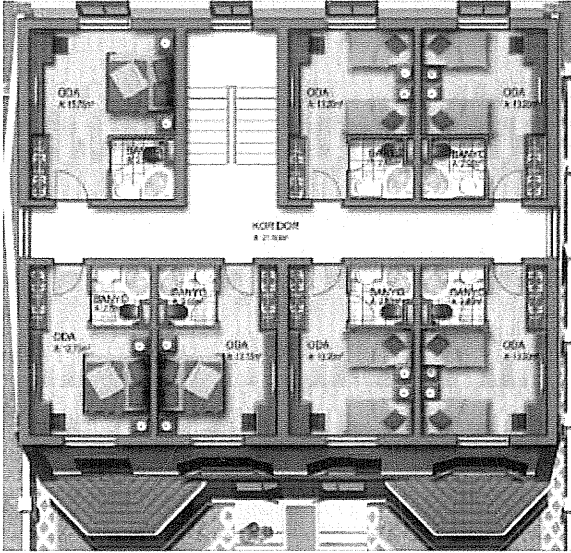
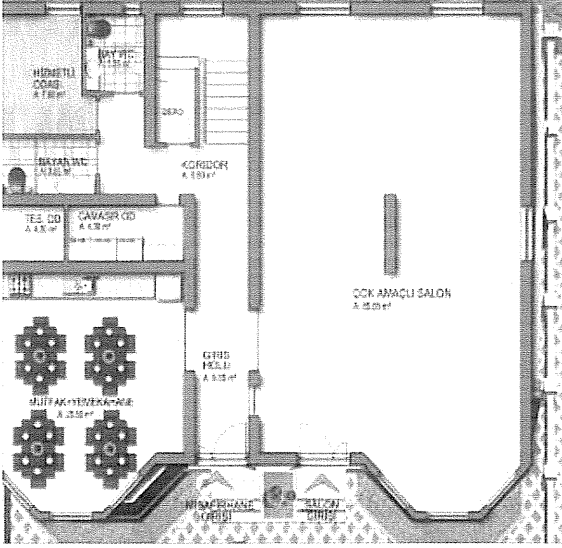
• Mimari özellikler:

- Şehir merkezinde 600 m² arazi
- Biri hali hazırda mevcut, ikincisi yeni inşa edilen toplam 580 m² kullanım alanlı 2 bina
- Yeni binada 3 katlı mimari
- 28 yatak kapasitesi
- 85 m² çok amaçlı toplantı salonu
- Profesyonel konaklama hizmeti

• Çalışma yöntemimiz:

Arsanın araştırılmasından bahçenin temizlenmesine, mimari projenin çizilmesinden gereksiz yapının yıkılmasına, molozların taşınmasından temelin kazılmasına, temel atılmasından birinci kat duvarlarının örülmesine kadar işçiliklerin tamamı gönüllüler tarafından imece usulü ile yapılıyor. Bu sayede, Anavatan'da diaspora için yapılan bu hizmetin hem çalışma yöntemi hem de kendisi bir ilki başarmış oluyor. Çeşitli gençlik grupları, misafirhane inşaatını ziyaret eden diasporalılar, Maykop'ta yaşayan gençler ve pek çok kişi inşaatta gönüllü olarak işçilik yapıyor.

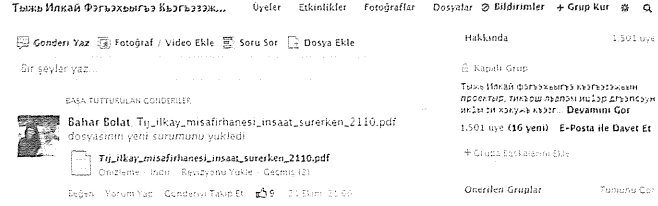
• Mimari proje ve misafirhanenin konumu

• Önemli bilgiler

- Proje çalışmaları 15.03.2013 tarihinde başladı.
- Yaklaşık 1 ay sonra Maykopskaya Cad. No 148 adresindeki ev, bahçesine yeni bina yapılmak üzere satın alındı.
- Mimari proje hazırlandı ve inşaat izinleri için resmi başvurular yapıldı.
- Yaklaşık 4 ay sonra, 25.07.2013 'de temel atma töreni yapıldı. Törende Adigey ve Türkiye'den katılımcılar ve yetkililer hazır bulundu. Tören haberi Adigey televizyonu haber bültenleri ile gazete ve radyolarda da yer aldı.
- Türkiye'deki pek çok festival, toplantı, gösteri ve etkinliklerde projenin tanıtımı yapıldı. Toplumumuzun ileri gelenleri ile görüşmeler yapıldı. Kaffed yönetim kurulu projeye destek verme kararı aldı. Her yaş grubundan yüzlerce kişi projeye gönüllü katkıda bulundu.
- Adigey'de devlet yetkilileri ve toplumun önde gelen isimleri ile görüşmeler yapıldı. Adigey Cumhurbaşkanı ve Kültür Bakanı projeye destek olma sözü verdi. Toplumun önde gelenleri komisyonda yer alarak veya birinci dereceden destek vererek katkıda bulunuyorlar.
- İnşaat, 2. katın yükselmesine kadar Maykop'ta yaşayan Çerkeslerin gerek işlerinden feragat ederek, gerekse iş dışı saatlerinde gece geç saatlere kadar inşaat işlerinde bilfiil çalışması ile dışarıdan hiçbir işçilik temin edilmeden yürütüldü.
- Projemize, Kafkasya ve Türkiye'de yaşayan Kafkasyalı iş adamlarımız ve sanatçılarımız da destek veriyorlar.
- Misafirhanenin faaliyete geçmesiyle, çok amaçlı salonunda kültürel faaliyetler, dil dersleri ve toplantılar düzenlenerek elde edilen gelir işletmenin döner sermayesine dahil edilecek.
- İşletme profesyonel kişiler tarafından profesyonel olarak yapılacak.
- İşletme kurulunda, proje komisyonundan kişilerin yer alması ve mülkiyet ile tüm resmi hakların bir dernek/vakıf bünyesine aktarılması planlanıyor. İşletme, komisyon tarafından oluşturulan işletme kitabında yer alan kurallara göre yapılacak.
- Kaffed tarafından 3-7 Ekim tarihleri arasında organize edilen, KKTC Başbakanı Sn. Sibel Siber'in de katılacağı Adigey seyahatinden elde edilecek gelir ve gezi sırasında Maykop'ta Gülcan Altan'ın sahne alacağı yemek organizasyonunun gelirleri de projeye aktarılacak.
- Basında, internette ve sosyal medyada proje
- **Sosyal Medya** : Proje başlangıcında Facebook'da oluşturulan grubun Eylül 2013 itibarıyla 1.300 gerçek üyesi vardır. Proje ile ilgili haberler, gelişmeler ve bilgiler bu platform üzerinden de yayınlanıyor.

• **İnternet** : Proje ile ilgili tüm detaylar ve gelişmeleri www.donusyolu.org adresşnden takip edebilirsiniz.

• Basında proje haberleri :

03.09.2013- ORT - Rusya Ulusal TV- Geri dönüş konusu ve misafirhane haberi

Atlas Dergisi Eylül sayısı – Çerkes Sürgünü'nün konu edildiği kapak konusu haberinde misafirhaneden bahsedildi

18.08.2013 - Adigey Televizyonu - Misafirhane haberi

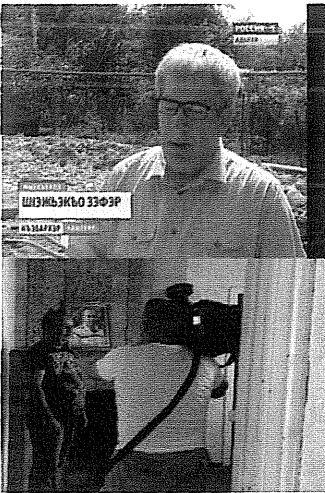
25.07.2013 - Adigey Radyosu – Misafirhane haberi

29.07.2013 - elot.ru- Çerkeslere yönelik portal -misafirhane tanıtım haberi

29.07.2013 - kavkaz-uzel.ru- Kafkasya haberleri sitesi-misafirhane tanıtım haberi

29.07.2013 - aheku.org- Misafirhane haberi

26.07.2013 - Adigey TV – Temel atma töreni haberi

• Destek

Projenin tüm destekçileri ile birlikte halkımız ve dönüş yolu için büyük bir hizmeti yerine getirmenin gururunu yaşıyoruz. Sizin desteğinizle daha güçlü, daha inançlı olacağız.

Kendiniz ve bizden sonraki nesillerimiz için,
SİZ DE BİZE KATILIN...

Hesap numaralarımız;

Hesap Sahibi: Yıldız ŞEKERCİ

(KAFFED adına, Yönetim Kurulu Üyesi/Adıge Çalışma grubu (AÇG) koordinatörü)

01007270 (TL) 416 - Ümitköy şubesi HALKBANK

35000470 (EUR) 416 - Ümitköy şubesi HALKBANK

37000015 (GBP) 416 - Ümitköy şubesi HALKBANK

23000033 (USD) 386 - Necatibey şubesi HALKBANK

• Bize ulaşın

Tüm sorularınız ve bilmek istediğiniz her şey için bizimle iletişime geçin :

www.donusyolu.org

info@donusyolu.org

<https://www.facebook.com/groups/tijilkaydonusyolu/>

• Tij İlkey Ülker kimdir ?

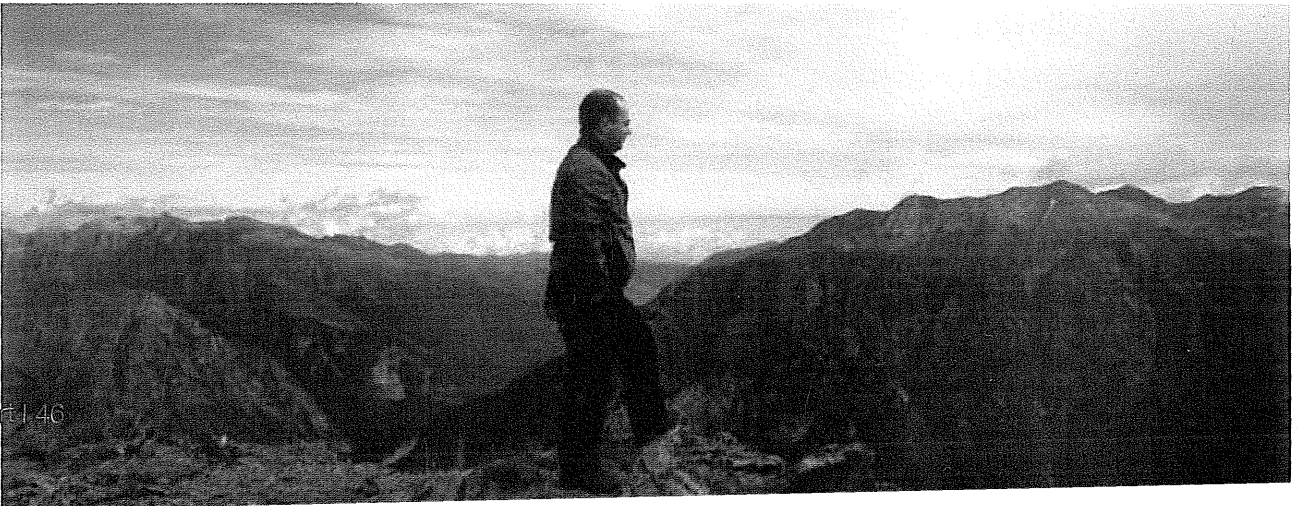
Tij İlkey 1976 yılında doğdu. Dil, kültür ve tarih konularına küçük yaşlarından itibaren duyduğu ilgi özellikle Çerkes dili, tarihi, kültürü ve müziği konusunda yoğunlaştı. İtükaf'ın orkestrasına ve gelişmesine uzun yıllar büyük emek verdi. İstanbul'da pek çok dernek ve dans topluluğu için müzisyenlik yaptı. Genç müzisyenlerin yetişmesine büyük katkıda bulundu. Anadolu'da çalınan bazı Çerkes müziklerini mızıkadan akordeona taşıdı. Derlediği ve kompozisyonunu yaptığı müziklerin bir kısmı İtükaf tarafından sahnelenmektedir.

Tij İlkey Ülker Adigey'de yaşamak için hazırlık içerisindeydi. Belli aralıklarla Kafkasya seyahatleri yapmaktaydı. Maykop'ta vatandaşlık işlemlerini yürüttüğü günün akşamında, Maykop yakınlarında geçirdiği elim trafik kazası sonrası, 13.03.2013 tarihinde aramızdan ayrılarak Maykop'ta defnedildi.

Vatandaşlık işlemleri yürütenlerin yaşadığı konaklama ve ikamet gösterme problemine çözüm üretmek amacıyla, işlemleri birlikte yürüttükleri arkadaş grubuyla bir konut edinme fikirleri vardı. Tij İlkey gibi bu konuda bir çözüm üretme fikrinde olanlar ile konuyu görüşüyordu.

Bizler proje komisyonu olarak, böyle bir misafirhaneye adı verilmesi gereken, camiamıza Tij İlkey'dan çok daha fazla emeği geçmiş, büyük işler yapmış saygıdeğer insanlarımızın olduğunu biliyoruz. Tij İlkey'in konaklama sorununa çözüm sağlamaya çalıştığı sırada vefatı, Maykop'taki dostlarının Tij İlkey'in adını Maykop'ta yaşatmak istemesi, Maykop'ta defnedilmesi sonrası uygun şartların oluşması gibi nedenlerle bu misafirhaneye isminin verilmesi kararlaştırılmıştır.

Bu misafirhanenin benzerlerinin diğer şehirlerimizde de yapılmasını, bu üzücü olayın sonucu ortaya çıkan bu eserin bir örnek olmasını ve sayılarının artmasını diliyoruz.

röportaj

bağ behice özveri

Guillaume Poli uluslararası üne sahip bir gazeteci ve fotoğraf sanatçısı. Mekanlar veya kişilerle ilgili anlatmak istediklerini, hikayeleri fotoğraflarla daha kolay ve etkili anlatabildiğini düşünüyor. Eserleri bir çok ülkede tanınmış dergilerde ve gazetelerde yayınlanıyor, sergilerde izleniyor.

Poli, Abhazya Zaferi'nin (Ayaayra) 20. yıldönümünün coşkuyla kutlandığı 2013 Eylül-Ekim aylarında Abhazya'daydı. Ülkesine döndü ve izlenimlerini yayınlamaya, anlatmaya, çektiği fotoğrafları sergilemeye başladı. Biz de kendisini tanımak ve bir Avrupalı gözüyle Abhazya izlenimlerini sizlerle paylaşmak istedik.

G. Poli: "Abhazya zor geçmişinin izini taşıyan ama geleceğe açık bir ülke"

Bize kendinizden ve işinizden bahsedebilir misiniz? Fotoğraf tutkunuz ne zaman başladı?

Fotoğrafa olan ilgim yavaş yavaş gelişti, tıpkı karşınızdakini yavaş yavaş tanımayı ve onu haklı sebeplerle sevmeyi öğrendiğiniz bir aşk ilişkisinde olduğu gibi... İlk fotoğraflarım ailemden, sevdiklerimden bir anı, bir iz saklamaya yönelikti, dolaşısıyla fazlasıyla içgüdüsel. Sonrasında pratikle birlikte beklenti düzeyim yükseldi ve gerçekten ne yapmak istediğimi, kimi ne amaçla fotoğraflamak istediğimi sorgulamaya başladım. Özellikle halktan insanlar, etnik azınlıklar ve göç olguları ilgimi çekiyor. Bunlar bana kendi hikâyemi çağırıştırıyor: ailemin Fransa'ya göçü ve ben Fransız olarak doğmuş olsam da köklerimin anne tarafından Ukrayna'ya, baba tarafından İtalya'ya uzanması...

- Abhazya'dan önce hangi ülkelerde fotoğraf çektiniz?

Daha çok Avrupa'da foto röportajlar yaptım ama Türkiye ve Gürcistan'da da çalışmalarım oldu. Kafkasya'yı, Pankisi Vadisi'nde Çeçen azınlıkla ilgili röportaj sırasında 2012'de Gürcistan üzerinden keşfettim. O dönemde de Abhazya hakkında bilgi ediniyordum ama Kafkasya'yı çok iyi bilmediğimden ve orada irtibatta olduğum birileri olmadığından ötürü hemen Abhazya'ya gitmeye kendimi hazır hissetmedim. Abhazya ile ilgili birçok kitap, makale okuduktan, internet üzerinden ulaşılabilen çok sayıda belgesel ve video izledikten sonra, Abhazya üzerine bir kitap yazmış olan Frédéric Delorca ile tanıştım ve 1992-93 savaşının sona ermesinin 20. yılı vesilesiyle ortak bir röportaj yapmaya karar verdik.

-Neden Abhazya? Diğer bir deyişle, Abhazya'da fotoğraf çekmeye nasıl karar verdiniz?

Hedefim, medyanın pek ışık tutmadığı dünyanın bu bölgesini daha fazla tanıtmak. 2014 Olimpiyat oyunlarının yapılacağı Soçi'ye coğrafi yakınlığı ve Gürcistan'daki son cumhurbaşkan-

lığı seçimleri Abhazya'yı gündeme getirmeye ve geleceğini sorgulamaya belki de katkıda bulunacaktır. Ayrıca biz insanlarda ortak olanın, bizi karşı karşıya getirenden daha güçlü olduğunu göstermeyi de hedefledim. Sohum'da Karadeniz'in kıyısındaki bir kafede dans edenlerin fotoğrafı ne demek istediğimi daha iyi anlatıyor çünkü herkes sevmek, barış içinde yaşamak, diğerinin canını almaktansa can vermek ister.

-Abhazya'ya gelmeden önce görüşleriniz nelerdi? Örneğin Gürcistan'dayken Abhazya hakkında neler duydunuz? Yoluculuğunuzdan sonra Abhazya hakkındaki görüşleriniz değişti mi?

1992-93 savaşı, Gürcü bilinçaltında izler bıraktı. Abhazya hakkında bilgi almaya çalıştığımda Gürcüler bana "oraya gitmek mümkün değil, ayrıca da tehlikeli" diyorlardı. Abhazya'nın, bana anlatılan gibi bir ülke olmadığını içten içe seziyordum. Bu durumda en iyi yol, gidip kendim görmemdi. Zor bir geçmişin izini taşıyan ama geleceğe açık bir ülke buldum. Kurumları, ulusal temsili, bölgesel ve turistik avantajları olan bir ülke... Ama problemleri de var: ağır aksak ilerleyen bir ekonomi, yetersiz bir sağlık sistemi ve göreceli bir yalıtılmışlık.

-Abhazya'da çalışırken yerel halktan ya da resmi otoritelerden yardım gördünüz mü?

Birkaç formaliteden sonra (sınırı geçme, vize, Apsny Press'ten akreditasyon alma) Eylül ayının son haftasında gerçekleşen törenlere katılabildim. Ama kendimi resmi programla sınırlamak istemiyordum. Orada irtibatta olduğum kişiler (Canan'a ve Anıt'a teşekkür ederim) ve biraz da ataklığım sayesinde hemen Abazalarla tanıştım, ülkeyi içeriden keşfettim. Abhazya'da kolaylıkla çalışabilmiş, törenlere katılabilmiş, bakanlıklara, şirketlere ya da okullara girebilmiş olmam beni etkiledi. Ülkenin dışarıdan beklentileri olduğu ve en güzel yanlarını göstermek istediği hissediliyor.

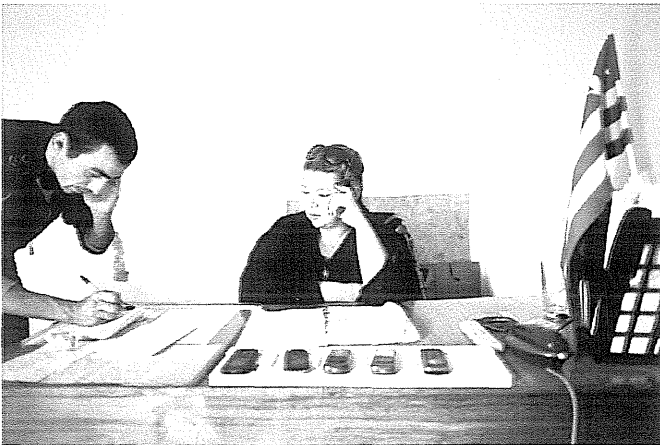

**- Gürcistan'la Abhazya ve Rusya'yla Abhazya'nın gelecek-
teki ilişkileri hakkında ne düşünüyorsunuz?**

Gürcistan ile Abhazya arasındaki ilişkilerin normalleşmesi yakın bir gelecekte pek olanaklı görünmüyor. Fotoğrafladığım törenlerin de gösterdiği gibi, 92-93 savaşının hatıraları Abazaların ve Gürcülerin hafızasında hala tazeliğini koruyor. Abazalar, Gürcülerle her tür birleşmeyi ulusal kimliklerine yönelik ağır bir tehdit olarak algılıyorlar. Rusya ile ilişkilerin geleceğini öngörmek ise daha güç. Bir yandan Abhazya özellikle güvenlik ve finansman alanlarında Rusya'ya giderek daha bağımlı hale geliyor. Para olarak Rus rublesini kullanıyor ve ekonomisinin % 70'i Rus yardımlarına dayanıyor. Diğer yandan bağımsızlığını ne pahasına olursa olsun muhafaza etmek istiyor... bunu hala yapabilecek durumda mı?

- Abhazya fotoğraflarınızla ilgili geri dönüşler oldu mu? Abhazya ile ilgili başka projeleriniz var mı ?

Abhazya'ya yeniden gelmeyi ve röportajımı derinleştirmeyi, ülkenin iç kısımlarını, dağ köylerini ve kasabaları biraz daha gezmeyi, henüz tüm gizemlerini ortaya dökmemiş olan bu ülkeyi keşfetmeye devam etmeyi diliyorum. Bu arada röportajımın bir kısmı Kafkas halkları üzerine kolektif bir sergi çerçevesinde Mayıs 2014'e kadar Hamburg Etnoloji Müzesi'nde sergilenecek ve Atlas Dergisi 2014'ün başlarında röportajımı yayınlamak istiyor. Son olarak, röportajım birçok internet sitesinde yayınlandı. GEO ve PRIVATE Photojournalism bunlar arasında. Dolayısıyla çok memnunum çünkü hedefim, Abhazya'yı olabildiğince çok kişiye tanıtmak. Bu nedenle benimle röportaj yaptığı için NART'a da teşekkür ediyorum.

röportaj

umut baykaldı

“Türkiye’nin Çatısında 4 Gün”

Milliyet gazetesinde foto muhabiri olarak mesleğine devam
etmekte olan değerli hemşerimiz **Gogçase Yavuz Özden**,
Ağrı dağında geçirdiği 4 günü üzerine
Nart dergimiz için söyleşi yaptık.

Gogçase Yavuz
1 Eylül tarihinde
Ağrı Doğubayazıt
ilçesinden Ağrı dağı
zirvesine uzanan
riskli yolculuğunu
ve “Türkiye’nin
çatısından”
dalgalandırdığı
bayraklarımızı
fotoğraflarken
yaşadıklarını büyük
bir heyecanla dile
getirdi.

**-Öncelikle kendinizden bahseder
misiniz?**

Kayseri doğumluyum, babam Pınar-
başı ilçesi Yukarıborandere köyünden
Gogçase sülalesine, annem ise Kahra-
manmaraş Göksun ilçesi Mehmetbey
köyünden Hapae sülalesine mensup.
Üniversiteye başladığım 2000 yılından
itibaren Ankara’da yaşamaktayım. Üni-
versitede okuduğum yıllarda hayatıma
giren ve asla terk edemediğim dağcılık
tutkumu iş hayatıma başladıktan sonrada
az da olsa devam ettirmeye çalışıyorum.
2004 yılından itibaren Milliyet gazetesin-
de foto muhabiri olarak hayatıma devam
etmekteyim.

**-Daha önceki dağ tırmanışlarından
bahseder misiniz?**

Üniversite hayatımda dağcılık kulübü
üyeli olmamla başlayan ve 4 yıl boyunca
içinde Türkiye’nin en yüksek zirvelerinin
de olduğu birçok tırmanışta bulundum.
Bunlar içerisinde Erciyes dağı, Hasan
dağı, Aladağlar, Kaçkarlar gibi dağları
saymak mümkün.

-Ağrı dağı tırmanışı fikri nasıl ortaya çıktı?

Aslında 2006 yılı Ağustos ayında ilk tırmanışımı gerçekleştirdiğim Ağrı dağına bir sefer daha gitmeyi hep düşünüyordum. Bu tırmanışta bana eşlik eden gazeteci arkadaşlarım Bayram Şahin ve Ertan Ezen'in yapacakları belgesel projeleri için teklif getirmeleriyle başladı.

-Nasıl bir hazırlık süreci geçirdiniz?

Ağrı dağı teknik olarak zor bir dağ olmamasına rağmen, yükseklik nedeni ile

dağcıları zorlayan bir dağ. Bu yüzden fiziksel bir hazırlık yapmak şart. Arkadaşlarımla birlikte antrenmanlar yaparak fiziksel olarak hazır duruma geldik. Bunun yanında değişken hava şartlarına uyum sağlayacak kıyafetler ve ekipmanlarımızı da topladıktan sonra tırmanış için hazır duruma geldik.

-Tırmanış güzergâhından bahsedermisiniz?

Ankara'dan havayolu ile Iğdır'a, daha sonra ise Doğubayazıt ilçesine karayolu ile ulaştık. Son hazırlıklarımızı tamamlama-

mak için 1 gece Doğubayazıt ilçesinde kaldıktan sonra tırmanışın başlayacağı Eli köyüne hareket ettik. Bu noktadan sonra 3200 metrede ve 4200 metrede bulunan iki ayrı kampa doğru tırmanışa başladık.

-Bu kampları ve koşullarını biraz anlatır mısınız?

Ağrı dağı yüksekliği nedeniyle ara kamplar yapmayı zorunlu kılıyor. Dağcılarının yüksekliğe uyum sağlamaları için 3 bin 200 ve 4 bin 200 metrelerde kurulan kamplarda gecekalmaları şart. Böylece yüksekliğin beklenmedik etkilerden bir nebze korunmuş oluyorlar. Yaklaşık 4 saatlik bir yürüyüşün ardından ulaştığımız 3 bin 200 kampının diğer adı; yeşil kamp. Adını hak edecek kadar yeşillikle kaplı bu kamp, zirve öncesi dağa uyum sağlama ve zirve sonrası dinlenme için oldukça uygun şartlar barındırıyor. Yol boyunca gördüğümüz her şey Ağrı dağının uzun yıllar önce aktif olduğu döneme ait eserler. Arabaların ulaştığı son noktada devreye at ve katırlar giriyor. Burada kamp alanları arasında mesafelerin uzak olması nedeniyle neredeyse bütün dağcılar için katırlar vazgeçilmez. Bu teknik, Ağrı dağı haricinde Niğde-Aladağlarda da oldukça sık kullanılıyor.

-Tırmanışta karşılaştığınız zorluklar neler oldu?

4200 metrede bulunan kampta yükseklik nedeniyle günlük işlerimizi yapmak bile oldukça zor. Burada bol sıvı alıp dinlenmeye çekiliyoruz. Dağda sıvı tüketimi çok önemlidir. Vücudumuz normalden daha hızlı su tüketiyor. Kaybedilen sıvının yerine konulamamasının ise ölümcül sonuçları var. "Akut dağ hastalığı" olarak tanımlanan yükseklik hastalığı genelde bu yüksekliklerde baş gösteriyor. Baş ağrısı, mide bulantısı ve bilinç kaybı belirtileriyle kendini belli eden bu hastalık sonunda akciğer ve beyin ödemlerine varabilecek ciddi sonuçlar oluşabilir.

-4200 metreden sonraki zirve tırmanışından bahsedebilir misiniz?

4200 metredeki son kampımızda birkaç saatlik uykudan sonra gece yarısı tırmanışa başladık. Sis ve fırtına içinde geçen 6 saatlik tırmanışın ardından zirve buzuluna ulaştık. Buzulda yürümeyi sağlayacak krampon isimli ucu sivri metal parçaları ayakkabımıza taktıktan sonra artan fırtına ile beraber yolumuza devam ettik. Zirveye 100 metre kala yoğun tipinin artmasının ve görüş mesafemizin azalması nedeni ile geri dönme kararı aldık.

-Zirveye bu kadar yaklaşmışken geri dönmek kararı nasıl bir duygu?

Dağcılık zirve odaklı yapılan bir spor olarak gibi görünse de tam olarak öyle değil. Her dağcı tırmanışını zirveyle bitirmek istese de hesaplanamayan bazı durumlar zirve yapmayı engeller. Bu etkenlerin başında da hava durumu gelir. Bizimde başımıza gelen tam olarak buydu. Tırmanış bitirip aynı hızla inişe geçtik. Dağcılıkta inişlerin, çıkışlardan daha tehlikeli olduğu söylenir. Biz de bunun bilincindeydik ve oldukça dikkatli indik.

-Bu riskli tırmanışta talihsiz bir olayla karşılaşmadınız mı?

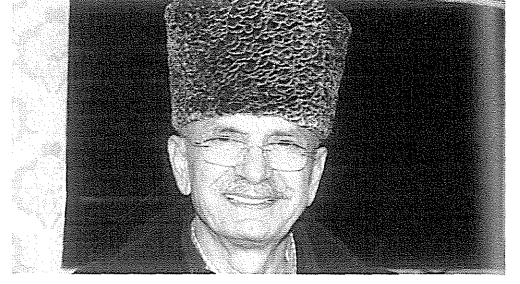
Bizim ekibimiz yaşamadı fakat kampa ulaştığımızda bizimle beraber zirve denemesinde bulunan yabancı dağcılarının bir kısmının tipide kaybolduğu haberini aldık. Neyse ki birkaç saatlik bu olumsuzluk dağcılarının 4 bin 200 kampına sağ salim dönmesiyle son buldu. Bu noktada dönüş kararımızın doğruluğunu arkadaşlarla paylaştık. Sonuçta "en iyi dağcı evine dönen dağcıdır" sözünü hatırladık.

Son olarak neler söylemek istersiniz?

Bu yaşadıklarımın yanı sıra tüm tırmanış boyunca yanımda taşıdığım Adıge ve Abhaz bayraklarını Ağrı dağının zirvesinde dalgalandırmak ve bu anları

fotograflemek beni çok duygulandırdı. Umarım bu bayrakları uzun zamandır hayalini kurdüğüm ve yakın bir zamanda gerçekleştirmeyi planladığım Elbruz dağı tırmanışında da açabilirim.

Amazonlar

“Bir dili konuşurken onun hakkında düşünmezsiniz; sadece konuşursunuz. Fakat eğer dışarıdan biriyse, bir dilbilimci gibi mesela, bir şeyler öğrenmeye, dilin nasıl işlediğini öğrenmeye çalışırsınız.”

Eski Yunanlılar bütün savaşçıları kadın olan bir ülkeden bahsederler, o ülkede yaşayan kadınlara da “Amazon” derler. Amazonların gerçekten yaşadıklarına dair bazı dayanak noktaları da var.

MÖ 5. yüzyılda yaşamış olan Yunan tarihçi Herodot’a göre, Sarmatlar, Amazonların ve İskitlerin atalarıdır. Tarihi Çerkesya topraklarında yapılan arkeolojik kazılarda, Sarmat ve İskit mezarlarından çıkan iskeletlerin büyük çoğunluğunun kadınlara ait olması, kılıçlar, ok başları, çizme, küpe ve takılara bakılırsa mezarlar savaşçı kadınlara aittir. Ayrıca daha birçok başka kaynaktan da Amazonların izlerine rastlamak mümkündür.

Romalı tarihçilere ve Antik dünyanın son büyük tarihçisi olarak anılan Procopius’a göre de Amazonların vatani Kuzey

Kafkasya coğrafyasıdır. Homeros, Diodoros ve coğrafyacı Strabon da Amazonlardan söz eder.

Amazonların daha kolay mızrak ve yay kullanabilmek için sağ göğüslerini kestiklerine dair bazı rivayetler de vardır.

Amazonlarla ilgili halk söylencelerine göre, erkekler savaşlarda yer almazlardı. Tarihçi ve yazar olan Prof. Bilge Umar, Amazonları; “tarım yapmayan hayatları at sırtında, avcılık ve savaşla geçen bir kadınlar ulusu” olarak tanımlamıştır.

Dilbilim profesörü olan John Colarusso, son Kanada seyahatinde, Amazonlar konusunda başından geçen bir olayı şöyle anlatmıştı bana:

“Daha geçen yıl, Stanford’da Yunan Klasikleri bölümünden bir profesör benimle temas kurdu. Bana ellerinde 13 adet

büyük vazo olduğunu, bu vazoların üzerlerinde Amazon resimleri ve anlamını bilemedikleri bazı Yunanca kelimeler bulunduğunu söyledi. "Amazon Adıgece bir kelimedir, 'orman ana' anlamına gelir". Yunanlılar bunu yeniden şekillendirmişlerdir.

Vazonun üzerindeki resimlerde kadınlar tunik, pantolon ve çizme giyorlardı, bu Amazon resimlerinin altında, Yunan alfabesi ile yazılmış ama okunmayan bazı kelimeler vardı. Bana bunların herhangi bir anlam ifade edip etmediğini sordu. Ben de baktım. Gerçekten Yunanca harflerle yazılmıştı. Fakat bana herhangi bir resim göstermedi, sadece kelimeleri gösterdi. Kelimeye dikkatlice baktım, "kıvırcık saç var" anlamındaydı. "Evet, kadının kafasında kıvırcık saçları var" dedi. Başka biri Abhazca "köpeği sal" anlamındaydı. Kelimeler 2500 yıllık ve Antik Abhazcaydı, fakat Yunan harfleriyle yazılmıştı. Onlara, adamın bir yere koşup, bahçe gibi bir yerden bir şey çaldığı anlamına geldiğini söyledim. Kadın "yaptığın tercümenin arkasında duruyor musun?" dedi. Çünkü bu deyim "kaz ifadesi" adıyla bilinen çok meşhur bir ifadeydi. Vazo, Yunanlı bir oyun yazarının kaybolan oyununu temsil etmek için yapılmıştı. Bu oyunda bir adam birinin bahçesinden bir kaz çalmıştı, o adam da polisi çağırmıştı; resimlerde polislerin üniforma olarak kullandıkları kıyafet de görülmüyordu. Adam şöyle diyordu: "o r ara..." (aman Tanrım.) Elbette onlardan kaz çalmıştı ve cezalandırılacaktı. Yunanca "asılacajım" diyordu. Bugüne kadar gelmemiş olan bu oyundan bahsedildiğini duymuştuk, bu da oldukça popüler olan bu oyunun bir temsiliydi. Polis Antik Çerkesler'dendi. Vazonun arkasında ve önünde bir şeyler yazıyordu. Ön taraftaki yazılar Abhazcaydı. Abazalar 1000 yıl önce Abhazlardan ayrılıp dağlara çıktılar ve orada Besleneyle küçük bir imparatorluk kurdular.

Abhaz - Adıge dili arasındaki benzerlik %12-15 gibi çok düşük bir seviyededir. Vazo üzerindeki en eski yazı örneklerini gördüğünüzde Ubıhca bazı kelimelerle de karşılaşabilirsiniz; bazı Gürcüce ve Osetçe kelimeler de var. Orada Eugma adında biri vardı; Gürcüce değil, Keltçe değil, Farsça değil, Slavca değildi; tekrar tekrar kelimeye baktım ve anladım ki "takip et", "asla bırakma" anlamlarındaydı. Bu bir takma addi ve bir Amazonun kafasında yazıyordu, bir kılıç taşıyordu. Başka biri "yüksek sesle bağırın" anlamındaydı; bir başkası da zırlı giyiyordu. Bu, 2500 yıl önce Yunanlılar ile Kafkasyalıların ne kadar yakın bağlantıları olduğunun bir kanıtıydı.

Bir dili konuşurken onun hakkında düşünmezsiniz; sadece konuşursunuz. Fakat eğer dışarıdan biriyseniz, bir dilbilimci gibi mesela, bir şeyler öğrenmeye, dilin nasıl işlediğini öğrenmeye çalışırsınız. Çerkesçe gerçekten hayret vericidir. Lengüistik teorisinde bile bu dili her şeyiyle açıklayamıyoruz. (Cümle yapısından bahsediyor) Çok ilginçtir. Bunun gibi çok az dil vardır. Hititçe çalışan insanların ilk etkilendikleri şey; Hititçenin de böyle olmasıdır."

John Colaruussa, eşi bayan Colarussa ve Nahit Serbes

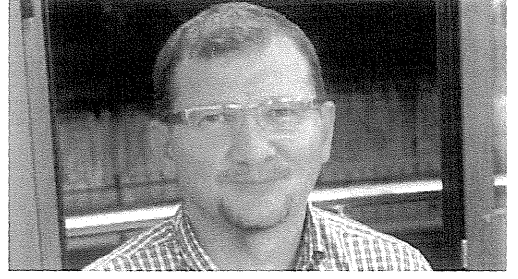

Adı Geçen Vazolardan Biri

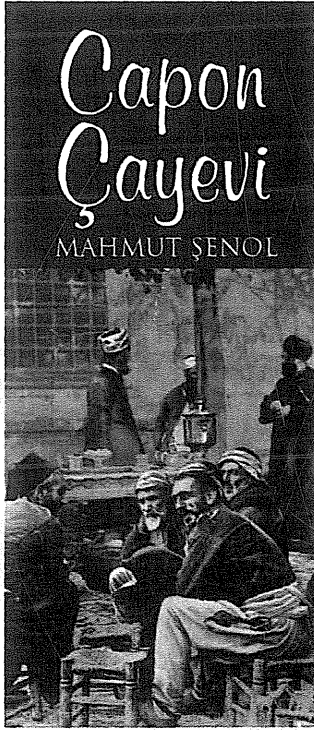

kitap

hasan okan işcan

Roman Kahramanı Nuridin'e Güzelleme

Türkçe Edebiyat Dizisi

Türkçe 320 s. -- 2. Hamur-- Ciltsiz --
13 x 20 cm
İstanbul, 2012
ISBN : 9789755397160

Bir roman kahramanı Nuridin*; ama benim için -artık- bir kahraman değil. Nuridin, öncelikle bir misafir benim için, üstelik kardeş bildiğim bir misafir.

Bir Çerkesin, bir romanın Çerkes kahramanıyla tanışması, daha o kitabı okumaya başlamasını bırakın, epey bir önceden başlar. Göbek kordonuyla size can verenden kopup ilk nefes almanıza kadar eskiye gider bu tanışıklık.

Ayrıca o kordon bağı olmuştur sizi kardeş kılan.

Kardeş bilip misafir edersiniz o kahramanı...

Nuridin işte, benim için romanı okumaya başladığım ilk andan itibaren, hatırladığım, çok eskiden tanıdığım, bildiğim bir misafir kardeş oldu. Her gece okunup rafta yerini alan kitabın içinden çıktı, usulca yanıma geldi. Ateşlenince başımda bekledi, acıkınca aş, susayınca su verdi.

Kiskandı diğer roman kahramanları onu. Hepsine ayrı ayrı söyledim, "Nuridin artık bu evin oğlu, o benim kardeşim" dedim de ancak ikna edebildim.

Çerkeslerde, "Ne kadar kalacaksın" diye sorulmaz gelen misafire, hem artık kardeş bildim onu. Sütkardeşi değiliz ama kardeşlik bağı var aramızda, çok eskiden beri üstelik...

Sorulmaz ne kadar kalacaksın diye eve gelen misafire. Hay-nape (*) olduğu için değil sadece, gelen misafir, tanrı misafiri olduğu için, gelen misafir ile kardeşlik bağı kurulduğu için sorulmaz ne kadar kalacaksın diye...

Sabahları birlikte kahvaltı yapıyoruz. En çok, ona çay ikram ederken tedirgin oluyorum. Ya beğenmezse ya demlediğimiz çayı içmezse diye endişe duyuyorum, her sabah.

Nuridin, bir yerde değil sadece, iki romanda da var. İki roman arasında gidip geliyor. Bir o romandan bu romana, bir bu romandan o romana...

Bekliyorum, henüz olmayan bir romanda karşıma yine çıkacak mı diye, adı çıkmasa bile anısı çıkacaktır elbet!

Onun can verdiği, bir erkek evlat... Kim bilir, dedesinin adı konur Mahmut diye... Belki adım Hasan, onun adı olur, adaş oluruz...

Gelin diyemez diye, ne Mahmut ne Hasan denir. İsmi bir tek gelin söyler, kimse bilmez adını, Nuridin'in oğlu kalmıştır sayfa aralarında, hafızalardan çoktan silinmiştir bile.

Romanın tüm sayfalarında denmiştir, en az iki yüz defa denmiştir. Çok haynape diye geçmiştir. Şimdi bunu yazmış romancı, kaş göz işaretlerini nasıl anlatsın, onlar ancak yaşanır biliniyor. Kaç çocuğa seslenmiştir gelin, kayınpederine sesini işitmeden, ne yapılır ne yapılmaz bir bakışta anlatmıştır.

'Çerkes ne yapsın, haynape kültürüyle kendini korumuştur.'

Her bir sayfada ya da her bir solukta, güzelce demlenmiş bir çay içmek istiyorsunuz, Nuridin aklınıza geliyor hemen.

Hani İstanbul'da, en meşhur Çerkes kahraman Aziyade'yi anarcasına Piyerloti'de içmek istiyorsunuz o güzel demli çayı. Tahta iskemleler hazır...

Piyerloti'de bir çay içmiştir değil mi Nuridin? Kumda köpüren kahveyi bilir elbet. Aziyade'yi görse, söyleyecek bir kelamı varsa da haynape diye söyleyemez Nuridin.

Bakın, yine kardeş bildim kendisini, sanki ayna tutuyorlar bana.

Bir demlik çaydan, süzgeçsiz konan bir bardak çayın üstüne bir çöp çıkarsa misafir gelecek denir Anadolu'nun göbeği bildiğimiz şehirlerde. Gelen, Nuridin'in kardeşleridir, kimin evine konuk olacağı bilinmez. Ya diğer roman kahramanları gibi yerini alır raflar arasında ya da kardeş gibi çıkar ortaya, misafir olacağı ocağa.

Tophane'de varsa bugün, bu kadar nargileci, dört bir yanda duyulsun ki Nuridin sayesinde. Sirkeci'de trenden inen zengin yolcular, meşhur diye soluğu burada alırlar. "Tophane'nin bir çay demleyen Nuridin'i vardır" derler, sadece bir bardak çay içmeye gelirler.

Zeytinyağını da ceviz yağını da iyi bilirdi. Hem Anadolu hem Kafkasya iki koluna girmişti, bırakmıyorlardı, bıraksalar koşacak soluksuz.

Tophane'de, Kılıç Ali Paşa Camii duvarını ören Cervantes'in ruhu, bir muhabbet kuşu edasıyla gelmiştir Dolmabahçe'nin kuş bahçesine.

Hatırında kalanlarla bir değirmen gibi rüzgârla esmiştir. Çanakkale'nin rüzgârı boldur diye duymuştur onun gibi bir duvar işçisinden. Helen'in intikamını alana kadar demiştir, söyleyen. Mentor olmuştur Cervantes gibi taş işleyen.

Yeldeğirmenlerinin gücünü, Tenedos'u arkada, Dardanel'i önünde, ona anlatılanlar hafızasında yer etmiş, sayfa olmuş anlatılanlar.

Tophane'den kopan Nuridin, geldiğinde köyüne, göndermiş paşa ile onbaşıyı, birer çay ikram ettikten sonra...

Biz onu kardeş bildik diyelim, öncesinde çoktan Çingeneler kardeş bilmişler. Bir kese gitmiş, kimden ne kadar alındı bilinmeden.

Bir Capon Çayevi, nam salmış dört bir yanda. Bir ocak tüt-müş, ocak üstünde bir demlik...

Biter mi Nuridin'in halis muhlis çayı, bitmez elbet.

Biter mi Nuridin'in halis muhlis kötülük yapan adamları, bitmez elbet iyilik yapan insanları gibi...

İşte o kötülük yapan adamlarına, kapıyı ardına kadar buyur etmiştir, misafir olduğu her evde üstelik. Her bir sayfada yine ne gelecek başına diye, dişler sıkılır durur, çene kilitlenir gece boyunca.

Devam etmesin artık diye, kitap gece boyunca rafta yerini alınca usulcacık yanınıza gelir Nuridin. Yine ne yaptım der çaresizce, sen bir şey yapmadın, biz de bir şey yapmadık.

"Kardeşlik bu, misafirlik gibi değil, sende varsa bende de var, bende varsa sende de var" diyoruz, "Anladım" diyor, "anlamasam zaten haynape" diyor.

"Hadi git yat uyu, yarın ola hayrola" diyoruz, zar zor ikna oluyor. "Tamam, ben erkenden gelir sana çay demlerim" diyor.

Gitmeye ikna olunca başka bir kitap açıyorum, Nuridin yok ama kardeşi Mahmut var, kardeşi Adil var, kardeşi Hasan var.

Okumadan çevriliyor sayfalar, isimler kayboluyor, tek okunan kelime haynape.

Tek okunan, akılda kalan...

Kahramanın, son girdiği ev bile olsa, girilen evde ayakkabı, hemen burnu kapıya gelecek şekilde konur, bu kimseye git demek değildir.

Misafire git denmeyeceği gibi o eve kardeş olarak girene hele bir şey söylemek çok haynape'dir.

Hayvanlar dile gelir bazen, bir baykuş iki kere ötüp sesini keser, yaşlılar söz alırlar, durumdan vazife çıkarırlar. Elbet bir

bildikleri vardır, misafir geldik bu dünyaya ama gitme vakti geldiğinde, isterse burnu kapıya dönük olmasın, Azrail camdan bile çeker dışarı alır o bedeni ruhuyla...

İşte bundan sonrası mühim, çok mühim... Adıyla yaşar, hatıralarıyla yaşar bizim kahramanlarımız.

Aziyade'ye ne kadar mektup gitmiştir? Nuridin'e ne kadar mektup gitmiştir? Eğer çay demlenen bir sobayı tutuşturmak için kullanılmadıysa bile, ya mürekkebi uçmuştur ya yaşlardan mürekkebi dağılmıştır.

Cervantes bir kol vermiştir, bir el vermemek için, duvarın ötesine geçmiştir. Nuridin kol vermiştir, el vermiştir ama kalbini vermemiştir, zalime.

Zalim bildiği kardeş, bir yol göstermiştir ona. O ise kendince bir yol açmıştır kendine. İçinde, tek gidenin kendisi olduğunu bilerek, açtığı o yolda gitmiştir.

Üçlemenin ikincisi ile başlayıp ardından birinciye geçince, bir anda seviniyorsunuz, kaybettiğinizi sandığınız misafiri bulunca, biraz serzenişte bulunarak soruyorsunuz neredesin diye...

"Uzun zamandır sessiz kaldım, çok haynape oldu size" dediği zaman Nuridin, hah tamam karşımızda ama kötülük isteyen adamları da karşımızda.

Bir canı, bir başka cana taşımak gibi, bir kitaptan diğer kitaba geçmek...

Benim içinse bırakın kitabı, bir sayfadan bir başka sayfaya geçmek gibi...

Felek hamamda nasıl bayılır diye 'eğiten' Çingeneler, keseyi verirken Nuridin'e sormuşlar.

"Biz pek anlamıyoruz, her şeye 'çok haynape' diyorsunuz ama en hasından Andalusyen atları, Şağdıy atları çalarsınız. At çalınca 'çok haynape' olmuyor mu be yav" demişler.

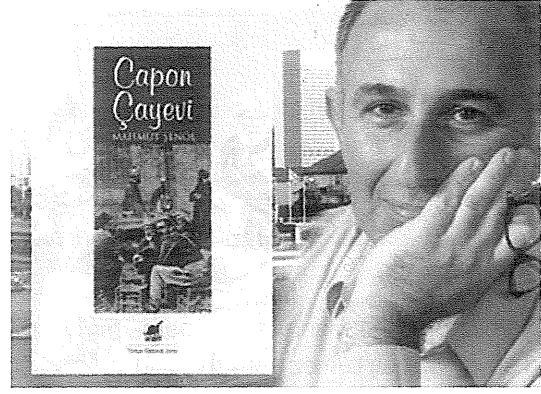
Bilememiş ne diyeceğini Nuridin, biraz düşündükten sonra, "Öyle her at değil, binilen en makbul at çalınır" demiş.

Pek anlamamış bu cevabı soruyu soran Çingene kardeşleri, "Aman be yav, kim anladı sizi, bizi, demişler. Biz, ayımızı kimseye kaptırmayalım, siz de atınızı kimseye kaptırmayın" demişler.

At terini soğutana kadar dolaştırmışlar, eğer uzun yoldan gelinmişse...

...

...

Taksim gecelerinde ana yolda değil, ara yollarda yol alıyorum...

Tophane aşağıda, esintisi geliyor.

Nuridin, neden soyadın Karasu diye sorulunca cevaplamış. Karasu, benim soyadım olmayıp kimin olacak? Gelen atalar, Karadeniz'in kara suyunu bilmişler sadece. Neredeyse canlı çıkmamış o kara suyu geçen teknelerden...

Acı hatırası kalsın diye, demişler bizim soyumuza Karasu.

Hem ataların acısını hem de evlat acısını birlikte çektin dedikleri zaman, cennete gitti demiş oğlum. Bu dünyada cehennemini yaşamadan, ahrette cenneti yaşıyor şimdi, demiş.

...

Roman bitmiş. Bitmiş bitmesine ancak biten, romanın yazılmasıymış; biten, romanın okunmasıymış. Roman kahramanı ise bitmemiş, biter mi hiç, misafir olmuş yazana, misafir olmuş her okuyana. İsteyene, istemese de kardeş olmuş.

Kaç fırça darbesiyle bu kule, resim oldu diye soranlara Bruegel. Kaç insan, kaç lisan konuşuyorsa o kadar fırça ile diyerek cevap vermiş. Renklere girmeye cesaret edememiş, soruyu soran...

Nuridin, Tophane'de dinliyormuş dumanı tüten ocaktan tüm bu konuşulanları. Duvarda asılı, Avni Lifij'in pipo dumanı ile çay ocağının buharı birbirine karışmış. Buhar ile duman birbirine karışmış.

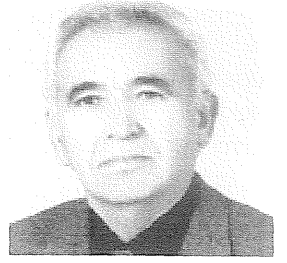
Nuridin ise kimseyle karışmamış, karışamamış. Buhar olan Nuridin ile duman olan Nuridin bile karışmamış.

Kimseye karışamayan Nuridin, misafir oldu, arkadaş oldu bana.

(*) Haynape: Ayıp

osmanlı'da iz bırakanlar

zecekho ismail seçer

Mustafa Kemal ile Eşref Kuşcubaşı'nın Trablusgarp Günleri

"İtalyanlar'ın, Osmanlı'nın zafiyet içinde bulunmasından yararlanarak Trablusgarp ve Bingazi'yi işgal etmeleri üzerine imdada koşan Feda-i Zabitan grubu öncüleri içinde, orada binbaşılığa terfi eden Mustafa Kemal ile Kuşcubaşı Eşref'de bulunmaktadır. Mustafa Kemal Derne Komutanlığı'na atanır. Sağ cenahında yer alan hemşehrisi ve akrabası Fuat Bulca aynı zamanda komutan yardımcısıdır. Sol cenahında ise Yerli Milis Kuvvet Umum Komutanlığı'na atanan Eşref Kuşcubaşı bulunmaktadır. Fuat Bulca'nın anılarında yer aldığı üzere; Mustafa Kemal'in düzenlediği taarruz sırasında bir merminin sütuna çarpması sonucu, sütundan koparak fırlayan kireçli bir taş parçasının gözüne gelmesi ile gözünden yaralanır. Göz iltihaplanır, ağrılar başlar, yüz şişer. Eşref Kuşcubaşı yakın alaka gösterir. Etrafı iyi bilmenin ve Arapçayı iyi konuşmanın avantajlarını kullanarak, birlik dışından göz doktoru getirir. Mustafa Kemal'i de daha geniş olan kendi çadırına naklederek temin ettiği asitborikle her gün pansumanını yaptırır. Gözün iyileşmemesi ve tehlikeli bir hal alması üzerine, gitmemekte direnen Mustafa Kemal'i Fuat Bulca ile ikna ederek, Eşref Bey tarafından yazılan tavsiye mektubu ile Avusturya'da Prof. Fox'un kliniğine giderek tedavi olmasını sağlar. Yıllar sonra Eşref Kuşcubaşı'nın 150'likler listesine dahil edilmesi üzerine, dostlarına duyduğu üzüntülerini belirterek, Fevzi Çakmak'ın ısrarlarına rağmen eski silah arkadaşı Mustafa Kemal'in kendisine sahip çıkmamasından dolayı kırılgan olduğunu ifade eder. Eşref Kuşcubaşı'nın 150'likler listesine dahil edilmesinin haksızlığı pek çok devlet adamı ve tarihçi tarafından paylaşılmıştır."

Eşref Kuşcubaşı

Osmanlı'nın Zor Günleri

1911 yılında Osmanlı Devleti zor günler geçirmektedir. Avrupa Osmanlı'yı parçalanma ve tasfiye süreci içerisinde görmektedir. Saldırlar peş peşe gelmektedir. Bu arada yeni sömürgecilğe soyunan İtalya'da kendisine yakın mesafede bulunan ham madde temin edilebileceği ve pazar olarak kullanılabileceği Osmanlı sınırları içindeki Trablusgarp ve Bingazi'ye göz dikmiştir. "İtalya İrredenta" (Büyük İtalya) heveslerine kapılmıştır. Nihayet 28.11.1911 tarihinde bu yerlerde İtalya uyruklularının haklarının korunmadığını bahanesiyle Osmanlı Devleti'ne bir nota verir. Ardından Osmanlı'nın cevabı notasını dahi beklemeden savaş ilan ederek işgal başlar. İtalya o günlerde dünyanın en büyük donanmalarından birisine sahiptir. Osmanlı'nın iki seçeneği vardır; durumu kabullenmek veya savaşmak. Ordudaki Feda-i Zabitan grubu infial halindedir. Hükümet savaş kararı veremez. Hükümet istifa eder. Sadrazam İbrahim Hakkı Paşanın yerine seksen yaşlarındaki Sait Paşa yeni hükümeti kurar. Harbiye nazırı Çerkes asıllı Mahmut Şevket Paşa koltuğunu korur. Feda-i Zabitan grubunun ileri gelenleri Mahmut Şevket Paşa ile görüşürler. Ordunun savaşacak gücü bulunmadığını öğrenmeleri üzerine kendilerini izinli saymalarını talep ederek, değişik hüviyetlerle Trablusgarp'a giderek savaşacaklarını bildirirler. Talepleri kabul edilir. Hükümet oldu bittiye reaksiyon göstermez.

Vatanseverler Trablusgarp'ta

Savaşmak üzere Feda-i Zabitan grubunun başında binbaşı rütbesi ile giden daha sonra yarbay olan Enver Bey, Kolağası olarak giden orada binbaşı olan Mustafa Kemal, Fuat Bulca, Ali Fethi Okyar, Süleyman Askeri, Halil Kut gibi gönüllü subaylar bulunmaktadır. Eşref Kuşçubaşı'da hürriyet kahramanı olarak şöhret kazanmış olan Enver Bey'in çok güvendiği subay olarak yollardadır. Eşref'in dışında, Çerkes Reşit, İzmitli Mümtaz, ünlü hadid Ömer Naci, Yakup Cemil, Sapançalı Hakkı, Aziz El Misr-i, Osmanlı'nın ünlü mareşali Deli Fuat Paşa'nın oğulları Halit ve İslam ile denizci olarak Rauf Orbay gibi Kafkas asıllı subaylarda gönüllüler içerisinde.

Mustafa Kemal gazeteci Mustafa Şerif kimliğiyle Mısır'dan Trablusgarp'a sızmaya çalışır. Ancak işler bazen yolunda gitmez. Bir kez tutuklanır sonra bırakılır. İskenderiye'de ise hastalanır. Hastalığı sırasında Arapçayı ve çevreyi çok iyi bilen Eşref Kuşçubaşı yardımcı olur. Tanıdığı Yunanlı doktor Çeçani'nin kliniğine yatırarak iyileşene kadar başında bekler.

Mustafa Kemal Tobruk'ta Derne Komutanlığı'na atanır. Fuat Bulca'da Mustafa Kemal'in yardımcısıdır. Mustafa Kemal'in sağ cenahı da Derne şark kolu komutanı olarak onun sorumluluğundadır. Mustafa Kemal'in sol cenahının sorumlusu da Eşref'tir. Eşref "Muhile Zaviyesi-Avakir-Bedevi Çeteleri komutanıdır." Kendisine yerli halkı iyi tanıması ve dillerini iyi bilmesi nedeniyle yerli çeteleri savaşa hazırlama görevi verilir. Fuat Bulca anılarında Eşref'in bu görevini dirayetle yerine getirdiğini belirtir.

Eşref Kuşçubaşı'nın Ani Baskını

13 Ocak 1912 gecesı Eşref Bey emri altındaki Avakir kabilesinden seçtiği 500 savaşçısı ile Süleyman Askeri, Kısıklılı Cemil ve Mareşal Deli Fuat Paşa'nın oğlu Halit'i de rütbeli olarak yanına alıp Enver Paşa ve Mustafa Kemal'den habersiz gerilla taktiği ile İtalyanlara bir baskın gerçekleştirir. Onları gafil avlar, çok ihtiyaç duyduğu harp ganimeti elde eder. 1500 civarında tüfek, sandıklarla mermi, üç mitralyöz, iki ilaç sandığı bu ganimetler içinde yer alır. Fuat Bulca anılarında Eşref Bey'in bu ganimetler arasında bulunan dürbün, bir fotoğraf makinesini kendisine alıkoymadığını, o zaman cepheden çekilen birçok fotoğrafla ajanslara gönderilenlerin bu makineyle çekildiğini belirtmiştir. Makine için gerekli fotoğraf camlarını da özel ilişkileri ile İskenderiye'den getirttiğini belirtmektedir. Baskın cepheye büyük bir moral yaratmıştır. İstanbul'a ulaşan haber büyük bir sevinç yaratır.

Mustafa Kemal'in Kasr-ı Harun Taarruzu

Birliklerin İtalyanlarla teması başlaması üzerine Mustafa Kemal bir saldırı planlar. İtalyanların insan sayısı, mühimmat, vasıta ve malzeme üstünlükleri oldukça büyüktür. Arkalarında büyük deniz gücü vardır. Cephenin tam karşısında ise İtalyanların tam teşekkülleri bir tümenleri bulunmaktadır. Hedef olarak korunak sağlayacak bir yer olan Kasr-ı Harun'daki harabeler seçilir ve taarruz başlar. Ancak İtalyanlar casusları ile durumu öğrenirler. Bu nedenle çarpışmalar oldukça şiddetli olur. Boğaz boğaza yapılan çarpışmalar sırasında Mustafa Kemal bir süvari müfrezesiyle harabelere ulaşır. İtalyanlar iki de uçaklarını harekate katmışlardır. Bir ara harabelerdeki çarpışmalar sırasında bir merminin oradaki bir sütuna çarpmasıyla sıçrayan kireçli bir taş parçası Mustafa Kemal'in gözüne gelir. Gözünden yaralanır. Bu arada Fuat Bulca ve Eşref Kuşçubaşı'nın maiyetleri de hedefe ulaşırlar. Sonuç zaferdur. Küçük de olsa bu çarpışma İtalyanları yerlerine mihlar. Bundan sonra İtalyanların içlere doğru ileri hareketleri görülmez. Ayrıca çok miktarda mühimmat ele geçirilmiştir. Enver Paşa bizzat tebrik eder. Büyük bir moral sağlanmıştır.

Ancak; Mustafa Kemal'in isabet alan sağ gözü sulanmış, ağrı yapmaya başlamış, yüzün sağ tarafı şişmiştir. Birliğin doktoru Hakkı, Eşref Kuşçubaşı tarafından temin edilen asit borikle tedaviye başlanmışsa da iyileşme görülmez. Durumdan endişe eden Eşref, Mustafa Kemal'i kendi çadırına alır. Karyolasını getirterek buraya yatırır, temin ettiği Lübnanlı bir sıhhiye memuruna devamlı pansumanını yaptırır. Daha sonra Suriyeli göz doktoru Münir Bey'i temin ederek muayene ettirir. Birlik doktoru ile göz doktorunun muayeneleri, endişe vericidir. İltihaplanmanın diğer göze de sirayeti olacağını bildirirler. Geç kalmadan teşekküllü bir göz kliniğine gidilmesi gerekmektedir.

Eşref Kuşçubaşı Mustafa Kemal'e Avusturya'da tanıdığı göz doktoru Prof. Fox'un kliniğine derhal gitmesini önerir. Ancak Mustafa Kemal cepheyi bırakıp gidemeyeceğini bildirerek

öneriyi reddeder. Göz ise gittikçe ağırlaşmaktadır. Bunun üzerine hemşerisi ve akrabası olan Fuat Bulca'nın da ısrarları ve kendisinin de refakat edeceğini bildirmesi üzerine Mustafa Kemal ikna olur. Enver Paşa'dan izni, ona oldukça yakın olan Eşref Bey'den alır. Pasaport işlemlerini tamamlar. Yol harcamalarını temin eder. Prof. Fox'a da bir tavsiye mektubu yazarak Mustafa Kemal ve Fuat Bulca kliniğe gönderir. Burada bir süre kalıp göz tedavisini tamamlarlar.

Trablusgarp'ta İtalyan saldırısı durdurulmuştur. İtalyanlar iç bölgelere ileri hareket düzenleyemezler. Bu arada Balkan Savaşı patlar. Feda-i Zabitan grubu Balkan Savaşı'na katılmak üzere İstanbul'a dönmek zorunda kalır. Enver Bey'in yerini Çerkes asıllı Ali-El-Mısri alır. Hükümet Balkanlarda sıkışması nedeniyle İtalyanlarla "Uşi Anlaşması"nı imzalar. Anlaşma ile Trablusgarp İtalya'ya bırakılmıştır. Bu durum Osmanlı basınında zafer kazanıldı, Trablusgarp kaybedildi, başlıkları ile ifade edilir.

Değişen Hayatlar

Osmanlı'nın çöküşü başlar ve Balkan Savaşları ile katmerlenerek devam eder. Birinci Dünya Savaşı'nın kaybedilmesi ile çöküş yıkılışa dönüşür. Sevr ile Osmanlı Devleti'nde parçalanma ve işgal süreci başlar. Bu arada tabi ki birçok yıldızlar sönecek yerini yeni parlayan yıldızlar alacaktır.

Trablusgarp'ın Komutanı hürriyet kahramanı Enver Bey, kaybedilen Edirne'yi geri alarak 'Edirne Fatihi' ünvanını alacak, saraya damat, sonra Paşa, Harbiye Nazırı ve Osmanlı'nın mükedderatına hakim olan dört kişiden birisi olacaktır. Ancak savaşın kaybedilmesi ile ülkesini terk ederek Makedonya'dan başlayan yolculuğuna kendisini bekleyen akıbetine doğru Asya steplerinde devam edecektir.

Derne Komutanı Mustafa Kemal'in yıldızı Çanakkale'de gösterdiği başarılarla parlamaya başlayacak, paşa olacak, Sevr ile başlayan işgalle beraber, Anadolu ile bütünleşerek, zaferden zafere koşarak önce kurtuluşu sonra kuruluşu gerçekleştirecek, Yeni Türk Devleti'nin kurtarıcısı, önderi ve ilk Cumhurbaşkanı olacaktır.

Trablusgarp'tan Balkanlara gelen Eşref Kuşçubaşı Balkanlarda kıyımı gerçekleştiren anasır çeteleriyle mücadele edecek, Edirne'nin geri alınmasında öncü Milis Kuvvetlerin başında Enver Paşa'nın önünü aşarak, Edirne'nin geri alınmasını sağlayacak, Batı Trakya'da Osmanlı Devleti'ne tapon "Batı Trakya Hükümeti Muvakkatesi" adıyla yeni bir Türk Devleti'nin kuruluşunu gerçekleştirecek, Teşkilat-ı Mahsusa adlı savaş ve istihbarat örgütünü kurarak kanal hareketine katılacak; İran, Afganistan, Türkistan'dan Hindistan'a kadar eylemden eyleme koşacak, Arabistan çöllerinde aldığı "Uçan Şeyh" ünvanına yeni ünvanlar ekleyecektir.

Kurtuluş Savaşı'nın başlamasıyla Malta sürgününden dönerek Kurtuluş Savaşı'nın Kocaali-Ankara yolunun güvenliğini

temin ederek, İstanbul'dan birçok vatanseverin Ankara'ya ulaşmasını sağlayacaktır. Ayrıca çiftliğine Teşkilat-ı Mahsusa günlerinde depoladığı silah, mühimmat ve altınları da kurtuluş hareketinin önderlerinden Rauf Orbay'ın aracılığı ile yeni milli oluşumlara aktaracaktır.

Ancak bütün bunlar yurt dışında bulunduğu sırada yeni devletin "hain" olarak kabul ettiği 150 likler listesine dahil edilmesini engellemeyecektir.

Eşref Kuşçubaşı'nın Sitemi

Eşref Kuşçubaşı 1873 doğumlu olup Ubih asıllı Çerkeştir.

Saray Kuşevbaşısı Mustafa Nuri Bey'in oğludur. Fransızların "Terible enfant" (müthiş insan) dedikleri yaradılıştaki kabına sığmayan insandır. Ömrü kan, ateş, hareket ve mücadele içinde geçmiştir. Bir ömre sığmayacak büyük bir hayat yaşamıştır.

Dönüşünde yakınlarına çok haksızlıklarla karşılaştığını ancak hiçbirisinin kendisini 150 lik listede yer almak kadar üzmediğini söylemiştir. Özel doktoru olan Müfit Ekdal anılarında Eşref'in kendisine "Mustafa Kemal'e kırgınım ve küskünüm, bu listeye alınmamalıydım ve Trablusgarp'taki silah arkadaşlığımızı ve kendisine olan hizmetlerimi unutmamalıydı" dediğini anlatmıştır.

Tarihçilerden birçoğu Eşref Kuşçubaşı'nın bu listede yer alması gerektiğini, hatta Mareşal Fevzi Çakmak'ın da bu konuda Eşref Bey'e hak verdiğini yazmışlardır.

Eşref Kuşçubaşı 5 Nisan 1964 tarihinde Söke'de vefat etmiştir.

Bırsır Batırbiy ile Anadil Üzerine...

Adıgey'deki tek Abzeh köyü olan Hakurnahable köyünde doğdu. İlkokulu orada okudu. Daha sonra Maykop'ta Pedagoji Enstitüsünü bitirdi. Tiflis'te üniversite tahsilini yaptı. Üniversiteyi bitirdikten Maykop'a dönerek, daha önce mezun olduğu Pedagoji Enstitüsü'nde göreve başladı. Uzun yıllar burada görevine devam eden Batırbiy bir kaç yıl da Almanya'da çalıştı.

Adıgey'e döndükten sonra Eğitim ve Bilim Bakanı olarak görev yaptı. Sonra üniversitenin Adıge Dili ve Kültürü Fakültesi'nde 6 yıl kadar dekanlık yaptı. Halen (6 yıldır) aynı enstitüde müdür olarak görevini sürdürüyor. Sayısız çalışmaları olan Bırsır Batırbiy, kendisini daha çok dilbilim profesörü olarak tanımlıyor. Çalışmaları çoğunlukla Adıge dilinin analizi, kelime yapıları, fiillerin ayrıştırılması konularında.

Eşi de akademisyen olan Bırsıy Batırbiy'in iki oğlu ve bir kızı var.

Kafkas Dernekleri Federasyonu'nun düzenlemiş olduğu II. Uluslararası Adıge Dili Konferansı'na Adıgey Cumhuriyeti delegasyonu olarak katılan Prof. Dr. Batırbıy ile "Adıge dili ve önemi" konusunda bir söyleşi yaptık. Değerli büyüğümüz Fahri Huvaj'ın da çeviri desteği ile gerçekleştirdiğimiz söyleşiyi okuyucularımızla paylaşıyoruz.

Bir dilbilimci olarak Adıge dilinin diğer diller ile arasındaki tarihi yeri ve önemi konusunda bize bilgi verir misiniz?

Adıgece ve Kafkas dilleri İber Kafkas dil grubuna giriyor; bütün dünya dilleri arasında ayrı kategori oluşturuyor. Bu dillerin Batı İber Kafkas dil grubu, Doğu, Kuzeybatı, Kuzeydoğu gibi ayrımları var. Adıgece, Abazaca ve Ubiçça esas olarak birbirine çok yakın. Dağıstan dilleri, Çeçen dilleri yine başka bir kategori olarak aynı dil grubu içerisinde hatta Gürcüce gibi Kafkas dilleri de aynı dil grubundan sayılıyorlar. Binlerce yıl öncesi, çok eski çağlara gidildiğinde bu dillerin hepsinin aynı kökten türemiş olabileceği varsayımı üzerinde duruluyor. Giderek ayrılıp, dağılmışlar ve artık birbirini anlamaz hale gelmişler. Ama köken itibarıyla bunların aynı kökten geldiği sonucuna varmış bilim adamları.

Bizim dillerimiz eski bir uygarlığın kalıntıları olarak da kabul ediliyor. Bugün yaşadığınız Anadolu'da Küçük Asya, Önasya dedikleri, Mezopotamya dedikleri topraklarda yaşayan eski uygarlıklardan Hattilerden, Hititlerden, Sümerlerden, Urartu, Mitanni gibi eski uygarlıkları üretmiş olan toplulukların bizim

atalarımız olduğu, dillerimizin onların dillerinin bir devamı olduğu kanaatinde artık bütün bilim dünyası. Dilbilim dünyası bizim dillerimize çok fazla önem veriyor. Onların bizim dillerimize önem vermeleri, bizim kara kaşımıza kara gözümüze aşık olduklarından değil, dilimizin özelliklerinden dolayı. O özellikleri de kısaca söylemek gerekirse uygarlık tarihinin aydınlatılamayan karanlık kuytularının aydınlatılmasında anahtar olabilecek özellikleri var dillerimizin. Bundan dolayı büyük ilgi gösteriyorlar. Sadece biz değil, kendi dilimiz olduğu için sadece biz uğraşmıyor değiliz; bu özelliklerinden dolayı diğer bütün dilbilim dünyası ve bilim tarihi, uygarlık tarihi araştırmacıları dilimize büyük önem veriyorlar.

Bizim dillerimizin çok enteresan bir özelliği var: dil biliyorsanız, duygu düşünce anlatım aracı olarak kullanılıyor. Aynı zamanda üretim aracı olarak da kabul ediliyor. Dillerimizde başka dillerde birkaç sözcükle anlatılabilecek olan temayı bir kavramı, bir duyguyu, düşünceyi bir tek sözcükle anlatma olanağı var. Dillerimizin böyle bir yapısal özelliği var. Bu özellik bu konferansta da uzun süre birçok kez dile getirildi. Bunu da yabancılar çok önemsiyorlar ve üzerinde duruyorlar.

Adıge, Abaza ve Ubıh dillerinin birbirine çok yakın diller olduğunu söylediniz. Adıgey Cumhuriyeti ve Kabardey Cumhuriyeti'ndeki iki ayrı alfabenin aslında tek alfabe olabileceği konusunda bir konuşma yapmıştınız. Dilbilimciler yönetimler ve halk isterse bu alfabelerin birleştirilmesinin mümkün olduğunu söylüyorlar. Siz de bu görüşe katılıyor musunuz?

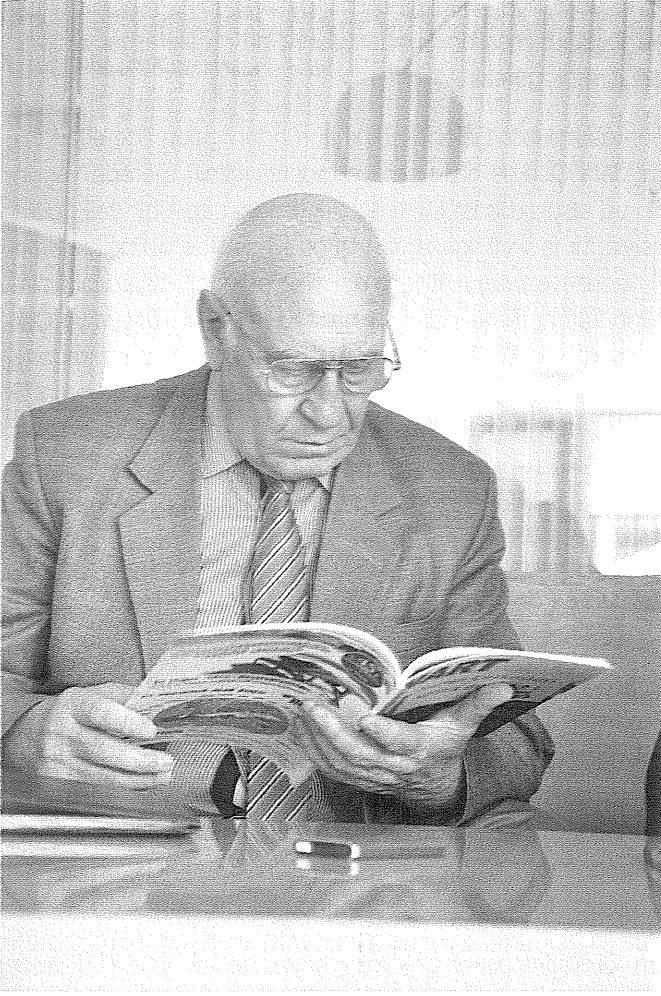
Şu dönemde bizim önümüzdeki en büyük sorun, maalesef başımıza gelen tarihsel talihsizlikler ve büyük felaket dolayısıyla dünyanın dört bir yanına dağılmış, bölünmüş, parçalanmış olmamızdır. Çeşitli coğrafyalarda yaşayan insanlarımızın, aynı düşünce, aynı dil, aynı kültür, aynı töre etrafında buluşmasının, öncelikle ve özellikle vatanımızda buluşulmasının, vatanımızda buluşamayacak bile olsak dışarıda kalanlarda o manevi birlikteliğimizi korumanın ve geliştirmenin kaygısını taşıyoruz; en büyük sorunumuz bu. Anavatanda da maalesef yine aynı talihsizlikler sonucu olarak Adıgey Cumhuriyeti, Karaçay-Çerkes Cumhuriyeti ve Kabardey Balkar Cumhuriyeti olmak üzere 3 ayrı Cumhuriyet olarak yaşamak durumunda kaldık. Tabi bunlar ayrı yapılar olarak ortadalar. Aralarında coğrafi mesafeler var. Bugün Adıgey'den kalkıp Kabardey'e gitmeye kalkarsanız 500km yol gitmeniz lazım; o da birkaç saatlik yol oluyor. Gerçi günümüz koşullarında bunlar da sorun olmaktan çıktı ama insanlar hergün beraber yaşamıyorlar. Bundan dolayı dilimiz aynı olduğu halde, hepimiz Adıgece konuşuyoruz, Adıgabzeyi kullanarak yaşıyoruz, onunla hayatımızı sürdürüyoruz dediğimiz halde, hepimiz kendimize Adıge dediğimiz halde, diyalekt farklılıkları oluştu. Kulak alışkanlığı olmayınca bu diyalekt farklılıklarını zamanla farklı dillermiş gibi algılamaya başlayanlar oldu. Bunu söyleyenler var bugün; ayrı diller haline geldik artık diyenler de var ama köken itibarıyla baktığımız zaman bunun doğru olmadığını görüyoruz. Bilimsel yöntemlerle araştırdığımızda tüm dünyada geçerli olan standartlar var. Bunlara göre dillerin kökleri, kök sözcükler % 80-90 oranında örtüşüyorsa ben-

zerse bunların aynı dil olduğu kabul ediliyor. Bizim Adıgey, Kabardey diyalektlerine baktığımız zaman neredeyse %100 lere varan ölçüde kök sözcüklerin, kök seslerin aynı olduğunu görüyoruz. Farkımız ne? Adıgey diyalektinde çok eski, tarihi geleneksel seslerimizi, nuanslarımızı koruduk. Bunun getirdiği zorluklar elbette var. Kabardey diyalektinde bu nuanslar biraz azaltıldı, sesler daha net ve az köklere indi-gendi. Dolayısıyla bugün Kabardeyce daha kolay konuşulabilir, daha kolay telaffuz edilebilir hale geldi. Ben kesinlikle inanıyorum ki yalnız ben değil neredeyse herkes inanıyor ki eğer biz böyle bir parçalanma yaşamamış olsaydık, bir coğrafi bütünlük içerisinde yaşıyor olsaydık, eminim bir orta yol mutlaka bulacaktık veya belki Kabardeyce biraz daha öne çıkacaktı, çoğunluk Kabardeyce konuşur hale gelebilecekti.

Şu anda bunları birleştirmenin imkanı var aslında; yani biz bunları birleştireceğiz diye güçlü bir siyasi irade ortaya koyabilirsek aslında olmayacak iş değil. Fakat, bu ciddi sıkıntılar getirebilir. Bir sürü ekonomik sıkıntılar getirebiliyor, siyasal sorunlar getirebiliyor; bunları halka kabul ettirebilmek bir sürü zaman gerektiriyor. Şu anda alıştıkları diyalektleri var, insanları onlardan koparmak, bundan sonra sen Kabardeyce konuş ya da Bjeduğca konuş ya da Adıgeyce konuş demek mümkün değil. Dolayısıyla böyle zorluklar var. Oturup şimdi bir süre çalışsak, hep beraber alfabeyi de birleştirebiliriz, ortak bir dil de yaratabiliriz, ikisinin ortasında bir dil de yaratabiliriz. Ama bunları halka indirmek ve kabul ettirmek çok uzun zaman alır. Artı çok ciddi siyasi ve ekonomik mücadeleler gerektirir. Öğretmenleri yetiştirmek gerekir, okulları ona göre ayarlamak, kitapları ona göre hazırlamak gerekir. Yani şu anda bizim baş edemeyeceğimiz çok büyük sorunlar ortaya çıkarır. O nedenle buna girmiyoruz. Ama şu anda konuştuğumuz lehçeler o kadar birbirine yakın ki birkaç saat veya birkaç gün beraber olsalar da kulak misafiri olsalar, kulakları alışsa çok kolaylıkla anlaşılabilir hale geliyorlar. İlk hedeflememiz gereken bence budur. Bunu sağlarsak ileride onlarda zaman içerisinde inşallah gelecektir. Hiç kuşku duymayalım ki dünyadaki Adıgeler tekrar Anavatanlarında bir araya gelirlerse bu sorunlar kalmaz, bunlar çözülür. Dil kendi doğal yapısı içerisinde zaten o birlikteliği tekrar ortaya çıkarabilir.

Daha önce de Türkiye'ye gelmiş ve bir takım dil toplantılarına, söyleşilere katılmıştınız. Ürdün'de yapılan I. Adıge Dili Konferansına da katıldığınızı biliyoruz. I. ve II. Konferans arasındaki süreçte bir gelişme gördünüz mü? Diasporada yaşayan insanlarımızın anadile olan ilgisi ve çalışmalar hakkında ne düşünüyorsunuz?

Tabii ki hayat devam ediyor ve gelişiyor, yerinde saymıyor. Bu süreç içerisinde pek çok olumlu güzel gelişme olduğu gibi maalesef olumsuz şeyler de yaşıyoruz. Ama o günden

bu güne bu konferansın genel teması bakımından baktığımızda çok büyük ilerlemeler katettiğimizi görüyorum. Bir defa zaten başlı başına sadece dünyanın dört bir tarafında dağıtılmış olan Çerkeslerin bu vesileyle bir araya gelip görüşmeleri duygu ve düşüncelerini paylaşmaları bile başlı başına çok büyük bir kazanım olarak kabul edilmeli. Onun da ötesinde tabi Amman'da yapılan ilk dil konferansı bir başlangıç idi. Daha genel, daha somut olmayan, daha az somut olan şeyler konuştuk orada. Türkiye'deki bu konferansta oraya bakışla çok daha hedefi belli, çok daha somut temalar üzerine konuştuk. Bunu önemli bir gelişme olarak görüyorum. "Bu günkü sorumuz ne, yarın ne yapmamız gerekiyor?" gibi çok uzun vadelere yayılmaması gereken somut konuları gündeme getirdik, bununla ilgili çok güzel görüşler ortaya kondu. Dolayısıyla bu konferansta daha umut verici, daha güven verici adım attığımızı düşünüyorum. O nedenle bu konferansı düzenleyenlere, böyle organize edenlere çok çok teşekkür etmek istiyorum. Bütün toplumun teşekkür etmesi gerektiğini düşünüyorum. Hakikaten çok önemli bir iş başardılar, finansmanını sağlayandan, organize edenlerden başlayarak hepsine teşekkür ediyorum. Tabi bu tür konferansları bizim 2 yılda bir değil, her yıl yapmamız lazım. Ama hiç olmazsa 2 yılda bir mutlaka yapmamız lazım. I. Konferanstan bugüne

aradan birkaç yıl geçti. Neden böyle olduğunu biz ayrıntılı olarak çok da bilmiyoruz ama keşke daha kısa zaman önce yapabilseydik. Bundan sonra da inşallah bunu her sene veya iki senede bir mutlaka yapmak gerektiğini düşünüyorum. Bu 2. Konferansta çok önemli ilerlemeler kaydettiğimizi düşünüyorum.

Türkiye'de bir kaç üniversitede anadilimizde bölümler açıldı. İlk okullarda seçmeli dersler var. Sizce anavatan-daki öğretim şekli diasporada da uygulanabilir mi?

Her şeyden önce şunu vurgulamak lazım ki; dil eğitimi ciddi bir devlet politikası olarak yürütülmesi gereken bir iş. Böyle derneklerle küçük kişisel çabalarla baş edilebilecek basit bir iş değil. Elbette derneklerin de çabaları son derece saygıdeğer; dilin tümünden unutulmamasını, talebin canlı tutulmasını, gelecekte devlet böyle bir destek verdiği taktirde tekrar dilin hayata tutunmasını sağlayabilmesi bakımından çok büyük önem, değer vermek lazım. Ama dediğim gibi dil eğitimi ve öğretimi ancak devlet desteğiyle yapılabilir. Kadro tahsis edilerek, para ayırarak, bütçe ayırarak, denetleyerek, yetkin elemanlar yetiştirerek, yetiştirdiği elemanlara iş bularak devlet böyle bir destek sağlarsa ancak o dil eğitimi sağlanmış olabilir. Bunu o bakımdan vurgulayarak öne çıkarmak lazım. Biz de 1917-18 li yıllardan itibaren Sovyet devrimiyle birlikte böyle bir devlet destekli eğitime başladık. Bizde ondan önce kişisel düzeylerde eğitimler belki vardı ama devlet düzeyinde bir eğitim yoktu. Bunu Sovyetler Birliği, Sovyet sistemi, Sovyet yaklaşımı sağladı. O zamandan bu yana biz de tabi eğitim önemli boyutlarda gelişti. Biz de sadece artık Adıgece evde konuşulan bir dil olmaktan çıktı. Evde de konuşuluyor, okulda da eğitim öğretim dili olarak kullanılıyor. O dil kullanılarak basın yayın alanında yayınlar yapılıyor; dergiler, gazeteler çıkıyor, televizyon radyo yayınları yapılıyor. Üniversite eğitimi alınıyor, en önemlisi bu. Bir dilden üniversite eğitimi alınabiliyorsa o çok büyük bir gelişme payıdır. Bunu önemsemek lazım. O bakımdan Türkiye'de şu anda sizin attığınız ilk adımlar, bizim 100 yıl önce attığımız adımlara çok benziyor. Ama bunun gelişeceğinden de eminim, gelişmesi gerektiğine de inanıyorum. Tabi sizin Adıgeceyi öğretebilecek kadroları yetiştirinceye kadar öğretmene ihtiyacınız var. Şu anda üniversitelerde bölümler açılmaya başlandı, bu çok önemli adım. Ama bunların geri dönüşü için en az 5 yıl geçmesi gerekiyor. 5 yılda bunlar üniversitede Adıgece öğretmeni yetiştirirlerse 5 yıldan sonra ancak onlar ilkokullardaki öğretmen ihtiyacını karşılayabilir hale gelecekler. Belki 5 yılda olmayacak bu daha uzun zaman gerektirebilecek ama girilen yol çok doğru bir yoldur, gerekli ve yararlı bir yoldur. Bunu yalnız Adıgece için veya başka diller için değil aynı zamanda Türkiye Cumhuriyeti Devleti içinde son derece önemli bir adım olarak görüyorum. Türkiye'deki iç barışın sağlanması bakımından bütün ülkede yaşayan insanların ülkesine sahip çıkması, sa-

hiplenebilmesi bakımından ve Türkiye'nin saygınlığını evrensel düzeyde yükselebilmesi bakımından; daha saygın, daha çağdaş, daha uygar bir devlet görüntüsü vermesi bakımından da çok önemli. Ama tabi bunu dostlar alışverişte görsün mantığıyla yapıyormuş gibi gözükmek anlayışıyla yaparlarsa bunda bir fayda da sağlanmaz. Hakikaten bu dilleri yaşatmak lazım, bu uygarlığı geliştirmek lazım bir dilin kaybolması çok büyük bir zarardır, bilim ve uygarlık tarihi açısından mantığıyla bakılarak bunların hakkıdır da denerek geliştirmeye samimiyetle çalışılırsa bütçelerini ona göre artırır, geliştirirlerse ki şu anda ayırdıkları bütçe ne kadar bilmiyorum ama bunun 10 katı 100 katı bütçeyi ayırmayı gerektiren bir yola girildi, bu çok önemli bir şey. Elbette devletin bunu yapması görevidir, kendi varlığı bakımından da görevidir, yurttaşlarının ihtiyaçlarını karşılaması bakımından da görevidir. Sovyetler Birliği deneyimi bize gösterdi ki bu türlü bir uygulama insanların vatanlarına bağlılıklarını, devletlerine bağlılıklarını arttıran, ulusal birliği bütünlüğü sağlayan bir uygulamadır. O bakımdan ben Türkiye'de de aynı şeyin olacağını düşünüyorum. İnşallah temenni ediyorum ki bu adımlar burada kalmaz, çok daha yüksek boyutlarda gelişir.

Son olarak Türkiye'deki Çerkeslere bir mesajınız var mı?

Sevinerek, mutlulukla söylemek isterim; tabi ki Kafkas Rus Savaşları sırasında ve sonrasında Adıge halkı çok büyük acılar, çok büyük sıkıntılar yaşadı. Bunları belki en fazla yaşayanlar da Türkiye'deki Çerkesler olsa gerek; çünkü çok büyük çoğunluğu buraya zamanın Osmanlı Devleti'ne gelmek zorunda kaldılar. Çaresiz kalan o halkları ülkesine buyur edip, burada yaşamalarına yardımcı olan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne bir şükran borçluyuz. Bunu öncelikle belirtmek istiyorum.

Tabi bunun yanında Çerkesler de geldikleri bu ülkelerde yan gelip yatmadılar. Onlar da bu ülkenin dertlerini dert edindiler, bütün savaşlarını kendi savaşları saydılar. Bütün güçleriyle yetenekleriyle her şeylerini kattılar. Can verdiler, kan verdiler. Bir sürü savaşlarda, Ulusal Kurtuluş Savaşı'nda öncesinde sonrasında Çerkesler, bu ülkenin kurulup gelişmesi ve kalkınması, güçlenmesi, yükselmesi, yücelmesi için ellerinden geleni asla esirgemedi katmış halklardır, bunların da bilinmesi gerekiyor.

Tabi dil bakımından, kültür bakımından çok büyük olanaksızlıklar, haksızlıklarla da karşı karşıya kaldılar maalesef. Büyük yanlış politikalarla belki nerdeyse yok olma noktasına getirildi. Buna rağmen, bütün olanaksızlıklara rağmen şimdiye kadar halkın dilini, kültürünü koruyabilmiş olması bile başlı başına taktiri hak eden büyük bir başarı. Eğer bizim dilimiz, kültürümüz çok sağlam dil ve kültür olmasaydı; belki de Türkiye'de bugüne kadar dil ve kültür korunamayabilirdi. Şükür ki şu

ana kadar bunu sağlayabildik, başarabildik, yani sizler başarabildiniz. İnşallah bundan sonra da mutlaka gelişecektir, geliştirmek gerekir.

Çerkes halkının geleneksel kültüründen gelen özellikleri var: Bir defa Çerkes halkı nereye giderse gitsin, nerede yaşıyor olursa olsun dürüst bir halk, gözü gönü açık bir halk; dolaşısıyla bir iş verildiği zaman işi en iyi şekilde yerine getirmeyi hedefleyen, amaçlayan, onu ilke edinen, yaşam biçimine bunu katan, temel eden bir halk. O nedenle Türkiye'ye Çerkeslerin çok büyük katkıları oldu, bizim bilebildiğimiz kadarıyla. Bunu koruyabilmek lazım. Dille beraber, kültürle beraber gelen bu özellikler, güzel özelliklerse bunları korumayı sağlayan dili de kültürü de korumak gerekir. Adıge diyebiliyorsa ki "Bu özelliklerimizle biz gururlanabiliriz, böbürlenemeyiz, böbürlenmemiz doğru olmaz", bu gururu sürdürebilmek için de dilimizi, kültürümüzü korumamız gerekiyor. O nedenle de çocuklarımıza hem yuvalarımızda kendi evlerimizde gereken ön eğitimi, aile eğitimi vermemiz lazım, hem de anaokullarından başlayarak. İşte ilkokullarda başladı, "üniversitelere kadar dilimizi kültürümüzü nasıl daha çok geliştirebiliriz, çocuklarımıza nasıl bunu daha iyi kazandırabiliriz?" sorusuna cevap bulmak üzere çaba göstermemiz, gayret göstermemiz gerekir. Ben halkımızın da bunu yapacağına, devletin de buna destek olacağına yürekten inanıyorum.

Türkiye'deki Çerkes halkına çok geldim, gittim; köyleri dolaşım. Dikkatimi çeken çok ilginç şeyler de var. Yani Türkiye'de nerdeyse 150 yıldır değişmeyen gördüğüm şeyler var. Onlardan şahsen çok gurur duydum. Temiz olduklarını gördüm, yalnız vücutlarının temizliği değil, vücut ve çevre temizliği aynı zamanda ruh temizliğini de güzelliğini de yansıtıyor, gösteriyor. Bunu ben her köyde gördüm. Derli toplu, temiz, bakımlı güzel bir yaşantı gördüm Çerkes köylerinde. Bu çok önemli bir şey.

Dili, kültürü koruyabilirsek eminim ki Çerkeslerin Türkiye'ye katkıları daha da çok olacaktır ve dilini öğrettikleri için, kendi haklarını takdir ettikleri için devlete bağlılıkları da daha çok olacaktır. Bu da ülkelerimiz arasındaki ilişkileri daha da geliştirecektir. O zaman isteyen burada kalacak, isteyen anavatanına geri gidecektir. Herhangi bir sorun olmayacaktır. Böyle bir gelişme göstereceğine de yürekten inanıyorum.

Bize zaman ayırdığınız ve verdiğiniz bilgiler için çok teşekkür ederiz.

Ben de çok teşekkür ediyorum size. Böyle bilgileri, problemleri, sorunları, çözüm önerilerini halka ulaştırmanız, halkla problemler arasında ilişkiler kurmanız, onları çözmeye çalışmak için çaba göstermenizden dolayı başarılar diliyorum, sağ olun. Herkese sağlıklar esenlikler diliyorum.

diaspora hikayesi

Mustafa Kurar

Pardon, Siz Çerkes misiniz?

Bir gün bir devlet dairesinde işim vardı. Uzun ve saçma bir prosedürü saatlerce sabrederek tamamladım. İstenen bütün evrakları getirmeme rağmen görevli memur ısrarla başka bir belgeyi daha getirmemi istiyordu.

Memur ile bir türlü anlaşamadık ve bana "git müdürle konuş!" dedi.

Müdür Bey'in odasına girdim. Müdür o sırada telefonla konuşuyordu, bana eliyle nazikçe yer gösterip oturmamı işaret etti; tam o anda cep telefonum çalmaya başladı, bir anda odayı telefon müziğim olan müthiş bir şeşen müziği cınlattı..

Telefonumu kapattım, müdürle göz göze geldik, bana şaşkınca baktığını fark ettim. Benimde elimde bir çuval evrak, yorgunluktan bitmiş haldeyim ve sinirlerim tepemde, bende ona biraz sinirli bir şekilde bakmaya devam ettim.

Derken Müdür telefonu kapatıp bana gülümseyerek baktı; "buyurun" dedi.

Tam derdimi anlatacağım; "çay alır mısınız?" diye sordu.

Tabi pek alışkın değiliz devlet dairelerinde böyle ikramlara, biraz şaşırdım; "olur, zahmet olmazsa bir çayınızı içerim" dedim.

Müdür hemen telefonu kaldırıp çaylarımızı söyledi ve bana bakıp; "pardon bir şey soracağım siz Çerkes misiniz?"

Böyle bir soru beklemediğim için bir anlığına duraksadım; "evet Çerkesim" dedim ve Müdürü Çerkeslere pek benzetmesem de ister istemez bende sordum; "siz?"

Adam gülerek; "hayır ben Çerkes değilim ancak benim hayatımda Çerkeslerin rolü çok büyüktür" diye cevap verdi ve hikayesini anlattı:

"Ben Muş'lıyım. Babam ben 6 yaşındayken vefat etti, annem, ben ve birde 9 yaşındaki ablam 3 kişi kaldık. Babam

vefat ettikten sonra maalesef amcalar, dayılar kimse bizimle ilgilenmedi. Birde bize ait tarlalara da el koydular, bize ise verimsiz taşlık tarlaları verdiler... Annem, ben ve ablam her gün o taşlık tarlaya gidip, taşları toplayıp, toprağı temizlemeye çalışıyorduk.

Bir gün yine tarlada çalışırken 3 atlı adam yanımıza geldi; onları bugün bile unutmam, uzun boylu adamlardı. Bir tanesi anneme seslendi; "selamun aleyküm bacım hayırdır, ne yapıyorsun burada bu çocuklarla?" Annem; "toprağı temizliyoruz" dedi.

Adam bize baktı, toprağa baktı ve "yok mu çocukların babası o niye yapmıyor?" diye sordu. Annem; "beyim vefat etti gardaşım, kimimiz kimsemiz yok, bu sabillerle çalışıyoruz" dedi.

Adam atından indi ve anneme dedi ki; "siz gidin şu köşede az durun." Sonra anlamadığım bir dille adamlara seslendi, onlarda atlarından indi bir şeyler daha konuştular ve başladılar tarlayı temizlemeye...

Uzatmayayım, o adamlar tarlamızı sürdüler, ektiler, bize kışlık odun kömür getirdiler, beni ve ablamı okula yazdırdılar. Ben okudum, üniversiteyi bitirdim ve şu an Allah'a şükürler olsun bu mevkideyim.

O adamlar Çerkeşti. Bizim hayatımızı kurtardılar, tarlamızı sürdüler, bize erzak verdiler...

Ve ben ne zaman bir Çerkes görsem, bizim hayatımızı kurtaran o amcalar, o adamlar aklıma gelir. Sanki o çocukluk yokluk yıllarımın kahramanlarını yeniden bulmuş gibi seviyorum."

O odada bulunduğum süre boyunca sıradan bir vatandaş değil, sanki bir devlet adamı saygısı ve ilgisi gördüm. Bu saygı ve ilgi bana, şahsıma değildi...

O insana, Müdür'e o duyguları yaşatan, o değerli büyüklerimizin eseriydi...

Yaşadığımız toplumda bu saygınlığı her zaman ve her koşulda korumalıyız...

Türkiye’de Bir İlk:

Kafkas Anaokulu

Adana Çerkes Kültür Derneği Türkiye’de bir ilki gerçekleştirdi: Kafkas Anaokulu, yoğun bir hazırlık döneminden sonra faaliyetlerine başladı.

3-5 yaş arası çocuklarımızın okul öncesi eğitimlerini kendi dil ve kültürlerini öğrenerek tamamlayacağı bu proje için çalışmalara 2012 yılında başladı. Adana derneğimizin başarılı çalışmaları sonucu açılacak olan sınıfların eğitim anlamındaki tüm masraflarının Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) tarafından karşılanması sağlandı ve Çukurova Güzel Yalı Mahallesinde 2 katlı bir bina kiralandı. Çerkes dil ve kültürünün geleceğe taşınması konusundaki bu örnek çalışma Kafkas Anaokulu’nun 22 Eylül açılmasıyla hayata geçmiş oldu.

Türkiye’de bir ilk olacak olan bu projenin gerçekleşmesi için fedakarca çalışan Adana Çerkes Kültür Derneği ve üyelerini kutluyor, Kafkas Anaokulu’nun öğrencilere başarılar diliyoruz. Dernek Başkanı Sayın İsa Elagöz ile yaptığımız söyleşiyi bilgilerinize sunuyoruz.

Derneğin anaokulu açma düşüncesi nasıl oluştu?

Tüm derneklerimizde olduğu gibi yıllardır dil kursları açıyoruz, 2 yıldır dernekte açtığımız dil kurslarına ilk başlarda katılımın yüksek olmasına rağmen, haftalar geçtikçe azalmaya başlıyor ve kursu tamamlayan 2-3 kişiyi geçmiyordu. Yönetim kurulu olarak bu konuyu masaya yatırdık ve sonuç odaklı çözüm yolları geliştirme yolunu bulmamız gerektiği konusunda hemfikir olduk. Öncelikle dil kurslarına katılımın zaman içerisinde neden ilgiyi kaybettiğini değerlendirdik; sonuç olarak insanlarımızın öncelikler sıralamasında dilimiz dışında eğitim ve yaşam koşullarında önceliklerinin çok daha farklı konular olduğu kanısına vardık ve dil eğitiminin çok küçük yaşlarda öğretilmesi, hayat içerisinde öncelik sıralamalarında gerilere düşmeyeceği yaşlarda olmasının gerektiğine karar verdik ve bir ön çalışma başlattık.

Projeye ne zaman başladınız, ne tür destekler aldınız?

Projemize 2012 yılının ekim ayında başladık, ilk düşüncemiz derneğimizin bir odasını kreş haline getirebilir miyiz? oldu. Tüm yoğunluğumuzu bu işe vermiş ve derneğimizin içerisinde hazırlık yapmaya başladık. Daha sonra konuyu eski başkanımız Lütfü Bey ile paylaştım güzel bir proje olduğunu ve kendisinin de sonuna kadar destekleyeceğini belirtti; bununla beraber unicef adına çalışmalar yapan Işıl Taş hanımı arayarak konuyu izah etti, daha sonra Işıl Hanım ile de toplantılarımıza dahil oldu. Işıl hanım bu projeyi unicef üzerinden dernek binası dışında bir yer kiralanarak yapılmasını önerdi. Bu öneri güzel olmasına rağmen maliyeti yüksek bir öneri idi. Ama biz bu projeyi üyelerimize iyi anlatabilirse, altından kalkabileceğimizi düşünerek derneğimizde tüm üyelerimizi davet ederek bir toplantı gerçekleştirdik. Toplantıya katılan üyelerimiz projeye çok ilgi gösterdiler ve hepsi anında koyabilecekleri katkıları yazdırmaya hatta hemen orada bağışlar toplanmaya başlandı. Kimsenin hakkını yemeyelim bu proje hakkında kime gitmişsek destek oldu. Adana’da yaşayan her Çerkesin bir katkısı oldu bu projeye, herkes elinden geleni yaptı.

Anaokulunun açılmasına karar aşamasından bu zamana nasıl tepkilerle karşılaştınız? Ailelerin ilgisi nasıl?

Projemize gelen tepkiler çok güzeldi. Adana’da yaşayan hemşerilerimiz doğru yaptığınız her projeye canı gönülden destek olurlar ve bu hep böyle olmuştur. Adana derneği hep ilkleri başarmıştır. Bunu neden söylüyorum; bizim görev dö-

nemizden öncede birçok projelere imza atmıştır. Ailelerin ilgisine gelince, o yaşlarda çocuğu olan herkesin ilgisini çekti proje ama olabilir mi, yapılabilir mi? gibi birçok tereddütler yaşadılar tabi ki ve aslında o tereddütleri yaşayan ya da olabileceğine ihtimal vermeyenler başka okullara kayıt yaptırdılar ama inanıyorum ki gelecek dönem o tereddüt olmayacak ve öğrenci sayımız artacaktır.

Okuldaki öğretmenler nasıl seçildi?

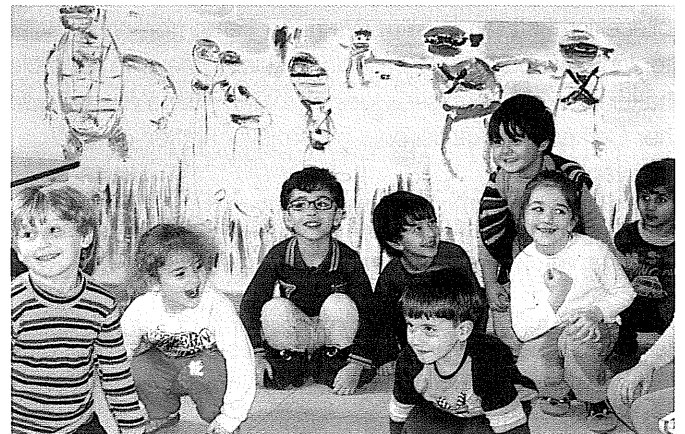
Okulda görev yapan öğretmenlerimiz Milli Eğitim'in gönderdiği hocamız dışında tamamen gönüllü öğretmenlerimizden oluşmaktadır. Çok fazla seçme şansımız olmadı tabi ki tamamen gönüllü olarak çalışabilecek ve zaman ayırabilecek üyemiz olan, dile hakim olan ve normalde Milli Eğitim'de görev yapan hocalarımızdan seçildi.

Öğrenci yaş aralığınız nedir? Kaç öğrenciniz var?

Öğrenci yaş aralığımız Milli Eğitim'de uygulanan yaş aralığı 36-66 ay arasındaki çocuklarımız gelebiliyor. Öğrenci sayımız 14'e kadar geriledi ama 14 öğrenci bile ilk yıl için iyi bir rakam.

Anaokullarında Milli Eğitim Bakanlığı'nın belli bir müfredatı var. O müfredat zorunlu olarak uygulanıyor. Onun yanı sıra dilimizi ve kültürümüzü öğretmek için nasıl bir yol izleniyor?

Okulumuzda öğlene kadar Milli Eğitim müfredatında eğitim veriliyor. Öğleden sonra ise gönüllü hocalarımız devreye gi-

riyor ve tamamen eğlenceli bir şekilde eğitim veriliyor. Resim, müzik, satranç, oyunlar, çizgi filmler izleniyor eğitimler bu şekilde veriliyor. Hocalarımız kendi oluşturdukları eğitim programına göre eğitimleri veriyorlar.

Yarı dönem bitmek üzere şimdiye kadar çocuklarda dil ve kültür açısından nasıl gelişmeler kaydedildi? Çocuklardan nasıl dönüşler alıyorsunuz?

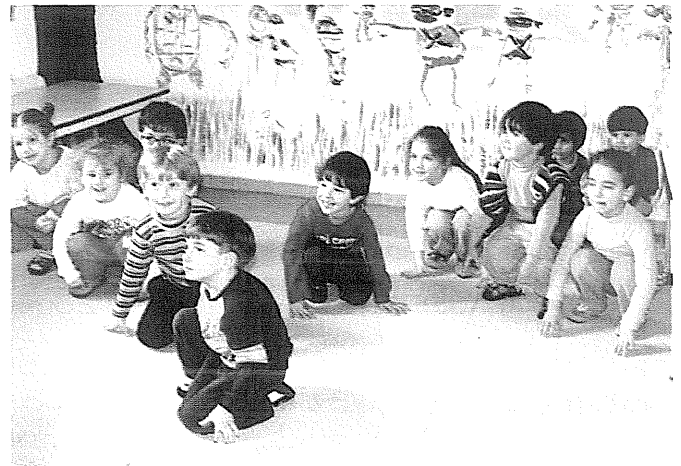
Bir arada olmaları, dil öğrenmeye başlamaları çok güzel. Okulda bir arada olan çocuklar dernekte de sürekli bir aradalar ve bu aileleri de olumlu yönde etkiliyor. Benim kızım da okulda ve ben çok memnunum. Şimdiden ekip kurdular, geçen bir gecemiz vardı. Genel başkanımızın da katıldığı gecede çocuklar sahneye çıkıp "DA DI ADIYES ADIĞABZE ZADGAŞANUS VİJAJ GU NANA HAR VİJAJGU DADA HAR" diyerek sahneden ayrıldılar, yılsonunda güzel şeyler ortaya çıkacak inşallah.

İlerisi için planlarınız neler?

Bizim şu anda yönetim olarak tek planımız okulumuzu geliştirmek ve devam ettirilmesini sağlamak. UNICEF ile yaptığımız proje 3 yıllık, 3 yılın sonunda umarım devam edilmesi sağlanır. Görevi devralacak arkadaşlar da inşallah devam ettirilmesini sağlayacak çalışmalar yapacaktır.

Ailelere vermek istediğiniz bir mesaj var mı?

Şunu belirtmeliyim ki çocuklarımız sadece okulda öğrendikleri ile bırakılmamalı, aileler evde de anadilini kullanmalı ki çocuklarımız iyice aşına olsun. Bununla beraber bu projeler her yerde yapılmalı aileler de çocuklarını göndermeliler, inanın derneklerdeki dil kurslarından çok çok daha etkili oluyor. Söylediğiniz her kelimeyi anında beyinlerine kazıyorlar. Benim kızım akşam bana Türkçe oturduğum yerden kalk kalk diye seslendi cevap vermeyince "teg, teg" demeye başladı. Gülerek kalktım.

röportaj

mole levent kaplan

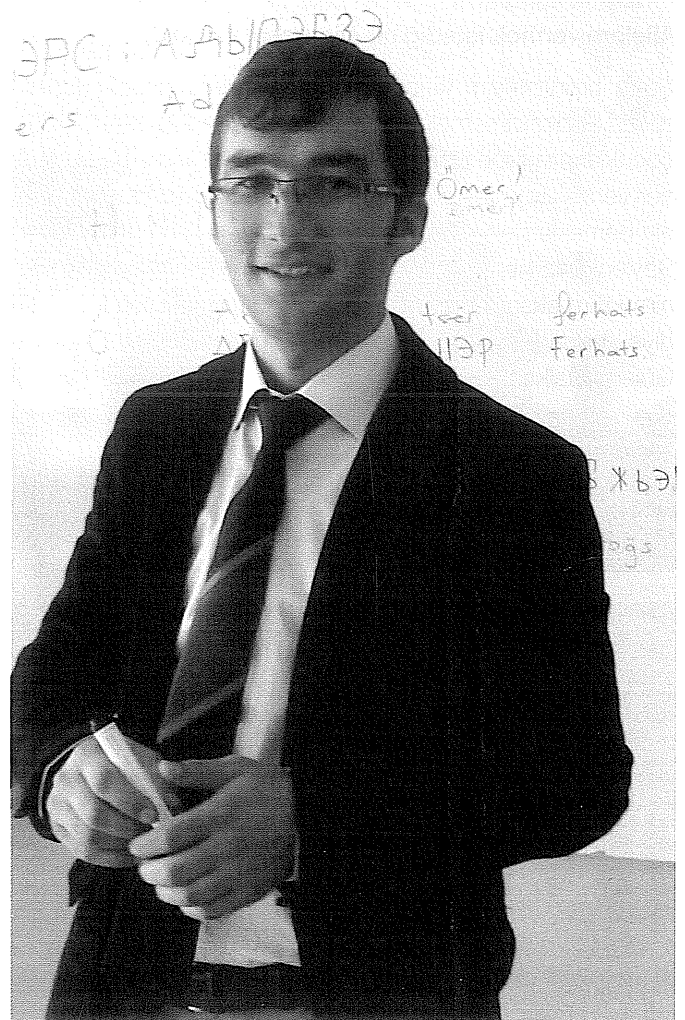
Kayseri - Pınarbaşı - Karakuyu İlköğretim Okulu'nda **Adıgece Seçmeli Dersi**

2012 Yılında ilkokullarda seçmeli dersler listesine Adıgece seçmeli dersi de eklenmişti. 2013-2014 eğitim yılında Kayseri-Pınarbaşı Karakuyu İlköğretim okulunda 2 sınıfta toplam 23 öğrenci bu dersi almak için başvurdu. Anadilde ders almaya devam ediyorlar. Gururumuz oldular.

Bu dersin okullarında uygulanması aşamasında emekleri bulunan velilere, öğrencilere, yakın zamanda tayin ile Pınarbaşı'na atanan okul Müdürü Kemal Yavuz'a ve bu dersleri veren sevgili kardeşimiz İshak Gök'e çok teşekkür ederiz.

Umarız bu güzel manzaralar her geçen yıl artarak devam eder.

Konuyla ilgili Adıgece öğretmenimiz Gogo İshak Gök ile yaptığımız söyleşiyi okurlarımızın bilgisine sunuyoruz.

İshak Gök Kayseri Uzunyayla Örenşehir (Gundatey –şimdiki söylemiyle Yerenşehir-) köyünden. Kabardey. Gogo sülalesinden. Karakuyu ortaokulunda matematik ve Adıgabze öğretmeni olarak görev yapmakta.

- Adıgece dersi hocalığı yapmanızdaki ana etkenler nelerdir?

Bu dersi tercih etmemdeki ana etken Uzunyayla'da yetişmemdir. Evde, köyde kısacası yaşamımızın büyük bölümünde Adıgabze konuşarak büyüdük biz. Şimdi ise çocuklara baktığım zaman Adıgabze konuşanların sayısı bir elin parmağını geçmez. Bu durum her Adıge gibi benimde içimde kanayan bir yarandı. Günümüz şartlarında bunun bize hak olarak verilmesini fırsat olarak gördüm ve bu kültürel yozlaşmayı bir nebze olsun yavaşlatmak düşüncesi ile bana göre 'kutsal' olan bu göreve başladım.

- Bu dersi okutuyor olmak size ne hissettiriyor?

Bu dersi okutuyor olmak beni duygulandırdığı kadar onurlandırıyor da. İmkansız sandığımız bir rüyanın gerçekleşmesi hele ki benim de bu hayalin bir parçası olmam, hala benim bile inanmadığım bir durum.

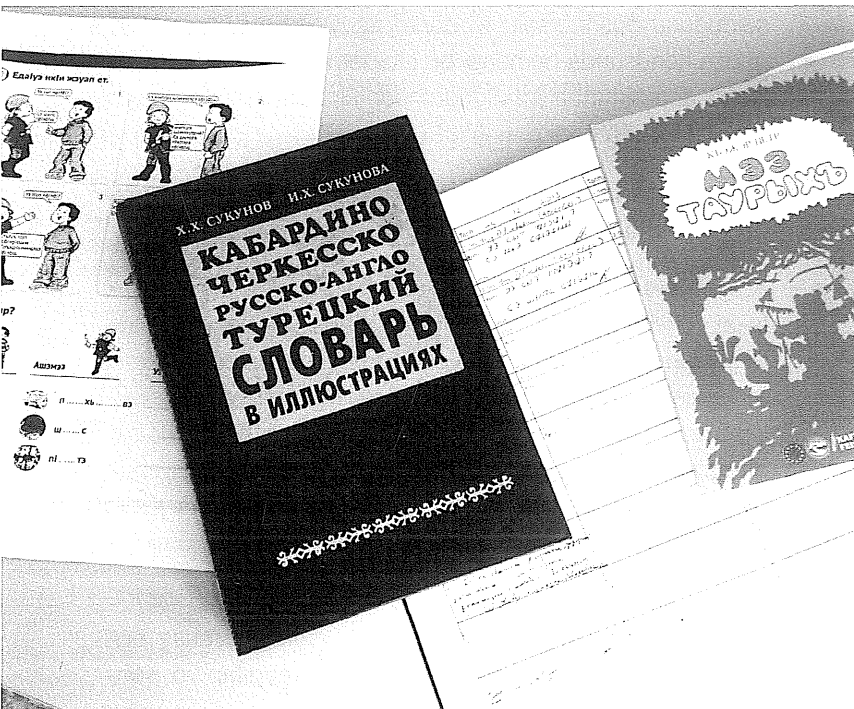
- Adıgabze bilgi seviyeniz nedir? Bugüne kadar dil konusunda bir etkinliğiniz oldu mu, bir çalışmaya katıldınız mı?

Adıgabze bilgi seviyem –hem anne hem babamın Kabardey olduğunu ve büyüdüğüm ortamda sürekli Adıgabze konuşulduğunu düşünürsek- iyi denilebilecek bir seviyede. Adıgabze konusunda herhangi bir akademik çalışmam olmadı. Kendi anadilime hakim olduğumdan kiril alfabesini de kendi çabalarımla öğrendim.

- Adıgabze sınıfının açılması için çalışmalara başladığınızda karşılaştığınız ana sorunlar nelerdi?

Adıgabze sınıfı açmak için aslında geçen yılda uğraşmıştık fakat velilerimizin biraz ürkek, biraz iştahsız ve önyargılı davranmaları sonucu yeterli sayıda öğrencimiz bu dersi tercih etmemişti. Bu sene ise öğrencilerimizin ve velilerimizin istekleri üzerine, bize bu dersi açmaktan başka seçenek kalmadı diyebilirim. Yeterli sayıda hatta iki sınıf açabileceğimiz sayıda dilekçe önümüzde beklerken, tek soru işareti bu dersi kimin anlatacağıydı. Birinin elini taşın altına koyması, sorumluluk alması gerekiyordu, ben talip oldum bu göreve.

- Derslere başlamadan önce gerek veliler gerekse öğrencilerde ders hakkındaki endişeler kaygılar ve soru

işaretleri var mıydı? Derse başladığınız andan itibaren gerek öğrenci gerekse velilerin bu derse yaklaşımındaki gözlemlediğiniz değişiklikler nelerdir?

Derse başlamadan önce veli, öğrenci hatta bizde bile korkular, soru işaretleri vardı.

Velilerimiz; 'ne gerek var, ilerde çocuğumuza ne faydası olacak' ya da 'bunun yerine matematik gör-seler daha mı iyiydi?' gibi düşüncelere sahipti.

Öğrencilerimiz ise; 'ders zor mu olacak? Alfabe-yi nasıl öğreneceğiz?' Hatta 'Adıgabze konuşmak ayıp değil mi?' gibi kaygıları vardı.

Bunların yanı sıra benim kaygılarımda bu dersi nasıl anlatmalıyım ki çocuklar hem kolay olarak algı-layabilsinler hemde öğrenmeye daha da hevesli ol-sunlar şeklindeydi. Başlangıç için nasıl bir kaynak kullanmalıydım? vs.

Hepimizin aklındaki soru işaretlerini zaman çözdü. Zaman içerisinde kaynaklar edindik ders anlatma tekniğimizi belirledik, geliştirdik. Buna bağlı olarak öğrenciler bunun zor bir ders olmadığını aksine günlük hayatlarından bir parça olduğunu fark etti-ler. Derse gelmekten zevk almaları ve eğlenmeleri ise kendi velilerinin ve diğer öğrencilerin kaygılarını ortadan kaldırdı.

-Bu dersin başlaması ile birlikte toplum içinde bu anlamda bir örnek teşkil edebildiğinize ina-nıyor musunuz?

Kesinlikle olumlu bir örnek olduğumuza inanıyorum. Öyle ki yaşları ilerlemiş büyüklerimiz gelip bana; 'Al-lah razı olsun yaptığın işi çok takdir ediyoruz ve se-viniyoruz.' Şeklinde bir konuşma yaptı. Bu benimde bu kadar zamanda beklemediğim bir gelişmeydi.

-Okullarda bu derslerin başlamasının gerek dil açısından gerekse kültürel hakların kullanılması açısından ne gibi bir öneme haiz olduğunu dü-şünüyorsunuz?

Okullarda bu derslerin açılması insanların bilinçlen-mesi, kendi kültürleri için bir şeyler yapabilecekleri-ne inanmaları açısından oldukça önemlidir. Bunun kanuni hakları olduğunun en açık göstergesi ise bu çalışmaların devlet okullarında, devletin öğretmen-leri tarafından yapılıyor olmasıdır. Bu da insanların akıllarındaki soru işareti veya korkuları bence gide-riyor.

-Ders esnasında başınızdaki geçen ilginç bir olay oldu mu?

Ders esnasında benim çok ilginçime giden bir olay olmadı. Fakat öğrencilerin telaffuzları ve her yeni kelime öğrendiklerindeki hayretleri, heyecanları, verdikleri her tepki benim için unutulması imkansız anılar olarak kalacaktır.

-Derse katılanları sülale adları ile isim, soy isimleri ve köyleri nelerdir?

Karden Janet Aydemir Kırkpınar Köyü, Mezago Lusena Yılmaz Kurbağlık Köyü, İrem Ergün Örenşehir Köyü, Melisa Baykal Sacayağı Köyü, Bekul Yağmur Baykal Methiye Köyü, Şaban Can Varel Olukkaya Köyü, Pşığotij Genar Demiral Olukkaya Köyü, Seda İlgöz Uzunpınar Köyü, Hatice Koçyiğit Uzunpınar Köyü, Esengül Kavrut Karakuyu Köyü, Döndü Varel Olukkaya Köyü, Ömer Kaya Methiye Köyü, R. Nevzat Yılmaz Kaftangiyen Köyü, Abaze Yunus Emre Koyuncu Karakuyu Köyü, Yunus Tokgöz Olukkaya Köyü, Lhosten Enes Karşılar Methiye Köyü, Eren Birdal Methiye Köyü, Hamuko Nazlı Erdoğan Şerefiye Köyü, Haşoluk Nisa Öztemur Sacayağı Köyü, Nisa Nur Kırmızıgül Şerefiye Köyü, Seda Nur Akyüz Olukkaya Köyü, Mehmet İlgöz Uzunpınar Köyü, Dilara Şahin Taşlıgeçit Köyü.

-Kullandığınız temel kaynaklar nelerdir? Eksikliğini duyduğunuz kaynak veya eğitimsel araçlar nelerdir?

Kullandığım temel kaynak MEB'in yayımladığı Adıgece ders kitabı. Bunun yanı sıra Fahri Huvaj'ın Türkçe-Adıgece, Adı-

gece-Türkçe sözlük ve bazı görsel işitsel cd'ler. Kaynak olarak eksikliğini duymak şöyle oluyor; numune şeklinde sözlük ve her türlü kaynağı ben bulabiliyorum fakat bunu çocuklara dağıtmak istediğim zaman ancak renksiz fotokopisi şeklinde yapabiliyorum. Oysa her öğrencide bu materyallerden olsa seviyelerinde ciddi manada yükselme olacağından eminim.

Günlük hayatta kullanımı olmayan bir dili öğretmek size mümkün mü?

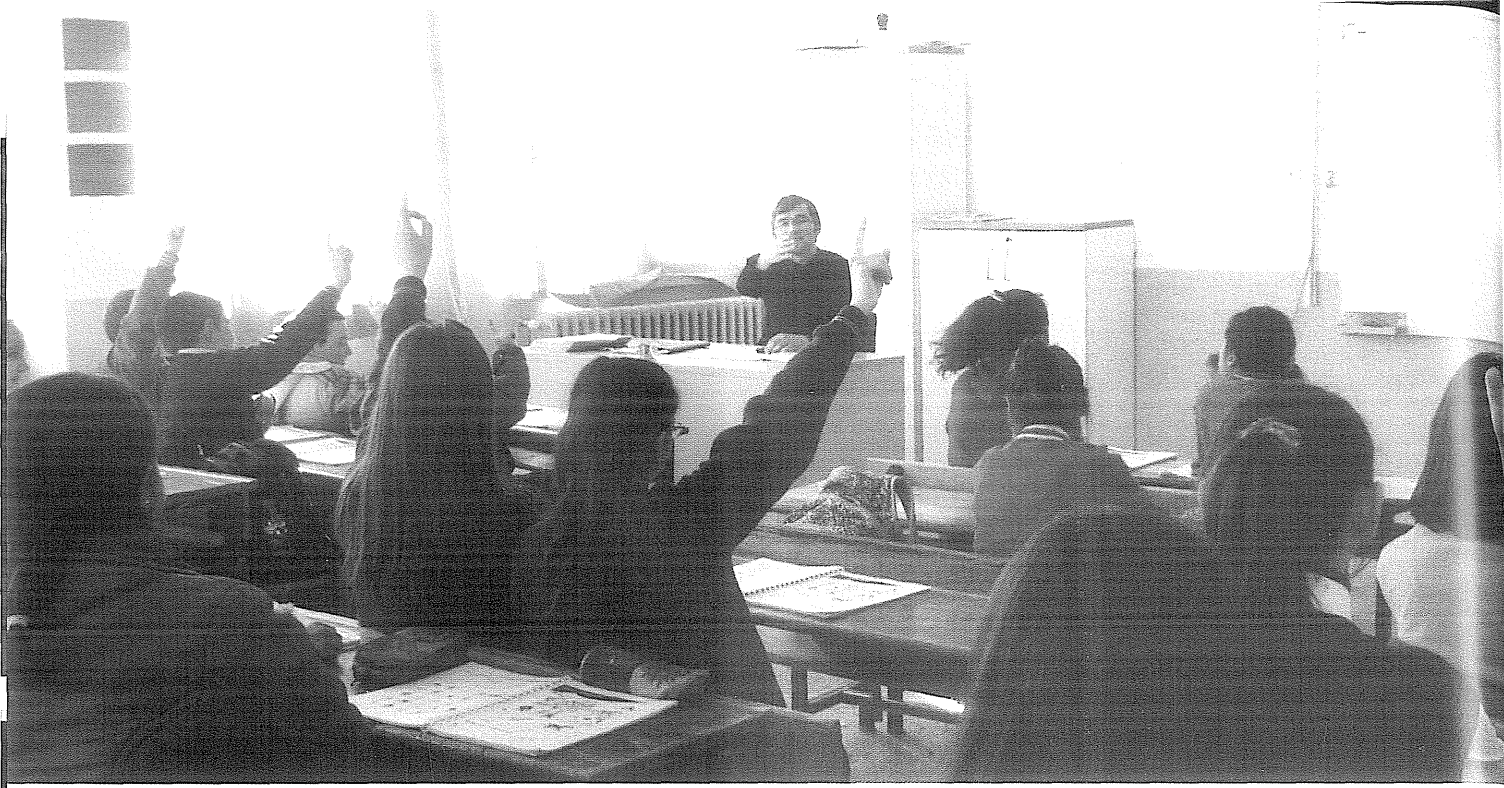
Kullanımı olmayan bir dili öğretmek çok zor bir durum. Öğrenci ve öğreticide mükemmel bir azim ve sabır olması lazım. Fakat bu soru bizim için geçerli değil diye düşünüyorum. Çünkü Uzunyayla'da Adıgabze günlük hayatın bir parçası. Nitekim iki yıldır İngilizce dersi alan öğrencilerim henüz üç aylık Adıgabze dersi almalarına rağmen şuan Adıgabze'yi İngilizceden daha iyi konuştuklarını düşünüyorum. Bu da dilin sosyal hayatlarının içinde olduğunu gösterir.

Dönem başından sonuna kadar öğrenci sayınız nasıl? Bir istikrar var mı?

Benim dönem başından sonuna eksilen öğrencim yok. Tam tersi bu dersi almak için can atan 'size katılabilmek için ne yapmalıyım hocam?' diyen öğrencilerim var.

-Bunca emek sarfediyorsunuz size arka çıkan somut destek sunan birileri var mı?

Biz bu işe Kemal Yavuz hocam ve İbrahim Doğtaş hocamla birlikte başladık. Daha sonra bize maddi manevi her türlü

desteği esirgemeyen Levent Kaplan bizim en önemli destekçilerimizden. Adıgâbe sınıfımızın açıldığını duyduğu andan itibaren yanımızda ve herkesi bu kültürel hareketten haberdar etti. Bunların yanı sıra Murat Öztemur hocam aynı şekilde ve Kayseri Kafkas Derneği yönetim kurulu olarak ziyaretimize gelmiş ve desteklerini bildirmişlerdir. Derneğimiz aynı zamanda sözlük, ders kitabı ve öğrencilere çeşitli hediyeler vererek heyecanımıza ortak olmuşlardır. Destek verenlerimiz çok olmasının yanında Karakuyu halkı, Ato abimiz (Abidin İnci) ve kendisi Adıge olmamasına rağmen bize her türlü imkanı her türlü desteği sunan müdürümüz Erhan Mansuroğlu olmuştur. Bu vesile ile de desteğini bize ulaştırmış veya ulaştıramamış yüreği bizimle olan herkese sonsuz teşekkürler.

-Dönem sonunda dili öğrenerek (kısmi de olsa) mezun olan öğrenci yüzdesi nedir?

Yüzde 80 oranına ulaşacağımızı düşünüyorum ki bu çocukların dili bilmediklerini, sıfırdan başladığımızı düşünürsek bence güzel bir oran.

-Gelecek sene bu derslere devam etmeyi düşünüyor musunuz? Buna paralel olarak şimdi bu dersi alan öğrencilerinizde gelecek sene bu derse devam etmeyi düşünüyorlar mı?

Allah kısmet ederse, imkanlarımız müsait olursa bundan sonraki her dönem bu derslere devam etmeyi isterim. Öğrencilerimde ise eksilme olacağını düşünmüyorum, tam tersi yeni katılımlar olduğundan eminim.

-MEB'in çıkarttığı kitaptan ne derecede faydalaniyorsunuz?

Bu kitabı ana kaynak olarak kullanıyorum. Çok değerli hocalarımız tarafından hazırlanmış bence ideal bir kitap. Tabi ya-

nında dersi renklendirecek yardımcı materyaller kullanmak, dersi çok daha verimli hale getirecektir.

-Kurumlarımız karşılaştığınız sorunların çözümünde ne gibi rol oynayabilir?

Öncelikli yapmaları gereken ders materyallerini okullarımıza eksiksiz ve zamanında ulaştırılması için üst kurumlara görüşme yapılabilir. Bu dil öğretiminin nasıl daha kolay olabileceği üzerine çalışmalar yapılabilir ve sonuçları MEB aracılığıyla okullara ulaştırabilirler.

-İleriki yıllarda bu sınıfları oluşturacaklara verebileceğiniz mesajlar var mıdır?

Bu konuda akıllarındaki soru işaretleri, kaygı ve korkularını yenmeleri gerekir. Unutulmuş bir kelimeyi çocuklara öğrettiklerinde onların gözündeki o heyecanı gördükleri an tüm kaygıları, korkuları yerini sevinçe, gurura bırakacaktır.

Bu dil konuşulmayı, bu kültür yaşanmayı hak ediyor. Atalarımızdan aldığımız bu mirası gelecek yüzyıllara, bin yıllara taşımak bizim elimizde yeter ki isteyelim yeter ki birlik olalım. Teşekkür ederim.

tanıtım

Yrd. Doç. Dr. Fehmi ALTIN

Düzce Üniversitesi

Fen ve Edebiyat Fakültesi

Çerkes Dili ve Edebiyatı Bölümü

Düzce Üniversitesi Fen ve Edebiyat Fakültesi

Kafkas Dilleri ve Kültürleri

Çerkes Dili ve Edebiyatı Bölümü

Düzce Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi'nde açılan ilk Çerkes Dili ve Edebiyatı Bölümü, 2013-2014 eğitim-öğretim dönemine 21 öğrenci kontenjanı ile başladı. 4 yıllık eğitim süresi olan bölüme TS (Türkçe Sosyal) puan türü ile 2014-2015 döneminde kontenjan yükselterek 30 yeni öğrencinin daha eğitim alması planlanmaktadır. Bölüm 2013-2014 eğitim yılı itibarıyla 1 profesör, 2 doçent ve 1 yardımcı doçent ile akademik ve bilimsel faaliyetlerini sürdürmektedir. Düzce Üniversitesi, Ankara ve İstanbul'a yakın olması, her iki yöne 2,5 saatte ulaşım kolaylığı ile en çok tercih edilen okuldur.

Sovyet sonrası Rusya ile iletişimin kolaylaşması ve Türkiye'nin de Avrupa Birliği ile müzakereler çerçevesinde gelişen Demokratikleşme

süreci içinde kültürel farklılıkların korunması için, çıkarılan yeni yasalar neticesinde, Türkiye'de ilk defa Düzce Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi'nde Çerkes Dili ve Edebiyatı Bölümü açıldı. Bölüm, Adıge Cumhuriyeti Maykop Devlet Üniversitesi ile Düzce Üniversitesi arasında imzalanan protokol neticesinde, öğretim görevleri konusunda anlaşmalar yapılmıştır.

Şu an Çerkesçe öğretmek için 20013-2014 Adıge Cumhuriyeti'nden gelen dil uzmanları, Öğretim Üyeleri Prof. Dr. Mira Khachemizova, Doç. Dr. Susana Shkhalakhova ve Doç. Dr. Ruzana Doleva Adıge Dilini öğretiyorlar. Diğer alanlar, tarih, kültür ve sanat gibi sosyal konularda Adıgece ve Türkçe, iki dilde eğitim verecek akademik kadrosuyla Çerkes toplumunun başta dili ve Adıge Khabze'nin (Adıge Yaşam Felsefesi) özelliklerini, en çok Adıgelerin yaşadığı Türkiye'de, tüm toplum bireyleri tarafından keşfedilmesini ve yaşatılmasını sağlayacak çalışmalardır.

Lisans, Yüksek Lisans ve Doktora Programları

Mezunlarına Lisans Diploması ve “Adıge Dili ve Edebiyatı Uzmanı” unvanı verilecek. Gelecek dönemde Yüksek Lisans ve Doktora Programı açılacaktır. Yüksek Lisans mezunlarına “Yüksek Adıge Dili - Edebiyatı - Kültürü Uzmanı” unvanı ve doktora programını bitirenlere “Doktor” unvanı verilir.

Çalışma Alanları ve İş Bulma Olanakları

Tüm 4 yıllık Lisans bölümlerinden mezun olanlar gibi devlet dairelerinde çalışma imkânlarının yanı sıra, bölümde Adıgecenin yanında Rusçanın da iyi bir şekilde öğretilen olması nedeniyle, başta Türkiye ile Rus Federasyonu arasında sosyokültürel ve ekonomik alanlarda hızla devam eden gelişmeler nedeniyle, ihtiyaç olan yetişmiş dil bilen vasıflı eleman açığı vardır. Henüz yeni başlayan bu gelişmenin önü çok açık ve yetişmiş insan gücüne, başta Kafkasya Bölgesi’nde olmak üzere, ihtiyaç duyulacağı kesindir. Diğer hedef ise; başta Türkiye’de Adıge Dilini ve Kültürünü öğretecek öğretmenlerin ve uzman kadroların yetiştirilmesi, devletin ve büyük firmaların ihtiyacı olan insan gücünü karşılama amacını taşımaktadır.

Adıge Dili ve Edebiyatı Bölümünün Öğrenciye Kazandırdığı Özellikler

Tüm bölümlerde olduğu gibi bu bölümde de verilen İngilizceyle birlikte, bu bölümün çok kapsamlı bir eğitim verdiği ve öğrencinin kendisini daha donanımlı yetiştirme şansına sahip olduğunu görecektir. Bölümde öğrenciler, Adıge Dili ve Edebiyatı’nın yanında Rusça’yı da kapsamlı şekilde üçüncü bir dil olarak öğrenecekler. Bununla birlikte bölümün amacı, öğrencileri iyi bir Adıgece eğitimi ile beraber seçmeli dersler ile Dilbilimi (Linguistics) veya Toplum Dilbilimi (Sociolinguistics) alanlarına yönlendirmek. Diğer bir deyişle, öğrenciler dilbilimi

üzerine veya dil ve toplum ile ilgili sosyal araştırmalar yapmaya yönelebilecekler. Öğrenciler bu ayrıntıları öğrenirken, diğer taraftan “AdıgeXhabze” yani Adıge Yaşam Felsefesi’ni ve diğer toplumlar üzerinde etkileri ile toplumlararası sosyal ilişkileri, inançların etkisiyle geçirdiği değişimlerle de, din sosyolojisi ve tarihi süreç içinde değişimlerle kapsamlı olarak sosyolojik gelişme alanlarında örnek teşkil edecek şekilde araştırmaları öğrenme fırsatları olacak. Bölümün eğitim programı, dil eğitimi temel teşkil edebilecek ikinci veya yabancı dil kazanımı ile ilgili dersleri de içermektedir.

Düzce Adıge Kültür Derneği’nin, başından itibaren büyük katkılarıyla açılan Düzce Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi’nde Çerkes Dili ve Edebiyatı Bölümü hızla gelişiyor. Bölümün hedefi, akademik kadrosuyla Çerkes toplumunun başta dili ve tüm sosyokültürel yaşamı olan Adıge Xhabze’nin özelliklerini, en çok Adıge’lerin yaşadığı Türkiye’de tüm toplum tarafından keşfedilmesini ve yaşatılmasını pekiştirecek bilimsel çalışmalardır. Tüm bu çalışmalarda amaç, Türkiye’deki kültür zenginliğini ortaya çıkarmak ve farklı kültürlerin de uyumlu şekilde ülkenin kültür zenginliğine katkı sağladığını göstermektir.

Adıge Kültür Derneği Düzce Üniversitesi ziyaretinde çekilen hatıra fotoğrafı: Rektör Prof. Dr. Funda Sivrikaya Şerifoğlu (ortada), Rektör Yardımcısı Prof. Dr. Nigar Çakar (soldan 2.) ve Fen Edebiyat Bölümü Dekanı Prof. Dr. İlhan Genç (sağdan 3.). Düzce Üniversitesi'ni ziyaret eden Adıge Kültür Derneği heyetinde Başkan Murat Caymaz (soldan 3.), Uğur Nemlioğlu (baştan 1.), Tennur Coşkun (sağdan 2.) ve Yusuf Jan'dan (sağdan 1.) oluşan bir heyet ile Düzce Üniversitesini ziyaret ettiler.

Çerkes Dili ve Edebiyatı Bölümü'nün gelişim süreci

Düzce Üniversitesi'nde Çerkes Dili ve Edebiyatının açılmasına vesile olan gelişme; Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün Düzce kentini ve Düzce Üniversitesini ziyareti esnasında, Rektör Prof. Dr. Funda Sivrikaya Şerifoğlu'na farklı kültürlerin yaşatılması için, çalışmalar yapılmasını önermesiyle başlamıştır. Rektör Sivrikaya Şerifoğlu'nun başlattığı çalışmalar sonucu, Kafkas Dilleri ve Kültürleri kapsamında ilk defa Çerkes Dili ve Edebiyatı Bölümü açılarak Türkiye'de bir ilk gerçekleşmiş oldu. Bu gelişmeyle gelecekte Türkiye'nin çok kültürlülüğünü yaşatan bir şehir olarak Düzce küçük bir Türkiye örneği olarak tarihe geçmiş olacak.

Düzce Üniversitesi olarak yapılan çalışmalara açıklık getiren Fen-Edebiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. İlhan Genç, yaptığı açıklamasında gelişmeleri şöyle anlattı; "Rektörümüzün verdiği direktifler sonucunda kısa zamanda gerekli izin ve kararları alıp eğitim-öğretime başladık" diyen Genç, "Daha sonra rektörümüzle Adıge Cumhuriyeti'ne gittik. Oradaki üniversite rektörüyle diyalog kurduk. Buraya üç hocamız geldi. Şu anda Çerkes Dili ve Edebiyatı bölümünde 17, Gürcü Dili ve Edebiyatı bölümünde de 12 öğrenci var. Ek kontenjandan ötürü sayımız bu sene biraz az. Seneye daha çok öğrenci olacağını düşünüyorum. Çerkes Dili ve Edebiyatı Türkiye'de ilk, Gürcü Dili ve Edebiyatı ise ikinci olarak üniversitemizde açıldı" diye özetledi.

2013 Mart ayında beş günlük bir programla Adıge Devlet Üniversitesi'nin davetlisi olarak Adıge Cumhuriyeti'ne Rektör Prof. Dr. Funda Sivrikaya Şerifoğlu, Fen Edebiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. İlhan Genç, Yabancı Diller – İngilizce Bölüm Başkanı Yrd. Doç Dr. Yusuf Şen ve Düzce Adıge Kültür Derneği Başkanı Murat Caymaz'dan oluşan heyetin Adıge Cumhuriyeti'ne giderek, Adıge Cumhuriyeti Devlet Üniversitesi ile beraber yapılan kapsamlı çalışmalar ve iki üniversite arasında imzalanan protokol neticesinde, öğretim görevlileri konusunda anlaşmalar yapılmıştır.

Bölümde görev yapmak üzere Adıge Cumhuriyeti'nden gelen Filoloji Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Mira Khachemzova, Doç. Dr. Susana Shkhalakhova ve Doç. Dr. Ruzana Doleva Düzce Üniversitesi'nde Çerkesçe dilini öğretiyorlar. Verdikleri bilgilere göre; Çerkesçe dilinin yapısı, alfabe farkı ve telaffuzu konusunda, "öğrencilere biraz zor geliyor ama yapabiliyorlar" diye belirttiler. 'Daha önce hiç bilmeyene öğretmek elbette kolay değil, fakat Çerkes dilini ve kültürünü merak eden herkesin öğrenebileceğini ve bu bölüme gelmesini istiyorlar. Bölümde Çerkesçe'nin yanında Rusça da öğrenilecek olması nedeniyle çok kapsamlı bir bölüm olduğu için, buradan mezun olan öğrenciler, kendilerini çok donanımlı olarak bitirdiklerini görecekler ve hayata avantajlı bir şekilde atılacaklar' diye düşüncelerini belirtiyorlar. Çerkesçe dilinin telaffuzu nedeniyle, 2. sınıftan itibaren verilecek tarih,

kültür, sanat ve sosyolojik değişim-gelişimleri içeren dersleri Çerkesçe ve Türkçe olarak iki dilde verilecek. Çünkü, bu tür konuların içerik olarak derin analizlerinin çok iyi anlaşılması ve kontekstlerin kapsamlı yorumlanması gerekiyor.

Tüm bölümlerde verilen İngilizceyle birlikte, bu bölümde öğrencinin kendisi, çok kapsamlı bir eğitim gördüğünü ve daha donanımlı yetiştirme şansına sahip olduğunu görecektir. Bölümde öğrenciler, Adıge Dili ve Edebiyatı'nın yanında Rusça'yı da kapsamlı şekilde üçüncü bir dil olarak öğrenecekler. Bununla birlikte bölümün amacı, öğrencileri iyi bir Adıgece eğitimi ile beraber seçmeli dersler ile Dilbilimi (Linguistics) veya Toplumdilbilimi (Sociolinguistics) alanlarına yönlendirmek. Diğer bir deyişle öğrenciler dilbilimi üzerine veya dil ve toplum ile ilgili sosyal araştırmalar yapmaya yönelebilecekler. Öğrenciler bunları öğrenirken, "Adıge Khabze" yani Adıge Yaşam Felsefesi'nin diğer toplumlar üzerinde etkileri ile toplumlar arası sosyal ilişkiler, inançların etkisiyle geçirdiği değişimlerle de, din sosyolojisi ve tarihi süreç içinde değişimlerle kapsamlı olarak, sosyolojik gelişme alanlarında örnek teşkil edecek araştırmaları inceleme ve öğrenme fırsatları olacak. Bölümün eğitim programı dil eğitimine temel teşkil edebilecek ikinci veya yabancı dil kazanımı ile ilgili dersler de içermektedir.

Adıge toplumunun Türkiye ve dünyada tanınması için, yıllardır beklenen bu değişim sürecinin çok verimli kullanılması

gerekir. Düzce Üniversitesi'nin Çerkes Dili ve Edebiyatı Bölümü ile Türkiye'nin çok kültürlü değerlerle birlikte gelişmesine örnek teşkil edecek şekilde katkısı çok büyük olacaktır. Böyle uyumlu bir gelişmenin, Türkiye'nin demokratikleşmesinin önünü de açacağı için, sorunların çözümü daha da kolay hale gelmesini sağlayacaktır. Her zaman olduğu gibi, Çerkesler'in yaşadıkları ülkeye katkıları en verimli şekilde devam ederken, gelişmelerle ortaya çıkan imkânlar çerçevesinde Türkiye ve Rusya Federasyonu arasındaki ilişkilerin uzun yıllara dayanan politik sebeplerle soğuk ve uzak mesafeli olmaları, bu imkânlar dâhilinde daha sıcak ve yakın hâle gelmesini sağlayabilecek durumdadır. Netice itibarıyla, her iki ülkeye bu olumlu katların sağlanması durumunda, başta Üniversite düzeyinde bilimsel ve ekonomik ilişkilerin de gelişmesi ve bölge barışı açısından da yararlı olacağı kesindir.

Bu gelişmelerin Çerkes toplumu için ne kadar önemli olduğunu dikkate alarak, Derneklere yapılacak tanıtım çalışmalarında, Çerkes Kültürünün yaşatılması ve yeni nesillere ulaştırılması için hep birlikte çalışmak zorundayız. Bunu yaparken toplumsal kazanımlarımızın ne kadar önemli olacağını düşününce, kaybettiklerimizi yeniden kazanmamız ve hiçbir zaman kaybedilmemesi gereken Adıgâbze (Adıge Dili) ve Adıge Khabze (Adıge Yaşam Felsefesi) gibi değerlerin farkında olacağımız için de, motivasyonumuzu her zaman canlı tutmamıza vesile olacaktır. Bunları "niçin ve nasıl yapmalıyız" düşüncesinin önemini, J. W. Goethe-Frankfurt Üniversite-

si'ndeyken Mesut Aslandok ile beraber geliştirdiğimiz "motivasyon" düşüncesinden kısa şekilde bahsetmemizde yarar var:

Bir işe başlarken, motivasyon ilk ve en önemli adım olduğu için, önce ondan başlamakta yarar var. Bir benzetmeyle anlatacak olursak, Adıge toplumunda her birey bir insansa, biz bu insanın vücudundan çok beynini geliştirmeyi amaçlıyoruz. Yani insanımızın manevi potansiyelini artırmak önceliğimizdir. Çünkü beyni güçlü olan bir toplum diğer bütün sorunlarını er ya da geç mutlaka çözer. Beyin güçlenmeden atılan adımlar ise birçok hataya sebep olabilir. İyi düşüncecek olursak, kısaca bu maktıkla yola çıkmamızda yarar var.

Aşağıda her insanımızın anlayacağı şekilde yazılan „çalışma grubunun motivasyonu“ yazısını okuyunca, amacın, uzun sürede oluşan değerlerin hassasiyetle korunması, yoksa gelişmelerin nasıl bir farklı etkileşim içinde ayrı yönlerde ilerlediği anlaşılıyor.

MOTİVASYON

Kültürel çeşitlilik bir zenginliktir ve herbir kültür başlıbaşına paha biçilmez bir şaheserdir. Örneğin, dünyanın en zeki, en yetenekli insanı olsanız bile sıfırdan bir dil, bir Adıge Khabze yaratamazsınız. Bunlar zaman içinde 'birisinin' değil 'herkesin' katkısıyla şekillenmiş insanlığa mâolan "kollektif bir de-halar zincirinin" ürünleridir. Bir anlamda kültür, kollektif çalışmasının en mükemmel halidir. Bu yüzdendir ki korunması ve yaşatılması gerekir. Bu da nesiller arası kültür aktarımının ne denli iyi olduğuna bağlıdır. Her bir geçişte verilecek bir fire uzun sürede o kültürün yavaş yavaş yok olması anlamına gelir. Tabiki bu aktarım süreci gelişen çağın gereksinimlerinden ve diğer kültürlerle olan etkileşimden bağımsız düşünülemez.

Tüm bu bilgilerin ışığında, Adıge toplumunun bireyleri olarak bizim de, imkanlarımız dahilinde kültürümüzün yaşatılması, yeni nesillere aktarılması ve sosyo-kültürel ilişkilerin geliştirilmesi adına birtakım sorumluluklar yüklenmemiz gerekir. Bu bağlamda, grup çalışmalarının amacını birkaç maddede özetleyebiliriz:

- 1) Adıge kültürünü yaşatmak ve yeni nesillere en iyi şekilde aktarmak.
- 2) Adıge kültürünü tanıtmak ve diğer kültürlerle olan ilişkilerini geliştirmek.
- 3) Bilimsel, entellektüel ve sosyo-kültürel anlamda güçlü Adıge gençliği yetiştirmek.

Bunları gerçekleştirmek ve hayata geçirmek için, tüm Sivil Toplum Kurumları'mızla bereber çalışmalıyız ki, gelecekteki araştırmacıların işlerini kolaylaştırmak gerekiyor. Yakın zamanda, Yüksek Lisans ve Doktora yapacak öğrencilerin alınması için çalışmalar yapılmakta, böylelikle bilimsel çalışmaların hız kazanacağı ve ilgi odağına dönüşeceği bir dönem

çok yakında başlayacak. En çok Çerkes toplumunun yaşadığı Türkiye'de, şimdiye kadar bilimsel alanda çalışmaların yapılamamış olması ülke değerleri için büyük bir eksiklikti, fakat artık bu açığı kapatmak için bilimsel düzeyde çalışmalarla toplumsal kalkınmayı sağlayacağımız günleri yakında göreceğiz.

Üniversite öğrencileri ile Yüksek Lisans ve Doktora öğrencileri için, gelecekteki sosyalbilim ve dilbilimi açısından daha kapsamlı bilimsel çalışma yapacak olanlara örnek olabilecek bir projeyi, Sayın Dr. Faruk Ermemiş gerçekleştirmek için, şimdiden çalışmalara başladı. Adıge Dilbilimini, kültürünü ve sanatını yaşatabilmek amacıyla, Düzce Köprübaşı Ömer Efendi Köyü'nde, tüm kaynakların bulunabileceği "Adıge Bilim, Kültür ve Sanat Evi" araştırma merkezini kurmak için Düzce Üniversitesi Fen ve Edebiyat Fakültesi Çerkes Dili ve Edebiyatı Bölümü ile işbirliğini başlattı, bu tür çalışmaların, diğer köylerde veya bölgelerde de yapılmasına örnek olabilecek bir çalışmadır: Çerkes Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde okuyan tüm öğrencilerin, uygun şartlarda barınabilecekleri yerleri temin etmek, ve sosyolojik çalışmalarını rahat yapabilecekleri ortamları, çağın şartlarına uygun hâle getirmeye çalışmaktadır. Bu projeye, ilk etepta 30 öğrenci için, her birisine tek oda ve tüm ihtiyaçlarını karşılayacak tarzda dizayn edilmiş, daha sonra aynı şekilde 100 öğrencinin barınacağı "Adıge Wune" şeklinde öğrenci evlerini kurmak olacak.

"Adıge Bilim, Kültür ve Sanat Evi"'nin yaşayabilmesi için, bu tür çalışmalara maddi ve manevi destek ile kitap, kaynak ve bilimsel dokümanları olan herkesin katkıda bulunması önemlidir. Tüm bu değerleri muhafaza etmek ve yeni nesillere aktarmak için örnek projelerde olduğu gibi, toplumsal dayanışma ve derneklerle beraber sürekli çalışmamız gerekiyor. Çalışmalara katılan ve katkıda bulunan herkese, maddi ve manevi tüm katkılarından dolayı şimdiden teşekkür ederiz.

İletişim: Düzce Üniversitesi
Fen ve Edebiyat Fakültesi
Çerkes Dili ve Edebiyatı Bölümü,
Konuralp Kampüsü – Düzce

Tel: +90 380 541 24 04 - dâhili: 3969

E-mail: fehmialtin@duzce.edu.tr

www.duzce.edu.tr

Kayseri Merkez (Belsin) Şehit Aziz Özkan İlköğretim Okulu'nda **Adıgece Seçmeli Dersi**

2013-2014 eğitim yılında Kayseri Merkez'de (Belsin) bir sınıfta toplam 16 öğrenci bu dersi almak için başvurdu. Anadilde ders almaya devam ediyorlar. Gururumuz oldular.

Konuyla ilgili Adıgece öğretmenimiz Neğuey Dijan Sürücü ile yaptığımız söyleşiyi okuyucularımızın bilgisine sunuyoruz.

Dijan Toğan Sürücü.

Saçayağı (Beyaz köy) köyünden Noğayların kızı. Kayseri'de yaşıyor. Türkçe öğretmeni. Resmi olarak Adıgece dersi veriyor.

Diyane İnci, Karakuyu köyünden Fejmukların kızı. Sosyal Bilgiler öğretmeni. Adıgece dersi veriyor.

Ahmet Kanat. Çorum Alaca'nın Çerkeslerinden. Okul müdürü. Okulda bu dersin alınması sürecinde büyük destekleri var.

Adıgece dersi öğretmenliği yapmanızdaki ana etkenler neler? Böyle bir dersi okutuyor olmak size neler hissettiriyor?

Adıgece dersi öğretmenliği yapmamızdaki ana etken aslında uzun yaşamsal sürecin etkisi. Buna kısaca Adıge olma, Adıge kalabilme bilinci diyebiliriz.

Böyle bir dersi okutuyor olmak bizde öncelikle heyecan yaratıyor, gelecekle ilgili umutlarımızı güçlendiriyor. Bu ders çocuklarımıza olduğu kadar bizlere de özgüven tazeleme fırsatı verdi. Gerçekten mutluyuz. Dersi iple çekiyoruz desek yeridir.

Adıgece bilgi seviyemizin akademik olarak yeterli olmadığını bilincindeyiz. Bizler, şanslı nesiller olarak köyde büyüdüğümüz için Uzunyayla Kaberdeyces'i ve kendi çabalarımızla öğrendiğimiz, öğrenmeye devam ettiğimiz Adıge alfabesi ile sahip olduğumuz Adıyağa bilinciyle yola çıktık.

Adıgece seçmeli dersinin açılması için çalışmalar başladığınızda karşılaştığınız ana sorunlar nelerdi? Bize süreci anlatır mısınız?

Diyane ve benim şu an çalıştığımız okulda birinci senemiz. Birbirimizi de yeni tanıdık. Okulu da müdürü de müdür yardımcılarını da yeni tanıdık. Listede gördüğümüz Adıgece dersi yazısı bizde heyecan yarattı. Öncelikle "ah açılsa sen girerdin derse, ben de girerdim, şöyle olurdu, böyle olurdu" hayaliyle başladık.

İlk ışık, seçmeli dersleri bilgisayar ortamında kaydeden öğretmen arkadaşımızın "Abazaca ne?" sorusuyla oluştu. Daha önce hiç duymamış! (tabii ki bu da farklı bir

detay). Sorusunun nedenini sorduğumda, tercih edenlerin olduğunu hatta Adıgece diye bir şey olduğunu da söyledi. Bu aşamadaki heyecanı yaşamanız gerekir diye düşünüyorum.

Koşar adım gittim, Ahmet Kanat müdürümün yanına. Hal böyleyken böyle... "Adıgeceyi tercih edenler varmış". (yalnız burada bir geçiş yaparak belirtmeliyim. Dersin açılması ile ilgili nasıl bir yol izleneceğine dair hiçbir fikrimiz yok. Fikri olan da yok. Ama ışık var.)

Ahmet Kanat müdürümü hiç tanımıyorum ama güveniyorum. Aslı – nesli belli Çerkes işte. Müdürümüzün yanına taşınmamız bu şekilde başladı. Adıgece sınıfı açılana kadar, her gün üç-dört defa ziyaret ettik.

Bundan sonraki süreç oldukça zorlu oldu bizim için. Gerekli olan şeyleri öğrendikçe çıkmaza girdik, ama her seferinde sorunların içinden çıkmayı başardık.

5. ve 6. sınıf öğrenci listeleriyle birlikte tercih dilekçelerinin hepsini tek tek inceledik. Tercih olsa bile ilk üçün içinde başvurulması gerekiyordu. Tam hatırlamıyorum ama 5-6 kişi tercih etmişti Adıgeceyi. 2 kişi dışında tercih sıraları 3'ün üzerindeydi. Biri de Abazaca. En az 10 kişi olması gerekli idi sınıfın açılabilmesi için, sayının üstüne çıktıkça iş daha da kolaylaşıyor. İş başa düştü. Okulda mevcut olan bütün 5. ve 6. sınıfları teker teker dolaştık. Önce "İçinizde Pınarbaşı olan var mı?" sorusuyla, baktık olmuyor, "İçinizde Çerkes var mı?" sorusunda karar kıldık. Bu kadar net sormamıza rağmen Çerkes olduğunu söylemek istemeyen öğrencilerimiz oldu. (bu ko-

nuda ayrı bir nokta irdelenmesi gereken)

Çocuklarımızdan anne babalarının telefonlarını aldık. Hepsini teker teker aradık. Okula gelip dilekçelerini değiştirmelerini istedik. Sağ olsunlar bir çoğu seve seve gelip değiştirdi.

Ama bu velilerin yanı sıra "Adıgeceyi ne yapacak? İngilizce öğrensin, fen, matematik öğrensin" diyenlerde oldu. Ama ikna ettik. Önce tercih edip, sonra okula gelerek çocukları zorladığımızı dair şikayet edenler de oldu. Ama yine de ikna ettik. Öğrenci sayısını çıkardık 16 'ya, 14'ü Çerkes, 2'si değil.

Evet bunu da başardık. Peki sınıf açılıyor mu? Hayır... Bu sefer yeni bir sorun: derse kim girecek!... Önümüzde hiç bir örnek yok, bilen yok! Ahmet Bey bir yeri aradı. Sanırım Milli Eğitim tarafından... Aldığımız cevapla hayal kırıklığına uğradık. "Sertifikalı öğretici olmalı" denildi, ...olmalı ama yok...

Yine iş başa düştü, KAFFED ile yapılan görüşmeler sonucunda talim terbiye kurumu başkanı bizleri aradı. Sertifikalı öğreticiye gerek olmadığını söyleyerek, sorunla karşılaşıldığı zaman yardımcı olacakları sözünü verdi.

İnternette yaptığım bir küçük araştırmayla eski Milli Eğitim Bakanı'nın açıklamasını buldum. Kürtçe dersine girecek sertifikalı öğretici olamadığı için, Milli Eğitim bünyesinde görevli, dili bilen bir öğretmen derslere girebilir deniyordu. Tercihen Edebiyat ve Türkçe öğretmenleri.

Evet başardık, Peki sınıf açılıyor mu? Hayır! Bu sefer de sorun derslik... Sınıf sayısı yeterli değil... Oysa, her koşulu kabullendiğimiz için gerekirse çay ocağında yaparız dersleri, yeter ki açılınsın!... "Bütün ek derslerimizden vazgeçtik. Bize

Adıgece'yi verin, bize yeter" dedik.

Tamam bunu da başardık... Sınıf açılıyor mu? Hayır! Yine sorun... Son gün... Seçmeli ders sınıfları, ertesi gün belli olacak ama seçen sayısı 9 da kaldı!... Ailelere tekrar telefon açıldı. Öğrencilerin kimlikleri istendi. Teker teker tüm tercihleri kontrol ettik, düzelttik. Sayı 16... Artık eminiz "sınıfımız açılacak" ve "evet açıldı"...

Oldu, sınıfımız açıldı. Ayaklarımız yere basmıyor, mutluyuz, heyecanlıyız, gururluyuz, daha da anlatabilirim! Ama küçücük bir sorun, şimdi biz ne yapacağız, ne öğreteceğiz, nasıl öğreteceğiz. PDF formatındaki Milli Eğitim Bakanlığı'nın yayınladığı kitabı indirdik. Çıktı aldık veya elle yazdık çoğalttık. Önce biz çalıştık, sonra çocuklara öğretmeye çalıştık. 1 ay yada daha fazla bu şekilde idare ettik.

Karşılaştığımız temel sorunlardan biri de telaffuz sorunu. 3 hafta boyunca bazen iki kelime üzerine çalıştığımız oldu. Çocuklarımızın çoğu dile çok yabancı. Ancak 2 kişi dışında kulak dolgunluğu bile yok ...

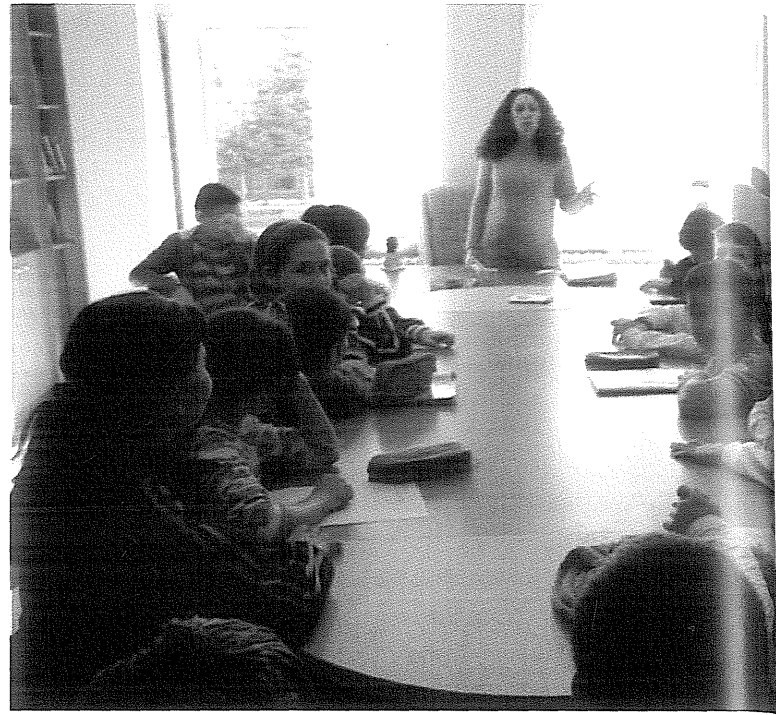
Bu bir bir buçuk aylık süreç sonunda Kayseri Kafkas Derneği'nden bizi ziyarete geldiler. Çocuklarımıza kitaplarını getirdiler. Adıgece için kullanacakları defterler, kalemler de yanında. Birde şiir kitabı. Gerçekten hepimiz için heyecan vericiydi. Kocaman insanlar heyecandan konuşamıyorlardı bile. Bir çoğumuzun gözleri dolu dolu olmuştu. Yıllarca konuşulması yasaklanan dilimiz, Milli Eğitim bünyesinde öğretilmeye başlanmıştı. Yine vardı sınıf başkanımız. Ama bu sefer etkinlik alanı farklıydı. Çerkesce konuşanları yazıp, öğretmene listeyi vermiyordu!... Uzatabilirim bu nokta da ancak, kendi hayatımdan yola çıkıp yaşanan süreci anlatmak bilirsiniz ki kısa sürmeyecektir...

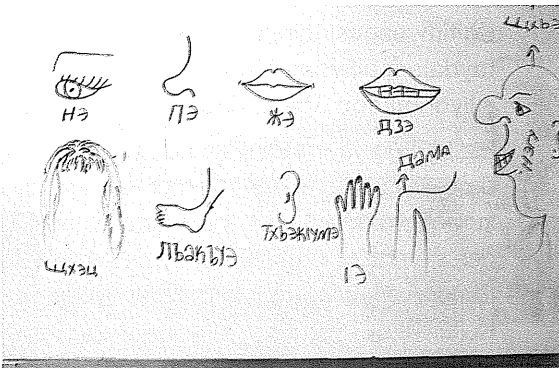
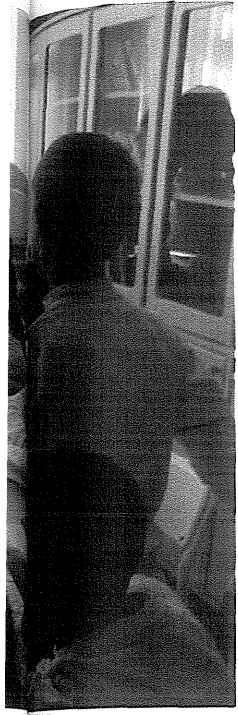
Derslere başlamadan önce gerek veliler, gerekse öğrencilerde ders hakkında endişeler, kaygılar ve soru işaretleri var mıydı? Derslere başladığınız andan itibaren gerek öğrenciler gerekse velilerin bu derse yaklaşımında gözlemlediğiniz değişikliklerden bahsedebilir misiniz?

Genel anlamda olumlu izlenim ve tepkilerle başladık derslerimize. Daha öncede kısaca değindiğim -işe yaramayacağı ya da öğrenemeyecekleri- fikrini taşıyan velilerimizde vardı elbette. Ama çocuklarımız her zaman istekliydi hala istekliler.

Hemen hemen her hafta genel değerlendirme anlamında bu hafta öğrendiklerimizi kullanıp kullanmadıklarını sorarız öğrencilerimize. Zira kaç kişi var yirmiyeye kadar sayabilen. Varsa parmak kaldırsın. Birebir gördüğümüz velilerden beklemedikleri bir öğrenme süreci olduğunu öğreniyoruz.

Öğrencilerinizin bu derse ilgisi olumlu yönde mi,

yoksa zoraki bir görüntü mü arz ediyor?

Bu soruya kısaca şöyle cevap verebilirim:

_ Öğretmenim keşke zil hiç çalmasa...

Bu derslerin başlaması ile birlikte toplum içinde bir örnek teşkil edilebildiğine inanıyor musunuz? Okullarda bu derslerin başlamasının gerek dil açısından gerekse kültürel hakların sağlanması-kullanılması açısından ne gibi bir öneme haiz olduğunu düşünüyorsunuz?

Derslerin başlamasının örnek teşkil edip etmediğini önümüzdeki eğitim-öğretim sürecinde göreceğiz. Tebrikler aldık ama sonrası muamma. Umarım ülke genelinde olabildiğince çok sınıf açılır.

Bizler yozlaşma ve yok olma sürecini atlarmaya çabalayan bir kuşağız. Bunun için ne kadar çaba sarf ediyoruz o ayrı bir sorun. Bazen sadece şöyle düşünüyorum; hiçbir şey öğretmesem bile çocuklar Adıge olduğunu, anavatanının Kuzey Kafkasya olduğunu ve khabzenin ne olduğunu bilecekler. Tabi bu kadar umutsuz değiliz, ilerledik bize göre, çok da ilerledik..

Bilinçlenme süreci daha uzun bir süreç, 2 saatlik bir derste ne kadar bilinç yüklenebilir sizlerin taktiri. Ama umutluyuz.

Dersler esnasında başınızdan geçen ilginç bir olay oldu mu?

Dersler sırasında çok ama çok eğleniyoruz. Telaffuz konusunda özellikle çok güldüğümüz zamanlar oluyor.

Kullandığınız temel kaynaklar hangileri? Eksikliği duyduğunuz kaynak veya eğitimsel araçlar neler?

Kullandığımız temel kaynak MEB'in yayımladığı ders kitabı. Müfredata uygun gitmeye çalışıyoruz, zira Milli Eğitim'e bağlıyız.

Ayrı bir sınıfımız olmalı, görsellere daha çok yer verelimiz ve sınıfımızın sabit olması gerekli. Ancak şu an bu mümkün görünmüyor.

Maalesef çocuklar günlük yaşantılarında Adıgece'yi pek kullanmadıkları için günlük hayatta kullanımı olmayan bir dili öğretmek sizce mümkün mü?

Bilirsiniz ki kullanılmayan her şey unutulur. Bizler adı geçen derse sıfırdan başlamadık, eskilerden başladık, sıfıra gelmeye çalıştık amacımız sıfırdı öncelikle. Sesleri duymadıkları için telaffuz edemiyorlardı. Uzun süre sesleri çıkartmaya çalıştık. Şu an yirmiye kadar sayıp, kendilerini tanıtır karşılıklı diyaloglara girebiliyor. Aile bireylerini tanıtabiliyor ve renkleri biliyorlar.

Evet öğretilbilir bence. Nasıl ki İbranice yok olmuşken yeniden toparlandı ve şu an kullanılıyor. Demek ki istenince yapılabilir. Devamını getirmek ise ailelere kalıyor .

Başlangıç ve dönem sonu arasında ne kadar öğrenci eksiliyor, bir istikrar var mı ?

Öğrenci eksilmesi olmadı. Çoğalma da olmadı. Zira okuldaki 6. sınıfa devam eden bütün Çerkes öğrenciler bizimle. Daha fazlası yok şimdilik. Hemen hemen tüm derslerimizi eksiksiz yapıyoruz. Çok önemli bir şey olmadığı sürece derse devam ediyorlar.

Bunca emek sarf ediyorsunuz, size arka çıkan somut destek sunan birileri var mı?

Öncelikle okul müdürümüz Ahmet Kanat Bey'e sonsuz teşekkür etmek isterim. Maalesef bu dönem sonunda başka okula gidiyor. Yerine gelecek idarecinin bize aynı desteği vereceğinden şüpheliyiz. Allah büyük bakalım. Kayseri Kafkas Derneği yönetimindeki herkese ayrı ayrı teşekkür etmeliyim. Köylüm olan Mole Levent Kaplan'a ayrıca teşekkür etmek gerekir. Kendi maddi imkanlarıyla karşılayıp bize gönderdiği materyallerle büyük manen desteğini hissettik. Devamını da bekliyoruz tabiki.

Dönem sonunda dili öğrenerek (kısmi de olsa) mezun olan öğrenci yüzdesi nedir?

Bizler not vermiyoruz. En güzel tarafı da bu, not kaygısıyla çaba sarf etmiyorlar, öğrenmek istedikleri için bir aradayız. Ama not verecek olsam hepsini beyan ederim.

Gelecek eğitim yılında bu derslere devam etmeyi düşünüyor musunuz? Buna paralel şimdi bu dersi görenler de gelecek sene katılmayı düşünüyorlar mı? Ayrıca yeni katılımlar olacak mı?

Önümüzdeki eğitim-öğretim yılı için şimdiden tespitler yapmaya başladık. Eğer başarabilirsek 2 sınıf açmayı planlıyoruz. Bu seneki öğrencilerimiz gelecek sene içinde istekli, eğer bir mani olmazsa devam edeceğiz elbette. Kayseri geneli hatta Türkiye genelinde daha yoğun bir çalışma beklentimiz var.

İstendiği zaman yapılabildiğini biz kanıtladık. Eğer devamı gelmezse Çerkes camiasının kendini sorgulaması gerekir.

İleriki yıllarda bu sınıfları oluşturmak isteyen velilere, eğitimcilere verebileceğiniz mesajlar var mı? Kurumlarımız karşılaştığınız sorunların çözümünde ne gibi bir rol oynayabilir, onlardan karşılaştığınız sorunların üst makamlara iletilmesi ve çözüm aranmasında beklentileriniz neler?

Bu noktada derneklerimize çok iş düşmekte. Bence zaman kaybetmeden Çerkes olup Milli Eğitimde görev alan öğretmenleri tespit etmeler. Öncelikle onlar bilinçlendirilmeli. Dil eğitimi verilmeli. Adıgece okuma yazma öğretilmesi ve mümkünse öğretici sertifikası verilmesi konusunda çalışmaları gerekir diye düşünüyorum. Öğrenci potansiyelinin fazla olduğu okullar tespit edilmeli ve veliler bilgilendirilmeli. Bildiğim kadarıyla Kayseri Kafkas Derneği'nin böyle bir çalışması var. Eğer yapabiliyorlarsa çalışmaları takip etsinler, yanlarında olsunlar. Söylemeden geçemeyeceğim; Bizim çalışmalarımızı bölücünart I 86

lük imalarına kadar götürenler oldu. Hala Adıgece ders kitaplarını gördüklerinde deyim yerindeyse ağız- burun eğiyor arkadaşlar var. Bizim karşılaştığımız sorunları yaşamalarını isterim.

Eğitim esnasında MEB'in çıkarttığı kitaptan ne derce faydalanabiliyorsunuz? Kril harflerini çocuklar nasıl karılıyor, alfabe öğretiminde zorlanıyor musunuz?

Biz MEB'in yayımladığı, aslında yayımlamadığı pdf formatında bulduğumuz kitabı fotokopiyle çoğaltıp dosyalar halinde kullanıyoruz. Tamamen müfredata uygun, kitabı takip ederek derslerimizi işliyoruz. Kitabı incelediyseniz eğer gayet güzel Bunun yanı sıra ara kafe, şeşen oynuyor müzik dinliyoruz Kültür ve dil bir bütündür.

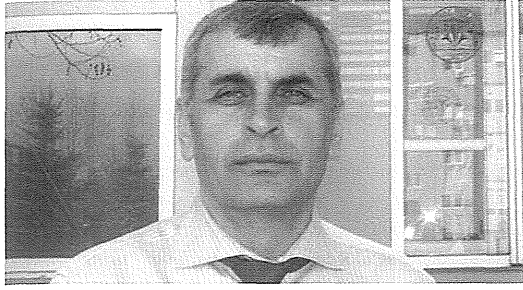
Alfabe öğretimini ikinci planda tutuyoruz. Sesleri telaffuz edemedikleri için harfleri tanıyamıyorlar. Kelime bazında sesleri vermeye çalışıyoruz. Mesela önce sayıları öğrettik, sonrasında sayıların yazımına geçtik.Telaffuz edebildikleri için seslere karşılık gelen harfleri tanımaya başladılar.

Alfabe, yani okuma yazma süreci uzun zaman istiyor. Çok zorlanıyoruz. Çocuklar zorlanıyor. Bir sese üç tane harfin denk geliyor olmasını kavramakta güçlük çekiyorlar. Bilmedikleri bir dil, bilmedikleri bir alfabe.

Son olarak belirtmek istediğiniz konu var mı?

Ben tekrar bizden desteklerini esirgemeyen Okul Müdürümüz Ahmet Kanat Bey'e teşekkür etmek istiyorum.

Her ne kadar resmi olarak ders yükümlüğü bende gibi görünse de büyük bir özveriyle, heyecanla dersleri devam ettiren Diyane İnci öğretmenime, Levent Kaplan'a. Kayseri Kafkas Derneği yönetimine, MEB müfredatının ve kitabının hazırlanmasını sağlayan Kafkas Dernekleri Federasyonu'na. desteklerini esirgemeyen herkese teşekkür ediyorum. Umarım birken bin oluruz.

araştırma

Doç. Dr. Albek Abazov

Erciyes Üniversitesi Edebiyat Fakültesi

Kafkas Dilleri ve Kùltürleri Bölümü

Çerkez Dili ve Kùltürü Anabilim Dalı

Çev.: İlkay Karaduman

Kube Şaban'ın “PSİYİÇİJ” İsimli Piyesi

Клубэ Шэбан и
«Псыикыж» пьесэр

Kube Şaban

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ (Adıgece-Türkçe)

Psıyıçij İsimli Piyes(Adıgece-Türkçe)

Piyesin İlk Yazıldığı Alfabe

Piyes ile ilgili Aydınlatıcı Bilgi (Türkçe)

ПСАЛЪАЩХЪЭХЭР

Пэублэ псалъэ

«Псыикыж» пьесэр

Пьесэр зэрытхауэ щыта алфавитыр

Пьесэм теухуа гъуазэ

Kube Şaban, (1890 yılında bu günkü Adıgey Cumhuriyet'inin Hakumihable köyünde doğdu. Babasının ismi Yindris'tir. 20.01.1974 yılında A.B.D.'nin Paterson Kasabası'nda toprağa verildi.) Şair, yazar, kompozitör, aynı zamanda çok iyi bir ses sanatçısıydı. Bunun yanı sıra, orta okullarda okutulacak ders kitaplarını hazırlama görevi alan grubun içinde de yer aldı. Adıgey'de ilk kurulan müzik ve folklor topluluğunun sanat sorumlusuydu. İyi bir folklorist, çalışkan bir bilim adamıydı.

Anavatan(Çerkes Toprakları)daki eski heykellerin üzerindeki Arapça yazıları anlamaya çalışıp izlerinden giderken, bu yazıları daha önce okumuş olan Yafe'wne Abdul'ün arşivini araştırmak durumunda kaldık. Abdul'ün bir zamanlar çalıştığı, Kaberdey-Balkar Cumhuriyeti Sosyal Bilimler Araştırma Enstitüsü'nde pek bir şey bulamayınca umudumuzu kesmeden, Kaberdey'de yaşayan ve Kudey sülalesinde evli olan rahmetli Abdul'ün kızı Hatice Hanım'ı bulup görüştük. İşte böylelikle Abdul'ün mirası olan arşivinin içinden çıktı, bu gün sizinle paylaştığımız ve daha önce hiçbir gazetede, dergide yer almamış olan PSİYİÇIJ adlı piyes.

Biz, söz konusu piyesin son halini, bir tiyatro teksti şeklinde elinizde bulunan bu hali, Kube Şaban'ın daktiloda Latin harfleriyle yazdığı metin ile Yafe'wne Abdul'ün, bu orijinalin üstünden Kiril alfabesiyle defterine geçirdiği metinden faydalanarak oluşturduk.

Hatice Hanım'ın söylediğine göre; bu piyesten hareketle, bir oyun sahnelenmiş. Kube Şaban ve Hatice Hanım'ın babası Yafe'wne Abdul de rol almışlardır. Oyun, 1964 Amman'da, Adıge dilinde sahnelenmiştir. Öğrenemediğimiz kadarıyla da sahnelen oyunun kayıtlı olduğu bir plak söz konusudur. PSİYİÇIJ Tragedyasının orijinali, Kube Şaban'ın Adıge Dili için hazırladığı alfabeyle yazılmıştır.

Bu Piyenin orijinalinde piyese ismini verebilen ağıt yoktu. Kube Şaban'ın böyle bir ağıt yazdığını bize fark ettiren; Türkiye'den dönüp Anavatana yerleşen Хъуажь Fahri Huvaj'dır. Fahri Huvaj, Kaberdey-Balkar Cumhuriyeti Sosyal Bilimler Araştırma Enstitüsü'nde çalışmalarını yürütmektedir. Psıyіçіj Pıyesі'nin yazarının, bu güne kadar KUBE diye okunup yazılan soy isminin doğru seslendirme biçiminin 'Klybә' (daha keskin ve daha çok boğazdan gelen bir K sesi) şeklinde olması gerektiğini de fark ettiren de Fahri Huvaj olmuştur. Kendisine minnettarız. Psıyіçіj Ağıtı'nın sözleri ve Kube Şaban tarafından bestelenmiş şeklinin ilk kez basıma girmesi 1993 yılında olmuştur. (Bakınız: Psıyіçіj Ağıtı / Kube Şaban. Seçme şiirler, şarkılar, hikayeler-Maykop: Meotlar, 1993. Say.352).

Bugün okuyucusuna sunduğumuz metnin Adıge Diliyle olan bölümünün son halini ben düzenlerken, Türkçe çevirisini, Kayseride yaşayan kızımız İlkay Karaduman (Къарэцыкы) yapmıştır.

Doçent Doktor Abaza Albek

Клүбэ Шэбан Индрис и къуэр (01.1890 – Адыгейм, Хъакурынэхъэблэ къыщальхуащ -20.01. 1974 гъэм США-м Патерсон къалэм щыщальхъэжащ.Езыр адыгэ усакуэ, тхаклэу, композитор икӀи уэрэджыаклэу гъуээджэу цытащ. Абы къищынэмыщлауэ ар школхэм (курыт еджапӀэхэм) щӀэс еджакулэу ныбжьыщӀэхэр зэреджэн тхылъхэр зэхэзылӀхъэхэм яхэтащ. Шэбан Адыгейм япэ дыдэу уэрэджыӀэнымрэ къафэмрэкӀэ къызэрагъэпэща ансамблым и япэ художественнэ унафэщӀу , адыгэ луэрылуатэр зэхуэзыхъэс, зыдж щӀэныгъэлӀ лэзэу цытащ.

Хэкужым (адыгэ лӀахэхэм) ита пасэрей адыгэ сыныжхэм хъэрыпыбзэкӀэ тетхауэ цыта тхыгъэхэм я лӀэуажхэр къэтпщытэкӀэрэ, дэ дыщӀауэпщӀэн хуей хъуащ абыхэм зы зэман къеджауэ цыта ЯфӀэунэ Абдул и архивым. ЯфӀэунэр цылэжъауэ цыта Къэбэрдей-Балъкъэр щӀэныгъэхутэ институтым зыри щыдмыгъуэтым, ди гугъэ хэдмыхыжу дэ зэдгъэцӀыхури зыхуэдгъэзэщ Абдул мыгъуэм ипхъу Къэбэрдейм щыпсэу Къудейхэ я нысэ Хъадижэ. Апхуэдэ цыкӀэкӀэ Абдул и архив-щӀэным хэлъу къыкӀуэкӀыжащ нобэ фи пашхэ итлӀхъэну пьесэ -Ӏэрытхыр.

Зи гугъу тщӀы драмэр дэ зэфӀэдгъуэвэжащ латин зэрыбкӀэ къэщыпа адыгэ текстымрэ кирилл хъэрфкӀэ ЯфӀэунэ Абдул абы къытритхыкӀыжа Ӏэрытх-транслитымрэ япкӀэ иткӀэ.

Хъадижэ къызэрылуэтэжымкӀэ, Клүбэ Шэбан и гъусэу абы и адэ Абдул мы пьесэм къытращыкӀа, адыгэбзэкӀэ еклүкӀа спектаклым щыджэгуащ. Пьесэр щагъэувар 1964 гъэрц, Амман къалэрщ, ДызэрыщыгъуазэмкӀэ, ар зэреклүкӀлар зытратха аудиокасетэ щылащ. «ПсыикӀыж» трагедием и оригиналыр езыр зэрыгъэпсар Клүбэ Шэбан адыгэбзэм хузэхилӀхъа латин алфавитщ.

Мы пьесэм и Ӏэрытхым къыщыхъауэ цытакъым иужкӀэ дэ тхыгъэ псом псалъащхъэ хуэтщӀыжа «Гъыбзэм» и текстыр. Клүбэ Шэбан апхуэдэ гъыбзэ зэрилэм дэ гу лӀыдзэыгъэтар Тыркум къиыкӀыжу адэ хэкужым къэзыгъэзэжа, Къэбэрдей-Балъкъэрым гуманитар къэхутэныгъэмкӀэ институтым и щӀэныгъэрылажъэ Хъуажь ФахӀрищ. Нобэр къыздэсым «Кубэу» ятх унэцӀэм и гъэлүкӀлар «Клүбэу» щытын зэрыхуейми гу лӀыдзэыгъэтар ФахӀрийщ. Тхьэр арэзы къыхухъу! «ПсыикӀыж» гъыбзэм и псалъэхэр езы Клүбэ Шэбан нотэкӀэ итхыжа мэкъамэри дэцӀыгъуу япэ дыдэу тхылъым щихуар 1993 гъэрц (ЕплӀ: ПсыикӀыж гъыбз // Клүбэ Шэбан. ХэшыпыкӀыгъэ усэхэр, орэдхэр, поэмэхэр, пысысэхэр. - Мыекъуапэ: Меотхэр, 1993. нап. 352).

Нобэ фипашхэ идолъхъэ сэ адыгэбзэкӀэ зэфӀэзгъуэвэжа тхыгъэмрэ Тыркум и Къайсэр къалэ щыпсэу адыгэ пщэщэ КъарэцӀыкӀу Илькай адыгэбзэм кърихыу твркубзэкӀэ зэридзэкӀа мы пьесэм и вариантымрэ.

Доцент-доктор Абазэ Албэч.

KIŞILER

Aleksev : Rus ordusunda sıradan bir savaşçı

Davidov : Rus ordusunda sıradan bir savaşçı

Tişenko : Rus ordusunda sıradan bir savaşçı

Komutan : Rus Ordu Komutanı

Popov : Rus Ordu Subayı. Komutana bağlı.

Birinci Grup : Komutana bağlı subaylar.

Kuzneçov : Ordu komutanına bağlı Rus askeri

İvanov: Ordu komutanına bağlı Rus askeri

Şukin: Ordu komutanına bağlı Rus subayı.

Mihamet: Kasey Sülalesine mensup , kahraman bir Abzeh.

Çelimed : (Çelemед) : Bğejnoko Beçmirze'nin oğlu Pşimaho'nun kardeşi evli bir adam .

Maxim : Rus ordusu askeri

Sekreter : Rus ordusu komutanının sekreteri

Alkas: Adıge misafir odasında oturan yaşlılardan bir tanesi

Bolet : Mihamet'in ve Himsad babası

Berzec : Degumago Giranduka. Ubih. Tarihte Hacı Berzec Keram-tuh diye bilinir.

Temirkan : Misafir odasında ki yaşlılardan sorumlu kişi

Bğejnoko: Aynı zamanda da Çelimed

Himsad: Bolet'in kızı Mihamet'in kardeşi

Aze (Hekim) : Mihamet'in bedeninden kurşunu çıkartıp onu tedavi eden kişi. O devrin doktoru olarak kabul görür.

Sosriko : Vatanının onuru için sonuna kadar savaşan wored söyle-yebilen misafir odasında ki yaşlılardan birisi

Yemzeğiko : Rus ordusunda ki Adıge subay. Çarın emri ile işgalci generalin görevlerini yerine getirmek için soydaşlarının yanına gelen elçi.

Yaşlılar :

Loy'u :

Gözcü : Adıgelerden

Bell: Britanya kralının ajanı olarak gelmesine rağmen Adıgelerin tara-fına gecen James Bell.

Mezağo : Çelimed in eşi Hanu' un annesi

Hanu : Çelimed in oğlu

Nayip : Şeyh Şamilin emri ile 19. Yüzyılda Adıgelerin vatanına gelen Muhammed Emin

Kazak

Mole :

Beckanuko:

Gençler:

Elçi:

Esirler : Çar ordusunun esir aldığı Adıgeler .

Пьесэм хэтхэр

Алексеев (паштыхь урысыдзэм хэт кызыэрыгуэкі зауэліщ)

Давыдов (паштыхь урысыдзэм хэт кызыэрыгуэкі зауэліщ)

Тищенко (паштыхь урысыдзэм хэт кызыэрыгуэкі зауэліщ)

Дзэ пашэ (урис паштыхьыдзэм и полковникщ)

Попов (урис паштыхьыдзэм и офицерщ, Дзэ пашэм и унафэм щіэтщ)

Гуп I (ахэр зэм Дзэ пашэм и унафэм щіэт «Офицер гупщ» зэми «Офицерхэщ»)

Кузнецов (Дзэ пашэм и унафэм щіэт урис паштыхьыдзэм и офицерщ)

Иванов (Дзэ пашэм и унафэм щіэт урис паштыхьыдзэм и офицерщ)

Шукин (Дзэ пашэм и унафэм щіэт урис паштыхьыдзэм и офицерщ)

Ахэр (урис паштыхьыдзэм и офицерхэр)

Азэн (азэн джэ макъырщ жыхуиэр)

Гъуо

Сэлэт

Мыхьэмэт (абзэх старшинэщ, Къэсейхэ ящыщ, зи хэкум и щыхь зыхьумэжа Кавказ зауэм и лыхъужьщ)

Чэлимэт (Чэлэмэт) (ар икIи Бгъэжънокуэщ; пьесэм кызыэрыхэщыжымкIэ уэркъ Бгъэжънокуэ Бэчмырзэ и къуэщ, Пшымахуэ жилэу къуэш илэщ, фызбынуагъуэщ)

Максим (паштыхь урысыдзэм хэт кызыэрыгуэкі зауэліщ)

Секретарь (Дзэ пашэм и унафэ зезыгъакIуэ цIыхущ)

Алкъэс (хьэщIэщым Бэрзэдж дэщIыгуу ис адыгэ лыжыщ)

Болэт (Мыхьэмэтрэ Хьымсадрэ я адэщ, лыжыщ)

Бэрзэдж (убыхыпщ дзэзешэ ДэгумыкIуэ (ДагуэмыкIуи жалэ) Хьэжы-ДжырандыкIуэщ. Ар тхыдэм кыхощыж Хьэжы-Бэрзэдж Керантух жилэу)

Темыркъан (хьэщIэщым Iут щIалэщ)

Бгъэжънокуэ (мыр икIи Чэлимэтщ)

Хьымсад (Къэсейхэ Болэт ипхуэщ, Мыхьэмэт и шыпхуэщ)

Ізэз (Къэсей Мыхьэмэт и куэм кытехуа бдзамцIэшэр кыхэзых цIыхуэщ)

СосрыкIуэ (и хэкум и щыхь ихъумэжыну зауэм Iухьа, зи ныбж хэкIуэта, адыгэ лыжыщ, зекIуэ уэрэдыр кыхэзыхэзэри аращ)

ЕмзэгъыкIуэ (урисыдзэм хэт адыгэ офицерщ, урис паштыхьым и унафэкIэ Къэзэр(ыкIуэ) генералым (мыри адыгэм къахэкIащ) и пщэрыль игъэзащIэу и хэкуэгъухэм я деж къэкIуэ лыкIуэщ)

Лыжъхэр

Лоу

ПлъакIуэ (адыгэхэм ящыщ)

Бел (Британием и пласхэщIэх Белл Джеймс Станиславщ, адыгэхэм я тельхэу кыхощыж)

Мізагъуэ (ар икIи Гуащэнысэщ, Чэлимэт и щхьэгъусэщ, Хьэныу и анэщ)

Хьэныу (Бгъэжънокуэ Чэлимэт и щIалэ цыкIуэщ)

Наиб (зи гугъу ищIыр щихь Щамил и унафэкIэ XIX лэщIыгуэм адыгэхэм я деж кыгъэкIуауэ щыта Маромет Аминщ)

Къэзакъ

Молэ

БэчкъаныкIуэ

БэчыкIуэ ХьэжкIагуэ

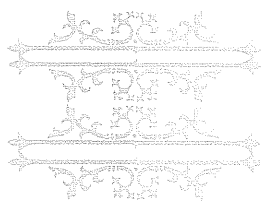
ЩIалэхэ

ЛыкIуэ

Гуп II (бгырыс зауэлIхэрщ)

Гъэр (адыгэ лъэпкъым шыцу урис паштыхьыдзэм иубыда гъэритI).

1. PERDE

Япэ едзыгъуэ

Seyrek bir orman. Ayak sesleri duyulur. Baştan aşağı silahlarla donatılmış Rus askerleri ortalığı kolaçan ederek girerler.

ALEKSEV: Valla bir adım daha atacak halim yok (*yıkılır*) Şöyle oturun da biraz dinlenelim... ohh. . .

DAVİDOV: Ama nasıl olur? Az sonra Şafak sökmek üzere. Hadi hadi şimdiye kadar nerede kaldınız diye kızar alay komutanı

TİŞENKO: Kızması önemli değil; öldürmesin de.

DAVİDOV: O öldürmez ise de bu Adıgelerin elerinden kurtulacağımızı mı sanıyorsun?

TİŞENKO: Madem öyle şöyle otur da bir sigara içip yola koyulalım. (*elinden çekip oturtur*)

DAVİDOV: Eh o zaman sizin başınıza gelmeyen benim başıma mı gelecek; yoksa ben daha mı korkağım. (Sigara Sarar)

ALEKSEV: (*çizmesini çıkartarak*) Bakın bir! Bende ayak mı kalmış? Ne için savaştığımızı, kim için öldüğümüzü bile bilmiyoruz.

TİŞENKO: Yakınmadığıma bakma, benim ayaklarımda seninkilerden iyi değil. (*sigarasından çekerek*)

ALEKSEV: (*ısırdığı bir lokma ekmeği göstererek*) Bilemiyorum o zaman bunun için mi savaşıyoruz? Bunun uğruna mı bu kadar zahmetimiz? Kazaklara bakın yalnızca dört sene süvari olarak askerlik yapıyorlar. Biz ise tanrının lanetine uğramış gibi on iki senedir piyade olarak askerlik yapıyoruz. Üstüne üstlük, ölünce gömüleceğimiz bir karış toprağı da satın aldınıyorlar.

DAVİDOV: Sanki başka türlü sü elimizden geliyor da yapmıyoruz. Savaşmak dan başka seçeneğimiz var mı?

ALEKSEV: Korkağız yoksa başka seçeneğimizde olurdu. Adıgelerle savaşmak yerine onların tarafına geçsek olmaz mıydı?

DAVİDOV: Öldürmeyeceklerini bilsek geçerdik.

ALEKSEV: Size söylemek istediğim bazı şeyler var; tabii sırrımı saklayabilecekseniz.

DAVİDOV: Birbirimizin sırrını saklayamayacaksak, boşuna mı dört senedir birlikteyiz.

TİŞENKO: Sır olan da olmayanda aramızda kalır söyle sen. Umarım bu iyiliğimizedir.

ALEKSEV: Verin ellerinizi (*el tutuşarak*) Benim planım şudur: Esirleri sürerlerken, komutanı pusuya düşürüp öldüreceğiz. Sonra ser-

Мэз цырыхъщ. Лъэмакъ тэккыхэр къофур. Էщэккэ зэццызэдауэ, урыс пащтыхым и фашэккэ хуэпауэ зауэлищ къохъэр. Адэккэ-мыдэккэ заплыхъ.

Алексеев: Уэлэхы абы фэккымы слэмыкыны (мэукырий), моуэ фыккэтысы тэккы зыдывгъэгъэпсэху. Уэху, уэху.

Давыдов: Էу, ар дауэ хъун? Месыр мыгувэу нэху шынуш. Наклуэ, наклуэ. Алъандэрэ дэнэ фыщыла жиіэнци кыйтхуэхъуццэнц командирыр.

Тищенко: Кыйтхуэхъуццэм уезэгъынщ димыукымы.

Давыдов: Абы димыукымы, мы адыгэхэм дыккэлын уи гугъэрэ?

Тищенко: Атлэ, апхуэдэу шыщытккэ мыдэ ккэтысы тутын зырыз дефэнци дежжынщ (и Էэр ккэубыдри егъэтыс).

Давыдов: Атлэ фэ ккыфщыцц сэ ккысщыщыныу? Хъэмэрэ сынэхъ ккэрабгъэ? (тутын ашыккыр).

Алексеев: (и шырыккыур зыльех) Моуэ фыккэплыт, лъаккыуэ ккысхуэнаккымы. Дызыхуэзауэри зызыхуэдггалэри тццэрккымы.

Тищенко: Зыри жысцэрккымы армыккыумэ, сэ си лъаккыуэри Тхъэ мынэхъыф! (тутыным фыуэ еккыу).

Алексеев: Атлэ сццэрккымы, мыра дызыхуэзауэр? Мыра мыпхуэдиз гугъуехъ зыхуэтшэчыр? (Էодзаккэри, шлэккыуэ Էыхъэр и жъэм жъэдэлъу). Мисыр ккэзаккэхэм илэсипплі ккыудейщ ккыулыккыу зэрашцэр шууэ. Дэ Тхъэр ккыдэуаами ярейуэ, илэс 12 хъуауэ лъасу ккыулыккыу дощцэр, дыллэм дызыщлалхъэну ццы клэпэри ккыдагъэщэхужыр.

Давыдов: Тхуэхъуу тццэрэ? Тхуэхъуу дызауэрэ?

Алексеев: Уэлэхы дылккымы нэхъ тхуэхъунтэм. Тхуэхъуаккэ мы дызэзауэ адыгэхэм дахыккэжмэ.

Давыдов: Дамыукыныу тццэтэм, уэлэхы дахыккэжынтэм.

Алексеев: Мыдэ си ккыуэшхэ, фымылуэтэжыну цытмэ сэ зыгуэрхэр нывжеслэнц!

Давыдов: Абы нэхъ щэху зэхудимылуэ илэсипплі хъуауэ дызэгъусэ?

Тищенко: Ккыджелэ, Тхъэм ди фыгъуэ хэлъу ккыщыггэккэ, ди щэхуи ди нахуи зыщ.

Алексеев: Ккыфштэ мыдэ фи Էэхэр (я Էэхэмккэ зэррубыд). Сэ жысцэраш: и зэхуэккыныгъэм тедгъахуэу, гъэрхэр

best bırakacağız esirleri. Ve Adıgelerin tarafına geçerek sağ salım yaşayacağız. Bildiğiniz gibi bir çok Polonyalı katıldı onlara. Bizlerden katılanlarda az sayılmaz. Biliyor muydunuz, Aleksev benim. Hani şu Labe'yi geçip gelen ve "Bu tarafa geçin; bunlar hiçbir şey yapmayacaklar size. Kim için savaşıyorsunuz?" diyen. Adıgeler vahşi değildir. Onlar, bizim gibi mecburen savaşanları öldürmezler. Bu küçük halkın ne suçu varsa özgürlüklerini ve vatanlarını ellerinden almaya çalışıyoruz. Rus Çarı tüm dünyaya hükmedebilecek mi? Batıdan başlayıp doğuya kadar Buz Denizi'nden Kafkasya'ya kadar. Orada durmaya da niyeti yok. Sıcak denizlere inmek amacı. Fakat başaramayacak. Buna inanın; sülüğün emdiği kanı geri kusması gibi bunlara da birileri kusturacak; yutmaya niyetlendiklerini. Bu Adıgelere; İngilizler de Türkler de yardımcı oluyor. Görmediniz mi, bunların silahıydı Adıgelerden elimize geçirdiklerimiz. Bu savaşta ölmedikse de dört yıl askerlik yaptık. Bir yılımız daha var. Durumumuzu değerlendirip önerimi kabul eder-seniz, pişman olmayız.

DAVIDOV: Ne dersin Tişenko?

TIŞENKO: Çok yerinde bir öneri, ben kabul ediyorum.

DAVIDOV: Bende kabul ediyorum.

ALEKSEV: İşte birazdan yaşlı demeden, kadın demeden, günahsız insanların üstüne salacaklar bizi. Gebe kadınların karnını deştirerek, bize maf ettirecekler. Durum bu. Bende planımı buna göre yaptım. Siz beni kollayın ve çok dikkatli olun. *(Ayak sesleri duyulur. Herkes kulak kesilir)*

DAVIDOV: Korktuğum oldu. İşte yetiştiler. *(Telaşla giyinirler)*

ALEKSEV: Ben komutanı kandıracağım. Siz ağzınızı açmayın. *(Ale-acele çıkarlar. Çok geçmeden Rus ordusu subayları, komutan, Kuzneçov, Popov, Şukin sahneye girer. Dikkatle etrafı süzerler)*

KOMUTAN: *(Elini kaldırarak)* Durun!

POPOV: Birileri burada konakladı sanki. Bakın sigara içilmiş.

KOMUTAN: Bizimkilerin bu kadar geç kalması ilginç. Yakalandılar mı acaba?

IVANOV: Yakalandıklarını sanmam. Ama çok sis var; umarım yollarını kaybetmezler.

KOMUTAN: O da olabilir. Her ne ise de çok geciktiler. *(Bakınırlarken ayak sesleri duyulur)*

POPOV: Polkovnik hazretleri, işte geliyorlar.

KOMUTAN: Çok şükür.

ALEKSEV: *(Selam verdikten sonra)* Verdiğiniz emri yerine getirdik, komutan hazretleri. Köyün tamamı uykuda. Fakat tam yola koyulmuşken, köye giren dört adam gördük.

KOMUTAN: Yaşayın gençler. Fakat ne kadar geciktiniz. Telaşlaştırdınız bizi. Neyse sağ salım geldiniz ya! Her yeri çok iyi kontrol ettiniz değil mi?

кыштрахулэм деж мы дээ пашэр дыукуйу гээрхэр шхэхуит тцйуэ адыгэхэм я деж дыклуэжмэ дыкээнэнуц. Фошлэр куэдэ полякхэр, дэ тшыц лэджэхэр зэрахыхэжэхэр. Фцлэрэ, Алексейр сэраш. Мыбыклэ фыкыклуэ зыри кыващлэнукуым. Хэт фызыхуэауэр? – жилзурэ Лабэ кызэпрыкыу шытар. Абыхэм якуйнур дэ тхуэдэу шхэхуимыту ягэзауэхэрэкуым, апхуэдэу адыгэхэр хьэклэххуэкэкэкуым. Сыт я лажьэр мы лъэпкэ тхьэмыщккэ цыклум? Я шхэхуитыныгэмрэ я Хэкумрэ ятедмыхмэ мыхьуну? Урыс паштыхьым мы дунейр зэрыщыту и ныбэ ихуэну? Дыгэа кыкыуэкыплэм щегъэжъауэ кыухьэплэм нэс, мыбыклэ Темыр Къэзакэ - Хы щтам кыщегъэжъауэ мисыр Кавказым нэсыхуккэ. Абыи кыыщыувылэн и гугэкэкуым Истамбыли Аджэмхэри кыицтэу хы хуабэхэм техьэн игу хэлъш, ауэ ар кьэхуылэнукэкуым. Фи фцлэ фцлэ псы дыуэм лъы ирифар кызэрижыкыжым куэдэу ар зыгуэрэм кыырагъэжыкынккэ. Мы адыгэхэм инджылызхэр, тыркухэр жыплэми куэд къадолапыкыухэр. Фльагьурккэ абыхэм я лэщэу адыгэхэм алыгьыу кыитэрыхьахэр. Псалъэм шхэккэ, мы зауэм дыхэмкыуадэми илъэсипплккэ дээ кыулыкыу щытцлэц, иджыри илъэс кыытхуэнац. Араши, фегулсыс мыр зыдэдыгъащтэ, дыхущлэгъуэжынкэкуым.

Давыдов: Сыт жыплэр Тищенко?

Тищенко: Куэдэ фыш, сэ сыхьэзырщ.

Давыдов: Сэри сыхьэзырщ.

Алексеев: Мисыр иджы жылэ хейм дытрагъэуэнщи жыккэфэккэ жамылэу, бзылхугъэ жамылэу я ныбэрылхэр сэшхуэккэ кыыдадзурэ хьэлэц дашынуц; араши, си кыуэхэ, сэ фыкысыхуэсакэ, абы и щыккэ сэ кызэгъуэтынщ, фымыбэлэрыгъхэ (лэуэлъауэ макэ кьолу, мыхэри щлодэлур).

Давыдов: Фынаклуэ, кьэсахэц. Аракъэ си гурыгъар (захуэпэж гуэзэгуэр къащлэтэджауэ).

Алексеев: Сэ дээ пашэр кызэгъэплэнуц, фэ цлутл жывмылэ (псыныцлэу кыылуоккхэр, тлэку докфри урыс паштыхьыдзэм и офицерхуэ Дээ пашэр, Иванов, Кузнецов, Попов, Щукин сымэ утыку кьохьэри адэккэ-мыдэккэ залпыхьыр).

Дээ пашэ: Зэ фыувылэт (и лэр елэтри).

Попов: Мыбдежым зыгуэрхэр шыла хуэдэц. Мыдэ еплт тутын сахуэхэм.

Дээ пашэ: Сыту гъэцлэгъуэн, сыту куэдэ кьэтахэ? Зыгуэрэм пэцлэмыхуауэ плэрэ?

Иванов: Зыми пэцлэхуауэ кышлэклэнукуым, дунейр пшагъуэщи мыгъуэщауэ Тхьэм кышлэгъэккэ.

Дээ пашэ: Ари хьунккэ мэхъу. Сытми куэдылуэрэ кьэтахэц (залпыхьыр, лъэ макэ тлэку кьолу).

Попов: Мисыр кьоклуэжхэр, зиусхьэн полковник.

Дээ пашэ: Алыхьым и шыкурщ (плащ зытрэдзэр).

Алексеев: (честь иту) Ди пщэ кыплыхьэр дгъээщлэщ зиусхьэн дээ пашэ. Жылэр игъуэлъыклауэ мэжейр, ауэ дыккэклуэжрэ пэт ллплл жылэм дыхьэжу тлэгъуащ.

Дээ пашэ: Иугъащлэ щлалэхэм! Ауэ сыту куэдэ фыкьэа? Тлэку дывгъэгъуэвэщ. Фыккэсыжжаци хьунц ар. Дэгъуэу кьэфплыхьаккэ?

ALEKSEV: Hiçbir yer bırakmadık.

KOMUTAN: Gospoda! Aranızda Adıgelerin kahramanlıklarını bilme-
yenler var. Bunlar bir gözleriyle uyuyup, diğer gözleriyle nöbet
tutarlar. Onun için çok dikkatli olmanız gerekir.

SUBAYLAR: Uyarınızı unutmayız, Gospodin Polkovnik!

KOMUTAN: Biraz dinlenin. Burası ne olağan üstü, ne güzel bir yer. Bu güzellik bu vahşilere bırakılır mı? Her şey hayret uyandıracak kadar birbirinden güzel. Orman, ırmak, toprak! İrmak sanki cennetten. Hepsi “dünya cenneti” dedikleri gibi. Ölmezde zafer kazanırsak ben buralardan bir yer tutarım. Sizin payınıza da mutlaka bir şey düşer.

SUBAYLAR: Tanrı isteklerini kabul etsin, Gospodin Polkovnik.

KOMUTAN: Bu havanın temizliği! Tek bir sinek, sivri sinek yok. (*Derin nefes alarak*)

KUZNEÇOV: Polkovnik, tabiatın eşsiz güzelliği, havasının temizliği sayesinde herkesten daha uzun yaşamıyorlar mı bunlar?

KOMUTAN: Hiç çaresi yok bu toprakları ele geçireceğiz. O zaman bunun şerefine kaldıralım kadehlerimizi. Getir Gospodin Popov *(Bıyık burarak gezinir. Popov şişeyi açmaya çalışır. Başaramayınca Polkovnik uzanır)* Ver bakalım beceriksiz, nasıl açıldığını göstereyim. *(Şişeye vurur içki fışkırır)* İşte böyle açılır. Açın sizde. *(Şişeleri açıp, beklemeye başlarlar)* Sevgili subaylarım, sonsuz saygı duyduğumuz, dünyadaki tüm padişahlardan daha değerli, Çarımız için bu kadehi kaldırırken, ona, 2. Aleksandır'a uzun ömür diliyorum. Ve 2. Aleksandır'ın tüm arzularının gerçekleşmesi temennilerimle... *(kadeh tokuştururlar)*

SUBAYLAR: Wra! Wra! *(İcip boş siseleri atarlar)*

KOMUTAN: Subaylar, kazaklar, askerler! Bu köyü ele geçirirken her şeyi yapmakta serbestsiniz. Yakın, öldürün, kaçırın. Ama mutlaka ele geçirin.

SUBAYLAR: *(Bir ağızdan)* Emredersiniz!

KOMUTAN: (*Haritaya bakarak*) Komandir Kuzneçov!

KUZNECOV: Emret komutanım!

KOMUTAN: Şu tepeye topu sen çıkart.

KUZNECOV: Emret komutanım!

KOMUTAN: Ivanov!

IVANOV: Emret komutanım!

KOMUTAN: Sen ve grubun sağdan saldırın.

İVANOV: Emredersiniz!

KOMUTAN: Popov!

POPOV: Emret komutanım!

KOMUTAN: Sana bağlı grubu sol tarafa götür.

POPOV: Emredersiniz!

KOMUTAN: Sen Şukin! *(parmağıyla gel hareketi yapar)*

Алексеев: Зыри къэдгъэнакъым.

Дзэ пашэ: Господа! Мы адыгэхэм я лыггэм щымыгуазэ куэд кыфхэтц. Мыхэр зы нэклэ мэжейри адреи нэмклэ мэлпырхэр. Аращи фахуэсакъ.

Офицер гупым: Дынодалуэр, господин полковник.

Дээ пашэ: Тэкү зывгэлсэхү. Мыр сыту гээцлэгүүэн. Сыту дахэ дьдэ. Мыпхуэдэ щыплэ дахэ мы хэкэлэххуэкэм ябгээыг хьун. Зым нэхрэ адрейр нэхэ гээцлэгүүэныжц. Мэзыр жыплэн, щыр жыплэн, псыхуэр жыплэн, тхьэгүлэ жэнэтым ктижрэ жыуигээлэнц. Мыр зэрыщыту дуней жэнэт жыхуалэм хуэдэщ. Теклүэныгээ кэтхьрэ, дыпсэууэ дыкхьелмэ, сэ мыыхэм ящыщ щыплэ сыубыдынц. Фэри, господа офицеры, ыхьээншэ фыххункхьым.

Офицерхэм: Тхьэм къуигъэхъулэ, господин полковник.

Дзэ пашэ: Мыбы и жьыр зэрыкъабзэ (жьы зыжьэдешэ) зы бадзи зы аргъуеи щылэктым.

Кузнецов: Аракъэ-тлэ, господин полковник, мы цыхум куэд кыщлагъащэр, псоми ялейуэ уафэри къащхьуэу дахэ щлэхуар.

Дэз пашэ: Хьэуэ, лэмал илэкъым мы Хэкур кьэдмыштэнэ. Араши, абы и цлэкл бжэ цыкы зырыз тлэтынш. Кьащтэт мыдэ господин Попов (и пашл-хэр илуантлэурэ кьызыфлэщыжауэ кьроклукыр, бжэр луид хуэдэу ещыр, цыхулуыудым полковникыр мэлэбри), кьащтэ мыдэ, хуэмыху, сэ зэрылуау-дыр узгьэлъагунш (бжэм и клэмклэ еуэри кьриутхуэ луеуд). Мис, апхуэ-дэуш зэрылуаудыр. Фыубыд фэри (офицерхэм я бжэр луаудри кьоплэхэри зэхэтш). Господа офицеры, ди урыс паштыхуэ ш цлыхьыр нэху, джыназ ин, дунейм паштыхуэ-тетым я нэхл лъаплэ, ш гухэлъ псори кьызэхьулэнэ, ш гьащлэри Тхэм кыхь ищыну Александр Етуанэм и цлэкл мы бжэр солэтры (зэрагьэудэкыр).

Офицерхэм: Ура, ура, ура (йофэхэр, абдж нэщлхэр хыфадзэж).

Дзэ пашэ: Господа офицеры, къэзакъхэ, сэлэхэ! Мы жылэр къыщыфштэкIэ дэфшIыхьыnum фыхуитш: вгъэс, фыукIхэ, къатэфх. Сытми жылэр къыумыштэну Iэмал зымыIэш.

Офицерхэм: (зыжьэу) дгъэзэц|энц, дзэ пашэ.

Дзэ пашэ: (кэртэм еплъурэ) командир Кузнецов.

Кузнецов: Я.

Дзэ пашэ: Мо бгыщхьэм топыр дэпшеинщ.

Кузнецов: Згъээзэщлэнц.

Дзэ пашэ: Командир Иванов.

Иванов: Я.

Дзэ пашэ: Уэ уи гупыр ижырабгъумклэ къешэкл.

Иванов: Згъээзэщ|энщ.

Дзэ пашэ: Командир Попов.

Попов: Я.

Дзэ пашэ: Уэ үи гупыр сэмэгүмклэ ешэкл

Попов: Згъээзэшлэнш.

Дзэ пашэ: Уэ, командир Щукин (лэпэ хуишлүрэ).

ŞUKİN: Dinliyorum efendim.

KOMUTAN: Sen direkt köye doğru gidersin.

ŞUKİN: Emredersiniz komutanım!

KOMUTAN: Siz Aleksev, Davidov, Tişenko, koruma olarak benimle kalıyorsunuz.

Aleksev, Davidov, Tişenko: (Sarhoş sesiyle) Emredersiniz komutanım!

KOMUTAN: Kazaklar, Subaylar, askerler! Emirlerime kulak verin. Bu Adıgelerin erkeği de, kadını da, ayındır; dikkatli olun. Emirlerimi dinlemeyenin canını alacağımı iyi bilin. Tabancanın sesini duyduğunuz an saldırın. *(Ezan sesi duyulur. Allahuekber Allahuekber... Ezan sesi bitmeden tellalın sesi duyulur)*

KOMUTAN: Topu ezan okuyana doğrult.

TELLAL: Dikkat Dikkat! Herkes dilesin. Düşman ordusu yetişti. Yaşlılar ve kadınlar hemen ormana saklansın. Diğerleri, ne zaman olsa öleceğini unutmadan yiğitçe doğrult silahını düşmana. Çok çabuk, hep birlikte; tek bir yürek gibi. *(Uzunca bir süre ardı ardına top sesleri duyulur)*

KOMUTAN: Dememiş miydim, bunlar kurt gibi tek gözle uyuyup, diğer gözleriyle nöbet tutarlar diye. Duydunuz mu? *(Ezan okuyan kişi vurulur. Dürbünüyle etrafı kolaçan etmektedir)* Güzel çok güzel. *(Top sesleri devam eder)* Bu işte layık olduğunuz vahşiler. *(Güler. Bir asker mektup getirir. Hemen gözden geçirir)* Güzel çok güzel! *(Hemen cevap yazmaya başlar)* Bunu hemen geri ilet. *(Asker selamını verip çıkar. Dürbünle bakmaya devam eder)* Köyün ötesini vur! Ormana kaçanlara ateş et. *(Bir süre ateş eder)* Of! Kötü. *(Asker mektup getirir. Okur ve başını sallayarak cevap yazar)* Nasılda savunuyorlar, ne kötü vuruyorlar. *(Telaşlıdır)* Al çabuk yetiştir.

ASKER: Emredersiniz komutanım! *(selamını verip çıkar)*

KOMUTAN: *(Telaşla kendi kendine konuşmaktadır)* Nasılda savaşıyor kadınları. Kocalarından yamanlar. Tü anasını! Kancığın dölü; kurtuldu ellerinden. Ordumuzu maf ediyorlar. Ne yapacağım? Geri çekilmeleri için emir vermeliyim.

MIHAMET: Çelimet arkana bak!

ÇELİMET: Onun canını ben alacağım Mihamet!

KOMUTAN: *(Dürbünle bakmaya devam eder. Telaşlanır)* Ne yapacağım! Kötü; çok kötü! Ayy!

MAKSİM: *(Çok telaşlı içeriye girer. Selamlamayı unuttur)* Pol- pol Polkovnik Adıgeler yolu geçtiler. Kazakları öldürüp, esirlerin çoğunu serbest bıraktılar.

KOMUTAN: *(Çok kızgın)* Neden selam vermiyorsun?

MAKSİM: *(Elini kaldırıp)* Affedersiniz telaştan unuttum.

KOMUTAN: Eşek herifler! Ağzınızı düşürerek maf ettiniz bizi. Çok oluyorlar mı?

Щукин: Сынодалуэр.

Дээ пашэ: Уэ занщлэу жылэм уеклэлэнущ.

Щукин: Згъээщлэнщ.

Дээ пашэ: Фэ, Алексеев, Давыдов, Тищенко хьумақлуэу си деж фыкьонэр.

Ахэр: (чэф мақьыу) Дгъээщлэнщ.

Дээ пашэ: Господа, офицеры, къэзакъхэ, сэлэтхэ! Унафэм фыкьедалуэ: мы адыгэхэм я цыхухъуи я цыхубзи зэхуэдэ защлэщ, фымыбэлэрыгъхэ. Унафэм емыдалуэм и псэр си лэмыщлэм зэрилтыр зэхрешчык! Кіарахъуэмкіз сыкъауэмэ фатеуэ. Ефшажъхэ (честь къратыр).

Азэн джэ мақь къолу: Алахъуу акбар, Алахъуу акбар (азэн джэныр и кіэм нэмысу гъуом и мақь къолу).

Дээ пашэ: Топыр азэнаджэм тегъэпсыхъэ.

Гъуо: Уей, маржэ. Бийм и дээр къэсащ. Нэжыужьхэмрэ фыз щлалэхэмрэ мэзым псынщлэу фыщлхъэ. Уи анэм лъыуэ уктылхуарэ узэрылэжынуыр пщлэмэ уи лэщэр къащти бийм пэгъуук! Маржэ! Маржэ! Псынщлэу дыдэу! (топгъауэ мақьхэр зэкклэтьхъуужьу куэдрэ мауэ).

Дээ пашэ: Аракъэ сэ жыхуэслэр, ахэр дыгъужьым хуэдэу зы нэклэ мэжейхэр, адреимкіз мэлптырхэр. Фыкьэдалуэ? (фочыр мауэ, азэнаджэр къреудых, нэрыпллэр зылуелхъэри къызыхеплхъы). Хорошо! Хорошо! (топ уэ мақь куэдэ къолу). Аращ фэ фхуэфашэр хъэккхъуэклэ гуп (мэдыхъэшх, сэлэт гуэрым письмо кърехри къретыр, зэтрехри нэклэ ирожэ). Хорошо! Очень хорошо! (занщлэу жэуап итхыжу хуожэ). Мэ, мыр щлэхыу лъэгъэлэсыж (хабзэм хуэфэщэнклэ честь иретри, сэлэтыр йожъэж).

Дээ пашэ: (нэрыпллэмкіз мапллэ): къуажэм щхъэпрыу, мэзым хыхъэжхэм еуэ! (зыбжанэрэ мауэ). Ах, плохо! (сэлэтым письмо кърет, йоплэри и щхъэр игъэсысурэ матхэ). Ай-ай! Сыту хуабжыу къауэхэрэ (мэгузавэр). Мэ, псынщлэу нэгъэс.

Сэлэт: Згъээщлэнщ (честь етри псынщлэу йоклж).

Дээ пашэ: Плъагъурэ абы я бзылхугъэхэр зэрызауэхэр. Я щхъэгъусэхэм нэхрэ нэхъ хуабжыжхэщ. Ал анасын хъэ куэплэчым кыильхуар ялэщлэклэщ. Уэлэхы, ди дээр хъэлэч къащклэ. Сложь сщлэнур? (гузавэу и щхъэм хуэпсаллэу) Кыдэккыжынхэу унафэ срещл.

Мыхъэмэт: Чэлимэт, уи щыбагыклэ зэпллэк!.

Чэлимэт: Абы и псэр сэ пхухэзудынщ Мыхъэмэт.

Дээ пашэ: Сыт сщлэнур? (мапллэ, мэгузавэр). Плохо, плохо, очень плохо. Ай-е-ей!

Максим: (гузавэу честь итыну игу къэмыкыжу) пол-пол-полковник, адыгэхэм гъуэгур къызэпаудаш. Къэзакъхэр къаукри, гъэрхэм я нэхьыбэр щхъэхуит ящыжащ.

Дээ пашэ: Сыт честь къыщломытар? (хуохъушлэ).

Максим: (и лэр илэту) Кысхуэгъэгъу, гузэвэгъуэм сщигъэгъушщ.

Дээ пашэ: Эй, шыдыж гуп, фи жьэр фыукукыурэ дывгъэунэхъуаш. Куэд хъурэ?

MAKSİM: *(Korkuyla)* Çok ise de az ise de görmedik. Fakat kurşun ormandan dolu gibi yağıyordu.

KOMUTAN: Gözünüzü mü bağladılar eşek topluluğu! *(yazarak)* Bunların bize ettiği! Al bunu takım komutanına ver. Geri çekilmek içinde emir verin.

MAKSİM: Emredersiniz! *(selamlayarak çıkar. Dışarıdan: Çabuk geri çekilin! Emrediyorum geri çekilin!)*

KOMUTAN: *(Çok kızgın sekreterine emir verir)* Çabuk evrakları toplala.

SEKRETER: Emredersiniz!

(Top sesleri kesildiği an elleri arkada bağlı iki esir getirirler)

ASKER: Sessizce yanımıza sokulmuşlardı ki yakaladım.

KOMUTAN: Bunlar savaşçı olsaydı asla teslim olmazlardı. Adıge savaşçılarının teslim olduğunu hayatta kimse görmemiştir.

ASKER: Teslim olmama şansları yoktu. Arkadan dolaşip pusuya düştürdük.

KOMUTAN: Öyleyse tamam. Adıge Savaşçısı olup düşmana teslim olanını insandan saymazlar. Bak bizden taraf olursan seni öldürmem.

ESİR: İhanet etmiş Adıge görülmemiştir. Elimizi çözünde görün gününüzü.

KOMUTAN: Kapa çeneni. Bu köpekleri daha fazla havlatmadan götürüp vurun.

ALEKSEV: *(Davidov'la Tişenko'ya)* Hazır olun. Nişan alın. Vurun! *(Daha önce anlaştıkları üzere üç kurşun komutanın göğsüne isabet eder. Komutan yuvarlanıp debelendikten sonra ölür. İki Adıge esir serbest bırakılır. Hepsi birlik olup Adıgelere katılırlar)*

Максим: Куэдми мащлэми зыри тлъэгъуакъым, ауэ шэр уэфым хуэдэу мээым къыщлэкыр (гузавэу).

Дзэ пашэ: Фи нэхэр зытрагъэплъэхэ, шыдыжъ гуп...
Мыбыхэм къыдащлар (тхэурэ). Мэ, мыр командирхэм ят.
Фыкъыдэкыжынуи унафэ фщлы.

Максим: Згъээщлэнщ (честь етри йокыж). Дзэ пашэм унафэ къызощлыр. Щлэхуи фыкъыдэки.

Дзэ пашэ: (секретарым унафэ хуищлы, щлэгубжэу) Щлэхуи тхылхэр зэщлэкъуэ...

Секретарь: Иджыпсту згъээщлэнщ (топ уэныр иухауэ гъэритл пхауэ шыбгэклэ кърахуллэ).

Сэлэт: Щэхуу къыдэпщылэхэу къээубыдащ.

Дзэ пашэ: Ахэр зауэлтэм зыкъатынутэкъым, игъащлэклэ адыгэ зауэлхэм зат я хабзэкъым.

Сэлэт: Ялъэкыи зыкъата, ямышлэу я щыбагыклэ дакъытеуэри къэдубыдахэщ.

Дзэ пашэ: Арамэ хъунщ. Адыгэ зауэллы бийм зезытар игъащлэклэ цыхуу ялытакъым. Мыдэ, хашэ фытхуэхъунумэ уезгъэукынкъым.

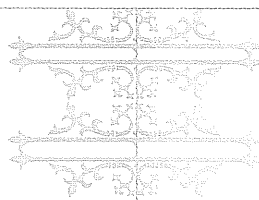
Гъэр: Апхуэдэ адыгэ флъэгъуакъым. Ди лэр хуит къэфщли флъагъунщ.

Дзэ пашэ: Зэтенлэ уи жьэр, мы хытлыр фымыгъэкъугъуи луфши фыук!

Алексеев: (Давыдовымрэ Тищенкоэ яжриэу) зывгъэпс, тевубыдэ, фыуклхэ! (ипэклэ зэрызэгурыуам хуэдэу, шыщыр Дзэ пашэм и бгъэм тохуэ, мэджалэ, тлэкырэ мэлъэкъуауэри и псэр хокл. Адыгэ гъэритлыр хуит къащлыжри зэгъусэу гъуэгу захуэ техъахэщ, псори зэгъусэу адыгэм яхыхъахэщ).

2. PERDE

Етіуанэ едзыгыуэ

(Adıge Misafir Odası. Duvarда silah, eğer, keçi derisinden namazlık asılıdır. Bir kaç yaşlı şıçepişine çalıp ağıt söylemektedir)

ALKAS: Bu gün nasıl olurda tek bir haber gelmez.

BOLET: *(Oflaya pofluya girer)* Vallaha hayret verici Bğajnoko'nun yaptığı iddia edilen. *(dolanır)*

ALKAS: Selamsız, kelamsız ne o? Sanki biri kovalamış gibi. Ne oldu Bolet?

BOLET: Selam verecek hal mı kaldı. *(Terini silerek)*

ALKAS: Ne oldu? Bolet ne var?

BOLET: Sizin hiçbir şeyden haberiniz yok mu? *(başını sallayarak)*

ALKAS: Biz hiçbir şey bilmiyoruz.

BOLET: Böyle bir şey olmuş ve de siz bunu duymamışsınız! Peki neden burada oturuyorsunuz? Yiyip içmek için mi?

BERZEC: Bu kadar şey sayıştıracağına olanı söyle.

BOLET: Ah olmaz olası; yüz karamız.

ALKAS: Adamı çatlatmadan söyle ne söyleyeceksen.

BOLET: Vallaha söylemeye dilim varmıyor. Nasıl yapılır böyle büyük bir ayıp. Utanmadan nasıl bakacak insanların yüzüne. *(sakinleşmeden)*

BERZEC: Söyleyecek misin? Söylemeyecek misin?

BOLET: Bugün, elinde bayrak, savaşa gitmişti. Bayrağı meydanda bırakıp kaçmış. Mihamet'ten bunu duyduğumda içime oturan ke-deri anlatamam. Hiç bir yerde duramıyorum. Her yer dar.

ALKAS: Bayrağı meydanda bırakıp kaçmışsa, Bğajnoko'lerin alnına ömür boyu silinmeyecek kara leke sürmüş demektir.

BERZEC: Yalnız Bğajnoko'lere sürmedi o lekeyi. Tüm Adıgelere sürdü. Onursuz nerede acaba? Orduda o yüzle mi bulunuyor yoksa döndü mü?

BOLET: Döndüğünü söylediler.

ALKAS: Goşenise eve nasıl aldı onu?

BERZEC: Goşenise olanları biliyor mu zannediyorsun? Temirkan, sen git de Bğajnoko'yu çağırdığımızı söyle.

TEMİRKAN: Hangi Bğajnoko bu? Pşimaho mu yoksa Çelimet mi?

BOLET: Ne Pşimaho'su, Çelimet! Pşimaho ölse de yapmazdı böyle şey.

BERZEC: Bğajnoko Beçmirze'nin zamanın da olsa onu yapmazdı.

Унэ клуэццш, хьэщццш гъэпсыклэу щытц: гъуэлъыплэ щыбымклэ
іэщэ, уанэ, бжэныфэ Іуэта нэмэзлыкъыу фцэлъщ, гъыбзэ жалэ,
шыкцлпшыни йоуэ. Адыгэ лъыжэ зыщыплэ щцэщ.

Алкъэс: Нобэ сыту зы хьыбари щымылэрэ?

Болэт: *(бауэбапщэу кьохьэ)*. Уэллэхьы гъэццэгъуэнылуэм
Бгъэжънокъуэм иццэуэ жыхуалар! *(кьоклукі-ноклукіри унэкум
итц)*.

Алкъэс: Ліо Болэт къэхъуар? Урахужьа хуэдэ, сэлами-чэлами
щымылэу.

Болэт: Сэлам сигу къэкыжрэ! *(и іэщхьэмклэ пцццтцпсыр
елъэщыр)*.

Алкъэс: Сыт, сыт Болэт, жылэт. Ліо лццэуэ жыхуалар?

Болэт: Фэ зыри зэхэфжакъэ? *(и щхьэр игъэсысурэ)*.

Алкъэс: Дэ зыри тцццэркъым.

Болэт: Атцэ апхуэдэ къэхъуауэ фымыщцэмэ, мыбдеж сыт
фыщыццэхэсыр?! Жьагъэ къахьмэ фшхьуэ, махьсымэ къашэмэ
фефэу ара?

Бэрзэдж: Апхуэдиз къомыбжу, мыдэ иццар къыджелэ.

Болэт: А джаур напэтэх *(и щхьэр игъэсысурэ кьоклукі-
ноклукіри итц)*.

Алкъэс: Кхьылэ, къыджеплэнуэм, дызэгумыгъэуду къыжылэ!

Болэт: Уэллэхьы, нывжеслэну си жьэм къысхуемыгъэклэ.
Сыт хьэдэгъуэдахэ мыбы иццар? Дауэ мыулыкытэу цыхум
яхыхьэжыну? *(и гур загъэркъым)*.

Бэрзэдж: Къыджеплэну хьэмэрэ къыджумылэну?

Болэт: А зиунагъуэрэ! Ныпыр иратри нобэ зауэм щылухьэм
ныпыр кыщинэри кыщццгхьэужауэ, жылэри щцлэлэжым
кыыжылэти, мыр си гум кыызэреуар зыхуэдизыр пцццнкъым.
Тхьэм и ццэкцэ солэу, си плэм срымыгъэсыжа!

Алкъэс: Кыщинамэ я гъэццэм ятемыкыжын дамыгъэ
Бгъэжънокъуэхэ ятридзаш жыплэркъэ.

Бэрзэдж: Уэллэхьы Бгъэжънокъуэм ямызакъуэ зытридзар,
зэрыадыгэу кыттридзакцэ Тхьэ солэу! Дэнэ щылэу плэрэ а
напэншэр? Дзэм апхуэдэу хэту плэрэ хьэмэрэ къэклуэжауэ
плэрэ?

Бэрзэдж: Къэклуэжау жалэщ.

Алкъэс: Ар дауэ Гуащэнысэм къыдимыхуарэ?

Бэрзэдж: Гуащэ-нысэм ар иццэу уфццццрэ? Уэ, Темыркъан,
модэ клуэи Бгъэжънокъуэр кытхуэшэ.

Темыркъан: Дэтхэнэра Бгъэжънокъуэр? Пщымахуэ хьэмэрэ
Чэлимэт?

Болэт: Хэт и Пщымахуэ? Чэлимэтц! Пщымахуэтэмэ
заригъэулыкнкы ар ицццтэкъым.

Бэрзэдж: Бгъэжънокъуэ бэчмырзэ и зэманратэмэ уэллэхьы ар
имыщццт.

BOLET: Beçmirze gibisi nerede şimdi? O Adıgelerin lideriydi. Gerçek bir savaştıydı. O, "Bğajnoko Beçmirze gibisi gelmedi, gelemez de" diye anılır.

ALKAS: (*Pencereden baktıktan sonra*) Vallaha yetiştirdi.

BOLET: Çok yüklenme, sakın konuş.

BERZEC: Sen konuşsan ne olur? Nasıl olsa tatlı dilinle yılanı bile, deliğinden çıkartabilirsin.

BOLET: Bende konuşurum ama sen biraz sakın...

BERZEC: Durum ortada. Ve sen benzer durumlarda geri çekilirsin de.

(*Bğajnoko girer*)

BĞAJNOKO: Selamünaleyküm.

BOLET: Aleykümselam. Gel buyur; hayırsız!

BERZEC: Bir ulusun yüz karasına buyur denmez. Bolet, genç ve cahil olduğun zamana geri mi dönüyorsun nedir? Hayırsız biliyor musun, Bğajnoko olmak bu değil. Sen Bğajnoko Beçmirze'nin onurunu ayaklar altına almaya mı çalışıyorsun? Bu rezilliği nasıl yapabildin?

BĞAJNOKO: Değerli büyüklerim, inancınız olsun ki, başka çarem yoktu.

BERZEC: Başka çare dediğin nedir? Başka çaren yoksa öldürürlerdi. Bundan ötesi var mı?

BĞAJNOKO: Bundan ötesi...

BERZEC: Utanmadan konuşuyor daha! Doğduysan öleceksin. Aslında çoktan ölmüş biri olarak var olmak daha mı iyi?

BOLET: "Ya adam gibi adam ol, yada öl! İnsan gibi yaşayamayan, İnsan gibi de ölemez!" sözünü hiç duymadın mı cahil.

BERZEC: Neyse Bolet... Gerekeni yap. Bağla başına bezi yolla gitsin. (*Başı bağlanır*) Madem kendine layık gördüğün bu, güle güle kullan.

BOLET: Dilerim bunu, çok büyük bir kahramanlık gösterip tekrar çözersin. Durumu senin kadar vahim olmayanında başına gelebilir böylesi.

ALKAS: Bu kadar ağır ceza vermeyin. Herkesin dostu –düşmanı var.

BERZEC: Bu kadar ağır ceza vermeyin ne demek? Tam böyle verilecek cezası. Bğajnoko olduğu için, Adıge adetlerini uygulamayacak mıyız? Yiğitse gereğini yapar, kurtulur ondan.

BĞAJNOKO: İzninizle bir şey söylemek istiyorum.

BOLET: Söyle söyle. İdamlığa da son sözü sorulur.

BĞAJNOKO: Siz büyüklerimin uygun gördüğü, ceza elbette doğrudur. Sorgulayacak değilim. Adıge khabzedenden asla kıymetli değilim. Daha kıymetli olanını da düşünmem. Durum böyle iken size bir Adıge sözü; ya yapılması gerekenin en iyisini yapıp bunu başımdan aldırırım. Ya da ölürüm.

BOLET: Hayır! Tanrı göstermesin böyle bir şey. Sende biliyorsun ki; kahramanlık beklenen biri, tam tersine davrandığı zaman böyle ceza verilir. Yoksa, sıradan birinin yaptığı umursanmaz.

Болэт: Бэчмырзэ хуэдэ дэнэ кыпхыжын? Ар адыгэм я зауэл! пашэхэм ящыцт, уей-уей жригъэлащ Бгъэжънокъуэ Бэчмырзэ.

Алкъэс: (щхъэгъубжэмкIэ дэплъри) Уэллэхьи кыигъэсамэ.

Болэт: Тхъэ тIэкIу хуебгъэщIыIуэ укъэпсалъэн, Бэрзэдж.

Бэрзэдж: Уэ укъэпсалъэмэ лIо хъунур? УщыпсалъэкIэ вы уэд атIэ хошыр.

Болэт: Сэри сыкъэпсалъэнщ, ауэ уэ тIэкIу нэхъ...

Бэрзэдж: КIуэ аращ апхуэдэу щыхъукIэ уикIуэтыж зэпытщ.

Бгъэжънокъуэ (къохъэр) Сэлам алейкум.

Болэт: Уалейкум сэлам, къакIуэ, хуэмыху, еблагъэ.

Бэрзэдж: Апхуэдэ лъэпкъ напэтехракъым еблагъэ зыжралэр.

Болэт, уэри къэбгъээзжу щIалэ ухъужыным щIэркъым.

Аркъым, щIалэ, Бгъэжънокъуэм узэрыщыщыр пщIэркъэ? Уэ Бгъэжънокъуэ Бэчмырзэ и напэр тепхыну ара? Хэт апхуэдэ емыкIу пщIэну хуит узыщIар?

Бгъэжънокъуэ: Уэлэхьи нэхъыжьыфIхэ, схуэхъуу тезмыха!

Бэрзэдж: Зэтелъхъэ! Схуэхъуу жыхуэпIэр сыт? Пхуэмыхъуамэ уаукIынт, абы нэхъыбэу сыт къуашIэну цытар?

Бгъэжънокъуэ: Абы и лейуэ...

Бэрзэдж: МыукIытэу итIани къопсалъэр. Уэ умылIэжыну укъалъхуа? АтIэ улIа зэпыту дунейм утетмэ нэхъыфI?

Болэт: Е улынщ е улIэнщ. УлIэным лIыгъэ хэлъщ зэрыжалэр пщIэркъэ, хуэмыху.

Бэрзэдж: Абы апхуэдиз и щыщIагъкъым, Болэт. Мыдэ щхъэщIэпхэр и щхъэм телъхьи утыпщыж (трелъхъэ) ар пхуэфашэу плъагъумэ зехъэ.

Болэт: НэхъыфIкIэ зытеухыж, уэ пхуэмыдэлэуэми ар къохъулIэр.

Алкъэс: Ардыдэу фымыщIми хъунщ жэгъуэгъу щIэсэгъу зымылэ щыIэкъым.

Бэрзэдж: Ар дыдэу фымыщIэ жыхуэпIэр сыт? Уэлэхьи ищIэным, атIэ зэры-Бгъэжънокъуэм щхъэкIэ ди адыгэ хабзэр хэднэжыну, лIымэ лIым ящIэр ирещIэж.

Бгъэжънокъуэ: Сыкъэпсалъэну хуит сыкъэфщIатэмэ зыгуэр жыслэжынт.

Болэт: Жылэ, жылэ. Зи щхъэ палъэнури къагъэпсалъэжыр.

Бгъэжънокъуэ: Фэ тхъэмэдэхэм игъуэу флээгъуам сэ зыри сыхуилуэхужкъым, куэдэ игъуэщ. Адыгэ хабзэм нэхърэ сэ сынэхъ лъапIэкъым, нэхъ лъапIэу зы адыги щыIэу щIэркъым, щылэн хуейуи слъагъуркъым. Аращи, сэ адыгэ псалъэ быдэ фызотыр е зытехыжыкIэкIэ зытывзэгъэхьынкIэ е си щхъэр шэсыплэ къызнэнкIэ.

Болэт: Хъэуэ, уи щхъэр Тхъэм жимылэкIэ шэсыплэ къибнэну. Уэри уощIэр. ЛIыгъэ зыхуэфашэм къэрабгъагъэ кыщыхэхуэкIэ мыр иращIэ нэхъ хъэмыкъуэ мэкъуауэм зэрытрамылхъэр.

TEMİRKAN: *(Telaşla gelir)* Bir yaralıyı getiriyorlar. *(Thamedeler karşılamaya çıkar. Sedyedekini gören Hımsad bağırır)*

HIMSAD: Kardeşim, biricik kardeşim! Ne oldu sana? Tanrım beni nasıl cezalandırıyorsun?

BOLET: Dur, bir dur kızım. Bir şey yok. Şöyle getirinde yavaşça se-dire koyun.

BERZEC: Şimdiye kadar neden haber vermediniz. Olabilecek en kötü zamanda oldu bu. Geçmiş olsun Mihamet. Nasılsın?

MIHAMET: Yok bir şey Berzec. Telaşlanmayın bu kadar. *(Kalmak için davranır)*

BERZEC: Yat yat. Büyük dağın dumanı da büyük olur. Moralini sakın bozma. İyileşeceksin.

MIHAMET: Çok önemli değil. Düzeler bir şekilde. Siz nasılsınız? Bütün köylü? Tüm memleket?

BERZEC: Merak edebileceğin herkes sağ salim.

MIHMET: Özellikle merak ettiğim kimse yok. Halkımızı soruyorum.

BOLET: Çocuklara bulaşan hastalık birçok gencimizi de kırıp geçirdi.
Çok şükür yaşlılar bıraktığın gibiyiz.

MIHAMET: Bu kötü işte. Biz bu gençler için savaşıyoruz? Geleceğimiz olacak gençler için, ulusumuz için değil mi döktüğümüz kan? Yoksa biz neyiz ki artık? Yaşadığımız kadar daha yaşayacak değiliz ya.

BOLET: Çok doğru söyledin Mihamet. Başarı dolu, uzun bir ömrün olsun inşallah.

BĞAJNOKO: Salam verip hal hatır sorsam kabul eder misin Mihamet.

MIHAMET: *(Yüzünü çevirerek)* Selamı alınmaz-senin gibilerin. Gözüme görünme. Sağ salım ayağa kalkarsam ve o başına bağlanan dan kurtulmamış olursan yaşatmam seni. Sen Adıgelerin yüz karasisin.

BĞAJNOKO: Söz veriyorum Mihamet. Gereğini yapmazsam Bğaj-noko Beçmirze'nin oğlu olmayayım. *(Hekim telaşla içeri girer)*

HEKİM: Selamünaleyküm

GRUP: Vealeykümselam

HEKİM: Geçmiş olsun. Tanrı en kısa zamanda şifa versin Mihamet. Nasılsın?

MIHAMET: *(Kendi durumuna aldırmadan)* Ben tembelliğe veriyorum yoksa bir küçük kurşundan ne olur ki?

(Hekim yarayı yoklarken, su ve bez getirilir. Yontulmuş bir tahta parçası alır)

HEKİM: Mihamet, Bunu ağzına al, bastır dişlerini. Yoksa dişlerini birbirine geçirirsen dökülebilirler.

MIHAMET: Onu Bğajnoko'nun ağzına koy! Bir kurşunun acısına dayanamadığımı Beçiko Hajcako duyarsa; geçmiş olsun bile gelmez.

Төмүркөн: Зыгуэр кѳахыж (псынщѳу кѳыжегѳр, лыжхѳр
погѳуэкѳр. Пѳабылѳм телѳу кѳахыр. Хѳымсад елѳагыри
кѳогуур).

Хъымсад: А си дэлъху закъуэ мыгъуэ! Тхъэр къыззуа мыгъуи, сыт къыпщыщар?

Болэт: Увылэ, увылэ, си хъыджэбз, къэхъуа щылэкъым. Моуэ къэфхыи гъуэлъыплэм хуэмурэ ифлъхъэ.

Бэрээдж: Сыту зы хыбар гуэр кэвмыгээ/уарэ? Сыту
игуэджэ хэуа. Дауэ уцыт /Мыхэмэт.

Мыхьэмэт: Зыри къэхъуакъым, Бэрээдж. Апхуэдиз дыдэу фымыгумэщ! (зыкъилэтурэ).

Бэрээдж: Щылъ, щылъ, зыкъомылат. Лым апхуэдэ нэхъ
къайхьулэркъэ? Уигу умыгъэкиуэд, ухъужынц Тхьэм жиэмэ.

Мыхъэмэт: Ар апхуэдизу йуэхушхуэкъым. Ари зыгуэр хъунц.
Фэ дауэ фыщыт къуажэкӀ, ХэкукӀ?

Бэрзэдж: 3и узыщ/эупщ/эн хуэдэхэр зэклэ псэущ.

Мыхъэмэт: Сэ зыми щхъэхуэу сыщӀэупщӀэркъым, зэрыжылэу
мыхъумэ.

Болэт: Ццалэ цыкцү узым, ццалэ куэд иггэлла мыхцүмэ,
нахыжыу дэсхэр Тхэм и фыщцэкцэ зэрыдэсц.

Мыхэмэт: Уэлхыи лүхур кызылыбгъхъажам, Болэт.
 Зи насып кьэклуэгъуэ щалэхаракъэ дэ дызыхуэбанэу,
 дызыхуэауэу лъы зыхуэдгъажэр зи насып кьэклуэгъуэаракъэ?
 Ди лъэлкыаракъэ? Армыхъумэ дэ ямыгъащэ къэдгъэщэну?

Болэт: Пэж дыдэц, Мыхьэмэт. Тхьэм куэд кыуигъэгъаццэ,
дядэ фыккэ уригъэт.

Бгъэжьнокъуэ: Сызыбгъэдэбгъэхьэн, Мыхьэмэт? Дауэ ущыт?

Мыхэмэт: (зыкылуантэри) Уэ пхуэдэ зыбгъэдагъэхэр?
Иккы зызомыгъэлыгау, уи фӕццӕ Бгъэжынокъуэ мы
щхӕфӕлпхыкыр зытхыжыкӕлӕ зытомыгъэхыжи сӕ сыпсӕуэ
сыкӕтӕджыжмӕ си лӕкӕ уи псӕр хӕзымхым, джаур лӕлпкӕ
напӕтх.

Бгъэжынокъуэ: Узогъэгугъэ, Мыхъэмэт. Ар сымыгъэзащэмэ
абы щыгъуэ Бгъэжынокъуэ Бэчмырзэ срикъуэкъым.

Іэээ: (гузавэу кьохьэ). Сэлам алейкум (кьыбгъэдохьэ гупым).

Гупым: Уалейкум сэлам.

Ізэз: Тхьэм фыкӀэ уигъэлуэтэж, Мыхьэмэт. Дауэ ущыт?

Мыхэмэт: (кызыфимыгъэлэу хуэдэу) Сэ сыхуамыху
дыдэн хуей нэхъ зы бдзампцлэш тыкыыр кыптехуаклэ
сыт апхуэдизу (лэзэм кьеплтыхьыр, псырз цэкI хужьрэ
кьагъхьэзыр, пхъэ упсар кьештэр).

Иээ: Мэ Мыхэмэт, мыр уи жьэм жьэдэлъхыи уи дээр
быдэу зетекъузэ, армырамэ уи дээр зэрыбгъэшхыурэ
лүбгъэлъэлъынкIэ шынагъуэц.

Мыхэмэт: Ар Бгъэжнокъуэ жьэдэлъхэ. Ар сщӀауэ Бэчыкъуэ
ХъэжкӀауэ зэхихмэ сьмаджаллэ кӀысхуэмькӀуэжын уэлэхыи.

HEKİM: Madem bunu kabul etmiyorsun... *(etrafında kilere döner)* Elini ve ayağını tutun.

MIHAMED: Tutmalarına hiç gerek yok. Yapman gerekeni yap sen. *(Doğrulup bacağını kendisi tutar. Hekim çalışırken odadakiler 'kurşun çıkarma şarkısı'ni söylerler) **

HEKİM: *(Çıkardığı kurşunu göstererek)* İşte düşman padişahının seni aramızdan almak için attığı kapkara kurşun. Bir düşman kurşununa hemen teslim olabilecek biri olsaydın, özgürlükleri için canlarını ortaya koyanların arasında yer almazdın. Özgürlük savaşçılarına en zor anlarda bile varlığını güç veriyorsun; Kasey Mihamet.

BOLET: Çalın Karakamılı; şerefine oynayalım bu anın. ** Buyur Him-sad. *(İkisi oynarken diğerleri de el çalar)*

MIHAMED: Vermeyiz, veremeyiz hiç kimseye güzel vatanımızı. Bal tadında akan akarsularımızı. Çok sevdiğimiz Kafkasyamızı. Benim başımı bekleyerek zaman kaybetmeyin. Hadi hep beraber düşmanın tacını parçalayıp, vatani kurtarmaya.

(Himsad Mihamet'in yanına gelir)

HIMSAD: Biricik kardeşim, ver silahını bana. Kardeşim bu haldeyken bir gün bile yaşamayı istemem.

BOLET: Sakin ol kızım. Durumumuz bu kadar da kötü değil. *(Himsad'ı kardeşinden uzaklaştırarak)* Ömrün uzun, kismetin bol olsun.

SOSRIKO: Mihamet iznin olursa bende gitmek isterim savaşa.

MIHAMED: Hayır Sosnko! Sen bu iş için hayli yaşlandın. Köyde kalıp gençlere, kadınlara destek olup, moral vermek daha iyi olur. Savaşman gerektiği zaman fazlasıyla savaştın. Bereketini gör ömrünün.

SOSRIKO: Mihamet! Korkutmasın seni ağırımı saçlarım. En güçlü kurdunda gridir bakışları. Grilikler yüreğimde değil; görüntümde-dir benim. Yaşlanan yalnızca yüzüm. Tutar sıkıca dizlerim. ***

Geç olmadan kılıcım la barışıp, onu düşmana karşı sallamalıyım. Böylesi zor bir zamanda yatağım da olmasın ölümüm. İsteğim, düşmanın canına okumak için orduda olmaktır. Kalmık Çöl-leri döşегim, Tatar'ın toprakları yastığım, aceleci bir kartal gibi dünyanın bir çok yerine vardım. Uğruna bu kadar savaştığımız, topraklarımızı, özgürlüğümüzü kimsenin almasına müsaade edemem. Zaafımı, zayıflığımı göstermem düşmana. Canımı alsa da, özgürlüğümü alamaz benden.

Korkutmasın seni ağırımı saçlarım. Korku bilmez yüreğim, parlar göğsümde. Şimdi düşmanın kafasını uçuracağım silahları uzat bana.

İззэ: Ар умыдэнуми (зоплээкпри), абы шыгыуэм и Іэмрэ и л'акуээмрэ кэвуубыд.

Мыхэмэт: Зи к'аубыдын шылэк'ым, пщ'энуламэ еужьэрэкі (к'отысри и куэр езым и Іэк'э еубыд. Іззэм зэгуепхури йолэж, адреихэм «Шэхэх уэрэдыр» жалэ).

Іззэ: (шэ к'ыыхар к'ыг'эл'агуэу). Мыраш, джаур, паштых'ым и шэ ф'ыц'лэу дэ утхихыну к'уиутыпщар. Бдзампц'эшэ цык'у бийм к'ыуидзым утхиудыну дэ утхэмыт, шх'эхуит ш'лак'уэу узыхэт гупым шымых'ужым к'яру яботыр К'эсейхэ я Мыхэмэт.

Болэт: Еуэ мыдэ к'эрэк'эмылым, абы и гуф'лэгуэк'э дык'эфэнц. К'ытех'э си шыпх'у (Х'ымысандрэ Болэтрэ к'юфэ, адреихэр Іэгу йоуэхэр).

Мыхэмэт: ...еттынк'ым, еттынк'ым хэти ди Хэку дахи, ди псых'уэ Іэф'и, ф'ыуэ т'лагуэу дэ ди Кавкази. Сэ фык'ызепл'у фэ фышымыт. Маржэ, маржэ, бийм и тажыр зэрыг'эл'эл'эн. Сэр фи Іэдак'эу ди Хэку зэрыфх'умэн (Іэцэхэр к'ящтэ).

Х'ымысад: (к'ыбг'эдэх'эри) К'ящтэ уи Іэцэр си анэ к'ыл'хуа си дэл'ху, дэл'хулыр сымыш'лэжу к'эзг'эщ'лэнум сыхуэмей.

Болэт: Бэяу си пшэцэ, насып'ф'лэ ух'у, уи ныбжэ Тх'эм ириг'эк'у, дэди Іуэхур абы нэсак'ым (к'ылуег'эк'лэуэт Х'ымысад).

Сосрык'уэ: Уа, Мыхэмэт, хуит сык'эпщ'ым сэри сык'лэнуш зауэм.

Мыхэмэт: Х'эуэ, Сосрык'уэ, уэ лыжылыуэ ух'уаш, адэ жылэм дэс фыз ш'алэхэм ягу фымыг'эк'лэуэу псал'э дахэк'лэ фэхэт. Уэ уиш'лэ и чэзум пщ'лэц. Жыщх'эмахуэ ух'у.

Сосрык'уэ: Уэ Мыхэмэт
Зомыг'эг'аштэ, уэ сызэрытх'уам
Губг'уэ дыг'ужьри шх'уэуэ нэутх'уэц
Нэгур тх'уами сэ си гур тх'уак'ым.
Си л'эгуажьэр иджыри махэк'ым
Нит'у сэ силэр... мып'лэрап'лэху.
Сэмпал ш'лаг'ым сэ сыш'лэсынц
Сэшхуэм секлужын сызэщ'лэмык'уэу
Бийм и шх'э сэ шыг'эг'эбэнц
Мыпхуэдэ махуэм си п'лэ сыхэл'у
Сыхэл'ыхыну сэ сыхуэмей.
Сэ си бдзампц'эшэм лыг'э езг'эдэу
Дзэм сыхэтыну сэри сыхуейщ
К'алмык' пшэхуэр сэ си уэншэкуу
Тэтэр гуэныр сэ си п'лэх'агыу
Бг'эжэ ныбажэм сэри сыхуэдэу
Дуней Іэджи сэ зэпысчаш
Шх'эхуитыныг'эу дэ дызыхуэбанэр
Т'эщ'лахыну хэти хуэздэнк'ым
Бий г'уэгурык'уэм зезг'эуык'ынкли
Сык'ызыш'лэк'уэу сэри естынк'ым
Зомыг'эг'аштэ сэ сызэрытх'уам
Си лых'угур бг'эм к'ысф'идок'ыр
Ныбжыш'лэ дзэм клуэм садэзэуэнуши
К'ящтэ Іэцэр, сеуэнц бийм.

*Çerkesler yaralıdan kurşun çıkartılana dek onu psikolojik olarak rahatlatmak, moral vermek için kurşun çıkartma şarkısı söylerlerdi.

**Yalnız eğlence ve düğünlerde dans etmezdi Çerkesler. Yüzyıllar boyunca dans, oyun toplumu rehabilite eden araç olarak kullanılmıştır. En zor zamanlarda bile hayata bağlılıklarını danslarıyla göstermişlerdir. (Ç.N.)

***Asıl texte bu kısımda okunmayan bir kelime mevcut. (Ç.N.)

MIHAMET: Yaklaş yanıma Sosriko. *(Yaklaşır. Mihamet, en iyi silahlarını Sosriko'ya verir)* Al Sosriko, yiğitliğin doğuşandır senin.

BOLET: Hepimizden daha cesur, daha güçlüymüşsün Sosriko. Esenlikler getirsin kararın. Yolun açık, aydınlık olsun.

SOSRIKO: Mihamet, bu gün aramızda olamazsan da gücünü yanımızda hissederek, gözümüzü kırpmadan çarpışacağımıza Adıge sözü veriyorum. İnşallah sende bir an önce iyileşirsin. Haydin dostlar sağlıcakla kalın.

GRUP: Yolun açık olsun.

3. PERDE

TEMİRKAN: Beyaz bayraklı iki atlı geldi.

BERZEC: Öyleyse buyur edin.

(Temirkanla içeri giren adamlardan biri, çok özel bir Çerkeska giymektedir. Omuzunda ki apoletten Rus ordusuna mensup olduğu anlaşılmaktadır. Diğeri ise sıradan bir Çerkeska giymektedir)

YEMZEĞUKO: Selamünaleyküm.

YAŞLILAR: *(Ayağa kalkarak)* Vealeykümselem. Misafirimiz, buyur hoş geldin. *(Tokalaşırlar)*

MIHAMET: Öncelikle, selam alıp- verdiğiniz kim; onu bilmeniz gerekir.

BOLET: Mihamet, kim olursa olsun, Tanrı selamını alman ve karşılık vermen gerekir.

MIHAMET: Senin gibi Müslüman'a selam da ver, selamını da al. Yoksa mal ve makam uğruna soydaşlarına ihanet eden bir casusla selamda verilmez, buyur da edilmez.

YEMZEĞUKO: Mihamet, öncelikle ben bir devletin elçisiyim. Aynı zaman da da misafirinizim. Bu kadar sert çıkmazdan önce bir dinle. Niye burada olduğumu bir öğren, sonra istediğini söyle. Bu arada çok geçmiş olsun.

MIHAMET: Söylemek istediklerini söylersin. Fakat hiç hak etmediğin, layık olmadığın Adıge misafirperverliğini sana göstermelerine asla müsaade etmem. Benim ayağa kalkmamı istemediğini çok iyi biliyorum. Bunun için riyakarlığı bırak.

YEMZEĞUKO: Ne yani Adıge adetlerine uymayalım mı?

MIHAMET: Söylediğim gibi hak edene, layık olana vardır her şey. İnsana büyük saygı, sevgi vardır adetlerimizde. İnsana ama yalnızca insan olabilene. Şimdi çok uzatmadan söyle ne söyleyeceksen.

YEMZEĞUKO: Beni, Rus Çarı 2. Aleksandır'ın emriyle, General Katzenko gönderdi. Öncelikle selamı var. Sonra şunları iletiyor: Hem

Мыхьэмэт: Моуэ къақлуэ, Сосрыкъуэ (Сосрыкъуэ къоқлуалэр, Мыхьэмэти Сосрыкъуэ къобейри лэщэр кърет). Мэ, Сосрыкъуэ, лыуэ уи анэм укыльхуаклэ Тхэ солуэр.

Болэт: Уэллэхы укыттеклиаклэ, Сосрыкъуэ, Тхэм сыхьэт махуэ уригъажэ.

Сосрыкъуэ: Уэ, Мыхьэмэт, нобэ утхэмытми утхэтыпэм хуэдэу дызэблэжу дызэуэну адыгэ псалэ быдэ узотыр, Тхэм псынщлэу узыншэу уищыж, уигъэлэутэж. Фызэпэшэ жылэ (я лэхэр зэроубыдыж зауэ уэрэдыр жагъурэ мақлуэхэр).

Гупым: Гъуэгу махуэ! Сыхьэт махуэ!

Ещанэ едзыгъуэ

Темыркъан: Нып хужь ялыгъыу шуитл къыдыхъащ.

Бэрэдж: Къыдыхъамэ къевгъэблагъэ (Темыркъан йоклыжри къыщлэшэ. Зыр адыгэ цей зэтэггэпсыхъаклэ дамэтэльхэр телъыжу хуэпаш, адреи и гъусэм къызэрыгуэкл адыгэ цей щыгъщ).

Емзэгъыкъуэ: Сэлам алейкум.

Лыжьхэр: (мэтэджхэр) Уалейкум сэлам. Къеблагъэ хьэщлэ. Флэхъус апций (и лэр яубыд).

Мыхьэмэт: (къыдоплъейри и нэгү зэхъуауэ желэр) Ялэ щыклэ сэлам къывэзыхри сэлам зэфхыжри фщлэн хуейщ.

Болэт: Хэт щыщми Тхэм и сэлам къыщыуиуклэ хуэдэклэ жэуап етыжын хуейщ Мыхьэмэт.

Мыхьэмэт: Уэ пхуэдэ муслъымэным къуиухмэ ехыж нэхъ былымрэ дамэтэльклэ зи лъэпкърэ зи хэкүрэ нэгъуэщым езыщэ къумал джасухэракъым сэлам зрахыжу, еблагъэ зыжралэр.

Емзэгъыкъуэ: Уэ Къэсеикъуэ, сэ сыкъэрал лыклуэщ икли сыхъэщлэщ, апхуэдиз дыдэу жумылэу, щылъагъун къыжызгъэли, итланэ узыхуей дыдэр жылэ. Тхэм нэхъыфклэ уигъэлэутэж.

Мыхьэмэт: Уи лъагъун къыжугъэлэнщ. Ауэ пхуэмыфашэ адыгагъэ къуахыу здэнкъым. Сэ си псэуныгъэм уэ ущлэбэгыу щыткъым, куэдрэ гум имыль бээр схуэмыудэклэ.

Емзэгъыкъуэ: Атлэ иджы адыгэ хабзэр хэднэжыну?

Мыхьэмэт: Адыгэ хабзэр зыхуэфашэм ирах нэхъ, адыгэ хабзэм сату иризыщлэу зыхуэмыфашэм ирахыркъым, адыгэ хабзэр гуахуэклэ зэрамыгуэшыр зэгъащлэ. Куэд къыумыбжу уи лъагъун къыжылэ.

Емзэгъыкъуэ: Сэ Александр Етланэм урыс пащтыхъым и унафэклэ, Къэзэрыкъуэ генералым сыкъигъэклуэщ. Мыраш жылэр: ялэу сэлам къывехыр къывжелэр. Етланэу дызэхуэдэ

Adıge hem de Müslümansız. Artık kardeş kanı dökülmesin, barışalım. Koşulsuz teslim olun. Tüm yetki bizde olsun. Rus ordusu çok kalabalık. Baş etmeniz mümkün değil. Sizin ordunuz her geçen gün çok güç kaybediyor. En iyi savaşçılarınızı kaybettiniz. Eninde sonunda ele geçirileceksiniz. Yüz yıldır sizinle savaşan Rusya şimdi pes edecek değil. Vatanınız uğruna kaybettiği askeri ve harcadığı mülkü başka hiçbir yer için kaybetmedi. Sonuç olarak Rus Çarı topraklarınızı ele geçirmeden vaz geçmeyecek. Bu durumu iyice anlayın, kabullenin ve anlaşmaya hazır olun. Şeyh Şamil de şunu iletiyor. Neib'e kanmayın. Neden lideriniz bir Adıge değil de sıradan bir Kumuk?

MIHMET: Saygı değer büyüklerim söylediklerini duydunuz. Ne düşünüyorsunuz?

BERZEC: Mihamet, bizden genç olsan da bu gün herkesin güvendiği kişi sensin. Yığitliliğine, insanlığına halkımız sonsuz güvendiği için seni lider seçti. Şimdi senin uygun gördüğün her şeyi bizde uygun görüyoruz. Değil mi arkadaşlar?

GRUP: Evet, Senin kararının bizim kararımızdır Mihamet.

MIHAMET: Yemzeğuko! Cevabım: Birincisi Kazeriko'nun selamını almıyorum. İkincisi bizde Adıgeyiz, Müslümanız dediği şeyleri kabul etmiyorum. Biz Adıgeyiz ve ölünceye dek öyle kalacağız. Müslümanız da. Kazeriko ne Adıgedir ne de Müslüman. O kanımızı içip, kanımızda yüzüyor. Evet düşman ordusunun çok kalabalık olduğu doğru. En az yüz milyon. Biz ise bir avuç insanız. Fakat bir koyun sürüsünü yalnızca bir çoban güder. Sizin gibi casuslar olmamış olsaydı eğer, bizde bunları bir çoban gibi güdüp, vatanımızda özgürce yaşardık. Siz mal mülk edineceksiniz, makamlarınızı yükselteceksiniz diye milletimize ve yurdumuza ihanet etmeyiz. Bizim birinci düşmanımız, Ruslarla işbirliği içinde olup, kadınlarımızı kaçırtıp, köylerimizi yağmalayan, sizin gibi hainlerdir. Her şeye rağmen şunu unutmayın. Kanımızın son damlasına kadar özgürlüğümüz için savaşıacağız. Yemzeğuko bizim Şamil'e kandıığımız filan yok. Özgürlüğümüz için savaşımaya başladığımızda Şamil daha dünyaya gelmemiştir. Bunu dünya tarihi çoktan yazdı. Biz dağlı halklar, kardeşiz. Kumuku da, Şeşeni de, Asetini de, Balkarı da, tüm Adıgelerle kardeşdir. Farklı da olsa dillerimiz, bu görmüş olduğun Kafkasya'nın çocuklarıyız ve tek isteğimiz Özgürlüktür.

Yemzeğuko! Konuşman, üslubun tam bir casus üslubudur. Siz, bir halkı diğerine düşman kılmak için çalışıyorsunuz. Ama başaramayacaksınız. Kafkasya'nın çocuklarını bir birine düşüremeyeceksiniz. Evet Rusya'nın nüfusu çok. Sırasıyla da bizim gibi etrafındaki küçük halkları, yılanın kurbağayı yuttuğu gibi yutmaya çalışıyor. Sizde ona yardım edip, mevki, makam, mal için vatana da, ulusa da ihanet ediyorsunuz. Fakat bunlar yanınıza kalmayacak, hesabını vereceksiniz. Sonuç; Allah birdir ve Muhammed de onun elçisidir. Elinizden geleni ardınıza koymayın.

адыгæ, дызæхуæдæ мустълмæнц, апхуæдизу къуæшылтыр
дымвыгъгæжæу дызæвгъæклуж, фи Хæкуи фи цыхуи урыс
паштыхым и лæмыцæ зыкыфлхъæ. Урысыдзæр куæд мæхуыр
фипэлъашыну зыгуæрккым. Фæ нобæ-ныжæбæми нæхъ мацæ
фыху зæпытц, нæхъ зæуэл! дæгуæу филахæри филæжхæкым,
дахæклæми лейкæми фыкъамыштæу хъуккым, илъæсицæ
зæуæу урысым къывиццыллар иджы игъæбæуажыну цытккым.
Цыхурæ мылкъуу фæ къыфтригъæклæуæдæм хуæдиз нæгуæццæ зы
къæрал гуæрым зæуæуæкки игъæклæуæдаккым. Араши, фимыштæу
урыс паштыхыр увылæну цытккыми ар зæрыщымытыр
зыхæфщылкки зыгуæрурæ дызæгурывгæлæу. Щихъ Щамели
«Нæибым зыкъæвмыгъгæлæпцæ» къывæжæр. Пæж дыдæу фæ
фхуæдæ адыгæ гуæр пæшæ фимыццæу зы къумыккæу гъуæгурыккæу
сыт шхæккæ пæшæ фхуæжæн хъуæр?

Мыхьэмэт: Тхьэмадэхэ! Жиһар зэхэфхаш. Давэ феплърэ /үэхүм?

Бэрэздж: Уэ, Мыхымэт! Ушлалэми нобэ Хакүр зи блэгүу
еплгыр уэращ. Зи лыгыгэки, зи цыхугэки, зи лъапкэ
щхэкүэки хэкүм цыхуу исым дзых кыпхуащри япэ
урагъэуваши, уэ игъуэу плъагүр эккэми игъуэу долъагүр.
Аракъэ гүным жыфлэр?

Гулым: Араш дәри жытлар. Уэ жыплэр игъуэш, Мыхъэмэт
(зырызу псоми ардыдэр жалэ).

Мыхьэмэт: Емзэгьыкьуэ! Ныхьжесэр мыраш: - Япэрауэ
Къэзэрыкьуэм и салам къефысхьркьым. Етунэрауэ,
дызэхуэдэ адыгэщ, дызэхуэдэ муслымэнщ жыхуиэр
хуэдэхэкьым, дэ дыадыгэщ иккы дыадыгэнущ дылэжыхуклэ
иккы дымуслымэнщ. Къэзэрыкьуэр адыгэкьым иккы
муслымэнкьым, адыгэлъмы муслымэнылъмы йофэры иккы
зрегъэпскыр. Урысыр куэдщ жыхуиэр пэжщ, я нэхъ мащэм
мелуанищ мэхъур, дэ бжыб из нэхъ дыхъуркьым, ауэ
мэл тхъшэр зы малыхъуэм зэрехуэр, фэ фхуэдэ къумалхэр
(джасухэр) мыхъуатэмэ мэлъыр зэрызэрэхуэу зетхуэнхэти,
ди хэку дыхуити, ди щхъэхуитыныгыи дилэжу зы къэрал
гуэрэм хуэдэу дыпсэунт. Фэ фи ІэнатІэмрэ фи мылкьурэ
зэрэхэвгъэхъуэнум щхъэкІэ дэ ди цыху лъэпкърэ ди
хэкурэ тхуэщэнукьым иккы тхуэтынукьым. Япэрей бийуэ
дилэр фэ фхуэдэ къумал джасусу урысым хыхъауэ ди фыз
щІалэхэр езыхъэхъу, ди жылэрэ ди мылкьурэ зэрэзгъапхъуэу
хэтхэрэщ. Лужьырейуэ лъы ткіуэпсыр къытщІэнэхунклэ ди
щхъэхуитыныгъэм дыщІэбэнынущ. Емзэгьыкьуэ! Дэ щихъ
Щамелми зыкъедгъэгъапцІэкьым. Щамели къальхуатэкьым
ди щхъэхуитыныгъэ дыщІэзэуну щыдублам, ар дуней
тхыдэжъмы фыуэ ещІэр. Дэ бгырыс цыхухэмкІэ, къумыкьуи,
шэшэн-ингуши, осетини, къэрэшей-балъкърэи, адыгэу
цылэри зэкІэ дызэщщ, бзэ зэхуэмэдэкІэ дыпсалъэми мы
плъагъу Кавказым дырибынщ, ди гухэлъхэри зыщ, ар ди
щхъэхуитыныгъэрэщ.

Бмээгъыкыуэ! Ээ укызырыпсалээр джасус псалэккэш,
зы лъапкыър адреЙ лъапкыым бий зырыхуэфцынщ
зи ужь уитыр. Ауэ ар кыъвэхуълэнкыым. Пэжщ, езы
урысыр мацлэм хуэдэщи чэзу-чэзуклэрэ дэ тхуэдэ лъапкы
цыкхуэхуэ кыегъэтысыскэхэр блэм хьэндыркыуакыуэр
зэрыжъэдилъафэм хуэдэу мацлэ-мацлэурэ дыжьэделъафэр.
Фэри абы фыхыхъэжаци былымрэ лэнатлэрэ щхьэккэ хэкумрэ
цыхухэмрэ фощэ. Ауэ ар кыфхуэгункыым. Аращи Алыхыър
зыщ, Мухъэмэд бегъымбарри пэжщ, Щихъ Щамелри ди
пашэш, фэ фцлэнуламэ фцлэ. Си псалээр абдеж шызоухыр.

BERZEC: Çok doğru söyledin Mihamet; ömrün uzun olsun.

GRUP: Amin.

YEMZEĞUKO: Seninle baş başa görüşmek isterim Mihamet. (*Etrafına bakınarak*)

BERZEC: Öyleyse bize müsaade.

MIHAMET: Hiç kimse çıkmıyor. Bizim aramızda gizli saklı bir şey yoktur. Ne söyleyeceksen söyle.

YEMZEĞUKO: Lütfen Mihamet baş başa konuşalım. Thamedeler bu isteğim için kusura kalmayın.

BERZEC: Kusura bakacak bir şey yok. Çıkalım.

BOLET: Yürüyün.

MIHAMET: Yemzeğuko, söyleyeceğin şey, vatanımızla, davamızla ilgili ise söyle.

YEMZEĞUKO: Hayır! Sana söylemek istediğim şey daha çok şahsını ilgilendiren bir şey. Vatan millet konusu değil.

THAMADELER: Hadi çıkalım.

MIHAMET: Söyle ne söyleyecek isen. (*Yemzeğuko'nun kapıya doğru bakışından hoşlanmayarak*) Bakınmayı bırak da konuş.

YEMZEĞUKO: Söyleyeceğim şey şudur; İngiliz casusu James Bell'i bize teslim ederseniz, Rus Çarı size 40 bin altın verecek, bu bir. İkinci olarak, Mihamet, madem yaşıyoruz bir şeylere sahip olmalıyız. Kişi mal mülk için gerekirse çalar, gerekirse de öldürür. Senin bugün peşinde olduğun şeyler boş şeyler. Bunları bırak da, peşinde olan insanları yönlendir ve anlaşılmamızı sağla. Anlaşmazlarsa da bizim tarafa geç. Bunu yaptığın anda Çar seni en gözde generallerinin arasına alacaktır. Bununla da kalmayacak seni mülk sahibi, toprak sahibi yapacak. Vatanın tek söz sahibi sen olabilirsin. Sonuç olarak; bu teklifleri sana iletecek bir tek beni seçtiler. Bana istediğini yapma özgürlüğüne sahipsin. Ben seni hasım olarak görmediğim için yanına geldim. Sana sunulan fırsatı tepme. Yurdun için bu saatten sonra yapabileceğin pek bir şey yok Mihamet.

MIHAMET: Bitirecek misin bir!

YEMZEĞUKO: Bitirdim.

MIHAMET: Yemzeğuko, böyle bir görevle gelmemeliydin. Mal mülk için vatanına, ulusuna ihanet edebilecek biri olmadığın için bütün Rusya'nın mülkünü verseler ihanet etmem. Böyle bir şeyi bana yakıştırdığın için seni sağ yollamamam gerekir aslında. Sonrası, sen ne zaman "Çerkesler misafirlerini mülk karşılığında sattı." dediklerini duydun. Sizin gibi onursuz insanların yapabileceklerini başkaları da yapar diye düşünmeyin. Nihayetinde bu dünyanın ahireti de var Yemzeğuko. Ulusun namusunu satamayız. Dünya tarihinde böyle bir utançla yer alamayız. Bunu iyice kafanıza koyun. Biz Kafkasya'nın çocukları topraklarımızı korumaya çalışırken kardeş olduk. Sizin bin askerinize karşılık bir askerimiz, binlerce

Бэрээдж: Пэж дыдэщ Мыхьэмэт, Тхьэм куэд къуигъэгъащ!э.

Гупым: Iэмин.

Емзэгъыкъуэ: (зиплэхьурэ) Уи закъуэу зыгуэр ныбжеслэну сыхуейт Мыхьэмэт.

Бэрээдж: Дэ ээ дыщ!экIынщ абы щыгъуэм (къотэджхэр).

Мыхьэмэт: Зыри фыщ!экIынкъым, дэ ди захуакум зы щэкуи дэлъкъым, къызжеплэн щыIэмэ къызжелэ.

Емзэгъыкъуэ: Кхъылэ, Мыхьэмэт, ди закъуэу дызэгъэпсалтэ, тхьэмадэхэм губгъэн къысхуэвмыщ! апхуэдэу зэрыжысIэм щхьэкIэ.

Бэрээдж: Абы зыри губгъэн хэлъкъым. ФынакIуэ.

Болэт: ФынакIуэкэ.

Мыхьэмэт: Емзэгъыкъуэ! Къызжеплэнур Хэку Iуэхуу щытмэ къызжелэ.

Емзэгъыкъуэ: Хьэуэ, мы ныбжеслэнур уэ къыпхуэгъэзаш. Хэку Iуэхуу щыткъым, Мыхьэмэт.

Лыжьхэр: ФынакIуэ, ягъэ кIынкъым (щ!окIхэр).

Мыхьэмэт: Къызжелэ къызжеплэнур (Емзэгъыкъуэ бжэмкIэ маплъэр). Къызжелэ зумыпллэхьу.

Емзэгъыкъуэ: Ныбжеслэнураш, Мыхьэмэт. Мы инджылыз джасус Джеймс Бел жыхуалэу къыфхэтыр кыдэфту щытмэ дыщэу мин плыщ! урыс пащтыхьым къывитынуш. Ар зыуэ. ЕтIуанэу, Мыхьэмэт, дунейм ущытеткIэ-щылэкIэ уилэу утетын хуейш, яхьыр зыхуахьри, аякыр зыхуаукIри былымш. Уэ нобэ узыпылэ Iуэхум кыкIынулакъым, хьэулей гугъэ зумыгъэлэу, абы нэхтэрэ уэ жыплэм уи цыхур къедэлэуэнуши, дауэ щытми дызэгъэкIуж. Е ар цыхум къыпхуамыдэну пфIэщIмэ уэ ди дежкIэ зыкъэбгъазэу укытхыхьэжмэ пащтыхьым генералышхуэ илэхэм уахуигъэдэнуш узыхуей былымш хуэдизи щIым къуитынуш, хэкури уи Iэмыщ!э кърилхьэныуш, пщы я пщыж уищIынуш. Аращи, мыр къыбжилэфыну уи деж къагъэкIуэн сэр фIэкIа ягъуэтакъым, сыт къызэпщIэнуми уэ ухуитыжщ. Сэ жагъуэу услэгъукъымы сыкыпхуэкIуаш. Тхьэм насыпу къыпхуищIами уемылэпауэ, хэкум и Iуэху иджы здынэсамкIэ фэ къызытевгъэувылэжын флэкIынукъым, Мыхьэмэт.

Мыхьэмэт: Къэбухынукуэ зэ.

Емзэгъыкъуэ: Къэзухаш.

Мыхьэмэт: Емзэгъыкъуэ! Апхуэдэ пцэрылэ къэпцтауэ си деж укъэкIуэн хуеякъым. Былымрэ IэнатIэрэкIэ зи цыху лъэпкърэ зи Хэкурэ зыщэжым сащыщкъымы Урысейм илэ мылкъумкIэ ар схуэщIэнукъым. Мыр къызэрысхуэбгъэфэщам щхьэкIэ псэуэу ямыгъэкIуэжым ухуэдэщ. Абы иужькIэ, адыгэм я хьэщIэ сыт щыгъуэ былымкIэ ящэжаш жаIэу щызэхэпхар? Фэ фхуэдэ бзаджэнаджэм яфщIэнур адреи псоми ящIэну фымыгугъэ. Нобэ дунеймэ пщэдей ахьрэтщ, Емзэгъыкъуэ. Дэ лъэпкэ напэр былымкIэ тхуэщэнукъым, дунейпсо тхыдэми апхуэдэ емыкIукIэ зыхэдгъэхуэфынукъымы ар быдэу зэвгъащ!э. Дэ щихь Щамелым и лъэужь дрикIуэмэ, фэ хэт зи ужь фитыр? Урыс пащтыхьыракъэ, Засыр, генерал щхьэгъуанэракъэ? Дэ зяужь дрикIуэр дэр хуэдэ муслъымэнщ. Муслъымэн

silahınıza karşılık bir tek kılıçla karşılık vererek üç yüz yıl savaştık. Bundan sonrada öyle olacak. Siz tanrınıza değil Çar'ınıza inanır, ona sığınırınız. Biz önce tanrımıza sonra halkımıza, daha sonra-
da bileğimizin gücüne ve silahımıza güveniniz.

YEMZEĞUKO: Kestirip atma. Bizde Adıgeyiz. Size kötülük yapınca üzülünüz.

MIHAMET: Utanmadan ne söylüyorsun sen! Utanmaz it! Kötülüğümüzü istemediğiniz için mi kaçırdınız kadınlarımızı. Yukarı Labe Köyü'nden kaçırdığınız gencecik kadınlarımıza ne yaptınız? Ne-reye götürdünüz onları? Tanrı şahidim seni burada gebertirim. *(Silahını almaya çalışırken adamlar içeri girer)*

BERZEC: Hayır Mihamet! Olmaz yaptığın. Elçi bu. Elçiyi öldüremezsin. *(Yaşlılar Yemzeğuko'yu uzaklaştırırlar)*

YEMZEĞUKO: Biz sizin iyiliğinizi düşünüyoruz yoksa başka bir şey değil.

BOLET: İyiliğimizi düşünüyor olsaydınız, Ruslarla bir olup bizimle savaşmazdınız. Elçi öldürmek bize yakışmaz yoksa, senin neye layık olduğunu biz çok iyi biliyoruz.

YEMZEĞUKO: Bizde buna güvenmiyor olsaydık, gelmezdik. Neyse ne haliniz varsa görün.

ALKAS: *(Pencereden baktıktan sonra)* Hayırdır inşallah. Çok telaşla bir atlı geldi kapıya. Umarım iyi haber getirmiştir.

LOY'U: Selamünaleyküm.

BOLET: Vealeyküm selam. Hoş geldin Loy'u. Çok telaşlı gibisin ne oldu?

LOY'U: O kadar kolay değil bu olanları söylemek.

MIHAMET: Söyle söyle nasibimizde ne varsa...

LOY'U: Bğajnoko Çelimet vurulmuş.

BERZEC: Ne yapalım ölümden kaçınılmaz. Mekanı cennet olsun.

ALKAS: "Usulünce, aldırırım başımdakini, yada yığitliğimi korkusuzca size ispat ederim." demişti, ihanet etmediğini, bir asil olduğunu kanıtladı.

BOLET: Ölümden kaçılmıyor.

MIHAMET: Savaş bu ölürsünde öldürürsünde. Siz moralinizi bozmayın. Ölümün ulaşamayacağı hiç kimse yok. Madem öleceğiz, bir yiğit gibi ölelim. Başka kimi kaybettik?

LOY'U: Başka yok. Arkadaşların söylediğine göre Koca göz lakaplı kazağı öldürmüş Çelimet.

MIHAMET: O zaman o direkt cennetliktir.

BOLET: Cenazeyi alabildiler mi savaş alanından?

LOY'U: Cenazeyi, atını, silahını getirme fırsatı olmadı. Fakat başında ki eşarbi çıkarıp getirdiler. İşte! *(uzatır)* Ben tüm olanları bilmiyorum. Öğrenmek istediklerinizi sonra öğrenirsiniz.

псори дызэкъуэшц. Дэ Кавказым и быныр бэнэныгъэми зэш дищіащ. ЗэкъуэшыныгъэкІэ дэ абы иужь дырокІуэр. Фэ фи зауэлІ миным ди зы зауэлІ пэцІэтү, фи фоч сэшхуэ миным ди зы сэшхуэ пэцІэуэзурэ илъэсищэ зауэр етхьэкІащ икІи дяпэкіи тхьынуш, Тхьэм жилэмэ. Фэ фи Тхьэм фыщымыгугъуу, гугъапІэу филэр урыс пащтыхьыраш. Дэ дызыщыгугъыр ди тхьэраш, абы иужькІэ ди адыгагъэш, ди лІыгъэш, ди Іэшэщ.

Емзэгъыкъуэ: Апхуэдэ дыдэу жумыІэ, дызэхуэдэ адыгэш. Фэ лей кыфлътысмэ дэри ди жагъуэш.

Мыхьэмэт: Умыуکیытэу жыпІэр сыт зищІысыр? Хьэурэ хьэІуцыдзым кыІлътхуа, дэ лей кытІлътысмэ фи жагъуэмэ, Лабэщхьэ жылэм дэфха физіалэхэр дэнэ фхьа? Алыхьыр согъэлпІыр уи кхъуэныбэр кыизмыгъэум (Іэшэр кыыпихыну хуожьэр. Лыжьхэр псынцІэу къохьэжри Іэжьэгъу мэхъухэр).

Бэрэдж: Ар хъункъым, Мыхьэмэт. ЛыкІуэ яукІыркъым (Лыжьхэм Емзэгъыкъуэ Іуашыр).

Емзэгъыкъуэ: ФэркІэ нэхъыфІраш дызэлпІыр армыхъумэ нэгъуэщІкыым.

Болэт: ДэркІэ нэхъыфыратэмэ фызыпылтыр, уэлэхьи урысым я гъусэу фыкыдэмызуэнт. ЛыкІуэр яукІащ кызыэртхужаІынур мыхъуатэмэ, уэ пхуэфашэ щыІэт.

Емзэгъыкъуэ: Дэри а хабзэм дыщымыгугъамэ дзыхь тцІыуэ дыкъэмыкІуэнкІи хъунт. КІуэ Фызэпэщхэ!

Бэрэдж: Уэ, Темыркъан, шэси гъунапкъэм зэпрышыж (нып хужьыр иратыжри йохьэжхэр).

Алхъэс: (щхьэгъубжэм доплъри) Шу гуэр гузэвapé кыдыхьаш. Тхьэм хыбарыфІ кытхуахьауэ кыыщІигъэкІ.

Лоу: (гузавэу къохьэр). Сэлам алейкум.

Болэт: Уалейкум сэлам. КъакІуэ, Лоу, сыту угузавэ хуэдэ? Сыт къэхъуар?

Лоу: Хьыбару щыІэр уэлэхьи кыжымыІэгъуафІэ.

Мыхьэмэт: КъыжыІэ, кыжыІэ дэ ди насып зыхэлтыр...

Лоу: Бгъэжънокъуэ Чэлимэт къаукІащ жалащ.

Бэрэдж: АтІэ сыт пцІэн, ажалыр пІалъэмыхъуэжщ, Тхьэм жэнэтыр унапІэ хуищІ.

Алхъэс: ЗытехыжыкІэкІэ зытывэзгъэхьынкъэ е си щхьэр шэсыпІэ кыизнэнкІэ жилати и уэркъ напэ епцІыжакъым.

Болэт: Къэсмэ фІэкІыпІэ иІэкъым.

Мыхьэмэт: Зауэщ уукІауи хъунщ, укъаукІауи хъунщ. Абы щхьэкІэ фигу фымыгъэкІуэд. Мылэжын зыри щыІэкъым. УмыІэу щымыхъунукІэ лы ІлэкІэу зыгъалІэ. НэгъуэщІ хэт къаукІа?

Лоу: НэгъуэщІ зыри щыІэкъым. И гъусахэм зэрыжалэжамкІэ, Залыкъуэ Ерстэм, къээакъ нэшхуэкІэ зэджер иукІащ.

Мыхьэмэт: Абы щыгъуэм ар къаукІакъым зэрызэтесу жэнэтым кІуаш.

Болэт: И хьэдащхьэ сыт къехъуллар? КыІуахыжыфа?

Лоу: Хьэдэри шы-Іэшэри кыІуахыжыну хъуакъым, ауэ щхьэщІэпхэр къахьыжаш. Мисыр (къаретыжыр). Сэ псом сыщыгъуазэ дыдэкъым. ИужькІэ нэхъ зэхъауэ зэхэфхыжынщ.

MIHAMET: O, bir yiğit gibi, yapması gerekeni yaptı. Ailesine olanları haber vermelisiniz. Bolet ile Alkas gitse iyi olur.

BOLET: Şapkasını götürmeli miyiz?

BERZEC: Hayır aceleye gerek yok. Şapkasını sonra veririz. Siz bir gidin ve olanları söyleyin.

GÖZCÜ: Bell geliyor. *(çıkır)*

BERZEC: Geldiği iyi olmuş. Gidip karşılayın.

BELL: *(Şapkası elinde reverans yapar gibi)* İyi günler. Nasılsın Prens Mihamet? Biz gelmeden iyileştin sanki. Bende biraz rahatsızdım, zamanında ziyaret edemedim seni. Kusuruma kalma değerli prensim.

MIHAMET: Sağ olasin. Telaşlanacağın bir şey yok. Asıl sen nasılsın değerli misafirimiz?

BELL: Tanrının iyiliği üstüne olsun ben iyiyim. Çok iyi haberlerim var size Mihamet. *(Gazeteyi çıkarır)*

MIHAMET: Seni dinliyoruz değerli misafirimiz.

BELL: Kahraman Adıge savaşçıların Rusları geri püskürttüğü haberi geldi. Özgür yaşayabilmek için sayıca çok az olan bir ulusun, gösterdiği çok büyük kahramanlığa bir bakın, başardığı şeyi görün. Üç yüz yıldır üç yüz milyon Rus, bir iki milyon Adıge ile savaştı fakat yenemedi. Bu herkes için hayret, Rusya için utanç verici. Prens Mihamet, bu kısa bir haberde olsa anlamı çok büyük. Böyle övgü dolu sözler, küçük uluslar şöyle dursun büyük krallıklara bile sarf edilmez. Bunlar sonsuza dek unutulmayacak. Fotoğraflara bakın tanıyabilecek misiniz?

MIHAMET: Bu Doğujoko Kazbeç, Şu da Dagomiko Hacı Cırandoko.

BERZEC: Evet Bolet. Kahramanlık gösterebilersen herkes tanır seni. Ülkeler, insanlar. Senin gibi ocağın yanı başında oturursan, kim bilecek. Yiğitçe yaşamak lazım.

BOLET: Vallaha bizde zamanında ne gerekiyorsa yaptık; bahsedelimiz olmadı yoksa.

ALKAS: Bolet kendini övme şimdi. Dediğin gibi gençliğinde yaptığın bir şey olsa unutulmaz ihtiyarlığına da bir şeyler kalırdı.

BOLET: Ne diyeyim dediğin gibi olsun. Ama biz çalışmanın, zahmetin, eziyetin hep ortasında olduk. Bu zahmetle ortaya konulanın yenilip içildiği zaman hiç olmadık.

MIHAMET: Senin yapabildiklerini başkaları da yapsaydı durumumuz farklı olurdu.

ALKAS: Tam da duymak istediğini söyledin. Evet senin Senceley Savaş'ında yaptıkların yeterde artar bile.

MIHAMET: Onun gibi neler başarıyor bizim insanlarımız fakat yazanımız yok. Yazıya geçiremediğimiz içinde orada burada kaybolup gidiyor.

BELL: Benim gitmem gerekiyor. İzniniz olursa son bir şey söylemek isterim.

Мыхьэмэт: Абы и лыгъэ ыхъэ ицъэжаш. Фыкълъи и бынхэм яжефэ. Болэтрэ Алкъэсрэ фыкълъэмэ хъунц.

Болэт: Пылэр яхуэтхъыжыну?

Бэрээддж: Хъэуэ. Гузэвэгъуэ щылакъым, пылэр иужьклэ яттыжынц, фэ фыкълъи тэмэму ягурывгъауэ.

Плъакълъэ: Бел къокълъэр (йоклыжыр)

Бэрээддж: Къакълъэмэ фыщ фыпэгъуэкӀи къевгъэблагъэ.

Белл: Фи махуэ фы ухуэ (пылэр лэклэ иыгъыу щхъэщэ ицӀ хуэдэу). Дауэ ущыт Мыхьэмэтыпц? Дыкъэмыкълъэурэ ухъужа хуэдэщ. Сэри тӀэкӀу сысымэджати и чэзум сыкълъэуэн слъэклатэкъыми емыкълъу сыкъомыщӀ, пщы лъапӀэ.

Мыхьэмэт: Къэхъауа щылакъым, Тхьэм уигъэпсэу. Уэ уи псэуныгъэ дауэ щыт, ди хъэцӀэ лъапӀэ?

Белл: Тхьэм уигъэпсэу, хъунуц. Хъыбар гъэцӀэгъуэн вжесӀэнуц, Мыхьэмэт (газетыр къещтэр).

Мыхьэмэт: Жылэ, ди хъэцӀэ лъапӀэ.

Белл: Адыгэ лы бланэхэр иджыри урысым ятекӀлахэу хъыбар къэлауаш. Дунейм цыхуу тетыр феплӀ, и щхъэхуитыныгъэ ихъумэжын папцӀэ адыгэ лъэпкӀ цыкълъу лыгъэу зэрихъэм, хузэфӀэкӀым илӀэсищэм нэблэгъащи мелуанищэм щигъу, урысеишхуэм мелуан зытӀу нэхъ мыхъуи адыгэ цыкълъу езауэри хуэщтакъым. Мыр сыту гъэцӀэгъуэн дыдэ, УрысеймкӀи сыту укълъэгъуэ. Мыхьэмэтыпц, мыр мащӀэ щхъэклэ къыкӀыр куэдэ инц, мыпхуэдэ щытхъушхуэ, лъэпкӀ цыкълъухэр дэнэ къэна, къэралышхуэхэми теухуауэ щатхыр мащӀэщ. Мыр игъащӀэм тхыдэм имыхужынц. Мыдэ мы сурэтхэр къэфӀцӀэжмэ феплӀыт.

Мыхьэмэт: Мыр Дыгъужьокъуэ Къазбэчщ, модрейри Дагуэмыкъуэ хъэжы Джырандыкъуэщ.

Бэрээддж: Аращ Болэт улӀмэ къэралхэми укълъэцӀэнц. Уэ пхуэдэу жэгу пащхъэм удэскӀэ укълъэцӀыхунукъым. Улын хуейц.

Болэт: Уэлэхьы дэ ди щӀалэгъуэм къытплъысыр тцӀам, ди гугъу зыщын щылакъым фӀэкӀа.

АлкӀэс: Уэлэхьы Болэт, уэ зыхужолӀэж армыхъумэ уи щӀалэгъуэми умыщӀэгъуа. Уи щӀалэгъуэм зыгуэру ущытамэ уи жьыщхъэми зыгуэрэ къыпхэхъуэхэжынтэм.

Болэт: КӀуэ аращ, Мыхьэмэт «ем и гъуэм хъэращэ, цым и гъуэм ыхъэншэ» жыхуалэм сыхуэдэщ.

Мыхьэмэт: Уэ пцӀам хуэдэ зырыз адрейхэм яцӀауэ щытамэ зыгуэру дыхъунт Болэт.

АлкӀэс: Зыхуей дыдэр хуэпцӀащ Мыхьэмэт. Сэнджэлей и зауэм хэпцӀыхъам и закълъэми урикълъунц.

Мыхьэмэт: Апхуэдэ нэхъ ди цыхум яцӀакъэ, тхылъ зэрыдимылэм щхъэклэ адэклэ-мыдэклэ хокълъэдэж армыхъумэ.

Белл: Сэ сежъэжынуц, хуит сыкъэпцӀмэ псалъэ закълъэ нывжесӀэжынуц.

BERZEC: Estağfurullah. Bir değil, birkaç şeyde söyleyebilirsin.

BELL: Şudur diyeceğim; Siz Çerkeslerin yiğitliğine, insanlığına bir binizle olan ilişkinize, acıma duygunuza erişebilecek tek bir millet yoktur. Fakat çok büyük eksiklikleriniz hatalarınızda var. Yazı diliniz yok. Kendi dilinizle okuyup yazıyor olsaydınız, dünya tarihinde layıkıyla yer alırdınız. Yazın yoksa yarattığınız tarihi rüzgar savurup götürüyor. Sonra en kahraman, en becerikli insanların en acımasız olmanız anlaşılır gibi değil. Kaberdey, Abzeh, Şapsığ, Bje-duğ, Çemirgoey diyerek çekişmeniz size çok büyük zarar veriyor. Tek bir yürek kenetlenmeniz gerekiyor. Başka türlü kazanmanız imkansız. Söyleyeceklerim bu kadar.

BERZEC: Ömrün uzun olsun. Çok doğru şeyler söyledin. Senin ekleyeceğin var mı Mihamet?

MIHAMED: Değerli misafirimiz, en güzel övgülerle geldin bize. Öğütlerinde onun gibi. Sen durumumuzu çok iyi biliyorsun. Bunu İngiliz Krallığı'nın da anlamasını sağla. Yetecek kadar mermi, silah yardımı yapmaz ise Rusya'yla baş edemeyeceğimizi anlamalı. Biz askeri yardım istemiyoruz. İsteğimiz silah ve giysidir. Gidersen de yolun açık olsun. *(Selamlaşırlar)*

BELL: Elimden geleni yaparım. Tanrı size sağlık ve başarı versin de özgürlüğünüzü dilediğiniz gibi yaşatsın.

GRUP: Ömrüne bereket. Yolun açık olsun. Esenlikle git. *(Kapiya kadar uğurlarlar)*

MEZAĞO: Geçmiş olsun Mihamet. En kısa zamanda sağlığına kavuşmanı dilerim. Bu şekilde karşına çıktıysam da bağışlarsın. ****Öldürülen babanın yerine koy oğlunu.**

**** (Adıge adetlerinde bir kadının çocuğunu alıp, tanımadığı erkeklerin karşısına çıkması hoş karşılanmazdı. Bağışlanmayı bu yüzden istiyor)**

MIHAMED: Başınız sağ olsun. Umarım geride kalanların ömrü uzun, bahtı açık olur. Üzüldük.

MEZAĞO: Sevinin yoksa üzülmeyin. Üzülmenez gereken zaman savaş alanında kendisinden beklenileni yapamadığı zamandı. Korkaklıkla suçlanıp başına örtü bağlandığında kimsenin yüzüne bakmadım. Ben, şimdi değil düşmanımızı bize güldürdüğü zaman ölmüş kabul etmiştim onu. Ölmeyecek var mı? Öldüyse ulusu ve vatani için öldü. Ölü gibi yaşamaktansa böylesi daha iyi. Al bunu da. Babasının yerini alsın.

MIHAMED: Bunun ağzı daha süt kokuyor. Kabul edemem isteğini.

HANU: Değerli büyüğümüz, önderimiz Mihamet! Beni vatanımız için ölmüş babamın yerine koymayı umut ediyorum. Yaşıma bakmadan bana onun silahını vermeni istiyorum. Babamın atına binerek, babamın kılıcını düşmana sallamalıyım.

MEZAĞO: Biricik oğlum, yaşama sebebim sensin. Şimdi beni iyi dinle. Savaşa gidiyorsun. Katılacağın grubu cesaretlendir. Vatani için ölen babana layık ol. Aksi takdirde baba ocağına dönme. Kafkas Dağı'nın kartalı olan baban, ömrünün sonuna kadar savaştı. Onun onuruna leke getirme. Sütüm hakkı için sana yalvarıyorum.

HANU: Canım anam. Eğer korkup düşmandan kaçarsam, haram olsun sütün bana.

MEZAĞO: Yolun açık olsun oğlum. Uğurunla git. Zaferle dönersen; dünyalar benim olur.

Бэрэдж: Къыджелэ нэхъыби, ди хъэццэ лъаплэу Белл.

Белл: Жысцэраш фэ адыгэм фи лыгъэккэ фи цыхугъэккэ фи эхэтыккэ фи гуццэгуки къыфлэщыхъэныу зы лъэпкъ щыцэккым, ауэ щыццэгуэшуэу филэр фи бзэккэ тхылъ фызэрымилэр зыщ. Етуанэрауэ, фи бзэккэ тхылъ филэу феджэу цытамэ дунейлсо тхыдэм фхуэфэщэн увиплэ цывубыдынур. Тхылъ уцимылэм и деж уи тхыдэр жьым хокцэуэдэжыр. Итлани лы хуэдэлэ къыфхэккэмэ жэгъуэгуцплэ зэрыфщыжыр. Фэ фи зэхуакум къэбэрдей, абазэхэ, шапсыгъ, бжъэдыгъу, кцэмыргуей жыфлэу фызэрызэныкыуэкъур хуабжыу зэрэнц, зэккэ зы лым хуэдэу фыщытын хуейщ. Армырауэ текцэуэныгъэ къыфхуэхъынккым. Араш жысцэнур.

Бэрэдж: Тхэм уигъэпсэу, куэдэу псалэ пэж къыджеплэщ. Уэ зыгуэр жейж, Мыхъэмэт.

Мыхъэмэт: Ди хъэццэ лъаплэ, щытху дахэу щыцэхэр къытхуэпхыщ, псалэу дэгъуэхэр къыджеплэщ. Иджы ди луэху зытетыр фыуэ уоццэри инджылыз къэралым тхуэцхэгъэщыккэ. Шэ-лэцэккэ ирикъун хуэдицу къыддэмылэпкыуэмэ Урысейм дызэрыпэмылэщынуур. Дэ цыхуккэ дельэулыкым дызэрелэуэр лэщэщ, шэгынщ. Араш, укцэуэжми гъуэгу махуэ (я лэхэр зэрогъэуыдыж).

Белл: Сэ зыри слэккэ къэзгъэнэнккым, узыншагъэ, текцэуэныгъэ Тхэм къывити фи щхъэхуитыныгъэр фызэрыхуейуэ зрывигъэгъэхъж.

Гуп: Тхэм уигъэпсэу. Гъуэгу махуэ. Сыхъэт махуэ утришэ (къоккыжыр къыдэкуатэхуэрэ).

Мэзагуэ: Тхэм фыккэ уигъэлэуэтэж Мыхъэмэт, Тхэм уи нэмыси нэхъыбэ ищ. Сыукытэжырккым, мэ мыр къауклам иплэккэ узотыр.

Мыхъэмэт: Тхэм и ужыпккъэр махуэ фхуищ, Тхэм куэдрэ фыккэлэыгъэпсэу. Дыпхуотхъэусыхэр Гуащэнысэ.

Мэзагуэ: Фыккысхуэгуфлэ, армыхъумэ фыккысхуэмытхъэусыхэ, фыккыщысхуэтхъэусыхэн хуеяр езым щхъэццэпхэр тефпхэри сэри бжэ къуагъым сыкыуригъэуэзэри дызыжагъуэхэр къыщыддигъэхъэшхахэрэ, армыхъумэ мылэжын щыцэккым. Къаукламэ и хэкурэ и лъэпкърэ щхъэккэщ. Укцэуэ зэпыту дунейм утет нэхърэ иджы зэрыхуэр сэ нэхъ къызоштэр. Мэ мири абы иплэккэ къыпхуэсшэщ.

Мыхъэмэт: Мыр ццалэлэуэщ Гуащэнысэ, шэ цынар къыфурьжу мыр къэсццэфынккым.

Хъэныу: Ди пашэу ди Мыхъэмэт! Ди Хэку щхъэккэ кцэуэдауэ. Сэ си адэм и цыплэ. Сибгъэуэжыну согугъэр. Си ныбжыщцэагъэми уемыплэу, Къэццэж мы лэцэу пылтар, Лъэрыгъитым сариту. И джатэ жанри згъэбзэнщ.

Мэзагуэ: Си гупсэу си ццалэ закъуэ. Бжесцэнуу моуэ зэ къедалуэ. Щхъэхуитыныгъэр пхъумэну. Уежъащи сыхъэт махуэ. Къэццэщ уэ жебгъэлауэ. Уэ уи адэу кцэуэдам. И напэр уэ щытепхаккэ. Си унэми укцэуэмыхъж. Кавказ къуршым и бгъэжыу Уи адэжыу зауэ хэмыккым. И лыхъужы напэри пхъумэну. Быдзышэри узогъэлэуэр.

Хъэныу: Си псэм хуэдэу си анэ. Къэццэщ сэ жезгъэлэу. Къэзгъазэу сыккыпхуэкцэуэжым. Быдзышэу сызэбгъэфар хъэрэм схужыу.

Мэзагуэ: Гъуэгу махуэ, си ццалэ гупсэ. Сыхъэт махуэ уэ уижъэ. Утекцэуэу укысхуэкцэуэжым. Сэрккэ сыхъэт махуэщ.

MIHAMET: Ömrün uzun olsun. İnşallah baban Bğajnoko Beçmirze gibi cesur ve yiğit olursun. Ben dönerken götüreceğim seni.

GÖZCÜ: Nayib geliyor.

MIHAMET: Karşılaysın. Sen kal Berzec. *(Yaşlılar karşılamaya çıkarlar)*

NAYİB: Selamünaleyküm.

MIHAMET: Vealeykümselam. Hoş geldin Muhamed Emin. *(Mihamet doğrulmaya çalışır. Nayib yaklaşır)*

NAYİB: Kalkma, kalkma. Kusura bakma Mihamet, ziyaretine biraz geciktim. Geçmiş olsun. İnşallah çabuk iyileşirsin. Nasılsın?

MIHAMET: Sağ ol! Sen beni boş ver. Sen nasılsın Muhamed Emin? Ne haberler getirdin? Şeyh Şamil neler yazıyor?

NAYİB: Bu gün, bu şahısla, mektup yolladı. *(Tokalaşırlar ve mektubu verir)*

MIHAMET: Ne yazıyor Muhamed Emin. Sen okusan.

NAYİB: Mektup Şeyh Şamil'den geldiğine göre; "Adıgeler, vicdanlı, acıma duygusu olan, Müslümanlık için çalışan insanlardır. Allahın selamı üzerinize olsun Mihamet." Sonra... "Zaferlerinizin haberlerini alınca çok sevindim. Atalarınızın göstermiş olduğu cesareti, kahramanlığı örnek aldığınızı sanıyorum. Vatanınız, milletiniz için savaşıyorsunuz. Halkını sevip, uğruna canını verebilen insanların halkları sonsuza dek var olur. Umudunuz kırılmasın, tanrı bizimledir. İnşallah zafer bizim olacak. O zaman özgürlüğümüzü sonsuza dek yaşayacağız. Peygamberimiz vatan sevgisini imandan kabul etmiştir. Vatanınızı ve bağımsızlığınızı koruyun."

MIHAMET: Muhamed Emin sen Şamil'in isteği ile buradasın. Durumumuzu bizden birymiş gibi iyi biliyorsun. Şamil'e bu bildiklerini yazarsın. Ulusumuzun varlığını sürdürmesi, dilimizin ve kültürümüzün korunabilmesinin yolu tekdir. Bu yolda yürümek istemeyen; Adıge de Müslüman da değildir. Adıge isen ömrünce dilini kültürünü korumaya, ulusunu yaşatmaya çalışacaksın. Tarihe geçmek için her kişi elinden geldiğince ulusunun yararına çalışmalıdır. Bu aynı zamanda hem kahramanlık hem de insanlıktır. Başka türlü nedir ki dilin usta olduğuna kalp uzaksa, kalbin istediğine, dil acemiyse, dünya düzeninde payımıza düşen olmamışsa iyi nerededir? *(Mihamet iyileşmiş, silahlarını kuşanmıştır. Bolet, Berzec, Alkas bir aradadırlar)*

BERZEC: *(Kalkıp yavaş yavaş gezinerek)* Öyle işte, hem koca Rus ordusuyla savaşmak, hem de ajanlarını alt etmek kolay iş değil.

MIHAMET: Görünen düşman önemli değil. Önemli olan, içimizdeki görünmeyen düşmandır. *(Gezinerek)*

GÖZCÜ: *(Telaşa içeri girer)* Müjde! Sosnko, Yemzeğuko'yu bir kazakla birlikte yakaladı. *(Alkas ve Bolet sevinçle ayağa kalkar. Yemzeğuko'nun başı sarıdır. Sargı kan içindedir. Elleri bağlıdır. Omuzlarında ki apoletler sökülüştür)*

Мыхьэмэт: Тхьэм и ныбжь иригъэкъу, Тхьэм и адэжъу Бгъэжънокъуэ Бэчмырзэ хуэдэу лы бланэ иуцI, сэ сыкIуэажыну цыхъукIэ уздэсшэнц.

ПлъакIуэ: Наибыр кыдыхъаш.

Мыхьэмэт: ФыпегъуэкI, уэ щыс Бэрээдж (лыжыкхэр погъуэкIыр Бэрээдж къотысыжыр).

Наиб: Асаламу алекум.

Мыхьэмэт: Уалейкум сэлам (кыбгъэдохъэ) еблагъэ Мухьэмэд Iэмин (къэтэдж хуэдэу зещIыр).

Наиб: Йы, йы укъамытэдж, укъамытэдж кыигъэтэджырктымI емыкIу сыкъомыщI! Мыхьэмэт, тIэкIу сыкъэгъуаш. Тхьэм фыкIэ уигъэлэутэж. Уи уэ дауэ щыт?

Мыхьэмэт: Тхьэр арэзы кыпхухъу ар апхуэдизу Iуэху гуэрктым Мухьэмэд Iэмин. Уэ дауэ ущыт. Сыт хыбар? Щихъ Щамили сыт кыпхуитхыр?

Наиб: Нобэ и тхылъ кысхуицIаш. Мис мыбы кыригъэхъаш (къахъар кыбгъэдохъэри и Iэр къеубыд).

Мыхьэмэт: Сыт кытхар. Мухьэмэд Iэмин, уэ кытхуеджэ хъунумэ...

Наиб: Алыхъ, Алыхъ, кыщIитхыр. Мы тхылъыр имам Щихъ Щамилым и деж къокIри гуцIэгъуцIу мустъымэныгъэкIэ лыщIэу си гугъэщ адыгхэр. Алыхым и сэлам лъапIэр ухъу, Мухьэмэд. Алыхъу сэламырIи сызэфIэт фIэщIыхыукIэ зыхуэхъунум ящыщ тхьэм фищI. Iэмин! Абы яужькIэ... ТекIуэныгъэу филахэм и хыбар кысылъэсати хуабжъу сыкыигъэгъуфIаш. Маржэ. Си гугъэщ фIэджэжхэм лыгъэу зэрэхъар зыщымыгъэгъупцIэу. Фызыхуэзуэр фи хэку, фи цIыху лъэпкъщ. Зи лъэпкъи хуэбанэрэ цIыху лъэпкъыр дунейр шыIэхункIэ щыIэнц. Дэ Алыхыыр ди гъусэщ, фигу фымыгъэкIуэд. Тхьэм жиIэм текIуэныгъэр диIэ хъуици дызэрыхъунум хуэдэу ди щхьэхуитыныгъэ зетхьэнц. Уи хэку фыуэ плъагъуныр иманым щыщ ищIаш Мухьэмэд бегъымбарым, аращи фи хэкурэ фи щхьэхуитыныгъэрэ быду кызыэрыфхъумэн.

Мыхьэмэт: Мухьэмэд Iэмин. Уэ Щихъ Щамилым урилъыкIуэу ди деж ущыIэщ, ди Iуэху зытетыр бжедмыIэжыну дэ зэрытщIэм хуэдэу уоцIри кызыэрыпцIэу хуэптхынц. Ди лъэпкърэ ди бээрэ ди хабээрэ ухъума хъунымкIэ гъуэгъу закъуэ диIэраш ар зэхэзымыщIыкI адыгэр адыгъктым, икIи мустъымэнктым. Абы нэхъ гъуэгъу захуэрэ, нэгъуэщI гуэр щIэрэ диIэктым. Уадыгэ цыхъукIэ уцIыху лъэпкърэ уи бээрэ уи хабээрэ кызыэрынэнум ухуэбэнэн хуейщ. ГъащIэ куэд уиIэну ухъумэ. Таурыхым (тхыдэжым) фыкIэ укыинэну иухмэ уцIыху лъэпкъ зыкызыэриIэтынум уиIэщу дэлажэ, щIэи езым бгъэдэлъымкIэ зы цIыху лъэпкъ зыщымыгъупцIу хуэлажэм нэхъ лыгъэрэ нэхъ цIыхугъэрэ зыри пцIэжын плъэкIынукутым. Уи бэз зыхуитым и гур емыкIу. И гур зэкIум и бээр хуимыту. Дуней тетыкIэм дилыхъэ хэмылъу. Абы лIо иIэр флагыу. Мыхьэмэт хъужауэ и IэцэкIи и фацэкIи зэрыгъэлэщауэ щысщ, Бэрээджи Алъкъэси Болэти цыхсхэщ.

Бэрээдж: (ХуеплъэкI хуэдээрэ къотэджри мащIэу кырокIулыр). Араш тIэ урыс къэралышхуэм дезуэну, ди къумалхэми дебэнын цыхъукIэ ар Iуэху мащIэктым.

Мыхьэмэт: Бий гъэнахуэр Iуэхукутым. Iуэхур дэ тшыщ тIэщIурэ ди щэхухэр бийм IэцIэзыгъэхъэ бий щэхураш (кырикIулырэ).

ПлъакIуэ: (псынщIэу къохъэри) ФызогъэгъуфIэр, Сосрыкъуэ Емзэгъыкыуэр къэхур, и зы къэзакъ и гъусэу. (Алкъэсрэ Болэтрэ гуфIэу кыщолъэтхэр). (Емзэгъыкыуэ и щхьэр пхауэ лъыр хъыданым кыпхрыжауэ, и дамэтэль лъэныкыуэр къелэлэхыу, и Iэр пхауэ и гъусэри пхауэ унэм кыщIахуэ).

SOSRIKO: Alın bunu gereğini de yapın.

YEMZEĞUKO: İyi günler.

MIHAMET: Aaa. . ! Şimdi suçüstü yakalandın Yemzeğuko. Nasıl bir haber yollarsın seninkilere. İşte şimdi göreceğiz casusluğun nasıl işine yarayacak?

BERZEC: Böyle olacağını hiç aklına getirmemiştin değil mi? Ama senin gibilerin sonu böyle olur.

BOLET: Alçak Zas senin için neyi göze alır? Yiğitse gelip alsın seni bizim elimizden.

ALKAS: Onu hiç kimsenin kurtaramayacağı kesinde, utanmadan iyi günler demesi!?

BOLET: O söylediği. Gerçek düşüncesi?

MIHAMET: (*Yaklaşarak*) Buna mı sattın bizi iki yüzlü hain. (*Apoletle-rini suratına çarpar*) Çok ama, çok yanıldığını gördün. Casusluğu iyi öğrendiğine göre, bize de çalışırsan affedebilirim seni.

BOLET: Asla affedilemez. Emir ver bitirsinler hemen işini.

ALKAS: Bunu mu affedeceğiz?

MIHAMET: Bi durun! Ne diyorsun?

YEMZEĞUKO: Evet yanılmayan yok ben de yanıldım. Pişmanlığımı söyleyip af dilersem, beni aralarına alırlar diye dönmeye karar verip, yola koyulmuştum ki beni yakaladılar, söyleyemeye çalıştığı-mın tek kelimesini de dinlemeden bu hale getirdiler.

SOSRIKO: Utanmadan söylediği yalana bak! Demek teslim oldun af dilemeye geliyordun öylemi? Yeminle ele geçirdik. Çok yalan söyler bu kanmayın.

YEMZEĞUKO: Nasıl dersiniz öyle olsun yanıldım af diliyorum.

BERZEC: Mihamet, Tanrı bunun yardımına muhtaç etmesin. Alışmı-şa ne derler? Bu böyle işte değişmez.

MIHAMET: Kazak sen ne diyorsun Yemzeğuko'nun söyledikleri doğru mu?

KAZAK: Doğru değil. Bizi tam yakalamışlardı ki ellerinden kaçtık. Tekrar yakaladılar. Kurunun yanında yaş da yaniyor. Kaç günah-sız bunun gibiler yüzünden maaf oluyor. İster vurun, ister affedin benim durumum bu.

MIHAMET: (*Kazağı işaret ederek*) Bunu götürüp sorgulayın diğer casusun kellesini alıp uzunca bir direğe geçirin. Bizim adamları-mıza aynen bunu yapıyorlar. İyi mi kötü mü bir bilsinler.

YEMZEĞUKO: Beni öldürmekle Rusları bitiremezsin.

MIHAMET: Bir domuz eksilmiş olacak.

YEMZEĞUKO: Tanrı sizden iyiliğini esirger, affetmez.

MIHAMET: Seni yakalatan Tanrının bizden yana olduğunu biliyorum. Kimi affedip kimi etmeyeceğini de ona bırakalım. Bunu daha fazla hırlatmadan götürün gözümün önünden.

Сосрыкѹэ: Мэ, ефцѣнум фыхуитц.

Емзэгѹыкѹэ: Фи махуэ фы ухѹхэ.

Мыхѣэмэт: А А А, ухуэзакѣ Емзэгѹыкѹэ, сыт плѹхуын?
Деплѹынц уи кѹумалыгъ кѹыпхуицѣм:

Бэрзэдѣ: Апхуэдэ махуэ уи гум кѣэкѣакѹым, арац ем хуэлѣэц жыхуалэр.

Болэт: Засыжѹым кѹыпхуицѣм деплѹынц. Лѹым кѣэкѣлѹэнци утѣихыжынц.

Алкѣэс: Ар кѹыздимыкѹыжын ихуащ. Мыукѣйтэм фи махуэ фы ухѹу жѣлэр итлани.

Болэт: Ар лупэм телѹращ и гум илѹым уцѣэмылупцѣ.

Мыхѣэмэт: (кѹокѣлѹалѣри) Мыра, напѣтл зилэ (дамэтелѹыр кѹытреч) дызыхуэпшар? (дамэтелѹымкѣлэ и напэм йоуэр).
Щымыуэ щылѣкѹыми ущыуащ. Уэ кѹумал лѹэху щѣкѣэми фыуэ ухэгѹэзауэ кѹыщѣкѣынци дэ укѹытхуэлажѣэн щыхѹукѣ пцлар кѹыпхуэзогѣгѹу.

Болэт: Уэлэхы хуэзмыгѣгѹэн. Мыдэ унафэ кѣэщѣи и лѹэху зыфѣлѣдгѣкѣынц.

Алкѣэс: Абы хуэдгѣгѹуи?

Мыхѣэмэт: Зэ фыувилэт. Лѹо жыплэр?

Емзэгѹыкѹэ: Пѣжщ. Щымыуэ щылѣтѣкѹыми сыщыуащ,кѣэзыгѣээжыр тхѣэм ещтѣжри сыщыуами сыкѣащтѣжын жыслѣри сыкѹыфхуэкѣлѹэжыну сыкѣэкѣлѹэж пѣтрэ сыкѣиубыдри, жыслѣми кѣемыдалѹуэ мыпхуэдѹу дызѣхаукѣащ.

Сосрыкѹэ: Плѣгагѹркѣэ мыукѣйтѹу пцѣуэ иупсыр. Уэра зыкѣэзытар? Уэлэхы пхуэмыхѹу укѣэзубыдакѣлэ. Абы жилэм зевмыгѣгѣапцѣлэ. Абы куэд жилѣнущ.

Емзэгѹыкѹэ: Дауэ щытми сыщыуащ кѣызогѣээжыр.

Бэрзэдѣ: Уэ, Мыхѣэмэт, абы кѹытхуицѣнум Тхѣэм дыкѹыхуимыгѣанѣкѣлэ, есар сыт жалэр ? Апхуэдѣщ ар зэсар хинѣжыфынкѹым.

Мыхѣэмэт: Уэ сыт жыплэр, кѣэзакѣ? Мы Емзэгѹыкѹэ жилэр пѣж?

Кѣэзакѣ: Пѣжкѹым. Лѹыгѣкѣлэ дыкѣрахулѹуэ заулрѣ далѣщѣкѣлащ, тхуэмыхѹу дэ дыкѣаубыдащ. Аращи хѣэ мысэм хѣэ хейр докѣуэд жыхуалѣращ, сѣ схуэдѹу лажѣэ зимылэ куэд мыпхуэдѣхэм якѣлѹэдыкѣлэр. Фыхуейми сыкѣэвгѣанэ, фыхуейми сывукѣ. Сѣ си лѹэху зытетыр аращ.

Мыхѣэмэт: (Кѣэзакѹым лэ хуицѣлѹу). Мыр лѹфши вгѣэтѣсыгѹэ, мыдрей кѹумалыр дѣфши и щхѣэр пывоупцѣри лѣгагѹ бжѣгѹум пыфлѣхѣэ, дэ ди лѹуэ яубыдахэм ирацѣлэр аращи фыымэ ирещѣлэ.

Емзэгѹыкѹэ: Сѣ себгѣэукѣкѣлэ Урысейр пхуэухынукѹым.

Мыхѣэмэт: Зы кхѹуэкѣлэ нѣхѣ мащѣлэ хѣунщ.

Емзэгѹыкѹэ: Тхѣэм фы кѹыфхуицѣнкѹым.

Мыхѣэмэт: Уэ укѹытпѣщѣзыгѣгѣхуар зѣ фыщѣлэ иримыкѹу щылѣкѹым. Куэдрѣ фымыгѣэкѹугѹу лѹфш.

GRUP: Kendine ettiğinden kötüsünü kimse sana etmedi. Kendin et-
tin kendin buldun.

BOLET: Keşke diğer casusları da böyle ele geçirebilsek. Gençler,
gelin götürün bunu. Uygun görülen cezayı da verin. (*zorla götür-
rüler*)

BERZEC: Generali de ele geçirebilsek.

ALHAS: Sekol'ün oğlunu da kat yanına !

(*Adıge kemanına eşlik ederek wordede başlar*)

Гуп: Уэ зумыщјаа зыми къуищјаакъым.

Болэт: А джыдэ мыгъуэ адрей къумалхэри апхуэдэу
къытпэщјахуащэрэт. Фыкъакъуэ мыдэ, (еблыпкъауэрэ
ирашыр) щјаалэхэ! Мэ зэрыжагауэ фщја.

Бэрзэдж: Генералыр къытпэщјахуэжатэмэ.

Алкъэс: Сэкол и къуэжъри гъусэ хуэпщјаынщ абы.

(ЩыкӀэпшынкӀэ ежъуууэ къумалым и уэрэдыр къыхедзэ).

Кавказу ди хэку щјаcэмми

Псыхъуэхэр фызышэу щожэ

Биидзэу гъаблэжъ нэлум

Цыхульыр псыхъуэу щегъажэ.

Зэуакъуэм и шыплӀэ топри

ЗауапӀэм къыцегъэгъуагъуэ

Гын гъуэу топым кърихури

ЗэуапӀэм пшагъуэу йогъуалъхэ.

Къумалу кхъуэнэлу зилэри

Цыхугъэм зыкӀи емыплъ

Фэ плъыжъу ди бгъэщӀэпхэхэр

БжыкӀэ къыщӀарегъэтхъ

Къуажэ жейуэ щытри

Хэшақуэм зэрегъэгъапхъуэ.

Лыжъ тхъуауэ жъантӀэм дэсхэри

БжыкӀэ къащӀырегъэху

Жэнэту ди жыг хадэхэр

ДжыдэқӀэ ираудыж

Засыжъуэ кӀапсэшхуэ жъакӀэм

Лыщхэхэр бжэгъум япещӀэ

Сабийуэ ди ныбэрылхэри

СэшхуэқӀэ къыдарегъэдз

Сабийуэ къыдаригъэдзыр

БжыкӀэ пыджкӀэ зэхурегъэдз

Биидзэм лейуэ ищӀахэр

Къэхъунум защремыгъэгъупщэ.

лупхъуэр хуещӀ

4. PERDE

(Olay ikinci perdenin geçtiği oda geçer)

MOLE: Selamünaleyküm.

GRUP: Vealeykümselam. Buyurun.

MOLE: Buyurmak için geldik; buyururuz. Nasılsınız? Ne haberleriniz var?

BERZEC: İyiyiz. Tanrı iyilik versin size de. Haber duymak isteyende haber çoktur derler.

BEÇKAN: Nasılsın Mihamet?

MIHAMET: İyiyiz bir an önce cepheye dönmeye çabalıyoruz.

MOLE: Nasıl olur Mihamet sen henüz iyileşmemiş gibisin.

MIHAMET: Yangın yeriye yurdum, bir küçük kurşun yarası aldım diye yatak döşek mi yatayım. Biz sabırsızlanıyoruz anlatın son haberleri.

MOLE: Şu anda savaşın nasıl devam ettiğini biliyorsun. Şeyh Şamil'i Ruslar esir aldı. En güvendiğimizdi. Diğer kardeşlerimizde durumu aynı. Geriye kalan çok az sayıdaki insanımızla da Ruslarla baş edemeyiz. Biz Müslümanlar, bunların içinde erimeden Müslüman ülkeye gidersek daha iyi olur diye düşünüyorum. Yaşayan her kes bir gün ölecek. Müslüman ülkede ölürsek, hicret yapmış olduğumuzdan sorgusuz sualsiz cennete gideceğiz. Tek bir Müslüman, gavur memlekette ölmemeli. Kur'an-ı Kerim'de "Canınızı tekliye atmayın. Yada kendi iradenizle canınızı tekliye sokmayın" emri vardır. Sonuç olarak Ruslarla baş edemeyeceğimize göre, canımızı kurtarmayı uygun görüyorum.

MIHAMET: Benim için düşmana boyun eğmekle, ölmek aynı.

MOLE: Nasıl olur?

MIHAMET: Geçen sene 'vatanını sevmek imandandır. Vatanı için ölen şehittir, cennete gider' diyerek vaaz veriyordun. Şimdi ne oldu? Hangisi doğru söylediklerinden, hangisine inanmalıyız?

MOLE: Evet söylemiştim bunları geçen sene. Ama şimdi iş değişti. Sende biliyorsun geçen seneki gücümüzle bu senekinin aynı olmadığını.

BEÇKAN: İzniniz olursa bende başka bir şey söyleyeceğim.

MIHAMET: Söyle seni de dinleriz.

BEÇKAN: Evet Mole'nin söylediği gibi yolun sonuna geldik. Sende hastasın. Başka iyi bir komutanımız da yok. Tek başımıza direnemiyoruz. Bize yardım edecek bir krallık da yok. Buna rağmen

Іүпхъуэр хуеці

(етиуанэ едзыгъуэр щеклуэжі дыдэраш)

Молэ: Сэлам алейкум! (мэтэджыр).

Гуп: Уалейкум сэлам! Фыкьеблагъэ.

Молэ: Уеблэгъэну аращ дыкъыщіэкліуар. Дауэ фыщытхэ? Сытхэр фи хъыбар?

Бэрэдж: Фыщ. Тхъэр фыкіз къыпщіэупщіэ. Хъыбар щіэупщіэм хъыбар ещіэр жалаш.

Бэчкъан: Дауэ ущыт Мыхъэмэт?

Мыхъэмэт: Фыщ. Зауэм дызэрылұхъажыным яужь дитщ.

Молэ: Ар дауэ хъун, Мыхъэмэт? Иджыри ухъужыпа хуэдэкъым.

Мыхъэмэт: Атлэ бдзампціэшэ тыкъыр къыстехуаш жыслэу Хэкур мафлэм хэту сэ плэм сыхэлъу сыщылъын? Фи лъагъун жыфілэ, дэ допцілэр.

Молэ: Иджыпстуклэ зауэм и Іуэхур здынэсар уолъагъур. Щихъ Щамели урысым гъэру яубыдащ. Арат нэхъ узыщыгугъыну Кавказым итар. Мыдрей ди къуэшхэри зэклэ урысым яубыдащ. Мы къэнэжа тіэклумклэ дэ урысыр дгъэбиин тлъэкынукукымы дэ муслъымэнхэр джаурым дыхэмыкІуадэу муслъымэн хэгъуэгум дывгъэклұэжмэ нэхъыфлу къысцохъу. Псэ зыпыту мылІажын зыри щыІэкъым. Мы джаур щіаплэм ди хъэдэ пхъэбгъухэр ди щыбым илъу абы дагъэжыжынущ. Муслъымэн хэгъуэгум дыщыІэмэ хъэжрэт тцілауэ мэхъури упщіэж димыІэу занщіу жэнэтым дыкІуэнущ. Умуслъымэну мы джаур щіаплэм зибгъэллыхъ хъунукукым. «Уэла тулкъуу биІэнфусикун илэ тахлукати», - жиІащ КъурІэным. Аращи дыщыпэмылэщынукулэ ди щхъэр тхъумэжыныр нэхъ къызогъэклұ.

Мыхъэмэт: Сэрклэ тіури зэхуэдэщ.

Молэ: Ар дауэ хъун!!!

Мыхъэмэт: А зиунагъуэрэ! Нэгъабэ хэкур фыуэ плъагъуныр Іиманым щыщщ, абы щхъэклэ зезыгъэукулыр шэхид, жэнэт Іыхълыщ жыпІэри уаз къэптащ. Иджы сыт къэхъуар? Дэтхэнэра пэжри дызэдэлұэнури?

Молэ: Пэжщ, ауэ ар нэгъабэщ. Иджы Іуэхур нэгъуэщі зыгуэру къекІэрхъуэклэщ. Уэри уолъагъу нэгъабэрей къарумрэ мыгъэреймрэ зэрызэхуэмыдэр.

Бэчкъан: Хуит сыкъэфщым сэ жыслэнур нэгъуэщіщ.

Мыхъэмэт: Жылэ, уэ жыпІэми депллынщ.

Бэчкъан: Пэжщ, мы молэм зэрыжілам хуэдэу ди Іуэху гъунэм нэсаш. Мис уэри усымаджэщ. Дзэ пашэ хъун хуэди діІэжжъым. Дэ ди закъуэклэ урысыр дгъэбиин тлъэкынукукым.

vatanımızı terk edip gittiğimizde, gidilen yerde ilk duyacağımız laf “muhacir” olacaktır. Biz bunu kaldıramayız. Kafkasya gibi bir yerde, her devletin gözü olacaktır. Biz devlet düzeni kuramadık. Ruslarla anlaşalım. Çarı’n egemenliğine giren tüm topluluklar gibi yaşayalım bizde. Tek başımıza ne yapabiliriz. Kafkasya’da tek millet kalmadı Rusların eline geçmeyen. Bunları bir düşünelim ve vatanımızı terk etmeyip teslim olalım. Diğer teslim olanların başına ne gelmiş ise bizimde başımıza gelir. Benim önerilerim bunlar.

MIHAMET: Doğru kendi vatanını terk edip, başka birinin vatanına sığınmak çok kötüdür. Düşmana esir olup, onun buyruğu altında yaşamak çok daha da kötüdür. Böyle bir yurdu kim terk eder? Kim başkalarına peş keş çekebilir? Kim kendi kendine Rus Çarı’nın boyunduruğu altına girmek ister?

BEÇKAN: Girmemek elimizde mi?

MIHAMET: Elimizde olurdu sizin gibi iki yüzlüler olmayıp, omuz omuza verip, düşmana karşı gelseydik elimizde olurdu. Hem de nasıl olurdu.

BEÇKAN: Öyle ama bir araya gelemiyoruz mesele bu. .

BERZEC: Sizin gibi iki yüzlüler yüzünden anlaşılmadık. Makam ve mevki peşinde olmasaydınız bir araya gelirdik.

MOLE: Yapma Berzec. Zannetme ki bu dünyada yalnız sizsiniz Adıĝe. Bizde Adıĝe’yiz.

BERZEC: Ne demek yapma? Siz görünüşte Adıĝe’siniz. Olmaz olsun sizin gibi Adıĝe.

BOLET: Siz ne zamandır Adıĝeler ile ilgilisiniz? Ne zamandır?

MOLE: Eee gavurla yaşamak daha mı iyi? Öteki dünyada hesabını nasıl vereceksiniz?

BERZEC: İman insanın yaşadığı yerde değil, kalbindedir.

MIHAMET: Tekrar söylüyorum: Yurdunu terk etmek kötü bir şeydir. Ondan kötüsü de düşmana teslim olmaktır. Bizi bu duruma düşürenler iki taraflı oynayanlardır. Bize yapılan haksızlığı bilen hiç bir kimse unutmaz. Unutan zaten bizden değildir. duymadınız mı ele geçirdikleri yerleri ve şehit mezarlarını nasıl yakıp yıktıklarını?

MOLE: Bunları bizlerinde yaşamaması için, düşmanın eline düşmeden Müslüman ülkeye gitmeliyiz. Peygamberimiz bile düşmanla baş edemeyince, Mekke’den Medine’ye hicret etti. Çaremiz olmadığına göre bizde bunu yapmalıyız. Kısaca söylemek gerekirse kaybettiklerimizin mekanı cennet olsun. Ben, bana güvenenleri Osmanlı’ya götüreceğim.

BEÇKAN: Bana kalırsa da hiç kimseye vatani terk ettirmem.

MOLE: Öyle deme. Sen düşmanla yaşamak istesen bile biz onu istemiyoruz. İşte Tuapsey’deki köylerde, başka birçok yerdeki köylerde İstanbul’a gidiyor.

BOLET: Aaa... Biz fark etmedik yoksa, bizi birbirimize düşüren meĝer sizmişsiniz. Durum bu olduğuna göre ikimizden biri yaşama malı. Neyi bekliyorum ki ben? (*Kamasını çeker*)

Къэрал къыддэлэпыкъуни щылэкъым. Ауэ щыхъукіэ ди хэку дыбгынэу зыгуэрэм дыщыхыкхэкіэ къытхуэгубжыым фыхэхэс къыджалэу дисыфынкъым. Хэт иштэми мы Кавказым хуэдэ Хэку бий зыгуэрэм имыштэу дызэрыщылэм хуэдэу хэти дыщигъэсынкъым. Дэ къэрал унафэ къытхэлэкъым, щыныгъэ зылэми дащыщкъым, ахъши дилэкъым. Дэ ди закъуэкіэ сыт тцілэфын, Кавказым зы лъэкпкъи къынакъым урысым имыубыдауэ. Аращи, фегупсыси Хэкур дывмыгъэбгынэ. Андрей яубыдахэм къащымыщлэ къытхыщынкъым урысым девгъэкІужи нэхъыфіщ. Аращ сэ къыжысІэну сызыхуейр.

Мыхъэмэт: Пэжщ, уи Хэку убгынэу нэгъуэщі гуэрэм ухыхъэныр куэдэ тхъэмыщкІагъэщ. Бийм уиубыду езым зэрыхуейуэ узэрихуэу уиыгъынри ари нэхъ тхъэмыщкІагъуэщ (и Іэхэр ищіурэ). Мыпхуэдэ Хэку хэт зыбгынэр? Мыпхуэдэ Хэку хэт хэмэм езыщэр? Хэт езыр-езыру урыс пащтыхыым и бжыыр и пцэ пхудэзылхъэныур?

Бэчкъан: Тхуэхъуу дэтлхъэрэ?

Мыхъэмэт: Тхуэхъунт фэ фхуэдэ зылыщлэкІуэхэр мыхъуатэмэ дызэгурывуэрэ дызэдэлэужу, ди къару зэхэлэу ди тІасхъэхэр бийм ирамыгъащІэу. Ди фІэшу бийм дызэдэзуам тхуэхъунтэкъэ?

Бэчкъан: АрщхэкІэ дызэгурывуэркъым. Аракъэ Іуэхур.

Бэрэдж: Фэ фхуэдэ напІтращ дызэгурывымыгъалуэр. Фэ фи ныбэхэмрэ фи тІысыпІэмрэ иривгъэкъуу дэ дызэгурывуэнкъым.

Молэ: Ар жумылэ Бэрэдж, фэ фи закъуэ фыадыгэу адрейхэр нэгъуэщІу къызыщывмыгъэхъу.

Бэрэдж: Жысолэр, фэ фи адыгагъэр фи Іупэм телъщ, фи гум илъыр нэгъуэщІу дыхуейкъым дэ апхуэдэ адыгэ.

Болэт: Сыт щыгъуэ фэ адыгэ фыщыхъуар? Куэд щІа?

Молэ: АтІэ джаур ныбэм дикІуадэм нэхъыфі? Фыллэжынкъэ?

Бэрэдж: Иманыр цІыхум и гум епха мыхъумэ щІыпІаракъым зэпхар.

Мыхъэмэт: Иджыри къытызогъэзэжыр. Хэку убгынэныр куэдэ тхъэмыщкІагъэщ. Абы нэхъ тхъэмыщкІагъэр бийм уиубыдынырщ. А тхъэмыщкІагъитІым дыхуэзышар зылыщлэкІуэ хэшакІуэхэращ. Аращи, нобэ дэ лейуэ къытлысар зыщІэм и гум икІынкъым. КъыхэкІлам ар ди лъэкпкъым щыщкъым. Флэгъуауэ къыщІэкІынкъым шэхид Іуащхъэ щІэлъхэм иращІар, жылэу яубыдахэр зэрырахухэр, жылэхэр зэрагъэхэр.

Молэ: А бэлыхъыр дымылгъагъун щхъэкІэ мухъэжыру дэ тхуэдэ муслымэн хэгъуэгу гуэрэм дыкІуэж е джаурым зылэщІэдгъэхъэ хъунукъым. Мисыр бегъымбарыр бийм пэмылэщ щыхъум Мэчэ дэкіри Мэдинэм хъэжрэту икІащ. Мыхъуж щыхъукІэ дэри аращ тцілэн хуейр. Аращи зауэм хэкІуэдахэр Тхъэм жэнэт Іыхылы ищІ. Сэ къызэдэлэуэр муслымэн хэгъуэгум сшэжынуц.

Бэчкъан: Сэ къызэдэлэуэми и Хэку езгъэбгынэнукъым.

Молэ: Ар жумылэ! Уэ кхъуэныбэм уисыну ухуейми дэ абы дыхуейкъым. Мисыр фольагъур ТІуапсей дэс жылэхэри жъэпкъ щІэс жылэхэм я нэхъыбэри Истамбыл мэкІуэхэр.

Болэт: АтІэ тцілэкъым. Фэраи мы жылэр зэкІэ зылызыгъэхъэр. Алыхыым и цІэкІэ солуэр дызэрымыукІым! Сыт ар зыщысыр? (къамэм йолэр).

BERZEC: Bolet dur? Kalan bir avuç insanda birbirini mi öldürsün?

MIHAMET: Sakin olun bir! Kendinize gelin. Sanki böyle şeyler daha önce yaşanmamış gibi, nedir haliniz? Sayın büyüklerimiz konuşulanları duyduunuz. Sizin kararınız nedir?

ALKAS: Bu imamın söylediklerinin doğru olup olmadığını bilmiyorum. Burada kalanlar imansız olup oraya gidenler cennete girecekse...

MOLE: Şüphe etmeyin. İmandan olursunuz. Tövbe edin.

ALKAS: Yanılıyorsam tövbe tövbe.

MIHAMET: Gençler sizin düşünceleriniz?

GENÇLER: Sen neyi uygun bulursan biz yapmaya hazırız. Arkamızda yiz her zaman.

MIHAMET: Teslim olacaksak ya da vatani terk edeceksek, şimdiye kadar niye savaştık? Düşmana teslim olup sevindiremem onu. Başka bir ülkeye sığınıp karşıma ilk çıkandan "göçmen!" kelimesini duymak istemiyorum. Dağda yaşamak pahasına olsa da; vatanımı terk etmeyeceğim. Siz yapmak istediğinizde serbestsiniz.

BOLET: Sen neredeysen bizde oradayız Mihamet.

GENÇLER: Bizde Mihamet.

GÖZCÜ: Mihamet, esirlerimizin tutulduğu yeri öğrendik.

MIHAMET: Önceliğimiz onları kurtarmaktır hazırlanan gençler.

GENÇLER: Biz hazırız.

MIHAMET: Demir kırımı çabuk eyerleyin. *(Giyinerek)* Siz büyüklüğümüz gerekli gördüğünüzü yapın. Berzec, ömrüne bereket. Çok desteğini gördüm, varol.

GENÇ: At hazır. *(Bayrağı Mihamet alır)*

MIHAMET: Al bayrağı Bolet.

MOLE: Bayrağı bize bırak Mihamet.

MIHAMET: Ağzından çıkan kulağın işitiyor mu? Bu muhacirleri de-ğil, ulusumuzu temsil eder.

BOLET: Asla el süremezsın bu bayrağa.

MIHAMET: Hazır mısınız?

GENÇLER: Hazırız.

MIHAMET: Onurumuzdur, Adıge Bayrağımız. Yolumuz özgürlüktür; ya ölür ya da öldürürüz. Ulusun onuru için yiğitçe savaşıyoruz. Önceliğimiz bağımsızlıktır. Eninde sonunda bu onuru yaşayacağız.

HANU: Önderimiz Mihamet, vatanımız için ölen babamın yerine beni koymanı umuyorum. Hiç aldırmadan yaşıma, babamın atını ve silahını teslim et bana. Basayım üzengiye sallayayım kılıcı düşmana.

MIHAMET: Ömrün uzun, kısmetin bol olsun.

GRUP: İyi yolculuklar. Bahtınızda yolunuzda açık olsun. *(Çıkarlar)*

(Yer: İstanbul. Başları eğik, Berzec, Alkas, Mole, kadın, yaşlı bir çok kişi oturmaktadır. Psıyıcığ Gibzeyi söylemektedirler.)

Бэрээдж: Ар хуункыым Болэт! Къэнэжа тлэкыр
фызэрыуыкыжынщ.

Мыхэмэт: Зэ фыбэяут. Къэхъуа щылэккым. Тхэмэдэхэ!
Жалэхэр зэхэфхаш. Фэ сыт жыфлэр? (кызоопль-зоопльжхэр).

Алкэс: Тхэ сымышлэ мы ефэндым жилэр пэжу. Мыбы щылэр
джауру абы щылэр жэнэтым клуэну щытым.

Молэ: Пэжккым жыплэу шэч къомыхъ. Тхэм уфоклуэдыр. Тобэ
истигфэр къэхъыж.

Алкэс: Сыщыуам Тхэм кыскуигъэгъу. Тобэ, тобэ!

Мыхэмэт: Щлалэхэ фэ сыт фигу илтыр?

Щлалэхэм: Уэрккэ дыжылэшлэщ, ди Дзэ пашэ.

Мыхэмэт: Бийм зестынуэм, Хэкум диклынуэм алъандэрэ сыт
щхэккэ дызэуа? Сэ бийм зесту зыщызгъэгуфыкынукукым,
нэгъуэщл хэгъуэгъу сыхъэжу. Я гъунэ къыдэхуэм «уэ хэхэсыр»
схуэшэчынукукым. Ди кэурш ныбэр си псэуплэнуми си хэку
лъаплэ сикынукукым. Фэ фщлэнум фыхуитщ.

Болэт: Узыщыкыуэдым зыщыдгъэкыуэдынщ, Мыхэмэт.

Щлалэхэ: Дэри аращ жытлэр Мыхэмэт.

Лыкыуэ: Мыхэмэт, псыр кыиуащи ди гъэрхэр унэжы цыкы
гуэрым щалыгыщ.

Мыхэмэт: Япэрэй пщэрылтыу дилэр ахэр щхэхуит
къэтщыжынырщ. Щлалэхэм зыдыгъэгъэхъэзыр.

Щлалэхэм: Дэ дыхъэзырщ.

Мыхэмэт: Пщлэгъуалэм псынщлэу уанэ тefлхъэ (зехуапэ).

Фэ тхэмэдэхэм фщлэнумккэ фыхуитщ. Жыщхъэмахуэ ухъу,
Бэрээдж. Куэду сыпхуэрэзыщ.

Щлалэхэм: Шыр хъэзырщ (ныпыр Мыхэмэт къещтэри).

Мыхэмэт: Мэ, Болэт, мыр убды.

Молэ: Ныпыр дэ къытхуэгъанэ, Мыхэмэт.

Мыхэмэт: Дауэ жыплэ? Мыр мухъэжыр ныпккым, лъэпкк нып
мыхъумэ.

Болэт: Уэлэхыи узэгъуэдынуми узэзмытын.

Мыхэмэт: Фыхъэзырхэ?

Щлалэхэм: Дыхъэзырщ.

Мыхэмэт: Адыгэ ныпыр быдэу дэ тлыгынщ. Ди лъэпкк
нэмысыр абы дэтлыгыу е дылэнщ е щхэхуитыныгъэ дымд
дэри дыккыхуалхуаш. Лыхъугу уилэныр ар ди лъэпкк напэш,
зыхуэмыхъумэфым сытыр и напэ. Япэрэй пщэрылтыр ди
щхэхуитыныгъэщ, ди бийр зыщыгъупщэм уэри хуумыгъэгъу.
Гува-щлэхами ди ди щхэхуитыныгъэр дызэрыхуейуэ
зетхъэжынщ. Фыузыншэхуэ. (Бэрээджрэ Алкэсрэ я лэр
еубыдыжри адрейхэр къегъанэр).

Хъэныу: Ди пщу ди Мыхэмэт, Ди Хэку щхэккэ клуэдауэ
. Си адэу силам и щыплэ. Сибгъэхъэжынуи согугъэр. Си
ныбжыщлэгъэми уемыплэу. Къэштэж мыдэ шы-лэщэу пылбар.
Лъэрыгъым ситу И джатэ жанри згъэбзэнщ.

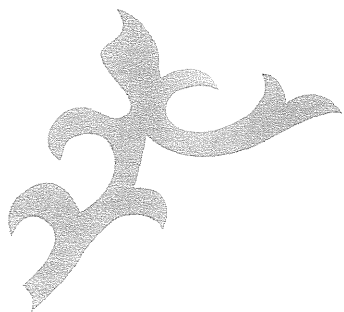
Мыхэмэт: Насыпыфлэ ухъу.

Гуп: Гъуэгъу махуэ! Сыхъэт махуэ!

(къокыжхэр)

щызэлэуихыжаккэ лупхъуэр зэхуещл

(Теплэр Истамбылщ. Я щхъэр флэхуауэ зэхэсч Бэрээдж,
Алкэс, Молэр, нэгъуэщлхэри. Цыхубз фызыжы. Псыикыж
гъыбээр абыхэм жалэ).

Псыиклыж гъыбзэр

Урысым и пщышхуэхэр Кавказым къыхуолэ,
Лыгъэр зэтырахурэ зауэр къыдащылэ.

Жьыу:

Псыиклыж махуэхэри сытуи лажьэшхуэ,
А блэкIа лажьэхэри иджыри дигум щошхэ.
Ар къыдэзыщыллахэри мелуанищэм щегъур,
Зэращылэ лъэпкъ цыкIури Iэбжъыб из фIэкI мыхъу.

Жьыу:

Лы ящэхуау къытхэтхэри зэрыгъаблэнэгуи
Былымыж нэгухэми ди хэкужъыр яцэри.

Жьыу:

Молэ мыхъуу къытхэтхэм уаз пхэнжхэр къатыр,
КъытхуэфыщIэ ягугъэурэ леишхуэхэр къыдахыр.

Жьыу:

НапитI нэпцIу къытхэм загъэщыхъфэ,
Тхэ IуэхутхэбзащIафэ къызытралъафэ.

Жьыу:

Дэ ди хъэдэ пхъаблэхэр ди щыб ипхауэ,
Иридагъэшыжыну жалэри дыкъагъэшына.

Жьыу:

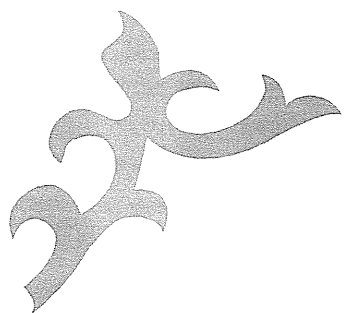
Хым и уае сыджхэри кхъухъ ныбэм къоуэ,
Хъэдащэ бдзэжьейхэри ди бгъум щызоуэ.

Жьыу:

Урысым и пщышхуэхэри IэщэкIэ къытхуолхэ,
Быслымэн хэгъэгухэри нэфIкIэ къытпоплъэ

Жьыу:

Псыиклыж махуэхэри сытуи лажьэшхуэ,
А блэкIа лажьэхэри иджыри дигум щошхэ.

Клубэ Шэбан и алфавитыр

А - a

Э - e

Б - b

В - w

Г - qh

Гу - gu

Гъ - qh - фн

Гъу - qhu

Д - d

Дж - g

Дз - dz

Е - e

Ё

Ж - j

Жъ - zh

З - z

И - y

Й - e

К - k

Ку - ku

КI - kv-cv

КIу - kvu

Къ - q - ф

Къу - qu

Кхъ -

Кхъу -

Л - L-I

Лъ - tI-tI

ЛI - Lv-lv

М - m

Н - n

О - o

П - p

ПI - pv

Р - r

С - s

Т - t

ТI - Tv-tv

У - u

Ф - F-f

ФI - Fv

Х - x

Ху - xu

Хъ - h

Хъ - xh

Хъу - xhu

Ц - ts

ЦI - tsv

Ч - G

Ш - cs

Щ - c

ЩI - cv

Ы - i

Ъ

Ь

Э

Ю

Я - J

I - v

Iy - vu

Клубэ Шэбан и пьесэр зэритхауэ щытар мы дэ зэфIэдгъэувэжа, абы езым
зэхилъхъа, латин алфавитырщ.

Kube Şaban'ın, Şimdiye Kadar Bilinmeyen,
“Psıyıcıj- Denizaşırı Ükelere Yolculuk”
 İsimli Oyunu Hakkında

Çev.: Bilaliko Alpaslan Arı

Çerkes muhacirlerin Kayseri’de çok yoğun olarak yaşadıklarının hatırlanması önemlidir. Aziz Abaze’nin, çağdaş realitelerin günlük temalarını anlatan “Sonbahar Gözyaşları” (1957), “Zehra” (1908), “Hayatların Yaşamı” vs. gibi başka oyunları da vardır.

“Muhacirler” konusunu ele almış olan, Anavatan dışında yaşayan Çerkesler arasındaki ilk kişilerden birisi olan ve maalesef bu gün, hiç hak etmediği halde, adil olmayan bir şekilde çağdaşları tarafından unutulmuş bulunan, ünlü bir Adıge şair, yazar, besteci ve şarkıcı vardır. Bu kişi Kube Şaban’dır (Idrisoğlu, 01. 1890 - Adygei, Khakurinoahl - 20.01. 1974. Paterson, USA) [6, 43-44]. Kendisi aynı zamanda, ilk Adıge Halk Dansları ve Oyunları Ekibi’nin sanatsal yöneticisi (direktörü-hocası), bir folklorist, Adıge dili konusunda uzman ve Adigece ders kitaplarını yazarı ve bilimsel araştırmacıydı.

Nalçık’te ve St.Petersburg (Leningrad) eğitim alan Kube Şaban, Moskova’daki Tiyatro Enstitüsü’nde öğretmenlik yaptı. 1943’te anavatanından ayrıldı ve Türkiye, Ürdün, Fransa ABD’de yaşadı.

Kube Şaban’ın yaratıcı mirası ancak kızı Saide’nin, babasının yazmış olduğu müsveddeleri 1990’lı yılların başlarında, ARIHR’ye (Adigey Cumhuriyeti Beşeriyetleri Araştırma Enstitüsü) bırakmasıyla ülkedaşları için erişilebilir bir hale geldi. O zamandan beri Kube Şaban’ın edebi mirası, yerel milli edebiyat uzmanlarının ve folkloristlerin çalışma konusu olmuştur.

Kube Şaban’ın eserlerinin bazı yönleri yakın zamanlarda birkaç tez konusu olarak incelenmiştir. Bunlardan bazıları aşağıdaki gibi sıralanabilirler: H.T. Timizhev, “Tarihi Gerçeklik ve Anavatan Dışındaki Yazarların Sanatsal Bilinçlerinin Evrimi: Karşılaştırmalı Bir Tipoloji Analizi” (2006); M. Chotchaeva, “19 yüzyılın son kısımları ile 20. yüzyıldaki Rusya ve Kuzey Kafkasya Edebiyatı’nda İnsan Kişiliğinde Özgürlük ve Esaret Değerlerinin Felsefi ve Psikolojik Kavramlarının Sanatsal Değerlendirmesi” (2009); L.Kh. Balagova – Kandur, “Diasporadaki Çerkes Edebiyatı: Tarih, Etnik Ruh Kimliği ve Şiir Sanatı Üzerine Çalışmalar (2009); M. B Abdokova, “Anavatan Dışındaki Çerkes Edebiyatı’nın Etnik Düşünce Temelleri” (2009) vb.

Yukarıda kendilerinden bahsedilen edebiyat uzmanları maalesef, “Muhacirler” olarak adlandırdıkları Kube Şaban’ın tiyatro oyununu, aslında sadece oyunun sonunda söylenen bir şarkı olan “Псыиклыж- Deniz Ötesine Hicret” adlı ağıttan ibaret zannetmişlerdir. Bu kişiler Kube’nin oyununu, ruhunu anlamamış gibi görünmektedirler. Bu uzmanlar, söz konusu eserin edebiyat türü ya da eserin özellikleri ile sanatsal değeri hakkında bir yorum yapmamaktadırlar.

Bu yüzden, “Muhacirler” isimli eserin edebi türünün aydınlatılması ve bu eserin bizim, daha sonra bulduğumuz Kube

Şaban’ın oyununun el yazmaları ile karşılaştırılmasına çok acil ihtiyaç duyulduğu sonucuna varılmıştır. Tespit ettiğimize göre; Kube Şaban’ın “Muhacirler” ismini taşıyan eseri, sadece «Псыиклыж» ismi verilen ağıttan oluşmamakta aslında oyun bu şarkı ile sona ermektedir.

Üzerinde çalıştığımız oyun metni, 1996 yılında Ürdün’den Nalçık’e dönüş yapan Çerkes şair Yafaune Abdul’un (1938-1995) elindeki müsveddelerin arasında tarafımızdan bulunmuştur. Roman alfabesinden kiril alfabesine çevrilen Kube Şaban’ın metnin transkripsiyonu Yafaune’nin kızı tarafından muhafaza edilmiştir. Abdul Yafaune’nin kızı Hatice Kudaeva’nın söylediklerine göre, babası bu oyunu 1964 yılında Amman’da sahneye koymuştu. Bu oyunda Amman’da gençlerin kurduğu «Адыгэ Фыццэ Хасэ» - Adıge Yardım Derneği’nin üyeleri rol aldı. Oyun teybe kaydedildi.

Oyunun ilk müsveddesinin Adigece ve diğer Çerkes lehçelerinde olmak üzere iki dilde yazıldığı sanılmaktadır. Daha önce de belirttiğimiz gibi Kube Şaban’ın oyunu, Kube Şaban’ın kendisinin yazdığı bir alfabe kullanılarak, Latin harfleriyle karışık Çerkes lehçelerinde yazılmıştı. Elimizdeki metnin bir adı olmadığından, eserin adını tespit etmek için yoğun bir çalışma içine girdik. Abdul Yafaune’nin kızının bütün anılarını dinledikten ve diğer bir takım gerçekçi delilleri göz önünde bulundurduktan sonra eserin isminin “PSİYİÇIJ -Deniz Ötesine Yolculuk” olduğuna karar verdik (Kube Şaban’ın transkripsiyonunda da piyesin başlığının olmadığını hatırlatılması gerekir). Esere bu ismin verilmesi şaşırtıcı değildir. Çünkü daha önce oyunun sonunda ağıttan bahsedilirken şimdi elimizde, şarkının Adigece sözleri ve notaları bulunmaktadır. Bunlar da Kube Şaban tarafından yazılmıştır.

Araştırmamız sırasında bu özel şarkının muhacirler ile ilgili olarak yazdığı “PSİYİÇIJ-Deniz Ötesine Yolculuk” adlı tiyatro oyununun temelini oluşturduğunu güvenilir bir şekilde tespit edebildik. Bu çalışma yaklaşık olarak, Kafkas Savaşı’nın sona ermesinin 100. yıldönümü olan 1964 yılının arifesinde meydana getirildi. Karakterlerin isimleri piyesin müsveddesinin başında isimlendirilmediğinden dolayı; biz içindekileri tekrar düzeltmeye gayret ettik. Bundan dolayı “PSİYİÇIJ-Deniz Ötesine Yolculuk” trajedisinin karakterleri; İmparatorluk askerlerini temsil eden Aleksev, Davidov, Tişenko; “Дзэ пашэ-Ordu amiri (albay), Popov, “Гун-груп” (bunlar da bir grup subaydan oluşmaktadır), Kuzneçov, İvanov, Şukin, “Ахэр-Onlar”, “Азэн-Ezan”, “Гъуо-Haberci”, Asker, Mihamet, Çelimed, Maxim, Sekreter, Alkas, Bolet (Muhammed Kasey’in babası olan yaşlı adam), “Гъэр-Esir”, “Бэрэдж-Berzec”, Temirkan, Бгаjnoko (Бгаjnoko Çelimet), Hımsad (Mihamed’in kızkardeşi), “Іззэ-Неким”, Sosriko (yaşlı adam), “Емзэгыкыуэ-Emzağiko”, “Лыжыхэр Yaşlı Adıge Erkekleri”, “Лой Loo”, “Плакыуэ-Gözcü”, Bell, Mezağo (Çelimed’in karısı, aynı zamanda Goşenise olarak çağrılmaktadır), Nayib, “Адрейхэр-Diğerleri”, Kazak, Molla, Beckhaniko, “Ціалэхэ-

Gençler”, “Лыкыуэ-Елчи”, Khanyu, “Гупым-Bir grup Çerkes” şeklinde verilmiştir.

Bu isimler arasında, Mezağo (ay ışığı), “Гуашанагъуэ-Kahve-rengi gözlu prenses” ve “Гуащэнысэ-Gelin prenses” gibi dişi konuşan isimler vardır. Khanyu’nun annesinin takma ismi “Гуащэнысэ” dir. Bundan dolayı Çerkesler evli kadınlara alegorik olarak bu isimle hitap ederler. Konuşan bir isim olan “Гуащэнысэ” ismi, prenses anlamına gelen “Гуащэ” kelimesi ve gelin anlamına gelen “нысэ” kelimelerinin bir araya gelmesiyle türetilmiştir. Oyundaki konuşan erkek isimlerinden örnek olarak verilen “Yemzağiko” ismi dikkat çekmektedir. Adıge dilbilimi temellerine göre bu ismin “uygun olmayanın oğlu” ya da buna benzer bir ifade anlamına geldiği ileri sürülebilir. Bize göre Yemzağiko’nun ismi, “емызэгъ //емыкы-ауыр, uygunsuz, edebe aykırı” kelimeleri ile “кыуэ-огул” kelimesinin kaynaşmasıyla türetilmiştir. Bu kişinin piyesteki gerçek davranışları ve konuşmaları da ismiyle uyumludur.

Piyeste hayali isimlerin arasında, Çerkes tarihinde önemli izler bırakan kişilerin isimleri de bulunmaktadır. Bunların arasında, “Бэчкыан-Беçkan” ve “кыуэ-огул” kelimelerinden türetilmiş olan “Бэчкыаныкыуэ – “Beçkan’ın oğlu” ismi örnek olarak verilebilir. Oyunun geçtiği dönemde Şoloh, Beçkan, Abuk, Atajuk ve Kudenet isimlerinde çok ünlü Çerkes at soylarının olduğunu hatırlanması da önemlidir. Çerkeslerin kahramanlık dolu geçmişlerini de yad etmek isteyen yazar, Çerkes Nart Destanları’nın en önemli kahramanı olan “Сосрыкыуэ” ismini kullanarak bu kahramanı da oyunda canlı hale getirmektedir.

Oyundaki ünlü ve değerli erkek isimlerinin yanı sıra, Çerkeslerin işgalcilere karşı mücadele ettiği dönemde, Çerkes bağımsızlığının savunuculuğunu yapmış olan cesur kadınların isimleri de piyeste yer almaktadır. Bu isimlerin arasında ünlü Çerkes kadın ismi olan “Hımsad” adı, piyeste sık sık geçer. Hımsad karakterinin, gerçek bir tarihi kişiliği temsil ettiğini de hatırlatmak isteriz.

Piyesteki mecazi isimler içerisinde, “tecrübeli (yaşlı) kartal gözülü kişinin oğlu” anlamına gelen ve “Бгъэжынокыуэ” ismi örnek olarak verilebilir. Bu isim, “бгъэ-kartal”, “жыы-yaşlı adam”, “нэ- göz” ve “кыуэ-огул” kelimelerinin bir araya getirilmesiyle türetilmiştir. “Бгъэжынокыуэ” karakterinin, aynı isim ve soy ismi taşıyan gerçek prototiplerinin olduğunu tespit ettik.

Bütün bunlar Kube Şaban’ın, Çerkeslerin etnik mantalitesinin özelliklerini yeniden ortaya çıkarmasını ve sanatsal yöntemler ve açık anlaşılabilir tasvirler kullanarak Kafkas Savaşı dönemindeki halkın gerçekçi portelerini ve tarihi olayları yeniden canlandırmasını sağlamıştır.

Piyeste yeniden canlandırılmış olan bazı tarihi kişiliklerin isimleri kolayca tanınabilmektedir. Örneğin; piyesteki Muhammed karakterinin tasvirinde atılğan Çerkes süvarisi Kasey Muhammed’i hemen tanıyabiliyoruz: “12 Ocak 1837 tarihin-

de Abzehler ve Kabardeyler, birlikte savaşmak üzere Gups ve Forse ırmaklarının kenarında toplandılar. Dağlıların liderleri Kabardey Prens Tembolet Hamırza, Abzeh reisi Kasey Muhammed ve Efendi Mezağo’ydı [7].

Bell isimli karakterde, kendisi bir Britanya ajanı olan, Çerkeslerin bağımsızlık savaşını destekleyen ve onların arasında 2 yıldan fazla bir süre yaşamış olan Mr. James Stanislaus Bell (1797 Dundee, Scotland-1858) canlandırılmaktadır. “Berzeg” karakterinde ise ünlü Ubih lideri Berzeg Girandiko’yu hemen görmekteyiz (kendisi ayrıca, Hacı Berzeg Girandiko veya Degumyiko Hacı Girandiko isimleriyle de bilinmektedir). Naib karakterinde ise Çarlık ordularına karşı bağımsızlık mücadelesi veren Batı Çerkesya’nın kuvvetlerine destek amacıyla Şamil’in elçisi olarak Çeçenya’dan gelen dini ve askeri lider Muhammed Emin kolaylıkla tanınmaktadır.

İmparatorluk askeri idaresinin temsilcileri olarak şahsen olayların geçtiği yerde bulunarak Kafkasya’da kolonyal politikaları uygulamış olan bir kısım Çarlık subayı gerçekçi bir dille olumsuz bir şekilde tasvir edilmişlerdir. Bu karakterler oyunda, Çarlığın Çerkeslere karşı uyguladığı acımasız ve insanlık dışı kolonyal politikasının sessiz uygulayıcıları olarak yer almakta ve kendileri yerine yaptıkları işler ve eylemleri konuşmaktadır. Bazı Rus askeri komutanları dramada o kadar gerçekçi bir şekilde tasvir edilmişlerdir ki onların isimlerinden Kafkas Savaşı’na gerçekten katılmış olan askerleri kolaylıkla tanımaktayız. Bu karakterlerden bazıları, daha sonra Rus İmparatorluğu’nda tümgeneralliğe kadar yükselmiştir. Diğer taraftan bütün bu isimler hayali de olabilir.

Böylece oyunun üzerine kurgulandığı sorunun, Çerkes direniş kuvvetleri ile imparatorluk askeri idaresi arasındaki jeo-politik düşmanlık olduğu görülür. Buradaki mücadele amansızdır. Oyunda, bu mücadelenin barışçıl bir şekilde sona ermesini ve Kafkasya’daki Çarlık politikaları ile anlaşmak gerektiğini savunan, Emzağiko ve Kazanko gibi fazla ön plana çıkmayan karakterler de vardır.

Bunun tam tersine, piyeste bağımsız karakterler de gösterilir. Özellikle bu duruma örnek olarak verilebilecek olan Beçkaniko, Çerkeslerin tarihi anavatanlarını terk etmeyerek topraklarında barış içinde yaşamalarını desteklemektedir.

Diğer taraftan, Ubihların lideri Berzeg’in duruşu çok farklıdır. Berzeg, Çerkesleri, tek bir vücut olarak mücadeleyi sürdürmeye teşvik etmektedir. Daha da ötesi, Berzeg yorulmadan yılmadan, önde gelen etkili Çerkes liderlerinin kendilerini büyük görmelerini, başkalarının fikirlerine önem vermemelerini, geçimsiz hallerini ve kendi aralarındaki anlaşmazlıkları eleştirmekte ve itham etmektedir. Direniş kuvvetlerinin en büyük kısmı, cesaretli Adıge lideri Kasey Muhammed’in bayrağı altında toplanmışlardır. Muhammed, dağlılara karşı yöneltilen Çarlık eylemlerini sert bir dille suçlamaktadır. Muhammed ve

tarafatları asla ödün vermemektedirler. Onlar, ne Çerkesleri anavatanlarından çıkarıp atmaya yönelik kolonyal politikalarından ne de Çerkeslere karşı uygulanan korkunç kıyımdan korkmaktadırlar. Bu grup, ömürlerinin son anına kadar asaletli ve şerefli bir şekilde Çerkeslerin bağımsızlığını ve özgürlüğünü savunur.

Piyenin kurgusundaki bazı kusurlarına rağmen yazar, genel hatlarıyla din adamlarının hareketlerinin dağlılar üzerindeki etkilerini, Kafkas dağlılarının, toplu bir şekilde vatanlarını terk etmelerine yol açacak olaylara ve eylemlere girişmelerinin sebeplerini ve kendilerini motive eden etkileri ve nihayet o dönemdeki tarafsız faktörleri üzerinde yoğunlaşmıştır.

Piyenin edebi olarak başarılı olmasına rağmen, bazı dil hataları ve oyundaki birtakım karakterlerin tam olarak tanımlanmaması gibi tiplendirme hataları vardır.

Sonuç olarak; genelde yazarın dramada amacına ulaştığını söyleyebiliriz. Yazar, vahşi bir şekilde tarihi anavatanlarından ayrılarak bilinmeyen topraklarda yaşamaya zorlanan insanların çektiği acıları, çok net bir şekilde ortaya koymuştur.

Çerkeslerin başından elem verici çok büyük olaylar geçmiştir. Korkunç acılar, sevdikleri Anavatanlarından ve akrabalarından ayrılmanın verdiği keder, bilinmeyen topraklarda yok olma, kaybolma ve yine o topraklarda devamlı olarak ölümcül hastalıklarla yüz yüze gelerek kırılıp gitme... vb.

Literature

1. **Abazov A.Ch.** Zalimhan Aksirov'in draması hakkında, (onun oyunlarında folklorizm ve tarihsellik). "Kabardey Edebiyatı'nda Drama" ders notları,- Nalçik:KBSU, 2006.
2. **Abazov A. Z.A.** Aksirov'in "Sürgünler" isimli dramatik şiirinde Muhacirler konusunun Sanatsal olarak İncelenmesi, Materials of VII International Scientific and Practical Conference "European Science of XXI century-2011" 07-15 May 2011. Volume 15. Philology. - Przemysl, Poland:Nauka i studia, 2011. P.27-31.
3. **Dzidzaria G.A.** Muhacirun ve 19. Yüzyıl Abhaz tarihinin problemleri,- Sukhumi, 1975.
4. Çok uluslu Sovyet Literatürü Tarihi, 6 cilt, cilt 1,1917-1931.- Moscow: Nauka, 1970.
5. Кубэ Щэбан. Хэшыпыкыгъэ усэхэр, орэдхэр, поэмэхэр, пшысэхэр. - Мыекъяупэ: Меотхэр,1993. Kube Şaban, seçilmiş şiirler, şarkılar, halk şarkıları, masallar, -Maykop:Meotler, 1993.
6. **Adige Cumhuriyeti Yazarları.**- Maikop: RIPO "Adygeya", 2000.
7. **RSMHA** (Russian State Military Historical Archive-Rus Devlet Askeri Tarihi Arşivi) f.15264. in. 1., d.33. l.1.
8. **Timizhev Kh.T.** Dış ülkelerdeki Adigelerin edebiyatının tarz özellikleri ve şiir çalışma. – Nalchik: Public enterprise KBR Revolution of 1905, "El-fa" Yayınevi, 2006.

BU GÜN AĞIT GÜNÜMDÜR

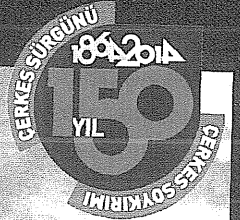
21 Mayıs 1864

[Rauf Aydemir]

Heyhaatt...Heyhat.
Vurup sırtımıza taşıyamadık
Ne kinimiz, ne öfkemiz kaldı bu koca boşlukta
Vurdu eller bir birine, akardıyondan yükseldi nağmeler
Oysa Tarih sarıh.
vurulduk, kırıldık ve dahi sürüldük
Ağıt günümüze ağlayamadık
Kainat sağır, bizler dilsiz duyuramadık derdimizi
Katledildiğimizi, yok edildiğimizi
Toprağından sökülen bir koca çınar gibi
Sökülüp atıldığımızı duyuramadık

Karadeniz şahit bağına, bağında kemik ve et
Suskun çağdaş dünya, suskun medeniyet
Balık istifi insanlar, dil bilmez, yol bilmez
Ne gittiği yerlerden haberdar, ne ana evladından
Hangi katile ne yana soramadılar
İnlerken Kafkas dağları İnlemedi vicdanlar

Öyle ya
Vicdanı olmayan insan, inlemeden ne anlar
Kırık dökük gemiler ve mahşeri kalabalık
Kim nereye ne için gidiyor belli değil

Arafat mı Yarabbi, Kıyamet mi koptu ne
Ölüm sürgün arası bu nasıl mecburiyet
Sahile inmeyenler, inemeyenler esir
Arkasına dönenin alnının çatına kurşun
Bu nasıl gidiş Tanrım, bu nasıl gönderiliş
İnsanlık ipinden kopmuş
Merhamet sinede kokmuş. Bir hikaye gibi
"Bir varmış bir yokmuş"
Emretti Çar. Emir kesin "ya sürgün ya ölüm"
"İnin dağlardan ovaya, denize doğru yürüyün"
Kundaktaki bebek, ana karnındaki çocuk
"potansiyel düşman"
Kabardey, Abaza, Ubih, Çeçen, Lezgi
Karadenize nazır tek çizgi
Akın, akın dağlardan insan akmakta
Ciğerleri yakmakta feryatlar, çığlıklar
"Gidin" dedikleri yer neresi? Mümkün mü dönmek?
Daha mı iyi acaba kalıp da ölmek?

Nereye gittiğini bilmeyenler,canlarını kurtarmış ya!..
Mal da canın yongası Büyük baş, Küçük baş
Katmış önüne, gittiği yere kadar götürebilme umudu
Kiminin elinde dededen kalma kılıç,kimininkinde kama
Yamaa.. yama elbiselerinin altına
Gizleme telaşında

Bir yandan feryat figan, bir yandan belirsizlik
Analar yavrusunu, yavrular anasını
Ararken fellik, fellik
Bir ara kesiliverdi çığlık, feryat, figan
Her kes suskun fırtına öncesi sessizlik
Kiminin dudağında besmele, kimi haçına sarılmış
Dudaklar kımıl, kımıl ama hepsi bir dua
Derken
Yırtıyor sessizliği dağlarda çınlayan beddua
"Ya Allah yaşham kırığako
Zamçeju kağana ya allah"
Yüreklerden fişkııyor "amiiinn..." dudaklarda tek ses
Nefes nefese, itile kakıla istiflenen insanları
Alan gemiler ayrılıyor limandan

Sırtı dönük herkesin gidilen yere
Bakan dahi yok
Ruhlarını sıyrıp bırakmış insanlar ruhlarıyla vedalaşmakta
Binlerce yıl yaşanan topraklar, dağlar
Çağlar boyunca içilen su, yenilen ekmek

Terek,Kuban, Oşhamafe, Hekuj
Ateş olup akıyor, yakıyor gönülleri
Tsemez,Tuapse, psısuapse bom, boş
Şakha, Vordane, Soçi ırmaklarına dökülmüş insanlar
Karadenize akmakta
Bakmakta "Uygar Dünya" planlı katliama
Zeharyan "Bir çok kabileyi tümüyle yok ettik" diyor
Gidenler gitti kalanlara "hoş geldin ölüm"
Kafkasların Karadeniz koyları yüz karası Rus tarihinin
Novorovski, Stavrapol, Soçi limanları konuşsun
Aç gözlü gemiciler konuşsun
Ölenler öldü yolda, geriye kalanlar konuşsun
Yalan, riya, sahtekarlık konuşmasın
21 Mayıs ağıt günüdür
Eller değmesin bir birine, eller dizlerimizi dövsün
Sussun akardiyon, gülmesin hiç kimse
Ağıt var bu gün

İnkaları, Kızılderilileri, zencileri benim kadar kim anlayabilir
Kim dertlenebilir, onların dertleriyle
Bir zenci köle için dokuz zenci öldüren canilerin
Haleti ruhiyelerini benim kadar kim bilebilir
Öldüler, öldük, uruldular, vurulduk, sürüldüler sürüldük
Aynı yaşam çizgisinde gördük zalimin zulmünü
Kim bilir belki aynı hastalıklardan öldük
Aynı denizlere, aynı topraklara
Aynı ellerce gömüldük

Bu gün benim ağıt günüdür
Üç yüzyıl savaştım. Kanımla,canımla
Canımı aldılar "esirsin" dediler öz yurdunda
Koymadı
Bu topraklardan sökülüp darmadağın, savrulduğum
Gün kadar
Bu gün benim ağıt günüdür
kutlamalar bitsin, düğün dursun
Bir nebze olsun, belki rahatlarım
Bu gün yeryüzü canilerine lanet okunsun.

Bu gün ağıt günüdür, top yekun yok olduğum
Karadeniz'in azgın dalgalarında
Sürgün yollarında kan revan, salgın hastalık
Ve insanlık adına utandığım günüdür
Eller değmesin bir birine ertelensin düğün
Gülmek yakışmaz ağıt gününe
Bu gün benim ağıt günüdür...

Nalçık Yaz Kampı

Anılar

*H*areket günü olan 11 Ağustos yaklaştıkça bende de heyecan artıyordu. Ata topraklarımızı daha öncede görmüş olmama rağmen bu seferki ziyaret bende daha önem arz etmekteydi. Nedeni ise 21 tane genç çocuk bu zamana kadar büyüklerinden duymuş oldukları anayurt hikayeleri dışında anavatanla ilk tanışacakları anlar ve kalpleri anavatan için çarpan gençlere rehberlik etmemdi.

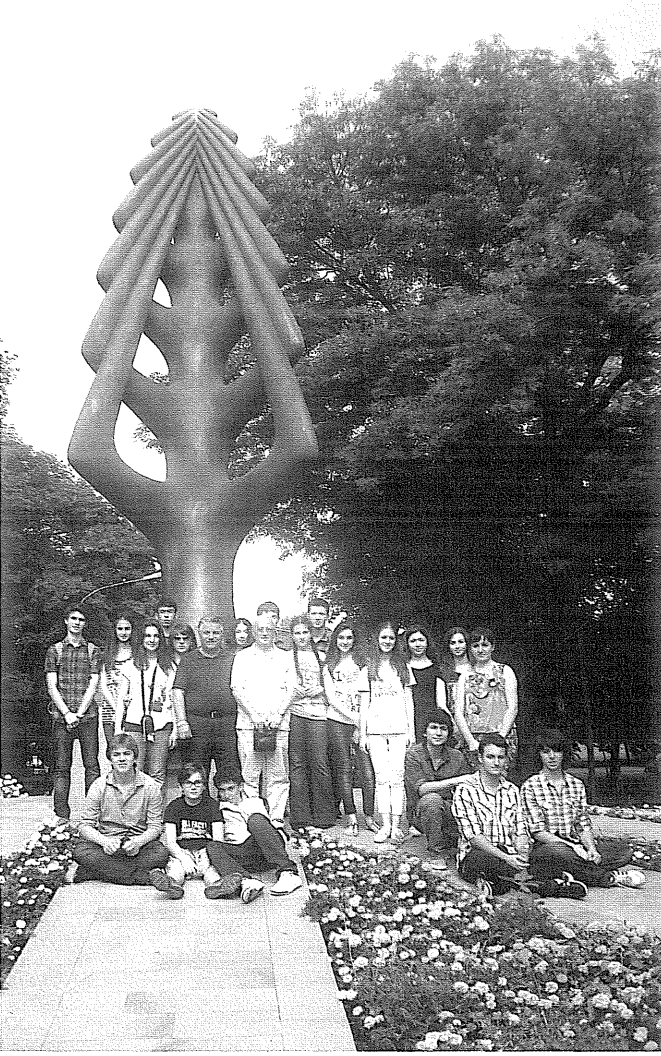
11 Temmuz günü saat 10'dan itibaren Kayseri'den, Adana'dan, Ankara'dan, Düzce'den gelenler. Setenay Şimşek (WEYOKÉ), A.Şamil Özcan (ŞAPSIĞ), E.Emre Çelik (GERIGE), Celal Ocak (YEMUZ), Albina Aksöz (YİLOKE), Dilara Tokuşoğlu (YİLOKE), Ayşanur Şimşek (ARIMBEG), A. Onur Efe (AFONE), Janset Özdemir (FEREJ), Ufuk Yılmaz (ZEPIŞE), Line Bozkurt (TOĞUZATA), Nart Bozkurt (TOĞUZATA), Melda Ateş (DOĞUBERZEG), Nejan Sayın (TOK), N.Nisa Sezer (TETROKE), Çağan İnci (FEŞMUH), Albek İnci (FEŞMUH), A.Faruk Doğan (JAKE), G.Berkant Kaya (BEK), Albina Aslankaya (HOĞUNDOKE), Sine Kınık (PŞİHOJ). 21 öğrenci ve değerli arkadaşım Demir Kızılkaya (TİHAKE), ben Asım Kaya (KARDEN) Sabiha Gökçen havaalanında buluştuk. Aynı ayrı illerden gelmemize rağmen kalplerimiz aynı duygular için çarpıyordu, bu nedenle tanışıp kaynaşmamız çok sürmedi.

Bizi yolcu etmeye gelen Sayın Yaşar Aslankaya, Sayın Yusuf Taymaz ve mütevaziliği ve kıbarlığı ile herkesin taktirini kazanan KAFFED genel başkanı sayın Vacit Kadioğlu. Kampa katılacak çocuklara gerekli öğütlerde bulunduktan sonra anavatanla selamlarını da götürmemizi söyleyerek bizleri yolcu ettiler. Saat 14.30 civarında uçağa geçiş yaptık yaklaşık 2 saat bulutların ve Karadeniz'in üzerinde uçtuktan sonra nihayet sıra dağlar üzerinde daha da yüksek olan Oşamafe (Elbruz) beyazlara bürünmüş olarak uçağın penceresinden görüldü. Uçağın penceresinden bir diğer dikkatimi çeken ise sanki cetvelle kağıt üzerine çizilmiş gibi kocaman tarlalar ve yeşillikler. Bir o kadar mükemmel geniş ve düzgün uzun caddeleri ile Nalçık şehri gözüme ilişti.

Havaalanı içinden olabildiğince seri geçişten sonra valizlerimizle dışarıya çıktık, bir de baktık ki müt-hiş bir karşılama töreni. Kabardey Balkar Cumhuriyeti'ni temsilen Sayın Muhadin Kumahe ve yardımcısı Sayın Cambolat Barisbi. Organizasyondan sorumlu Sayın Fadime Zihirkova, yardımcıları Sayın Soslan Refüj, Sayın Ratmir Kara. Milli kıyafetler giyinmiş folklor ekibi, televizyon ve radyo temsilcileri bizleri karşıladılar. Karşılama töreni ve hoş geldiniz BIJE ikramından sonra folklor ekibi, radyo ve televizyon ekipleri beraberinde, polis eskortu eşliğinde bizleri alarak kalacağımız sanatoryuma götürdüler.

Kaldığımız sanatoryum 5 katlı, yemekhanesi ile birlikte tahmini 600 kişiyi misafir edebilecek kapasitede temiz bakımlı, 24 saat sağlık hizmeti veren, giriş - çıkış 24 saat polis kontrollü bir yer. Bizim grubumuzla birlikte Konya Sarayönü Başhöyük'ten gelen grup, Nalçık'ın Mezdeug bölgesinden gelen grup ve Nalçık'ın içerisinde gelen öğrenci gruplar kalmaktaydı. Gruplar birbirleriyle çok kısa sürede kaynaştılar. Ortak kültür, ortak dil, ortak folklor tanışıp kaynaşmayı daha da hızlandırdı.

KAFFED
Nalçık'de
düzenlenen
yaz kampına
öğretmen
nezaretinde
öğrenciler
gönderdi.
Okuyucularımız
için Nalçık
yaz kampı
izlenimlerini
derledik.

KAFFED ve Kabardey Balkar Cumhuriyeti'nin ortaklaşa yürüttüğü bu organizasyonda amaç; katılan öğrencilere, Allahın her türlü tabiat güzelliğini esirgmeden sunduğu güzel ülke, sevimli, cana yakın insanların yaşadığı Anavatanın bu güzelliklerini görerek, yaşayarak anlamalarını sağlamak. Örf ve adetlerimizi, akrabalık ilişkilerini pekiştirmek ve de anadile olan istek ve beceri gelişimi idi. Söz anadile gelmişken şunu da söylemeden geçemeyeceğim. Götürdüğümüz çocukların hemen hemen hepsi Adige dilinde çok az şeyler biliyorlardı. Bu da beni karamsar kılmıştı. Dil öğretmeni Mukey Lude Hanımın çabaları sonucu çocuklar anadili de sevmişler. Kısa sürede günlük hayatta kullanılan cümleleri kurarak konuşmaya başlamışlar, sayıları, haftanın günlerini, hal hatır sorma gibi konuşmaları kısa sürede öğrenmişlerdi. Böylece benimde karamsarlığım, kısa sürede sevince dönüşmüş oldu.

Kabardey Balkar Cumhuriyeti ve başşehri Nalçık'ten de biraz bahsetmek istiyorum. Yaklaşık 900 bin kişinin yaşadığı bu ülkede. Nüfusun %59'unu Kabardeyler. %24'nü Ruslar. %11'ini Balkarlar, %1'ini de diğerleri oluşturduğu söylenmektedir. Bununla birlikte yeşilin her tonunun bulunduğu verimli cömert topraklar, Dünyada susuzluk ve kuraklık baş gösterdiğinde en son etkilenecek bozulmamış bakir bir tabiat. Nalçık merkezinde her çeşit ağacın olduğu 6 km uzunluğundaki park. Sosuruko, Mavi Göl, Şegem Şelaleleri, Mariya Heykeli ve Meydanı, Müze, Dostluk Anıtı ve Oşhamefe sayacağım güzelliklerin bir kısmıdır.

Sosuruko, Nart mitolojisinde ateşi insanlara sunan kişi olarak anlatılmaktadır. Resimde de görüldüğü gibi kafası, kolları ve sağ eliyle ateşi sunuyor şeklindedir. Sosuruko'ya ulaşmak için, ya kara yoluyla arkadan ya da Nalçık Parkından göl manzaralı ve yeşillikler içerisinde teleferikle çıkmaktadır. Mitolojiye göre Sosuruko gökten alev şeklinde inmiş, kayaların içerisinde annesi Setenay onu bulmuştur. Sosuruko Nartlarla uzaklara gitmişler ve üşümüşler. Sosuruko uzaklardan yükselen bir duman görmüş, dumanın yükseldiği yere gitmiş. Ateşin yanında Yinij (Dev Adam) ısınıyormuş. Yinij'le aralarından geçen konuşma ve olaylardan sonra Sosuruko Yinij'i öldürmüş ve ateşi de alıp insanlara getirmiş diye yazılıp söylenmektedir.

Benim ve götürdüğümüz çocukların ilgisini çeken yerlerden biri de 1763-1864 yılları arasında yapılan Kafkas-Rus Savaşları adına dikilen anıttır. Her yıl burada 21 Mayıs tarihlerinde yas ve anma programı düzenlenmektedir. Bu güne has, müzik ve folklor gösterisi yapılmamakta ve iş yerleri çalışmamaktadır diye anlatılıyor.

Gördüğümüz yerlerden biri de Mavi Göl; gerçekten de masmavi, cam gibi ve durgun, şeffaf ve sessiz, üzerinde sinek vızıltısı dahi olmaz mı? Yok. Çevresi alabildiğine yemyeşil çam ormanları ile çevrili. Göl, sularını hiçbir yere boşaltmıyor ve berrak. İçerisinde hiçbir canlı yaşamıyor. Kenarına yaklaştığınızda o kadar duru ki ağaç kökleri gözüküyor. Derinliği tam olarak bilinmemesine rağmen 365 m. Alanı ise 21600 metrekare. Yaz kış sıcaklığı değişmez +9.3 santigrat derece olarak tabelasında yazmaktadır.

Mariya Meydanı ve Mariya heykelinden bahsetmeden geçemeyeceğim. Çarlık döneminde Rus Çarı İvan Grozni evleneceği kadını seçmek için her tarafa haber gönderiyor. Gördüklerinin içerisinde zekasıyla güzelliğiyle asaletiyle mükemmel olan Goşene Güçine'yi görüyor ve de beğeniyor. Bu arada da 1500 Kabardey atlısı kuşanıp Çar ile savaşmaya gidiyorlar. Çar İvan da Goşene'yi beğeniyor ve evleniyorlar. Mariya adını alıyor. Barış imzalanıp savaşa son veriliyor. Mariya'nın sağ elinde yukarıya doğru kaldırdığı kağıtta barış belgesi olarak anlatılmaktadır. Mariya'nın anısına 1964 yılında da heykeli buraya dikilmiştir.

Rüya gibi geçen gezimizin son günlerine yaklaşıyorduk. 22 Ağustos Perşembe günü Oşhamefe'ye (Elbruz) gittik. Çok güzel bir gündü pırl pırl güneş. Kabardey'de söylenen bir söz vardır. "Allah sevdiği kullarına Oşhamefe'yi güzel bir günde gösterir" diye.

Oşhamefe'nin yaz kış tepesinde hiç kar eksik olmaz 5642 m yüksekliği ile Avrupa'nın en yüksek çift zirveli dağıdır. Aynı zamanda önemli turistik ve kayak merkezidir de. Dağın zirvesinin dibine ulaşmak için 3 defa teleferiğe binmeniz gerekiyor. Oşhamefe'ye yürüyerek ilk çıkan Kabardey Kilar Kashir'dir. Resmi ikinci istasyonda aslıdır.

23 Ağustos 2013 dönüşten bir gün önce. Çok güzel bir uğurlama töreni düzenlediler. Dil kursuna katılan öğrencilere başarı belgeleri verildi. Folklor gösterisi, şarkılar, televizyon çekimleri, gelecek yıllarda daha güzel organizasyonların planlandığı söylemleri yapıldı.

Gezi programlandığı gibi anadil eğitimi, anavatanın güzelliklerini görerek ve yaşayarak tanıma, akraba ziyaretleri, sosyal faaliyetler, aynı dili kullanan, aynı duyguları paylaşan çocukların hayallerinde canlandırdıkları güzellikleri yaşamak olduğu. Bununda gerçekleştiği kanaatindeyim.

24 Ağustos sabah saat 7:00'de kahvaltıdan sonra valizlerimizi hazırladık. Setenay, Şamil, Emre, Celal, Albina, Dilara, Ayşe Nur, Akın, Janset, Ufuk, Line, sevimli maskotumuz Nart, Melda, Nejan, Neris, Çağan, Albek, Ahmet, Berkant, diğer Albina, Sine ve bizlere orada her türlü yardımda bulunanlar. Göttürdüğümüz çocukların akrabaları ve orada edindikleri arkadaşları herkeste hepimizde bir hüznü vardı. Hava da nemli, yağmur çiseliyor bizim gözlerimizde tıpkı hava gibi nemlenmişti. Çünkü ayrılığa günler değil saatler kalmıştı. Tek teselli katılanların birbirlerinden almış oldukları mail adresler, telefon numaraları, gelecek sene ki organizasyonda mutlaka tekrar geleceğim veya üniversiteyi okumaya buraya geleceğim nidaları idi.

Tavsiyem her yıl yapılacak bu organizasyona daha fazla ilginin olmasıdır. Organizasyonda emeği geçen herkese ben Asım Kaya (Karden) ve arkadaşım Demir Kızılkaya (Thakaha) adına sonsuz teşekkürler ederim.

Nalçık yaz kampına katılan bir kaç öğrencimizden izlenimler:

Gerige Ercan Emre ÇELİK

Hep sorardım kendime, acaba bu Kafkasya dedikleri yer neresidir diye. Küçüklüğümde beri annemden babama, dayımdan halama, dedeme kadar her zaman bana bizim o coğrafyadan geldiğimiz, anavatanımızın orası olduğu söylenmişti. Dürüst olmak gerekirse daha önceden içimde oraya yönelik ciddi bir merak duygusu olmamıştı. Diasporada yaşayan biri olarak sadece, Kabardey-Balkar'ın benim anavatanım olduğunu ve bizim oradan geldiğimizi biliyordum. Nalçık'e gitme fırsatımın olduğunu ilk öğrendiğimde kendime "neden olmasın ki" dedim. Günler günleri geçti ve sonunda gidiş zamanı gelmişti. Heyecanlı mıydım? Tabii ki.

Ailelerimizle vedalaştıktan sonra şafak vakti Ankara'dan ayrıldık. İstanbul'a vardığımda benimle beraber gelecek, daha öncesinden tanımadığım fakat asla unutmayacağım arkadaşlarla tanıştım. Havvaalanında biletlerimizi almış, bagajlarımızı vermiş ve transit bölge-

ye girmiştik. Saat 2:00'de uçağımız havalandı ve rotasını Nalçık'e doğru çevirdi. Belli bir süre sonra toprak parçaları gözden kayboldu ve yerini Karadeniz'in dalgalı açıkları aldı. Derken zaman geçti ve ufukta yer gözüktü. O an o kadar çok heyecanlanmışım ki inene kadar gökyüzünden Kafkasya'yı seyir ettim. Tabii ki program çerçevesinde gittiğim Elbruz'u da görmeyi unutmadım.

Yaklaşık 2 saat süren uçuşun ardından Nalçık'e indik. İndiğimde dünyanın hiçbir yerinde bulamayacağım bir atmosferi, havayı, ışığı buldum orada. Boşuna "Anavatan" diye dememiş dedem bana. Uzun süren gümrük kontrollerinin ardından bizi Nalçık'te karşılayan bir Çerkes halk oyunları ekibi oldu. Kısa da olsa hoş bir karşılama düğünü yaptık orada. Ve ardından 15 gün konaklayacağımız Gorni-Rodnik Sanatoryum'una doğru yola koyulduk.

Orada yaşayan yaşlı soydaşlarımız bizi sevinçle karşıladılar. Konakladığımız yer, geniş bir alana kurulu, yüksek güvenli bir yerdi. İçinde futbol sahası ve voleybol sahası da bulundurmaktaydı. Tam anlamıyla çok sıcak bir karşılamaydı. Yolculuğun verdiği stresle yataklarımıza gittik ve uyuduk.

Ertesi sabah güne erken saatte kat görevlimizin bizi neşeyle uyardırmasıyla başladık. Kahvaltıya oturduk. Türkiye ve diğer birçok bölgenin aksine, Kafkasya'da kahvaltı dahil bütün öğünlerde et ve şekerin çok yoğun olarak tercih edildiğine acı-tatlı bir şekilde birinci elden şahit oldum.

O sabah da kampın başlangıcına ilişkin ilk resmi tören yapıldı ve törene ülkenin medya bakanı gibi devlet bürokrasisinden gelenler oldu. Akşam yemeğinin ardından 2 saat süren güzel bir dans aktivitesi oldu. Şeşen'den Lezginkaya, Kafe'den Wuig'e kadar bütün danslar oynandı. Sonunda da slow dans oldu.

İlerleyen günlerde Mavi Göl'e, Elbruz'a, Nalçık Parkı'na, Nalçık Müzesi'ne, Sosruko tepesine ve daha birçok güzel yere gittik. Şehirde güzel bir tur yaptık. Teleferikle hoş bir şehir turu yaptık. Birçok bölge insanı ile tanıştım. Kendi dilimden düzinelerce kelime ve selamlaşmayı öğrendim.

Nalçık'te insanlar yoğunlukla ticaretle uğraşıyorlar. Genel olarak bakıldığında ucuz yaşanılabilir bir memleket. Yalnız tekstil ürünleri çoğunlukla Türkiye'den geldiği için pahalı fiyata satılıyorlar. Su yerine genellikle bizim orada "gazlı su" olarak tabir ettiğimiz, soda içiliyor. Yemeklerde ise genellikle bu gazlı suyun meyve aromalı türleri içiliyor. Nalçık zaten genel olarak nüfusuna oranla geniş bir alana kurulmuş bir şehir, dolayısıyla sokaklar ve caddeler de geniş oluyor. Hemen hemen her caddenin kenarlarında yeşillendirilmiş alanlar var. Şehirde çok sayıda sokak köpeği var. Fakat bu köpeklerin hepsi bakımlı ve halk tarafından da oldukça iyi bir şekilde besleniyorlar. Bilindiği üzere Türkiye'de gündelik hayatın temposu yüksektir ve alışılması zordur. Burada Türkiye'nin aksine insanlar rahat bir tutum sergilemekte ve bu onların hayatına olumlu olarak yansımakta.

Kampın benim için en önemli parçalarından biri de orada tanıştığım ve çok yakın arkadaş olduğum Suriye Çerkesleri oldu. Kendilerinin dediğine göre Suriye'deki iç savaşa müteakiben devlet onları koruma altına alarak buraya getirmiş. Kendilerini kendime çok yakın hissediyorum. Gerek aileleri gerekse kendileri çok cana yakın, asil, yardımsever ve neşeli kişilerdi, her Çerkes gibi.

Bu kamp benim ufkumu çok değiştirdi. Şahsen önümüzdeki yıllarda orayı tekrar görmeyi umut ediyorum ve ileri ki aşamada ise vatandaşlık alıp yerleşmeyi düşünüyorum.

Kısacası eğer elinize böyle bir fırsat geçtiyse kesinlikle gidin. Sadece ata toprağını görmek için değil. Oradaki ailelerinizi, köyünüzü de görmüş olursunuz. Nalçık'e giderken 4 arkadaş gittik. Ama döndüğümde en az yirmi arkadaşla döndüm.

Bana bu onuru yaşatan başta Kabardey-Balkar Cumhuriyeti olmak üzere, Kafkas Dernekleri Federasyonu'na, Demir ve Asım hocalarıma ve Sanatoryum personeline ayrı ayrı teşekkürlerimi sunuyorum. Eğer bütün bu süreci özetleyecek olursam, şunu söyleyebilirim;

Kafkasya sadece Kafkasya değil,
Kafkasya sadece anavatan değil.
Kafkasya benim bir parçam,
Ben de Kafkasya'nın bir parçasıyım.
Gururla söylüyorum,
Ben Nalçıklı'yım.

Ahmet Faruk Doğan

Kafkasya'ya gitme arzusu düşüncelerimi süslerken görmüş olduğum "Haydi Gençler Kafkasya'ya" davetini görünce düşüncelerimin gerçekleşmesine ilk adımımı atmış oldum. Konuyu babamla değerlendirdik ve hemen müracaat telefonunu arayarak değerli Asım Kaya'ya ismimi yazdırarak müracaatımı yaptım. Daha sonra gerekli hazırlıkları yaparak 10 Ağustos günü Kayseri'den yola çıktık. 11 Ağustos sabahı İstanbul Sabiha Gökçen havaalanındaydık. Orada diğer rehberimiz Demir Kızılkaya ve Ankara, Adana, Düzce illerinden gelen arkadaşlarımızla tanıştık. 14.30 uçağıyla gitmek için yola çıktığımız atalarımızın yurdu Kafkasya'ya doğru havalandık. 2 saat süren bir yolculuktan sonra Kabardey-Balkar Cumhuriyeti'nin başkenti Nalçık havaalanında kendimizi bulduk. Güzel bir karşılama töreninden sonra kalacağımız yer olan Sanatoryuma gittik ve 2 hafta sürecek olan kampımız başladı.

Bu 2 haftalık kampımızın ilk başlarında oradaki arkadaşlarımızla tanışma ve anlaşma zorluğu çektiyse de bunu bir şekilde hallettik ve düzenlemiş olduğumuz gezilerde iyice kaynaştık. Kampımızdaki ilk gezimizi Mavi Göle yaptık ve orada bizi çok farklı ve temiz bir doğa harikası karşıladı. Bu yaptığımız ilk gezi benim için ayrı bir önem taşıyordu çünkü geziden sonra yapmış olduğumuz pikniğin sonunda ilk defa Şeşen oynamıştım.

Sonraki günlerde yapmış olduğumuz şehir turlarında Sosruko'yu (Çerkes efsanesine göre ateşi insanlara getiren kişi), müzeyi, şe-

hirdeki anıtları, Kazanuko Jabağı'nın mezarını ve şehir merkezini gezmiş olduk. Yine ilerleyen günlerde yapmış olduğumuz şelale gezisinde de bizi doğal güzellikler karşılıyordu. Bu yaptığımız geziler dışında Sanatoryumda çeşitli spor faaliyetleri yapıyorduk ve her sabah telaffuzlarda biraz zorlansakta Adıgece öğrenme dersleri devam ediyordu. Her akşam Sanatoryumun bahçesine yapmış olduğumuz cegulardan bahsetmeden geçemeyeceğim. Benim daha önce bir deneyimim olmadığı için sadece izleyici olarak katılıyordum, fakat ilerleyen günlerde bilen arkadaşlarımızın yardımcı olmasıyla ilk başta çok heyecanlanmış olsam da ben de danslara katılmaya başladım ve kamptaki günlerimiz böyle güzel bir şekilde devam etti.

Nalçık'teki kampımız devam ederken sıkıntı çektiğimiz tek konu yemekler oluyordu. İlerleyen günlerde bizim grubumuzdan sorumlu ağabeyimiz Ratmir Karov'la yine küçük bir şehir turuna çıktık ve akşama kadar şehir merkezindeki alışveriş merkezini ve hediyelik eşya dükkanların gezdikten sonra saat 21.00'da başlayacak olan su gösterisini izlemek için Cumhurbaşkanlığı binasının karşısındaki parka gittik. Orada geçirdiğimiz 2 saatin sonunda güzel bir su gösterisi seyrettikten sonra bu güzel ve yorucu günün ardından Sanatoryuma döndük. Nalçık'ten ayrılmamıza birkaç gün kala benim de en çok gitmek istediğim "Oşhamaho"ya yani Elbruz'a yola çıktık ve uzun bir yolculuğun sonunda Avrupa'nın en yüksek dağına ulaşmıştık. Teleferiklerle yukarı çıkıp oralarda hatıra fotoğrafları çekirdik. O gün benim oradaki en mutlu olduğum günlerden biriydi ve güzel bir günün ardından Nalçık'e döndük.

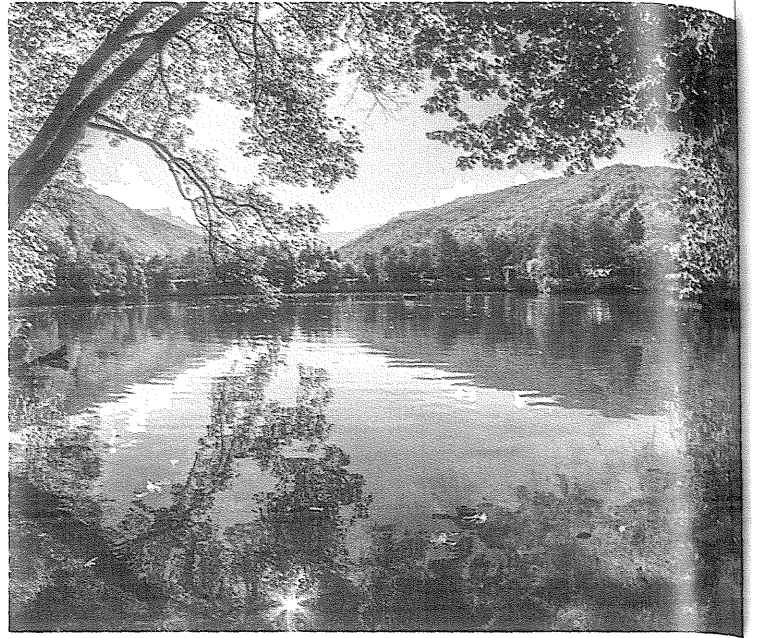
Yavaş yavaş dönüş günümüz yaklaşıyordu. Türkiye'ye dönmemize 2 gün kala çok azda öğrenmiş olduğumuz bilgilerle Adıgece atasözleri ve şiirler okuyarak bir veda töreni düzenlendi ve ödülleri aldık. Ertesi gün Kafkasya'nın Mezdeug bölgesinden gelen arkadaşlarımızı uğurladık. O gün bizim Nalçık'teki son günümüzdü ve Nalçıklı arkadaşlarımızla bol bol hatıra fotoğrafı çektirdik ve o akşam arkadaşlarımızla vedalaştık.

25 Ağustos sabahı bizim için zor olan bir yolculuğa çıkmak için hazırlandık. Orada bize her konuda yardımcı olan Zuryana ve Aksana ablalarımızla hüznü bir vedadan sonra, Nalçık havaalanına gittik ve bu topraklara tekrar gelme arzusuyla Türkiye'ye doğru havalandık, 2 saat süren yolculuğumuzun sonunda tekrar İstanbul'daydık. Burada da Türkiye'nin farklı illerinden gelen çok güzel arkadaşlıklar kurduğumuz grubumuzla tekrar görüşme dilekleriyle vedalaştıktan sonra saat 18.00 gibi 5 kişilik Kayseri grubumuzla tekrar Kayseri'ye döndük ve gezimizin sonuna ulaştık.

11-25 Ağustos tarihleri arasında gerçekleştirmiş olduğumuz bu gezi benim için ilklerin yaşanmış olduğu bir tatildi ve çok güzel arkadaşlıklar edinmiştik. Bizim için bu geziyi organize eden KAFFED'e, diğer yetkililere ve rehberlerimiz Asım Kaya ile Demir Kızılkaya'ya çok teşekkür ederim.

Ayşe Nur Şimşek

Kafkasya, küçüklüğümden beri hayalini kurduğum babamın dilinden düşürmediği Anavatanım. Küçükken tam bir anlam ifade etmezken, büyüyüp bazı ortamlara girip Çerkesliğin kıymetini anlayınca benim en büyük hayalim oldu. Ama hep büyüyünce derdim. Oysa bu yaz gideceğim aklıma bile gelmezdi.

Nihayet büyük gün geldi. Herkes heyecanlı... Karadeniz'in üstünden geçerken derin duygular kaplıyor insanı... Yıllar önce sürgünde, atalarımızın en yakınlarını vermiş olduğunu bilmek, onların acılar içinde geçtiği bu denizden geçmek insanı tarif edilemez bir acı içersine sokuyor.

Nihayet Anavatanımızın dağları göründü. Oşhamafe'yi hemen seçtik. İndiğimizde bizi muhteşem karşıladılar. Anladım ki burada bizi bekleyen birileri var.

Sanatoryuma yerleştik. Orada kurduğum dostlukları asla unutamayacağım. Daha çok oradakilerle Nalçık ve Mezdeuklularla samimiyet kurmaya çalıştım. Oraya giderken Çerkesçeyi tam bilmemem beni çok tedirgin ediyordu. Bu durumundan dolayı onlar bana çok yardım ettiler. Onlarla koyu sohbetler edemesem de. Konuşmalarına katılabiliyordum. Aksana, Zuryana, Ratmir, İslam, Lena, Milana, Marina, Cambeg asla unutamayacağım isimler. Hiç biriyle de Türkiye'ye döndükten sonra iletişimimizi koparmadık. Hepsine seneye de geleceğime söz verdim.

Gezdiğimiz yerlerde unutulmazdı. Mavi Göl, Sosuruko, Şegem, Oşhamafe hepsi çok güzeldi. Nalçık'te dikkatimi en çok çeken şey ise yeşilliğin, doğal tabiatın hiç bozulmamış olmasıydı.

Bunların dışında sabahları aldığımız dil kursları sayesinde Çerkesçemiz bayağı gelişti. Beni en mutlu eden şey eve döndüğümde annemlerle Çerkesçe sohbetlerine katılmak oldu.

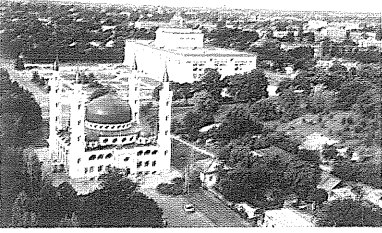
Ama Nalçık'te en çok özlediğim akşamları yaptığımız cegulardı. Herkes bir arada çok eğleniyorduk. Her geçen gün ben buraya daha çok bağlanıyordum.

Maalesef sanatoryumda günü gelenler ayrılmaya başladılar. Her giden grup beni çok üzüyordu. Sıra bize geldi. Son gecemiz olduğundan cegu saat 2'ye kadar uzattık. 24 Ağustos sabahı çok kötüydü. Her güzel şeyin bir sonu vardı elbet. Ama düşünüyorum da sürgünde atalarımız ayrılmamış olsaydı. Bende buradakiler kadar şanslı olsaydım keşke. Anavatanda doğup büyümek çok farklı olur sanırım. Her yerde anadilini konuşmak, içinden geldiği gibi cevap vermek. Özgürce ben Çerkesim diyebilmek mesela.

Maykop Yaz Kampı

Anavatanda Güzel Günler

apik aydın ipek

KAFFED

Maykop'ta
düzenlenen
yaz kampına
da yine
öğretmen
nezaretinde
öğrenciler
gönderdi.
Okuyucularımız
için Maykop
yaz kampı
izlenimlerini
derledik.

*H*er şeyden önce bizlere bu güzel günlerin yaşanmasına vesile olan Kaffed ve Adıgey Cumhuriyeti yetkililerine sonsuz şükranlarımı bildirmeyi üzerime bir borç olarak görüyorum, teşekkürler ediyorum.

Anavatanımıza adım attığımız ilk andan itibaren ve ayrılışımızın son anına kadar inanılmaz derecede samimiyet, hoşgörü ve sevecenlikle karşılandık, misafir edildik ve uğurlandık.

Anavatanımızda gezilebilecek, görülebilecek ve yapılabilecek; doğa güzellikleri, kanyonlar, ziyaret edilecek yazar, müzisyen ve Adıge müzik aletleri ustaları, ağaç işi ustaları, tiyatrocular, Adıge kültürüne hizmet eden kişiler, müzeler, Adıge kıyafetlerini dünya barışına katkıda bulunacak şekilde temalar işleyerek tanıtan stilistler, dövüş sporları, tırmanma sporları, üniversiteler, yarış atı çiftlikleri ve daha aklımıza gelmeyen her yeri gezip gördük, ziyaret ettik. Her nereye gitti isek en üst kademede ki kişiler tarafından samimiyetle karşıladılar, ilgilendiler.

Ayrıca gezebildiğimiz kadarıyla Adıge köylerini gezip gördük. Müzelerini, savaşta kaybedilen soydaşlarımızın anısına yapılan anıtları ve okulları ziyaret ettik. Okullara gittiğimizde; öğrenciler ellerinde çiçekler, yüzlerinde tatlı heyecan ve gülücüklerle karşılandık. Bu güzel karşılaşmalar, ilgili davranışlar bizleri gayet sevindirdi, memnun etti. Karşıladıklarında bir çoğunun ilk sözleri " dedelerinizin yurduna, köylerinize, anayurdunuza, evinize hoş geldiniz" olmuştur. Bu duygularda insanı gayet mutlu ediyor. Ben de anavatandaki soydaşlarımızın dedikleri gibi; kendimi doğduğum köyde ve doğduğum evdeymişim gibi hissediyordum. İnaniyorum ki gruptaki arkadaşım Şovcen Cevdet ve tüm çocuklarımızda benimle aynı duyguları paylaşıyorlardır.

Yine Şovcen Reyonundan gelen bir grup, ismini hatırlayamadığım başka bir grup ve Aşemez grubu gelerek bizlere cegu yaptılar. Dansları, voredleri ve okudukları şiirleri ile bizlere hoşça vakit geçirttiler. Özellikle " Bir Avuç Toprak ve Güzel Vatanım" adlı şiirler beni ve Adıgabze bilenleri duygulandırdı ve ağlattı.

Nalmes'i ziyaret ettiğimizde Rus tiyatrocular bize Rusça tiyatro sergilediler. Her ne kadar dillerini anlamazsak da tiyatro güzeldi. Bunu da bizlere değer verdiklerinin göstergesi olarak gördüm.

Kavordoskii Reyonun'dan Aslan Bey bizleri pikniğe davet ettiler. İlgileri ve ikramları ile unutulmamacak kadar hoşça vakit geçirttiler.

At çiftliğinde ata binmek, olimpiik havuzda yüzmek ve yüksek tırmanma da çok güzeldi. Çocuklarımız buralarda çok eğlendiler. Ve derken günlerimiz hemen bitti, dönmek zorunda kaldık.

Anavatanımıza gidiş-gelişlerin sağlanması elbette ağır külfetleri beraberinde getirmektedir. Ancak bu faaliyetlerin sonsuz derecede faydaları olduğuna inanıyorum. Öyle ki yolculuğun başında Adı-

gelikle, khabze ile pekte ilgisi bilgisi olmayan bazı çocuklarımızın orada kaldıktan sonra gururla "Ben Adıge delikanlısıyım" dediklerini duydum. Vatanı görmek, tanımak, Adıge danslarını görmek, vored ve şiirleri duymak, çocuklarımızda vatan aşkı ve Adıgelik ruhunu aşılayacaktır. Orada günlerin nasıl geçtiğini bilemediklerini, hoşça vakit geçirdiklerini; sonucunda bir dahaki yıla tekrar gelelim düşüncesiyle ayrıldıklarını gördüm. Bu etkinliklerin imkanlar dahilinde daha fazla yapılması Adıge toplumu üzerinde mutlaka güzel etkiler bırakacağına inanıyorum.

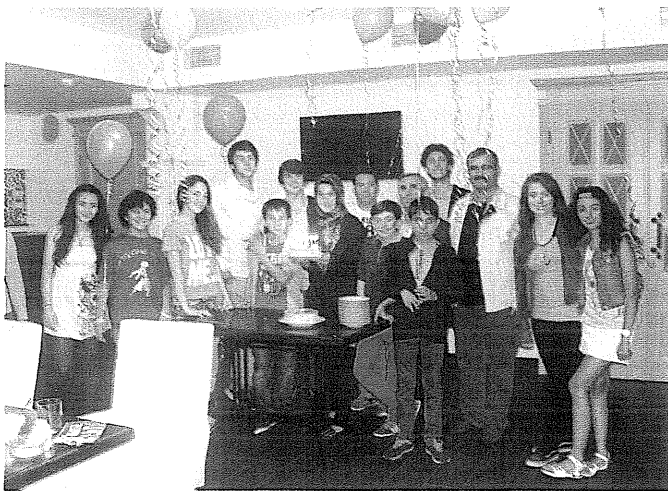
Orada bizleri yalnız bırakmayan Türkiye'den dönüş yapan soydaşlarımız Nihat Berzek, Vedat Berzek, Çeteo İbrahim, Yediç Baturay,

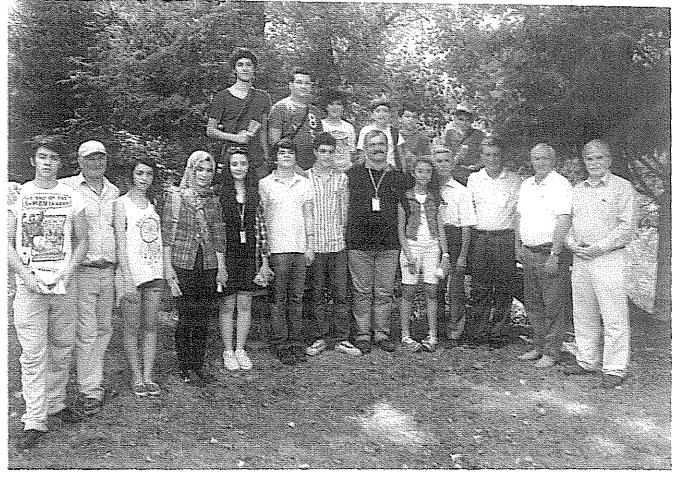
DAR Başkanı Abdullah Hızal ve isimlerini hatırlayamadığım bir iki kişi daha vardı, onlara da çok teşekkürler ediyorum.

15 gün boyunca konuşmadan dolayı sesi çıkmaz hale gelene kadar, yorulmadan usanmadan bizlere tercümanlık eden, her işimize koşan Yediç Gupse kızımıza da çok teşekkür ediyorum.

Sözün özünde ömrüm boyunca yaşadığım güzel nadir günlerin çoğunu anavatanımız Maykop'ta yaşadım. Tüm emeği geçenlere sonsuz teşekkürler ediyor, bu güzel etkinliklerin devamını diliyorum.

Dünyanın dört bir tarafına dağıtılmış tüm Adıge kardeşlerimizle birlikte Anavatanımızda yaşamak umuduyla...

Ecdad Vatanı Gezisi

cevdet soycan

Kafkas Dernekleri Federasyonu'nun düzenlediği, her sene 20 gencimizin dede vatanını görmesi, gezmesi programı gereğince, 25 Ağustos - 08 Eylül 2013 tarihleri arasında gerçekleştirilen gezi sırasında 14 gence refakat etmek beni çok duygulandırdı.

Bu organizasyonda emeği geçen Federasyonumuz yetkilileri ve çalışanları ile Adıge Cumhuriyeti yetkilileri Sayın Bakan (Къул Мухъамед) Kul Muhammed Bey'e ve Mahmut Bey'e, DAR Başkanı Abdullah Bey'e, Bakanlığın görevlendirdiği, gençlerimize anne-abla şefkatiyle davranan, her an bizimle birlikte olan sevgili Tanya, Lena, İra, Natali ve Gupse'ye 18 saat mesai yaparak bizimle birlikte oldukları için teşekkür ediyorum. Onlar koşturdular, bizi gezdirip eğlendirdiler. Tüm şımarıklık ve hoyratlıklarımıza tebessüm ettiler. Ergin ve olgun insanlar sizi kutluyorum.

Maykop'daki konaklama yerimize kadar gelip, şarkılarımızla danslarımızla bize öz kültürümüzü yaşatan Mariyet Hanım, Nuriyet Hanım ve grubundaki organizatör, şarkıcı, oyuncu, şiir okuyan kardeşlerim size borcumuzu ödeyemeyiz. Sesiniz, müzikleriniz hala kulaklarımızda yankılanıyor, danslarınız hayalimizde görüntüleniyor. Шъолсэу-шъотхъэж.

Bu yazıyı okuyanlar gezinin anlatılmasını beklemesinler, ne yapmaları gerektiğine karar versinler. (Хъаджох) Granitli Kanyonun rengârenk kayalı yamaçlarının ortasında akan suyun müziğini ve her 200 metrede görülen şelalelerin lezginkasını, onlara eşlik eden yeşilin her tonunu giyinmiş ormanların yapraklarıyla tuttuğu ritmi muhakkak görsünler. Derin Kanyon'un 500 metrelik, insanı kucaklayan dik yamaçlarıyla ancak trenle gezilebilen kanyonun içinde çalınan ıslık veya düdük sesinin peş peşe 7 notaya çevrilerek size geri gönderildiğini duysunlar. Çabam boşuna, o vatanı gördüğünüzde sözün bittiği yere geliyorsunuz.

Gaverdovski semtinde bizi konutuna iki kez davet ederek piknik sefası yaşatan herkese bir çift пхъэк1ыч veren Пхъаш1э Aslan Bey'e, orada bize katılan eski Kültür Bakanı Çevişe Gazi'ye, eski Bürokrat

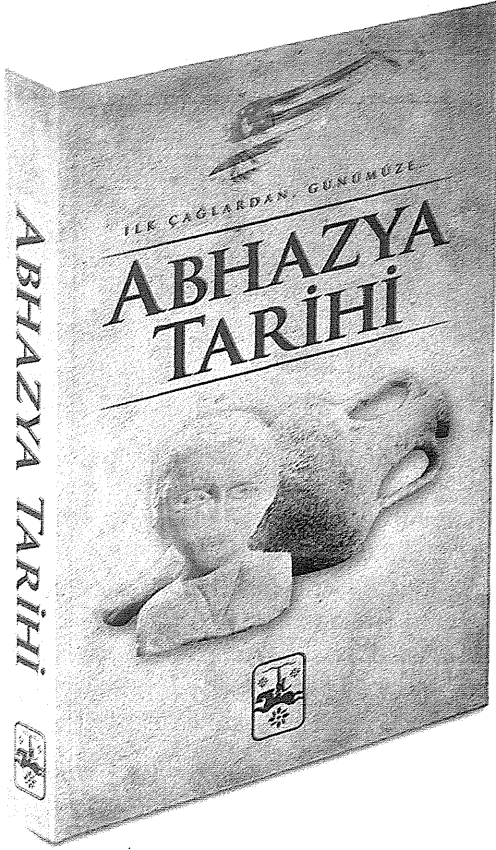
Aslan Bey'e, Necdet Hatam Bey'e, gazeteci Nurbi'ye, İsraili Yaşar Bey'e ilgileri ve verdikleri bilgiler için teşekkür ediyorum. Atölyesini bize açan büyük usta sanatçı Zamudin Guçev ve çalışanına sonsuz teşekkürler. Olimpik yüzme havuzunda olağanüstü ilgi gösteren (Гъуагъо 1амин) Ёуагъо Amin'e, (Тхъашао Аскар) Таşave Asker'e, (Къунчыкъо Хъабл) Kuñçuko Hable'de bizi ağırlayan (Борис) Boris beyefendiye, (Теуцож Цыгъу) Tevçöj Tsiğu reyonunu gezdiren (1эшын Налбий) Eşin Nalbiy kardeşimize, at çiftliği müdürü ve çalışanlarına, (Хъакурнэ Хъабл) Hakurne Hahl reyonu Kültür görevlisi (Елдар Мариет) Yeldar Mariyet Hanım'a, bize çalışma ofislerini açan yazar Meşbeşe'e İshak ve (Абдуллахъ) Abdullah beylere, Kickbox-Karete-Judo salonu hocası ve müdürü (Къэлэшашо Аскар) Keleşave Askar'e, müze görevlileri ve bize katalog veren (Тэу Аслан) Tev Aslan ile (Николай Янушкевич) Nikolay Yanuşkoviç Bey'e ve isimlerini alamadığımız tüm tesis çalışanlarına candan teşekkür ediyorum.

Yürekləri bu toplum için atan, kafiye günde iki kez arayan, gūnaşın ziyaretimize gelen Nihat Berzeg, Vedat Berzeg, Dr. Necdet Hatam, Dr. Baturay Yedici, Mehmet Yedici, İlkurşunlu Rıdvan, Maraşlı Yaşar, Şevcen Burhan beylere, işyerinde ve piknikte ikramda bulunan Дышэл1 İbrahim beye, otel çalışanı ve yemekhane görevlilerine yürekten teşekkür ediyorum.

Hepsi zor şartlarda kardeşliklerini ispat ettiler. Biz döndük gönlümüz orada kaldı. En güzel sağlık ve selametlikler sizin olsun. Canlarım, kardeşlerim, ruhum KAFKASYAM HOŞCAKALIN.

İlk Çağlardan Günümüze Abhazya Tarihi

Yazarı: Dr.Stanislav Lakoba
Çeviri: Uğur Yağanoğlu
Türkçe Yayın Editörü: Sezai Babakuş

KAFFED-Abhazya Çalışma Grubu ve Abhazya'nın Dostlarının katkılarıyla

ÖNSÖZDEN

"Abhazya'nın tarihi inişli-çıkışlı, uzun ve zorlu bir yolculuktur. Bunda, kendi özgün koşullarından ziyade yakın ve uzak çevre dinamikleri rol oynamıştır. Bulunduğu coğrafyanın geçiş güzergahı olması, çevresinde sürekli genişlemek isteyen uygarlıkların (toplumların, devletlerin, siyasal ve kültürel güç merkezlerinin) bulunması, Abhazya'nın ve Abhaz halkının kaderine büyük ölçüde hükmetmiş-

tir. Elbette Abhazya'nın da büyüyüp genişlediği ve çevresine hükmettiği dönemler olmuştur. Nihayetinde bu, güç mücadeleleriyle, savaşlarla, yendi ve yenilgilerle, sürgünlerle örülü bir tarihtir"

"Abhazya'nın önde gelen tarihçileri, arkeologları, etnografı, folklor uzmanları, dilbilimcileri, edebiyat araştırmacıları ve sanat tarihçileri tarafından yazılmış olan bu kitap, ilk çağlardan günümüze Abhazya'nın ve Abhazların tarihini, çevre coğrafyadaki halklarla ve siyasal-kültürel merkezlerle karşılıklı ilişkilerini de kapsayan çok yönlü bir bütünsellik içinde anlatmaktadır. Kitap, 150 yıldır anavatanından uzak ve tarihinden kopuk olarak diasporada yaşayan bizlere "ana kaynağı yeniden keşfetmek" üzere çok değerli bilgiler sunmaktadır. Bize, tarihimizin 21 Mayıs 1864'le simgelenen sürgün sonrasında ibaret "küçük bir su birikintisi" olmadığını, bin yıllarca derinliğe ve genişliğe sahip "büyük bir denizin" bileşeni olduğumuzu hatırlatıyor."

Editörler: Dr.Stanislav Lakoba (başeditör)
Prof.Dr.Yuri Voronov, Prof.Dr.Bacur Sagaria, Dr.Temur Açugba,
Dr.Oleg Bgajba, Dr.Vitali Butba, Ruslan Gojba, Roza Şamba

Katkı Verenler: Dr.Yuri Ançabadze, Dr.Sergey Şamba

Yazarlar (alfabetik): Prof. Dr. Aleksey Argun, Anzor Agumaa, Prof. Dr. Bacur Sagaria, Boça Acincal, Dr. Dimitri Gulya, Dr. Elena Maliya, Prof. Dr. Georgi Dzidzariya, Prof.Dr.Lidya Çkadua, Dr. Lili Akaba, Dr. Meri Haşba, Dr. Muşni Lasurya, Dr. Oleg Bgajba, Dr. Rezo Katsiya, Ruslan Gojba, Dr. Sergey Zuhba, Dr. Sima Dbar, Dr. Stanislav Lakoba, Dr.Şota Salakaya, Dr.Temur Açugba, Dr. Vitali Butba, Dr. Viyaçeslav Çirikba, Prof. Dr. Vladislav Ardzinba, Dr. Yuri Argun, Prof. Dr. Yuri Voronov

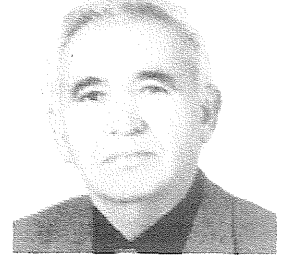
Rusçadan Çeviren: Uğur Yağanoğlu

Türkçe Yayın Editörü: Sezai Babakuş
Kapak tasarımı: Natho Zeki Yıldırım

Ankara'da Kaffed - Betül Dinçer - 0 312 222 8589
İstanbul'da CSA - Handan Demiröz 0 216 332 4444
Sakarya'da Kafkas Kültür Derneği - Ali Can - 0 264 277 5899 'dan temin edilebilir

köylerimiz

ismail seçer

Gökören köyünün Kafkasya'nın bugün Karaçay-Çerkes bölgesinde yer alan Abaza bölgesinden sürgünde gelen Aşkaruva Abazaları tarafından 1859 yılında kurulduğu tahmin edilmektedir.

Çerkesler köyün adını Göğren olarak teleffuz ederler. Köy silme Abazadır. Birkaç Kabardey ailenin dışın-da dışarıdan yerleşmeye olanak verilmemiştir. Bir zamanlar kırları koyun, kuzu, sığır sürüleri ile doluydu. Akşam üzeri köy toz bulutu içinde kalırdı. Meleşen kuzuları enleri ile ayırır, evlerimize götürürdük. Sütü, yoğurdu, yağı bol bir köy idi.

Kışın yaşlılar haçeşlerde toplanır; askerlik anılarını, göçle ilgili duyduklarını anlatırlardı. Gençler kendi aralarında toplanır, kızlarla 'semerko' yaparlardı. Evlerden mızık sesleri yükselirdi. Dügünleri çevre Çerkes köylerin de katılımı ile çok gör-

kemli olurdu. 200-300 atlının katıldığı olurdu. Kız almaya gelenlere ağır işkenceler yapılırdı. Gelinin indirilmesinden sonra üç gün samanlıkta cegu yapılırdı. Müşterek kültür doya doya yaşanırdı.

Sonra hızlı kentleşme sürecine girildi. Gökören'de diğer köyler gibi süratle boşaldı. Köylerdeki üretim yetmez oldu, araziler satıldı, köyler ıssızlaştı, söndü. Çorum'da, Ankara'da, İstanbul'da, Almanya'da Gökörenler oluştu. Şimdi köye yeniden itibar edilmektedir. Artık köyde elektrik, su şebekesi, kanalizasyon, göletler, asfalt yolları bulunmakta, köy içi yolları ve meydanları kilit taşlarla örülmüş durumdadır.

Artık dönüş emareleri görülmektedir. Müşterek kültürün yaşandığı eski günlere dönebilmesi için yorgun insanlarını beklemektedir."

Türkiye'de Çerkes Yerleşimi

Büyük Çerkes Sürgünü ile Osmanlı ülkesine ulaşan Çerkesleri zamanın yöneticileri ince bir plan dahilinde ülke sathına yerleştirdikleri ve bu şekilde saraya Çerkeslerden bir set oluşturarak güvenlik çemberine alındığı hep söylene gelmiştir.

Yoğun Çerkes yerleşiminin ilk ana arteri Uzunyayla platosundadır. Burası Karadeniz'in altında Sivas'ın kuzeyinde başlar. Pınarbaşı-Göksun çizgisinden Hatay'dan Reyhanlı'ya yönelerek Akdeniz'e ulaşır. Burada merkez Pınarbaşı'dır.

İkinci büyük Çerkes yerleşimi Kocaeli'nin Karadeniz çizgisinden başlayıp Sakarya, Düzce, Bursa, Bilecik çizgisinde Balıkesir'i içine alarak Marmara'yı dolayısıyla İstanbul'u ve sarayı çevreleyen bir set oluşturan yaydır. Burada merkez yoğunluğu Düzce ve çevresidir.

Bunların dışında Osmanlı ülkesindeki Çerkes yerleşimleri bu ana arterlere bağlı daha küçük kümelenmelerdir. Bunlardan

birisi de Çorum-Yozgat-Tokat kırsalındaki Çerkes kümelenmesidir. Bu üç ildeki Çerkesler mülki sınırları aşarak, geçmişte müşterek kültürün yaşandığı geniş bir alan oluşturmuşlardır. Oluşturulan bu Çerkes interlandı neredeyse Uzunyayla cesametindedir. Cenaze, düğün, kutlama gibi sosyal etkinlikler bu alanda birlikte gerçekleştirilmiştir. Buradan karşılıklı yakınlaşmalar, dostluklar gelişmiş, evlenmelerle sihirli hısımlıklar doğmuş, bağlar kuvvetlenmiştir.

Gökören köyü, bu alanın içinde yer almıştır. Bu köyler; beyaz badanalı evleri, bakımlı bahçeleri ile fiziki bir estetik yaratmanın yanında, yüzlerce atının iştiraki ile yapılan düğünleri, farklı çalgı ve müzikleri, daha modern tarz ve giyimleri, misafir anlayışları, farklı yemek ve tüm örf ve adetleri ile değişik, özgün ve dominant bir kültürün farkındalığını yaratmışlar. Güvenilen, imrenilen bir toplum olarak yaşamlarını sürdürmüşlerdir.

1955 yılından itibaren Türkiye'de köyler ekonomik yetmezlik içine düşmüş ve tüm dünyada yaşanan hızlı kentleşme sürecine girilmiştir. Çerkes köyleri bu süreci gençlerindeki göç virüsünden olsa gerek daha hızlı, daha çalkantılı ve daha vahşi yaşamışlardır.

Köyler süratle boşalmış, araziler satılmış, hayvan varlıkları

sona ermiş, köy canlılığı bitmiş, gerçekleşen göçlerle büyük kentlerin varoşlarına dolmuşlardır. Bir kısmı da yurt dışına açılmıştır. Çerkes köyleri de diğer komşu köyler gibi sessizleşmiş bir çoğu birkaç yaşlının bulunduğu viraneliklere dönüşmeye başlamıştır.

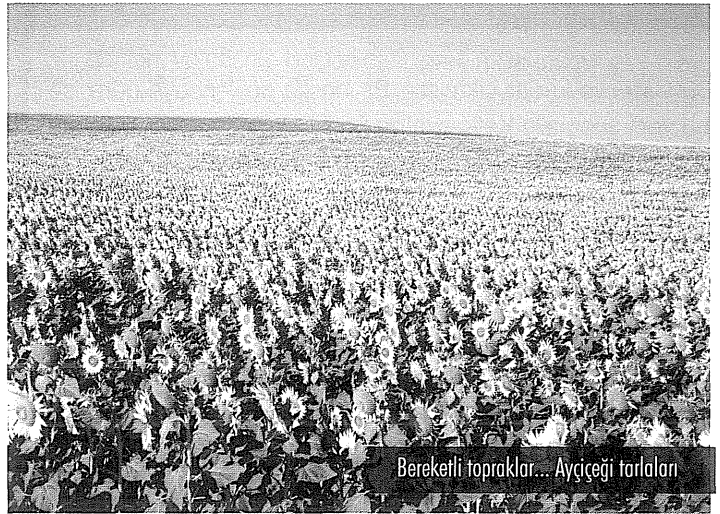
2000'li yıllarda köyler yeniden önemsenmeye başlamıştır. Köylerin ekonomik yetmezliği devam etmekle birlikte Çerkeslerde müşterek kültürü yaşama arzusu uç vermeye başlamıştır. Bu nedenle yeniden bir canlanma başlamış olup yorgun dönüşçüler görülmektedir. Birçok Çerkes köyü Çorum yörelerinde yeniden inşa edilmektedir. Bu amaçla bir çok yapı kooperatifleri kurulmuştur. Köylerin alt yapıları sağlanmıştır. Konumuz olan Gökören köyü de tüm bu süreçleri yaşamıştır. Şimdi kısmi bir dönüş hareketi içindedir.

Köy Tarihçesi

Köy Kafkasya'nın bugün Karaçay-Çerkes bölgesinde yer alan Abaza bölgesinden sürgünde gelen Aşkara-va Abazaları tarafından 1859 yılında kurulduğu tahmin edilmektedir.

Köyün kuruluşu ve ilk gelenleri ile ilgili ciddi bir arşiv çalışmasına başlanmış olup elde edilen bilgiler tamamlan-
dığında toplumla paylaşılacaktır.

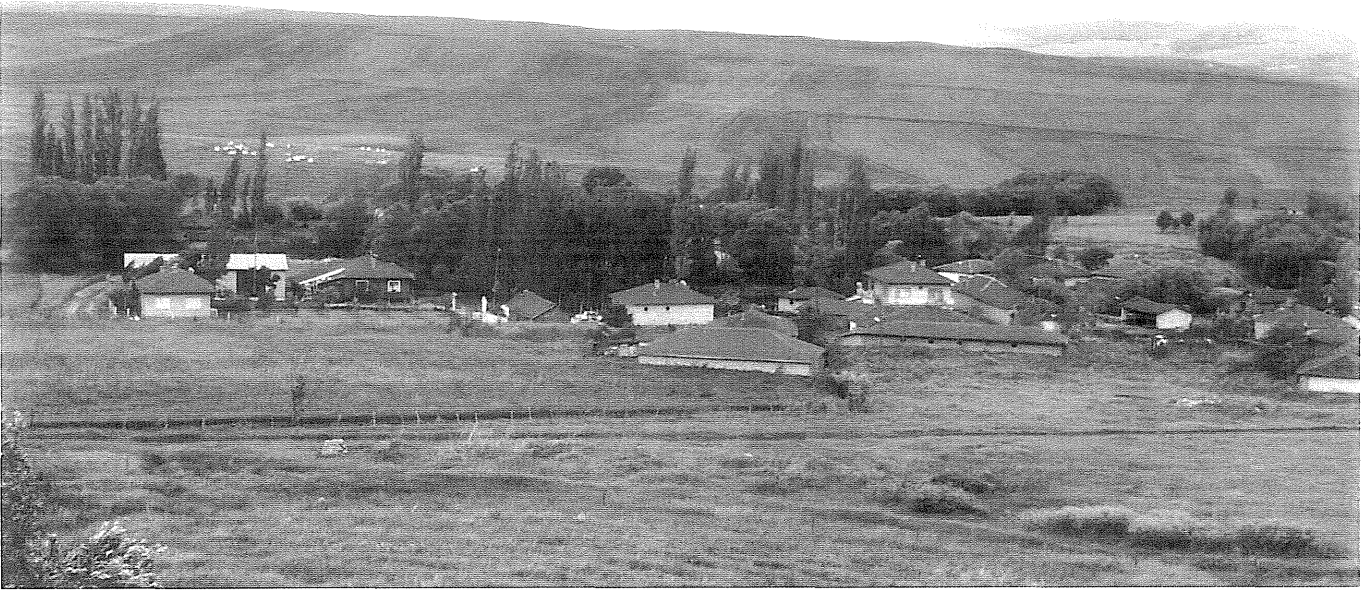
Söylenceye göre ilk defa önden gelen yedi aile tarafından kurulmuş, daha sonra aynı yöreden gelen diğer ailelerin iltihalarıyla hane sayısı 65-70, nüfus sayısı da

Bereketli topraklar... Ayçiçeği tarlaları

Bereketli topraklarda buğdaylar

300-350 ye kadar çıkmıştır. Bir başka söylenceye göre ise bu yedi anaç aile Kafkasya'dan gelerek önce Uzunyayla'nın Abaza-Aşkarava köyüne (Kazancık köyü) yerleşmişler, bir süre sonra buradan ayrılarak Çorum sancağına bağlı Hüseyin Abat (Alaca) bucağına gelerek bugünkü yerlerinde köy kurarak yerleşmişlerdir. Bunun delili olarak halen Kazancık köyünde Bzekho sülalesinin yerinin muhafaza edildiği; ayrıca, Kazancık köyünden ayrılanların Karacaören, Demirboğa, Tavladere, Potuklu, Aşağı ve Yukarı Borandere köylerini kurduklarını, Gökören'in de bu aşamada aynı zamanda kurulduğu araştırmacı ve yönetici Sn. Muhittin Ünal tarafından ifade edilmektedir.

Köyün ilk ismi Gökviran'dır. Sonraları Güveren ismi kullanılmış, daha sonra resmi olarak Gökören ismini almıştır. Çerkesler köyün ismini 'Ö' harfini uzatarak Göğren demeyi tercih etmekte. Köy silme Abaza-Aşkaravadır. Geçmişte birkaç Kabardey aile dışında başkalarına yerleşme olanağı verilmemiştir.

Köyün Coğrafi Yeri ve Hali hazır Altyapısı

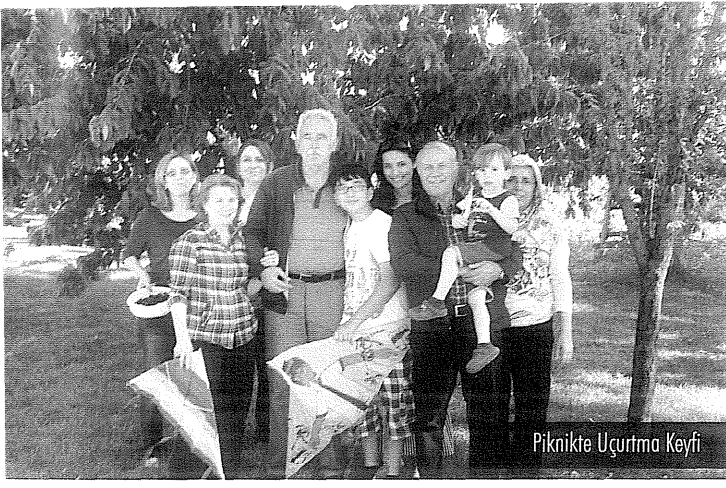
Gökören köyü Anadolu'da Kafkas kavmi olduğu bilim çevrelerince kabul edilen Hatti ve Hitit uygarlıklarının merkezi olan Çorum ili Alaca ilçesi mülki sınırları içindedir. Alaca ilçesinin doğusunda (Zile-Tokat yönü) bulunmakta olup ilçeye uzaklığı 14 km'dir. 3 km doğusunda Abaza Sultan köyü, 5 km batısında Kabardey Kapaklı köyü bulunmaktadır. İl merkezi Çorum'a Alaca ilçesinden gidildiği takdirde 64 km, Ortaköy yolundan direk gidildiğinde 46 km'dir. Bu yol dağ yolu olup,

Villalar

Her bahçede Güller

Piknikte Uçurtma Keyfi

Güller ve Kartal

Camii

Şeker Su (Ab-u Hayat)

oldukça manzaralıdır. Bu yol Yeşilyayla, Ballıyakup, Ölköy ve Oruçpınarı isimli Çerkes köylerinden teğet geçerek, ünlü şampiyon Mahmut Atalay'ın köyü Cemilbey'in içinden geçerek Çorum'a ulaşır. Gökören köyünün çevresinde bulunan, yakın ilişkileri olan diğer Çerkes köyleri Alacahöyük kalıntıları içinde bulunan Abzeh - Mahmudiye, Şapsığ - Seyitnizem, Kabardey - Altıntaş, Abaza - Çerkes Bakır, Abaza - Çayırözü, Abaza - Ağıllı, Abaza - Fuadiye, Abaza - Osmaniye (Burunören), Abzeh - Sulucalan, Şapsığ-Körpınar köyleri yer almaktadır. Bu köylerle ilişkiler sıcak ve canlıdır. Kız alıp vermeler yoğundur.

Köyün okulu oldukça geç 1960 yılında açılmıştır. Ancak eğitime, okumaya olan aşırı istek bu açığı kapatmıştır. Bugün okuma yazma oranı %100'dür. Köyden yetişmiş hukukçular, mühendisler, ordu mensupları, emniyet görevlileri, öğretmenler, idareciler bulunmaktadır. Yurt dışında işçileri ve işverenleri bulunmakta, ilçenin ilk yargıtay üyesi, ilk F-16 pilotu, ilk kara helikopter pilotu köyümüzden çıkmıştır.

Köyün camisi 1970 yılında özel taşlarla yeniden yapılmıştır. Köye asfalt yollardan girilmektedir. Köy içi yolları, meydanları, ve çeşme başları özel idare müdürlüğü yapan aynı köyden Yakup Keleş'in katkıları ile tamamen kilit taşından yapılmıştır. Şebeke suyu, kanalizasyonu, elektriği muntazam çalışmaktadır. Ayrıca köy içinde birisi büyük pınar (zıdu) diğeri şeker su olmak üzere iki çeşme bulunmaktadır. Çeşmelerin özel estetik yapıları çevrede ilgi çekmektedir. Şeker su damacanelarla dışardan gelenler tarafından taşınmaktadır. Köy çevresi içinde de dört adet çeşme bulunmaktadır. Su bolluğu bahçe tarımını geliştirmiştir. Her evin önü çevrilmiş bahçeler halindedir. Bunlar güller ve çimlerle estetik bir görünüm yarattıkları gibi sebze ve meyve yetiştiriciliğinde de ciddi gelişmeler göstermektedir.

Coğrafya ve Tarım

Köyün bağlı olduğu Çorum; Orta Karadeniz Bölgesi'nde yer almakla birlikte İç Anadolu ile sınırdadır. Bu nedenle bu yörede her iki iklimin varlığı hissedilmektedir. Alaca ilçesinin rakımı 1000 m civarındadır. Köyün yeri bundan 200-250 m daha yüksektir. Köyde yayla görünümü ve havası vardır.

Arazi düz alan ve dalgasızdır. Killi, tınlı bir toprak yapısına sahiptir. İyi kalite buğday hasadı yapılmaktadır. Bunun dışında arpa, pancar, nohut, ayçiçeği tarımı yaygındır. Son yıllarda sulama imkanlarının artmasıyla bahçe meyve sebzeçiliği gelişme göstermektedir. Kiraz, vişne, kayısı, şeftali, elma kaliteli olarak yetiştirilmekte; sebze olarak da domates, salatalık, patates, patlıcan, fasulye ev ihtiyaçlarını giderecek şekilde doğal tarım yapılmaktadır.

Köyün kuzey batısında Kılavuz ve Akpınar köyleri arasında orta boy bir gölet bulunmakta, yeni yapılan büyük ölçekli Koçhisar barajı ile arazinin sulanabileceği ön görülmektedir.

Köyde Yaşayan Sülaleler ve Türkçe Soyadları

Köyde tespit edilebilen sülaleler aşağıda bugünkü soyadları ile gösterilmiştir. Ölüm veya terk nedeniyle bazı sülalelerin tespit edilememesi olasıdır. Örneğin; Denef, Yaş gibi sülalelerin geçmişte var oldukları bahsedilmektedir. Bu ailelerden kimse kalmamış görünmektedir. Bu konu araştırılmaktadır. Yeni elde edilecek bilgiler toplumla paylaşılacaktır.

Bızago (Aydoğan, Görür), Cadır (Keleş), Öhbet (Demirci), Halbad (Görgü), Zecekho (Seçer, Atalay), Jiy (Gündoğan, Korkmaz, Gören), Dırbaş-Ardzınba (Kuyumcu, Güngör), Öğza-Öğuzba (Karataş), Dibap (Peker), Lidze (Erdoğan), Akhi (Ergören), Hüşt (Çayar), Akua (Taşdan)

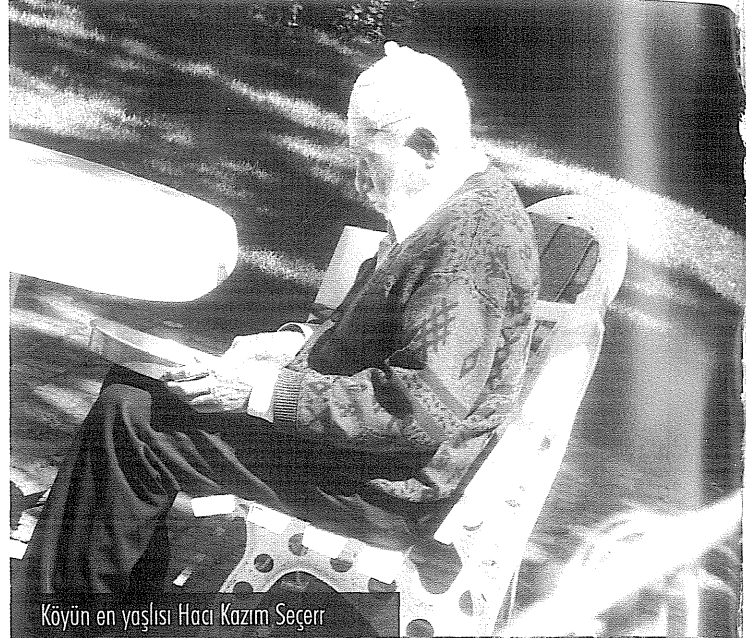
Köyde Abaza lisanına uygun olarak Telesten (Mehmet), Priya (Feyzullah), Husa (Sadık) Tüfye (Fevzi), Huya, Zağbey, Daduk ve Nanu isimlerinin sık kullanıldığı görülmektedir.

Her ailenin ilk gelenlerinin ve secerenin tespiti ile ilgili bir soy ağacı oluşturulması önemli bir talep olarak görülmektedir. Bu nedenle örnek olmak üzere Zecekho ailesinin Mehmet (Telesten) kolu hane sıralaması aşağıda konulmuştur. Bu çizelgeden Kafkasya'dan gelen aile reisi olarak Hacı İshak'ın diğer çocukları yanında 1262 (1846) doğumlu Mehmet'in ve Mehmet'in eşi 1255 (1839) doğumlu Tahiy'e'nin de Kafkasya'dan birlikte geldiği ailenin bu kanaldan devam ettiği görülmektedir. Bu bilgiler talep edenlerin kendi aileleri yönünden İçişleri Bakanlığı Nüfus İşleri Genel Müdürlüğü'ne başvurarak veya internet üzerinden Mernis kayıtlarına başvurularak temin edilebilir.

Gökören köyünün geleceği ve var olması, gelecek kuşakların ilgi ve kararlılığına kalmış olduğu görülmektedir.

Çatak'tan Köye Giriş

Köyün en yaşlısı Hacı Kazım Seçer

Gökören Napolyon Kırazları

Sulama Göleti

OPALIN

Tr-90^{NATUR}

renkli
mutluluklar
tasarladık

PolarOne

OPALIN

OPALIN

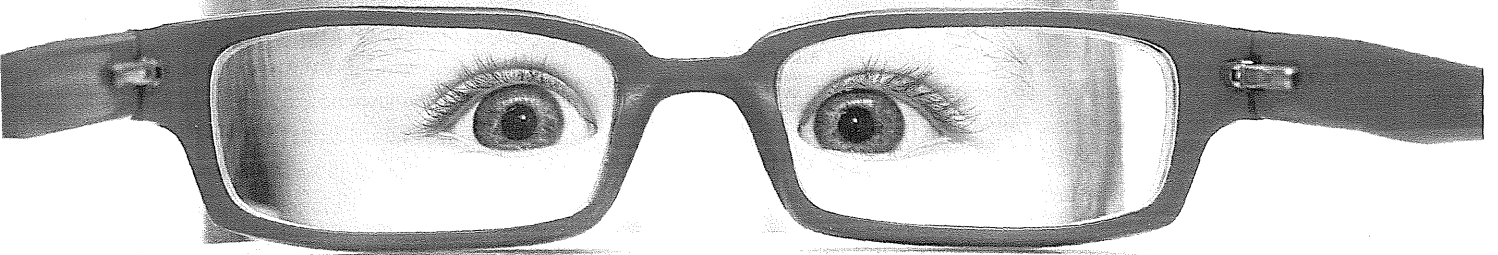
ALBINA

OPTİK PAZ. İHR. TİC. LTD. ŞTİ.
İstanbul Yolu Çerşin Sanayi Sitesi 2308 Sokak No. 82
Ergazi - Yenimahalle - Ankara - Turkey
Tel : +90 312 435 27 40 - 255 16 10-255 16 11
Fax : +90 312 435 16 89
www.albinaoptik.com info@albinaoptik.com

OPALIN

Tr-90^{NATUR}

Yepyeni bir
sistemle
değiştirilebilir saplı
TR-90 gözlüklerle
hayatınızı
kolaylaştırdık

ocuklarınızın bakışına renk kattık

“Адыгэ мифологием и энциклопедие”м щыщ

[Хаса] – высший совет нартов; название церковских институционализированных народных собраний.

ХАСЭ, Пеклуэ, Пэклу.

Цыхубэм, лэпкым я зэлущэ нэхыщхьэщ, хэку, жылагуэ луэху сытхэр щызэфлаху; лăкгуэ псэуклэм и щэинщ. Иужьрей зэманым хэкурыс, хэхэс адыгэ жылагуэ зэгухьэныгъэхэм, Адыгей Республикэм и Парламентым я флэщыгъэцлэу кьоклуэ.

Хасэлүэхуклэ нарт эпосым кыххэщыр пыбзыклауэ зы жыпхьэм иткым: зэм желэхасэм зи лъэвакъэ изыльхьэр еклуаллэу, зэм фыз мыклуэ. Ар, дауикл, хасэм кыклуа гуэгуанэм и лъэхьэнэ щхьэхуэхуэ аращ. Хасэм тхьэхэри хэту кьоклуэ – Тхьэгъэлэдж, Лъэпщ, Амыш, Мэзытхьэ сымэ. Ауэ эпосым нэхьыбэу кыххэщыр нартылхэр щытэпщэ хасэращ, абы бзылхугуэ хэмыту, уеблэмэ хасэм фыз цлэупщлэнклэ емыклуу кыххош. Ар гурылуэгъуэщ: патриархатыр здытэпщэ эпосым и шыфэллыфэ къештэ хасэ институтми. Нарт хасэм и тхьэмадэри пщлэшхуэ зилэ нартылщ – зэм Нэсрэн-Жьаклэу, зэм Уззырмэсу, зэм Бэдыну, Алыджу, зэм нэгъуэщлэу кьоклуэ.

Нарт хасэм мыхьэнэшхуэ илэт Нарт Хэкур зэпэщ псэунымклэ. Палтэкклэ ящл Нарт хасэм кыщалэтырт хэкум, нарт лэпкым я луэху куэд: хэкур бийм щыхьумэнри, гъавэ щлэнри, лэщхьунри, тхьэмыщклагуэ кьалгысам зэрыпэщлэтырни, къащлэхуэ щлэблэр гъэсэнри, къ.

Жылагуэ луэхум кьыдэклуэу, Нарт хасэм щаухэс дэтхэнэ зы нартми цыхугуэу, нэмысу, щэн-

зеклуэклуэ хэлъын хуейр.

Хасэ унафэр псоми я унафэт. Хасэ унафэр умыгъээщлэ – емыклуэшхуэт, бгъээщлэ – щыхь, пщлэ кыпэклуэрт: «Нахьыжымэ Нарт хасэм щалорэр бгъэцклэнэр шхьэкклэфагуэу, щытхьушхоу алъытэ хабзэт...».

Хасэр лъэхьэнэ жыжэ дьдэ кызырэщэжьэм и щыхьэту нарт эпосым нэгъуэщлэ кыххош. Нартхэм хасэ щхьэхуэ траухуэрт жьыр зэраукыжу щыта пасэрей хабзэжым (еплэ Жьыуклхасэ тхыгъэм). Нарт хасэм джэгу, санэхуафэ щашт, я зэш щытрагъэурт, шурылхэс щыджэгурт. «Нартхэм я хасэм сытхэр щыхьыбар?» жлэу Сэтэнэй щыщлэупщлэклэ, Сосрыкгуэ желэ:

Нартхэ я хасэм сыклуаш,
“Шурылхэс кьэджэгу”, – кыщызжалэм,
Шурылхэс сьджэгуаш,
Щыблэуэклуэ сыгуахьуэри
Батырыбжы кысхуахьаш,
Си лыхьужьыбжьэми сыкьефэри,
Сэрикл сыкьэклуэжаш.

Хуэбгъэфащэ хьунуш лăкгуэр цыхубзымклэ (анэмклэ) кыщалытэу щытам (матрилокаль унагуэ гуэпсыклэм и зэманым) щылауэ. Ар нэсу пхуэмыгъэбьдэми, абы и лъэужь кыххош клэхэ текст гуэрхэм – нууэхасэ, ныхас (нэуэжь, фыз хасэ) жэуэ яхэт псалхьэхэм, абыхэм ятеухуа луэрыуатэхэм. Апхуэдэ хасэм кьалэну илэм и луэхуклэ луэрыуатэм желэ: «Ипэум нартмэ Ныхасэ ялэтыгъ. А Ныхасэм нэу лушхэр еклуалэтыгъэх. Щылаклэу яклалэмэ ялэн фаем, хабзэ-бзыпхьэу ялэн фаем тегушалэтыгъэх...». Нууэ хасэм

щалуатэт мыхэр: цыхур и ныбэм хуэмыпщылү жылэм и
люэху зэрихьэу, щлэм жьыр илгытэу, бзылхугьэр ялытэу,
ямей ямышхуы, лъэпкъ унафэр бзаджэм лъэгущлэтын
ирамыгъэщлү щытын хуейуэ. Ныуэ хасэм и гуащэу щытар
Алыджхэ я гуащэрауэ жёлэ.

Эпосым нэхъыбэу кыыхэщыр Нарт хасэраш. Ныхаси
Нарт хаси зы зэман зедыщылауэ пхутеубыдэркыым.
Нэхъ тыбогъэчыныхъ япэщылкэ ныхасэ щыларэ иужькэ,
цылхухъум бжыпэр иубыда нэужь, абы и плэ лы хасэ –
Нарт хасэ – кыиуауэ.

Хасэ'м пэмыщлү, эпосым ущыхуозэ «зэхуэс» мыхьэнэр илэу
иджыри зы псалъэм – пеклүэ (пэклү):

– Сыешхэкло-ешъуаклоп сэ,
Сылэгъунэклоллэп,
Нартхэр зыщзэпеклоу,
Пеклор зыщашырэм
Гъогу лъапэ сыфай.
– Нартхэр зыщзэпеклоу,
Пеклори зыщашырэр
лалэдж яунэжъ.

«Узытеклүэм пэклүм ухегъэн» жыхуилэ псалъэжыми
языныкыуэхэм мыхьэнэуэ кырагъэклымкэ, «узыщымысху
махуэ къэс щыптлагъэ шыгъыным цыху зэхуэсышхуэм
урихыхъэжыфынкыым» жыхуилэу араш.

Адыгэм я гъащлэми щыплэшхуэ щыубыду щыташ хасэм.
Адыгэ хасэхэр зы гъэпсыклэм тетрэ адыгэ ллакьюэ
псоми щызэхуэдэу щытакыым. Лъэхъэнэ, хэку, щыплэ
сытхэм елгытауэ хасэхэм я гъэпсыклэр зэтэхуэтэкыым.
Джунэтыкыуэ Исуф Изэт-пэщэ зэрыжилэмкэ, дэтхэнэ адыгэ
лъэпкъ ллакьюэри лыхъэ-лыхъуэ, люэхушлэлэ щхьэхуэу
гуэшауэ дэтхэнэ зымы лыщхъэ илэжт (лакьюэлэшхуэ е
уэркыу). Апхуэдэ лыщхъэхэм хахырт Лыщхъэ Хасэ.
Жылэхэм лыкыуэ ящт хатх нэхъыщхъэж – Хасэшхуэр.
Абы хихт Хэкум и лыщхъэ пщышхуэр (пщы тхьэмадэр, пщы
уэлийр).

Щхьэхуэу щылаш Хеящлэ (хеищлэ, хеижьэ, хеешъэ) хасикл.
Мы терминым епхауэ Къэзэнокъуэ Жэбагы и жылэхуэу
къапсэлъ мыр: Тлэхуежъэ къэвмыублэ, зэкьюэшитл нэхъыж
къэвмыублэ, физзэтэх къэвмыублэ. Япэрей псэлъафэм
«унафэр зэ къэхьыгъуэу, ней-нэфлхэмылту къэфхъ, хеищлэ
унафэри ужькэ къремышынэуэж» кыкылу араш.

Я гъэпсыкыкэ хасэхэр зэхуэмыдэу щытамы, псоми
демократыгъэ ин яхэлът. Хасэшхуэм парламент къалэныр
игъэзашлэт. Хасэхэм нэхъыбэу зэрахуэр цыхубэ, лъэпкъ
люэхут. Ауэ зэдауэ, щхьэзакъуэ люэхуи зэфлагъэкырт. Апхуэдэ
къалэн игъэзашлэт, псалъэм папщлэ, Хеящлэ Хасэм. Нэгумэ
Шорэ зэритхымкэ, Псыжыщхъэ (Псыжърэ Тебэрдырэ я
зэхуаку) щылаш мывэкъалэ (жор сурэту щлауэ чырбыш

унэ) Хасэмывэкэ еджэу. Мывэм ящыщ зым кыыхэшт шы
лъакъуаплэрэ хъэ лъакъуаплэрэ. Мывэ гъуанэмкэ хеймрэ
мысэмрэ зэхагъэкырт. Мысэр псыгъуэ гъурми гъуанэм
иклыфтэкыым, хейр гугъу ехьми икырт.

Хасэхэр щызэхашэкэ къалэт люэхум фэрыщыгъэкэ
ирипсалъэтэкыым, зы нэрыбгэм и акыл закъуэкэ унафэ
ящлэкыым. Дэтхэнэ зыцыхуми и люэхуеплъыклэр яубзыхун,
псори арэзы зытэхуээн люэхум и клуэрабгъу нэхъыфл
дыдэр унафэу ялэн папщлэ, хасэм кышчалэта люэхум куэдрэ
ирипсалъэрт (тхыдэм ещлэ илхэс псоклэ еккыкэ хасэ
зэлушлэ).

Хасэм я шэсыплэу щыташ лъэпкъ, жылэ люэхур псом
япэ изыгъэщ адыгэ хабзэр. Кызырэккыуэ хасэлхэм
кышчыщлэдзэуэ пщы-тхьэмадэм щыщлэкыжу быдэу
тетын хуейт адыгэ хабзэм. Щлэуэ хаха пщы-тхьэмадэм
Хасэшхуэм (парламентым) и пащхъэм тхьэ щилуэт адыгэ
хабзэм тету люэху ищлэну, жылэм хуэпэжыну, захуэу щытыну,
Хасэм и унафэр пхигъэкыну. Зи пщэрылъ зымыгъэзашлэу
адыгэ хабзэм, адыгэ нэмысым ебакъуэ хасэ тхьэмадэхэр
хэт щыщми трахурт. Псалъэм папщлэ, жылэм и люэху
пщым зэрымыгъэккыуэфу далъэгъуамэ, е и нэмысыр
къригъэубжыгуамэ, адыгэ хабзэм нэсу темытамэ, пщытеху
ящт трахут, пщыцлэри кытрахт.

Урыс-Кавказ зауэр иухуу Кавказым кыина адыгэхэр
Урысей къэралым щыщ хъуа нэужь, адыгэ лъэпкъпсо
хасэхэр ккыуэдыжаш. Абыхэм я пщэм дэлъа къалэн гуэрхэр
къэрал ккыулыкыушлэлэхэм ягъэзашлэ хъуаш. Егъэзыгъэкэ
адэжъ Хэкур зыбгынэу нэгъуэщл къэралхэм кышчыхута
адыгэхэм ккызырагъэпэща адыгэ хасэхэм парламент
къалэн ялэжакыым. Абыхэм зэрахуэ хъуаш жылагъуэ,
фылщлэ люэхухэр: адыгэбзэр, адыгэ хабзэр хъумэн, тхыдэр,
щлэнхабзэр щлэблэм егъэщлэн, дэхуэхэм дэлэпыкыун, н.

Демократием зиужьын щыщидзэм, 1980 гъэхэм и клэхэм
адыгэ хасэхэр ккышчыунэхужаш Кавказми. Абыхэм яхэтщ
адыгэ хэгъэгу хасэхэри, Дунейпсо Адыгэ Хасэри. Бзэ, хабзэ,
тхыдэ, щлэнхабзэ сытхэм ккышчымынэу, абыхэм къэрал
(жылагъуэ-политикэ) люэхуи зэрахуэ хъуаш.

Лит.: Нартхэр. Адыгэ эпос: VII: 19, 106, 129;

Нартхэр. Адыгэ эпос: IV: 48;

Нартхэр. Адыгэ эпос: V: 149;

Нартхэр. Адыгэ эпос: III: 84;

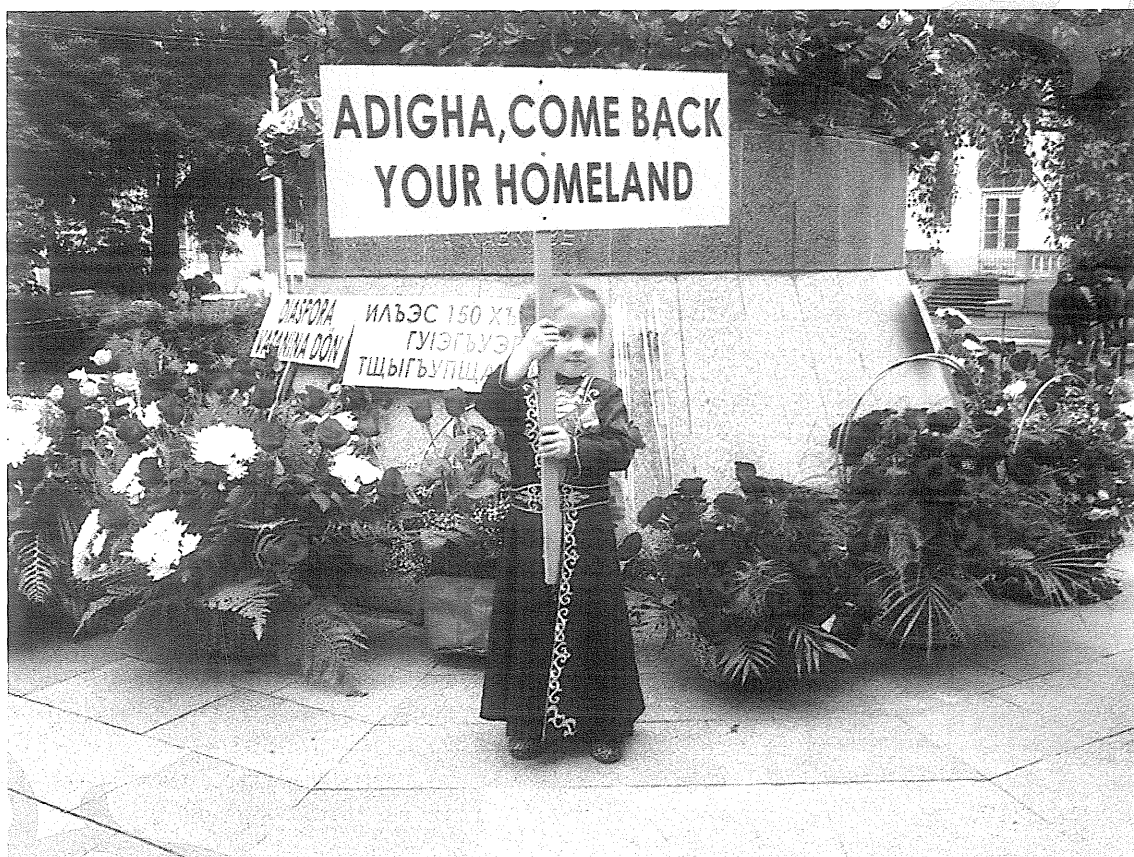
Ногмов Ш.Б. История адыгейского народа, составленная
по преданиям кабардинцев. Вст. ст. и подг. текста Т.Х.
Кумыкова. Нальчик, 1982: 44;

Мыжей М. Адыгэ хасэм и тхыдэм щыщ // «Ленин нур» газ.,
1990. № 16.

Кажаров В.Х. Адыгская хаса. Нальчик, 1992;

2009-2011 гъэхэм Тыркум щыпсэу адыгэхэм я деж
щедгэккыкэ люэрылуатэ-этнографие экспедицэхэм я
материалхэр;

Авторхэм я архив.

ПСАПЭ - ГУАПЭ

ЩІэжокъуэ Зафэр

“Псэм ипэ напэ” жызылэ лъэпкъ,
Хамэ щыгу кыинамклэ
Хэкум еклуэлэжынри напэщ.
Бгъэзащлэм мы луэхугъуэр
Ик1и псапэщ, ик1и гуапэщ.

“Псэм ипэ напэ” жызылэ лъэпкъ,
Дэнэ ущыпсэуми, уи анэбзэр
Зэбгъэшлэжыныри напэщ.
Бгъэзащлэм мы дахагъэр,
Ик1и псапэщ, ик1и гуапэщ.

“Псэм ипэ напэ” жызылэ лъэпкъ,
Узэр Адыгэр зщомыгъэгъупщэу
Гъашлэ угъэщлэныри напэщ.
Бгъэзащлэм мы цыхугъэр,
Ик1и псапэщ, ик1и гуапэщ.

NUHOĞLU
SEYAHAT TURİZM İNŞ. TIC. LIMITED ŞİRKETİ

**HAYDİ
KAFKASYA'YA!**

KAF DAĞININ ARKASI ARTIK ULAŞILMAZ DEĞİL.

23 Nisan'dan itibaren her hafta Çarşamba günü
İstanbul ve Kayseri'den otobüs seferlerimiz
başlamıştır.

Her Çarşamba,
İstanbul'dan 16:00 Ankara'dan 23:00
Kayseri'den 20:00 Sivas'tan 23:00

Viladikafkaz - Nalçık - Çerkesk - Maykop

ÖZNUHOĞLU SEYAHAT
TEL: 212 632 97 15 • 506 354 39 19
532 372 39 53 • +7928 700 39 71

**ERKEN REZERVASYON BAŞLADI.
"YERİNİZİ AYIRDIK"**

**%45'E
VARAN İNDİRİM
+
12 TAKSİT**

**En Uygun "TATİL" Rezervasyonları.
RUISE ve Türkiye'de MAVİ TUR Organizasyonları .**

En ekonomik uçak bileti

BiletSell
seyahate dair herşey

NART TOUR
TOURISM & AVIATION

MERKEZ - AKSARAY

M.Kemalpaşa Cad. Merkez İşhanı No: 29/B 34300 Aksaray-İstanbul-TÜRKİYE
T: +90 212 633 13 83 Pbx - F: +90 212 633 13 89 ACİL GSM : +90 533 283 16 14

SİRE - MEYDAN AVİM